

Muhammed Mursi

UMIJEĆE PODIZANJA DJECE

Praktična islamska pedagogija za savremeno doba فن تربية الأولاد في الإسلام

Fennu terbijetil-ewlad fil-islam

Izdavač: SREBRENO PERO

Prijevod i adaptacija: SREBRENO PERO

Urednik: Jasmin Merdan

Recenzenti: doc. dr. Enver Kazaz
dr. Zuhdija Hasanović

Lektor: Nudžejma Lika

Dizajn: Adnan Mahmutović
DTP: Dželil Zukić

Štampa: ARKAPress, Sarajevo

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

28-455:37.018.1
37.018.1:28-455

MURSI, Muhammed

Umijeće podizanja djece: praktična islamska pedagogija za savremeno doba /
Muhammed Mursi. – Sarajevo :

Srebreno pero, 2004-. – Knj. <1-> : ilustr. ; 24 cm
Dio 1. – 2004. - 392 str. - Bibliografija: str. 386

ISBN 9958-9223-0-4

COBIS.BH-ID 13847558

Rješenjem Federalnog Ministarstva obrazovanja i nauke br. 04-15-5340/04 od 08.12.2004. godine, ovaj proizvod oslobođen je poreza na promet i usluge, a u skladu sa Zakonom o porezu na promet proizvoda i usluga („Službene novine Federacije BiH“, br. 49/02., 37/03., 14/04. i 39/04)

Muhammed Mursi

Umijeće podizanja djece

Praktična islamska pedagogija za savremeno doba

1 dio

(Fizički, mentalni, psihički i duhovni aspekt)

Sarajevo, 2004.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Onome što podnosiše
bolst i ne pokleše,
Koji zadugo trpjaše
I nitada ga ne napusti
riječi chandulillah,
Sve dok ga Lazišeni sobi
ne miše,
Tom dragom ocu,
troj sin,
Muhammed

Odgoj djece je roditeljska i društvena obaveza i nužnost čiji imperativ i bitnost mogu da rastu od mjesta do mjesta, od vremena do vremena. Surovost savremenog doba i razularenost savremenog društva dali su odgoju djece značaj koji i koliki vjerovatno nije posjedovao u historiji bilo koje pojedine zajednice. Izazovi koji čekaju djecu, a sa njima i roditelje, toliko mnogobrojni, i predstavljeni u toliko različitih poroka su doveli do toga da su se roditelji, i odgajatelji uopće, diferencirali u dvije grubo predstavljene skupine. Jedna od njih se naprosto predala pred naletom poroka i bujicom koja je sa sobom povukla mnoge, pravdajući se pri tome, i tješeći svoju savjest time da je samo jedna kap u cijeloj toj bujici.

Druga pak, ne želi da digne ruke od onoga navrijednijeg što posjeduje i za što ima najveću odgovornost, ali naprosto ne zna kakav stav da zauzme i šta da uradi. Problem prvih je socijalno-psihološki problem cjelokupnog savremenog društva, koje je zaslijepljeno brojem, duhovno umrtvljeno, i utopljeno u borbi za egzistencijom, zapostavilo svoje primarne dužnosti prema Bogu i prema društvu.

Prvi se svakako moraju uzdići na stepen onih koje smo pomenuli kao drugu kategoriju, dok je ta druga kategorija ona koja vapi za edukacijom, ali edukacijom koja će se odlikovati praktičnošću i jednostavnošću, biti u harmoniji sa tim svijetom u kakvom živimo, a koja će pružiti ono nužno.

Ne smatram da je jednostranost ako se kaže da je pedagogija najvažnija nauka 21. vijeka! Prevedemo li to na jezik prakse, to će značiti da pedagogija ima najveće breme na svojim plećima da društvo usmjeri na ispravne staze i pravi put. To je kolektivna dužnost čiji je početak kod svake individue koja otpočinje proces implementacije te dužnosti.

Suzimo sada ovaj govor i okrenimo se islamskoj pedagogiji. Sam ovaj uvod je neophodan zbog činjenice da se radi o nauci koja je grana opće pedagogije, ali ima taj prefiks islamska, što je opet izdvaja i čini posebnom i zasebnom, te se kao takva mora i tretirati. Ova nauka ima taj specifikum da su joj ciljevi unaprijed poznati, te ne sadrži mnogo rasprava o tome šta se konkretno želi od djece, odnosno šta konkretno žele roditelji, te na trećem, ali nimalo manje bitnom mjestu, šta će na kraju dobiti društvo. Budući da u svom ustrojstvu nija samostalna, nego je samo dio jednog velikog, kompletnog i savršenog sistema života – islama, islamska pedagogija se samo uklapa u taj Tvorcem dati sistem, koji nema premca niti, za razliku od

nekih drugih društvenih nauka, uopće zahtijeva ikakve nadopune ili modifikacije. Izvori islamske pedagogije su izvori islama, ali tu nije kraj. Problem ove nauke, odnosno dijela koja su njenom okrilju nikla je specifičan, a u praksi se ispoljava na prost način. Radi se o tome da su mnogi autori (nakon opširnog pregleda slobodno možemo reći većina) zaslijepljeni ovim činjenicama i superiornošću islama, potcijenili naučni trud koji je nepohodan za kristalisanje jednog kvalitetnog djela iz ove oblasti. Zadovoljili su se jasnoćom cilja i njegovom nedvojbenošću i onda su zapostavili, ono što je možda u praksi i bitnije. Zapostavili su metod! Nerazličito od toga, sav trud se usmjerio ka podučavanju obredoslovlja, kao da je to jedini problem ove discipline. Savremena djela islamske pedagogije su se tako mahom pretvorila u ilmi hale. To je problem islamske pedagogije. Imamo ogroman broj knjiga napisan suhoparnim jezikom, ispunjen nabranjem odveć poznatih ajeta i hadisa, i praznom teorijom od kakve nemamo puno kakve koristi, najviše iz razloga što odudaraju od svakodnevnog života muslimana. Iste nemaju sluha za činjenicu da svako vrijeme ima svoje posebnosti, te da je tačno da je odgoj djece, bar što se tiče muslimana, imao iste ciljeve u trećem, u sedmom, i danas u dvadesetprvom vijeku. Međutim nije tačno da su se ti ciljevi mogli sprovesti na isti način u tri data perioda. To je ono što treba da obrađuje islamska pedagogija, a to je ono u čemu mislim da je u velikom dijelu uspjela ova knjiga. Jednostavan metod, izostavljanje nabranja, čak i suvišnog nabranja ajeta i hadisa. Na autoru je da svari te ajete, hadise i materiju te da ih u svjetlu današnjice preda običnom čitaocu. To je Muhammed Mursi uradio na veoma kvalitetan način. Knjiga prije svega nije dosadna. Sadrži osnovne teme koje se tiču odgoja djeteta od druge godine pa do puberteta. Pregledna je, i bavi se svim aspektima odgoja djeteta: psihičkom, fizičkom, mentalnom i duševnom. Nije namjenjena samo roditeljima, nego je itekako primjenjiva u rukama svakog odgajatelja, u školi, vrtiću i sl. Različito tretiranje djeteta je uslovljeno njegovim različitim dobom koji je spomenut u fusnoti. Knjiga ne daje teoretska rješenja, nego uglavnom daje više praktičnih opcija, tako ih više sugestirajući odgajatelju, na kojem je onda da ocijeni i odluči koji je metod u datoj situaciji za njega prihvatljiviji i doličniji. Ne ostavlja ga zbunjenog niti ga prisiljava na jedno rješenje. Daje preventive za fizičke i duševne bolesti, te načine njihovog prepoznavanje i liječenja u slučaju da se dese. Knjiga se ne bavi samo obredoslovljem, niti stvarima koje se tiču vjere i njenog prakticiranja, nego se bavi onim problemima koja susreću sva djeca i roditelji, te je zbog toga u velikom djelu mogu koristiti ili okoristiti se njom i oni koji nisu muslimani. Ako bih htio da izdvojim ono čime ova knjiga nadilazi sve konkurente u ovom domenu, to je praktičnost. Praktičnost je ta koja ovu knjigu čini drugačijom i što joj daje sve performanse da može da

bude jedna od nužne literature i dio kućne biblioteke svakog muslimana i muslimanke, koja će se koristiti svakodnevno i biti njihov savremeni priručnik.

Jasmin Merdan

Hvala Allahu, Gospodaru svjetova. Neka je blagoslov i mir na najodabranijeg vjerovjesnika, našeg uglednika Muhammeda i na njegovu obitelj, prijatelje i sljedbenike. „Hvaljen neka si, mi znamo samo ono čemu si nas Ti poučio, Ti si Sveznajući i Mudri“

Zaprepastilo me je da, dok sam tragao za knjigom o odgoju djece u islamu, koja bi odgovarala zahtjevima našeg doba i koristila praktične metode, te to predočavala na način koji bi odgovarao svim odgajateljima, bez obzira na njihove društvene nivoe, nisam naišao, osim na djelo koje govori samo o jednoj tematici, ili djelo koje svojom metodom ne zadovoljava sve kategorije čitalaca, ili djelo ugušeno u klasičnoj, suhoparnoj, tradicionalnoj metodici, koja nema obzira za naše savremeno doba. Mada, ove knjige sadrže obimnu teorijsku materiju i značajan znanstveni opus, koji je doprinio u šerijatskom temeljenju islamskog odgoja kao i temeljenju sredstava tog odgoja, što iz prakse Poslanika a.s. i njegovog govora što iz prakse ashaba, njegovih drugova i uzornih prethodnika, neka je Allah dž.š. svima njima zadovoljan.

Stoga htjedoh spojiti dva dobra i uprostiti ovu materiju svim odgajateljima, stavljajući pritom naglasak na savremene metode, koje su ekvivalentne našem vremenu. Dotakao sam se novih tema, koje nisu bile obrađivane u postojećim knjigama ili su obrađivane, ali suhoparnom metodom.

Čitalac će naći elementarnu metodologiju, a osobitost knjige je potpuno anuliranje nabiranja u prezentiranju materije što je, s moje pozicije gledanja, primjerenije za preglednost tematike i shvatanje njenog sadržaja.

Sadržaj je upućen, kako očevima i majkama tako i učiteljima, nastavnicima i odgajateljima u globalu, iako sam se pri pisanju, ponekad zadovoljavao samo pokazom na očeve.

Također, knjiga je namijenjena prakticiranju sa muškom i ženskom djecom, starosti od 2 do 13 godina, naporedo, a to što sam ponekad spominjao samo dječake jeste radi izbjegavanja duljenja.

Trudio sam se da svaku obrađenu temu vratim njenom izvorniku, bilo u fusnoti bilo na kraju knjige u bibliografiji, a nastojao sam i svaku temu uokviriti specifičnom dobi djeteta, opet približno, a ne definitivno. Štaviše, poglavlja su u globalu prepuštena tebi, odgajatelju, jer ti si onaj koji najbolje poznaje svoju djecu i ono što je primjereno njihovim godinama, a šta nije. Neka djeca u nepunoj šestoj godini razmišljaju,

kreativna su, izražavaju se kao da su starija od svoje dobi, a javljaju se i suprotni slučajevi.

Prije svake nove teme, stavljao sam okosnice onoga što se obrađuje, a u svrhu preglednosti i lakšeg snalaženja čitaoca i upoznavanja sa osnovnim crtama teme unaprijed. S druge strane, sumirao sam neke teme za koje sam to smatrao bitnim, te uopćio u crtama, radi lakšeg pamćenja.

Na kraju, zahvaljujem svakom ko je dao doprinos finaliziranju ovog djela, na ovaj način, a prvi od svih su moji cijenjeni profesori: dr. Ekrem Rida Mursi, dr. Halid Muhammed Ali, a od Allaha dž.š. tražim da dadne korist od ove knjige i stavi je na tas naših dobrih djela, a oprostí nam posrnuća. Od Njega pomoć i oslonac tražimo.

Muhammed Mursi,

nedjelja, dungi redžeb 1418. H

dungi novembar, 1997.

Prvo poglavlje

TRAJNA SADAKA

- Kakva je nagrada za odgajanje djece?
- Sta ce se desiti ako ne budemo islamski odgajali djecu?
- Odgovornost za koju cemo polagati racun pred Allahom

Trajna sadaka

„Kad umre sin Ademov, prekida mu se djelo, osim u tri slučaja: trajna sadaka, znanje kojim se koriste ljudi i dobro dijete koje se moli za njega“ (Muslim)

Ko pažljivo osmotri ovaj časni hadis, prvo će uočiti da su ta tri djela što koriste čovjeku nakon njegove smrti, zapravo, plodovi onoga što musliman posije u odgoj svoje djece i teško ih je naći mimo toga.

Tvoje dijete, koje podučiš islamu, naučit će da je dobročinstvo roditeljima pokornost Allahu dž.š, a to je jedna od prvih stvari koje dijete nauči i sa kojima odrasta. U dobročinstvo prema roditeljima spada i dova za njih nakon njihova preseljenja.

Drugo: poučiti ga namazu, postu, lijepom moralu i drugim dobrim djelima jeste: znanje kojim se koristi.

I, nešto prelijepo u trećem djelu jeste trajna sadaka: ti ga učiš namazu i bivaš nagrađen za njega kao i on sam. Kad odraste, oženi se i bude imao djecu, naučit će ih ono što si ti njega naučio, pa ćeš i za njih biti nagrađen. Isto tako i sa ostalim dobrim djelima.

To je potvrda riječi Pejgamberovih a.s, a koje bilježi Muslim u svom *Sahihu*: „Ko poziva uputi, imat će nagradu poput nagrade onih koji mu se budu odazvali, bez da to umanju njihova djela, a ko poziva zabludi imat će grijeha koliko i onaj koji mu se odazove, bez da se njemu išta od grijeha oduzme“.

Tako, ko od svog oca nauči ovisnost o duhanu ili gledanje erotskih scena i slično na televiziji i videu, tim se djelom potpuno izjednačio s njim u grijehu. Zar niste vidjeli kako čovjek, vješt trgovac, zna kako da utroši dinar, a zatim ih njim obrne nekoliko?!

U hadisu se kaže: „Allah će pitati svakog pastira o njegovom stadu: je li ga sačuvao ili zazgubio, sve dok ne bude upitan čovjek o svojim ukućanima“.

Imam Ibnul-Kajjim potvrđuje ovu odgovornost riječima: „Uzvišeni Bog će na Sudnjem danu pitati roditelja o njegovom djetetu, prije nego li upita dijete o roditelju, pa kao što roditelj ima pravo nad svojim djetetom tako i dijete ima pravo kod svoga roditelja. Ko zanemari obrazovanje svoga djeteta i prepusti ga sebi samom, nanio je ogromnu štetu djetetu. Većina pokvarenosti u djece dolazi od roditelja, njihovog zanemarivanja djece i propuštanja podučavanja propisima vjere. Tako su ih izgubili još

kao male i učinili beskorisnim samima sebi u mladosti, a svojim roditeljima u starosti kao što je jedan tako grdio svoje dijete za neposlušnost, na što mu ovaj reče: „Oče, ti si mene zanemario u mladosti, pa ja to činim tebi u starosti, ti si mene izgubio tad, a ja tebe sad“. Jesi li vidio, odgajatelju, sina koji psuje svoga oca ili drugoga, koji se veseli kada mu otac nije tu ili trećega, koji se nada smrti svoga oca da bi ga se oslobodio i naslijedio ga? Jesi li čuo za onoga koji zatvori svoga oca ili ga pokrade? Ili, jesi li vidio onoga koji tjera svoju majku i koji joj se podruguje i ismijava pred svojim prijateljima? Jesi li vidio onoga koji je prekoračio četrdesetu i pedesetu, a da nije pred Allahom nikad ničice pao niti u Njegovu kuću korak kročio, osim, možda, da nuždu obavi ili da se vode napije?!¹

Postoji mnogo ovakvih i sličnih primjera djece, koja nisu našla nekoga ko bi ih vaspitao i ukazao im na ispravno i pogrešno. Da li i ti želiš, odgajatelju, da tvoja djeca budu poput ove?!

¹ Poslanička škola odgoja djeteta.

Drugo poglavlje

KAKO SE OPHODITI PREMA DIJETETU

- Kako se opходити prema djetetu?
- Karakteristike djece
- Zasto je toje dijete mnogo živahno?
- Zasto uvijek potencira da rastavi predmete i igracke?
- Moze li se djetetu zabraniti igra?
- Kako obezbijediti ljubav i mir svom djetetu?
- Dijete pita uvijek i u bilo kojem trenutku.
- Da li je moguće izbjegavanje dječijih pitanja?
- Bubo, zasto si ti deboo?
- Mama, zasto ja ne mogu roditi bebun kao i ti?
- Koje su metode pobunjivanja pacnje i želje?
- Na koji način dijete voli da razgovara s tobom?
- Kako svoju prepirku sa djetetom učiniti njegovom leznom?

Karakteristike djeteta

Djetinjstvo se smatra najbitnijom dobi čovjekova života. U njemu počinje obrazovanje i formiranje ličnosti, na osnovu čega će čovjek kasnije biti ispravan ili poremećen.

Otprilike svi mentalni poremećaji rezultat su neadekvatnom shvatanju naravi ove dobi i njenim potrebama. Strah, uvučenost u sebe, nekontrolisano mokrenje, svadljivost, laž, krađa i sl, sve to su poremećaji koji se javljaju početkom ove dobi, ako se prema djetetu odnosi loše i prema njemu ophodi pedagoški neispravno.

Zbog toga ćemo izdvojiti ovu dob mimo ostalih i posvetiti joj posebnu pažnju, ali upozoravamo na to da te karakteristike, kod neke djece, nisu vještačke nego, štaviše, ukazuju na njihovu ispravnost i prirodnost, iako to odgajatelju može nanijeti štetu. Naprimjer, dijete do svoje šeste godine ne razlučuje ispravno od pogrešnog, moguće je da stavi ruku u vrelu vodu ili vatru kako bi istražilo nepoznato za njega. Na nama je, zato, da se prema djetetu odnosimo sa saznanjem da ono ne zna i da je ono što radi normalno u toj dobi. Na nama je da usmjerimo i obrazujemo to svojstvo, da pokušamo upoznati njih i ostale karakteristike, kojima se djeca odlikuju.

1) Živost i aktivnost

Dijete se mnogo kreće i ne sjedi na jednom mjestu puno. Poslanik s.a.w.s. kaže: „Kretanja mališana u njegovom djetinjstvu je bogatstvo razuma u zrelosti“. Hadis bilježi Et-Tirmizi. To jest: mnoštvo kretanja, stalna igra i nestatičnost, penjanje, silaženje i dr. uvećavaju inteligenciju djeteta i njegovo iskustvo kad poraste. S druge strane, dijete koje nije živahno, sjedi uvijek usamljeno u nekom uglu je poremećeno, često je takvo dijete u daljnjem životu pogođeno povučenošću i željom za izoliranosti, strahom, stidom, a sve kao rezultat takvog ponašanja u djetinjstvu.

Postoje stvari pomoću kojih se prevelika živost, može usmjeriti i vaspitati:

- majka treba pokušavati da dječiju energiju uposli nečim korisnim u kućnim poslovima jer je čovjek u principu takav da, ako se ne

zabavi dobrom, otići će u zlo. Isto je i s djetetom: ako ga ne uposliš u nečemu korisnom, svoju će energiju utrošiti u besposlici. Majka može dati djetetu malu posudu i tražiti od njega da opere svoje čarape ili dio odjeće kako bi se postepeno naviklo oslanjati se na samog sebe. Također, treba da posprema svoj pribor, odjeću i sobu, koliko je to u stanju;

- upisati dijete u neki sportski klub gdje bi moglo potrošiti svoju suvišnu energiju vježbanjem. Posebno ističem borilačke vještine, koje će ga naučiti hrabrosti i samopouzdanju, poput: karatea, tekvandoa, kung-fua, hrvanja;
- posjete rođacima, prijateljima i komšijama, koji imaju djecu istih godina sa kojima će se dijete igrati i isprazniti svoju snagu, s tim da se vodi računa o izboru boljih rođaka, prijatelja i komšija, koji svoju djecu uče ispravnim vrijednostima i lijepom vladanju, gdje neće čuti ružne izraze, koji su sastavni dio lošeg morala i slične stvari koje bi dijete mogle udaljiti od roditelja. Zbog toga se djetetu mora zabraniti izlazak na ulicu sa lošom djecom, ali i neprestano gledanje televizije jer ono ruši sve što mi pokušavamo izgraditi;
- izleti i šetnje po parkovima, makar jednom sedmično.

2.) Ustrajnost u oponašanju

Dijete oponaša odraslog, posebno roditelje i učitelje, kako u lijepom tako i u lošem: otac klanja, sinčić pokušava da ga oponaša, on puši cigaretu i sin će to isto pokušati.

Neki od načina preventive su:

- da mu pripovjedamo kazivanja o ashabima, dobrim i učenim ljudima, uzorima koji su dobar primjer za oponašanje;
- da ga vodimo na mjesta gdje ima nešto što je lijepo za oponašanje, poput džamija ili mjesta gdje ima dobrih ljudi;
- ne bi trebalo sjediti pred televizorom buljeći u nindžu, Supermena, pokemone, da ga ne pogodi osjećaj nemoći, neuspijeha i depresivnosti kao rezultat njegove nesposobnosti da ih oponaša ili da se, recimo, ne baci sa prozora u htijenju da oponaša Supermana;
- da donosimo videokasete sa pripovijetkama i životopisima muslimanskih vođa i osvajača kao što su filmovi o Mehmedu

3.) Tvrđoglavost

Dijete se odlikuje velikom tvrđoglavošću i ne treba se čuditi tome i optuživati ga da ono svoju tvrđoglavost usmjerava na roditelje i učitelje nego je na nama, da ga ohrabrujemo na suprotan čin. Spominjemo mu priče, predanja i ono što će ga udaljiti od te osobine tako što ćemo mu navesti primjer tvrđoglavog inadžije, šejtana, koji se usprotivio Allahu dž.š. i nije poslušao Njegove naredbe pa se Allah rasrdio na njega i otjerao ga u vatru ili slične primjere koji će pomoći djetetu da se udalji od te loše osobine.

Moramo biti potpuno uvjereni da tvrđoglavo dijete nije bolesno i da nije neposlušno svojim roditeljima već da je takvo ponašanje priroda njegove dobi. Tako, kad se popenje na krevet prljavih nogu i odbije da siđe ili odbije da spava i ustraje u tome ili se zainati u nečem drugom, treba pribjeći podršci i ohrabivanju, nipošto kazni i ponižavanju.

4.) Nerazlikovanje ispravnog i pogrešnog

Dijete vidi svoju majku kako pali šibicu i pokuša je oponašati pa ga sprži vatra ili stavi ruku u vrelu vodu, ne spoznavši opasnost ili želi da stavi prst među krila upaljenog ventilatora.

I drugi primjeri ukazuju na to, da dijete ne pravi razliku između ispravnog i pogrešnog i zbog toga ga ne treba kažnjavati udarcima i ponižavanjem kao da se radi o odraslom jer um djeteta još nije sazrio. Ako i uoči razliku među nekim stvarima, nije ista stvar sa ostalima. Na nama je da iz njegovog dosega udaljimo stvari koje bi ga mogle povrijediti kao što su: nož, šibica, ventilator, grijalica, vrela voda isl.

5.) Mnoštvo pitanja

Dijete pita o bilo čemu, u bilo koje vrijeme i na bilo koji način. Tim pitanjima ono želi spoznati neke stvari, naprimjer: *Gdje je Bog?* Nekima želi smesti svoje roditelje ili odgajatelja kao, recimo, pitanjem: *Zašto si*

ti, babo, debeat? Nekim pitanjima dijete izražava svoju brigu i strah, poput: *Hoćeš li ti, babo, umrijeti?* Koristi i mnoštvo drugih pitanja o kojima ćemo se detaljno pozabaviti na drugom mjestu, inšallah, ali prije toga upozoravamo na nelaganje djetetu, neodgovaranje onim što nije u stanju razumjeti i čuvanje od (ishitrene) reakcije kod iznenadnog, neočekivanog pitanja. Također mu ne smijemo odgovoriti: *Ti si još mali, ne pričaj o ovim stvarima!* jer je dijete tvrđoglavo i strastveno u traženju odgovora na svoja pitanja. Ako dobije takav odgovor, morat će upitati nekoga od svojih rođaka ili vaspitača u vrtiću, a oni bi mu mogli dati pogrešan odgovor, koji će mu se ucrati u pamćenju te ga poslije ne možemo lahko izbrisati ili ispraviti. Stoga, otvorimo naše grudi i naš razum pred dječijim pitanjima prije nego li se pokajemo.

5.) Memorija – silni stroj

Dječija memorija je još uvijek *tabula rasa*, koju nisu nagrizle brige niti problemi. Ono, stoga, pamti mnogo, poput „stroja“, tj. pamti bez shvatanja i razmišljanja. Ova jaka sila memorije se može iskoristiti u: učenju Kur'ana napamet, učenju hadisa, dova, zikra i pjesmica. Ono što se ukleše u memoriju u ovoj dobi, teško je zaboraviti.

Bitno je napomenuti da metoda učenja napamet, mora biti lahka i interesantna. Kroz pjesmice se može naučiti mnogo toga, npr. izgovaranje bismileta u svemu²:

*Igru počinjem s bismillah,
pišem, čitam s bismillah,
jašem, plivam s bismillah,
jedem, pijem s bismillah.
Bismillah, bismillah,
najljepše riječi što naučih ja.*

Na ovaj način, usmjeravamo energiju djeteta ka onome što mu koristi, a usput ga udaljavamo od razvratnih pjesama, kojima nalazimo lijepu islamsku alternativu, ispunjavajući djetetovu jaku memoriju lijepim riječima.

² Naravno, pjesmica je vrlo poznata, ali u arapskom svijetu. Mi za tim (glede islamskog odgoja) dobro kaskamo i tu je još jedno bitno polje, kojem moramo posvetiti pažnju. Prijevod spomenute pjesmice navodimo, samo zbog očuvanja vjerodostojnosti originalnog teksta knjige. (primjedba pr.)

Njegova memorija uveliko nam pomaže u nepojašnjavanju, nenavođenju razloga i komentara. Dijete pamti direktno ponavljanjem i slušanjem. Dovoljno mu je ponoviti ajet ili dovu dva-tri puta i on ga nauči napamet. Ili mu npr. kod hifza Kur'ana donesemo kasetu za učenje, za kojom će ponavljati. Najbolji način za memorisanje bit će spomenut kasnije.

6.) Dijete voli ohrabrivanje

Ohrabrivanje je zajednički faktor koji nam je potrebanu kod svih specifikuma, kojima se dijete odlikuje u najranijoj dobi svog života. Ono nam je neophodno kad je u pitanju dječija tvrdoglavost, nepraviljenje razlike između ispravnog i pogrešnog, dinamičnost i sl. Na nama je da hrabrenje učinimo raznosvrtnim: od materijalnog do moralnog, tako da se dijete ne navikne na jednu određenu stvar niti da postane pragmatično, čisto koristoljubivo, da nešto ne radi isključivo za protuvrijednost.

Jedna od bitnih stvari kod ohrabrivanja jeste ta, da dijete stvara u sebi vezu sa onosvjetskom nagradom tako što ćemo mu govoriti: *Ko sluša, Bog ga voli; Ovaj harf vrijedi deset sevapa; Namaz koji si sad klanjao u džamiji, vrijedi dvadeset i sedam namaza u kući...* Također mu to povezujemo sa praksom ashaba i dobrih ljudi, pa kad ide na trening govorimo mu: *Bit ćeš jak poput Omera r.a., od kojeg su se bojali svi kjačiri.* Ili mu navodimo primjer ljudi koje ono voli kao što su: njegov otac, daidža, amidža, učitelj.

Metoda hrabrenja ima mnogo i različite su. O njima će dodatno biti govora u poglavlju o nagrađivanju i kažnjavanju, ali, recimo, neke od nagrade mogu biti: davanje djetetu zvjezdice ili druge simbolične nagrade u svesku za vrtić, pohvala pred njegovim prijateljima, drugovima i roditeljima, dozivanje djeteta najdražim mu imenima i dr.

7.) Sklonost ka igri i zabavi

To nije sramota, štaviše, igra može biti jedna od metoda za podučavanje djeteta raznim vještinama, širenje iskustava i razvijanje inteligencije. Igra je i najbolja metoda za učenje, o tome ću govoriti šire na drugom mjestu ove knjige. Ono što želim ovdje spomenuti jeste to, da igra i zabava nisu izbor roditelja i odgajatelja, a nisu ni sramota za dijete

pa da kažemo da je ono „šejtan“ nego je ono što ono čini skladno sa prirodom njegovog uzrasta i to je jedna od njegovih karakteristika, bez koje postaje nenormalno. Naše je samo da ga usmjerimo i uputimo u izboru igara, kako da se okoristi od te igre, s kim da se igra i u koje vrijeme.

8.) Sklonost ka natjecanju i otimanju

Ovo svojstvo, ako se ispravno usmjeri, biva bitnim faktorom u pokazivanju, isticanju i inoviranju djeteta. Tako kažemo svome djetetu: *Ne volim da zaostaješ i budeš zadnji, moraš uvijek biti prvi*, ili: *To i to dijete radi tako, zašto ne bi bio kao on? Ti možeš biti i bolji od njega ako uradiš to i to...* Tako ga uvijek bodriti ka natjecanju u dobru, ali bez pretjerivanja u tome, na način koji će dijete učiniti napasnim, ljubomornim i zloćudnim prema drugom djetetu, koje je bolje od njega.

9.) Mašta

Njegov um, kao što rekosmo, još nije sazreo. Zato kod njega preovladava mašta. Kod odraslije djece to nazivamo „sanjarenjem na javi“, posebno kod dječaka i djevojčica u pubertetu. To je, ustvari, razmišljanje o nerealnom, pa se ne treba uzrujavati kada nađemo dijete kako ramišlja o nečemu.

Kada mu govorimo o Džennetu, kažemo: *U njemu ima sve ono što voliš*, a zatim ga ostavimo da samo mašta o tome, kako god ono želi. Također mu kažemo: *Naš Gospodar je velik i moćan*, pustivši ga da pliva u mašti kako ono hoće, pa ~~svěđok ne~~ uzraste i dok njegov um ne sazrije.

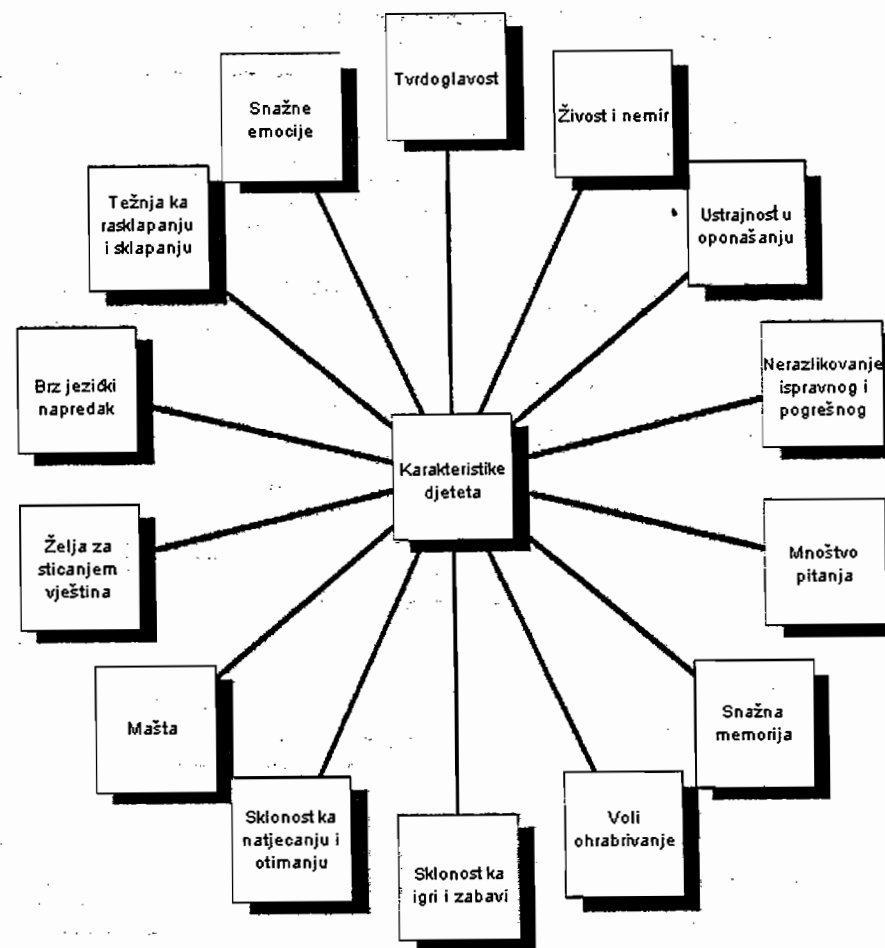
10.) Želja za sticanjem vještina

Ako je otac djeteta stolar, igrač, zanatlija, učitelj ili, čak, čistač ulica, dijete oponašanjem pokušava naučiti vještinu od oca i to u dobi do šest godina, a poslije ta želja slabi.

Rezime

- Dijete posjeduje karakteristike, koje se moraju prihvatiti, obrazovati i usmjeriti. Odgajati suprotnostima, ako su štetne po dijete ili odgajatelja, a jačati ih i voditi brigu o njima, ako su pozitivne. Ove karakteristike su naporedo prisutne kod dječaka i djevojčica općenito, ali sa različitim stepenima, uzrokovane opet individualnim razlikama koje posjeduju svi ljudi, djeca posebno;
- Djecu ne optuživati za tvrdoglavost, destruktivnost i nemirnost;
- Pokazivanje ispravnih uzora, posebno u ovoj dobi, kad dijete oponaša, uči napamet, ne zaboravlja i kada mu se vokabular bogati slušanjem;
- Podizanje i uklanjanje predmeta koji mu mogu naškoditi kao što su vrela voda, nož i vatra;
- Stavljanje naglaska na djetetovo učenje napamet: Kur'ana, hadisa, dova, zikra, pjesmica;
- Asocijacije koje djetetu daju za uzor: Poslanika, ashabe i dobre ljude;
- Kupovina igrački koje će povećati njegovu fizičku snagu i inteligenciju, posebno igre za rasklapanje, sklapanje i inoviranje;
- Uvažavanje napretka i fizičkog razvoja: djevojčica dobiva na težini više od dječaka, dok dječak izrasta brže, u većini slučajeva.

Ne zaboravi

Dječije potrebe

Praćenje dječijih potreba i načina njihove realizacije jeste bitna i nužna stvar, ali i preduslov za rast djeteta, njegovo uravnoteženo i potpuno razvijanje u različitim segmentima ličnosti: fizičkom, psihičkom, socijalnom, umnom i duhovnom.

Ako se ne realizuju djetetove fiziološke potrebe kao što su: prehrana, obavljanje nužde, odmor i san, doći će do frustracija, a istovremeno i do nezadovoljavanja osnovnih potreba emocionalnog i socijalnog razvoja poput potrebe za sigurnošću.

Također, neodazivanje djetetovoj potrebi za ljubavlju i brigom, zapostavljanje djeteta, ignorisanje, okrutnost, neprestano kažnjavanje i prijetnja, dovode do poremećaja djetetovog osjećaja sigurnosti. Sve to negativno utiče na fizički, umni i emocionalni razvoj djeteta.

Potrebe djeteta, u globalu, su sljedeće:

- 1) *Hrana*; nije dozvoljeno, ni u kojem slučaju, da se djetetu uskrati obrok ili da se kazni zabranom hrane ili postom jer hrana igra krajnje bitnu ulogu u razvoju djeteta i pružanju energije, koja mu je neophodna. Hrana pomaže u obnavljanju istrošenih ćelija i njihovoj izgradnji te formiranju novih kao što pomaže i u izgradnji tjelesnog imuniteta i zaštite od bolesti. Zabrana hrane djetetu i zanemarivanje njegove ishrane dovodi do toga da dijete gleda drugu djecu, što može rezultirati mržnjom ili ljubomorom prema njima ili, čak, krađom.

Također, to može da rezultira i sljedećim:

- slabom inteligencijom i zaostajanjem u učenju,
- obamrlošću ambicija, lijenošću i tromošću,
- odsutnošću i nemoći koncentracije,
- neravnotežom mišića i pokreta.

Dječija ishrana mora da bude:

- higijenski čista, dobro kuhana i lahka za probavu i apsorpciju,
- servirana u miru i netjeranju djeteta na jelo silom.

- 2) *Stolica*; u prvim sedmicama djetetova života je učestala da bi, postepeno, bivala sve rjeđa i rjeđa. Količina mokraće raste.

Kada dijete mogne samo sjediti, poslije ojačanja leđnih i trupnih mišića u šestom mjesecu njegova života, majka ga treba početi uvježbavati na kontrolisanje funkcije izbacivanja stolice. Polahko i nježno ga navikavati da sjedi na tulu u određenom vremenu i učiti ga da artikulise određeni glas pri vršenju nužde. U slučajevima kad se dijete nekontrolisano ukaki ili upiški, na majci je da se kloni prijekora i kažnjavanja i da koristi metodu ohrabrivanja i nježnosti. Prema njemu se treba odnositi staloženo, bez paničenja.

Proces uvježbavanja kontrolisanja izbacivanja stolice kod djeteta ne treba požurivati niti previše odgađati.

- 3) *Odijevanje*; jedna od osnovnih potreba kod djeteta jeste da se obuče i da njegova odjeća bude skladna klimi i vremenu u kojem živi. Lahka odjeća reflektuje sunčeve zrake ljeti, a topla odjeća poput vune, daje toplinu zimi. Ne treba pretjerivati u oblačenju djeteta tako da slojevi odjeće otežavaju dječije nejakno tijelo. Na taj način se šteti djetetu, izlažemo ga bronhitisu, puno se znoji, posebno ako se više kreće.

Djetetu je drago, što je odraslije, da upražnjava svakodnevne poslove poput oblačenja odjeće. Zato mu majka mora obezbijediti jednostavnu, nekomplikovanu odjeću, koja će mu olakšati oblačenje i svlačenje, bez njene pomoći.

- 4) *Odgovarajući dom*; u kojem će imati dovoljno čistog vazduha, sunca i tišine. Djeca sa sela i iz provincije rastu brže nego ona u gusto naseljenim gradovima. Komparativnim istraživanjem različitih naselja dokazano je da je procenat oboljelih od bolesti disajnog aparata, u mjestima zagađenim fabričkim izduvnim gasovima, veći od onog u nezagađenim za 46%.

Slično je i sa sunčevim zrakama, naročito ultraljubičastim, koje jako utiču na brzinu rasta, poput vitamina D, koji dijete štiti od rahitisa. Istraživanja su dokazala da jutarnje sunce (u periodu oko deset sati) sadrži sve neophodne vitamine za zdravlje tijela i brz razvoj te zaštitu od bolesti i lijek protiv nekih bolesti.

Za buku je dokazano da često uzrokuje nervozu i uznemirenost, posebno ako je prisutna u toku uspjavanja djeteta.

- 5) *Zaštita i liječenje*; dijete je u periodu djetinjstva izloženo različitim bolestima zbog: slabe izdržljivosti živčanog sistema, malog imuniteta te manjka zaštite, koja je uzrokovana slabošću imunološkog aparata. Savremena pedijatrija je, svojim poznatim medicinskim sredstvima, pružila šansu za otpor mnogim bolestima i njihovo sprečavanje. U poglavlju „Medicinski savjeti“ naći ćeš više o ovome. Ovdje ćemo samo ukazati na neke stvari, kojih se trebamo pridržavati radi čuvanja i liječenja djece:

– Pokazalo se da su dječaci, u predškolskom periodu, potencijalnije žrtve nesretnih slučajeva nego što su to djevojčice i da su nesreće češće u porodicama sa oskudnijim doprinosima te da postoji relacija između nesreće i prirode mjesta gdje dijete živi. Utapanje se, naprimjer, najčešće dešava u lukama i na obalama, saobraćajne nesreće su, pak, učestalije u gradovima sa gustim saobraćajem... Stoga, svoju djecu prije njihovog izlaska moramo naučiti ponašanju, koje će ih osigurati od opasnosti, a onda ih pustiti, ne paničiti, ne pratiti ih stalno i sl. jer: od sudbine se ne može pobjeći. Jedan čovjek, nakon što je usnio da će mu se dijete utopiti, zatvorio ga je iz straha i samo mu donosio hranu i piće. Jednog dana, kad je ušao kod njega, našao ga je mrtvog: voda mu je zastala u grlu dok ju je pio — udavio se baš onako kako mu je otac vidio u snu! Nema preventive za sudbinu.

- 6) *San*; dijete mora spavati u tišini, ići u postelju rano, spavati po danu (otprilike 1-4 popodne). Ne smije se kažnjavati nespavanjem niti umanjivanjem vremena predviđenog za to, a ne smije mu se dopoštati da skače iz sna, ni zbog kakvog razloga, jer to utiče na srce. Dijete ne treba buditi da mokri niti ga buditi kad otac kasno dođe s posla pa sazna šta je pogriješilo, da ga naruži ili istuče. Dijete treba dovoljno da spava, ne manje od sedam sati dnevno, a bolje bi bilo da ne prelazi preko toga.
- 7) *Igra*; ona je krajnje bitna potreba za razvoj djeteta jer kretanje i igra su ključ tjelesnog, umnog, osjećajnog i društvenog razvoja. To dolazi do izražaja svaki put kada se djetetu omogući nova vrsta igre, koja mu je korisna i nije štetna te kada dobije dovoljno širok prostor za igru. Djetetu se igra ne smije zabraniti, bez razloga ili na duže vrijeme. Ako se i desi, zabrana mora biti odgojne prirode. Također, ne smije se prisiljavati na određenu

vrstu igre. Priroda djeteta naginje igri, neozbiljnosti, a sa malo usmjeravanja igra daje svoje plodove. U poglavlju „Igre i vještine“, govorit ćemo o tome detaljnije.

- 8) *Istraživanje i razgledanje*; dijete je po svojoj prirodi radoznalo, stalno istražuje, a skupljajući informacije, izgrađuje vlastitu spoznaju putem ličnih iskustava. Kao rezultat nepostojanja prethodnog iskustva o stvarima, dolazi do nekih nezgoda i nesreća u situaciji kada dijete, povodeći se za tom svojom urođenom osobinom, želi saznati nešto o zvuku, koji proizvede staklo kada padne na pod i slomi se, ili želi da sazna šta se nalazi unutar audiokasete pa je razmota i pokvari, ili želi da zna šta se nalazi u televiziji i gdje je taj čiko što priča te ga pokušava otvoriti, ili stavlja ruku u rashladni ventilator ili vrelu vodu da vidi šta će se dogoditi pa se tako povrijedi, ili pokvari nešto u težnji da proširi svoja iskustva, ali ne ponavlja istu grešku, posebno kada osjeti nelagodnost onih oko sebe, koji ga nježno usmjere i poduče njegovoj grešci. Dijete ne treba nikada grditi kada pokušava nešto slično niti mu zabraniti da istražuje i razgleda, osim kad se radi o vaspitnoj mjeri.

Ne zaboravimo, da zadovoljavanje dječije potrebe za spoznajom stvari, koje ga okružuju, mnogo pomaže u djetetovom umnom razvoju.

- 9) *Ljubav*; dijete ima potrebu da osjeti ljubav drugih i zadovoljstvo njime, posebno svojih roditelja i odgajatelja, što oni moraju pokazivati blagošću i nježnošću, čak i kada dijete pogriješi.
- 10) *Sigurnost*; potreba je veća dok je dijete malo, kada mora osjetiti da je sigurno, u prisustvu svoje majke na ovom novom, čudnom svijetu, osjetiti sigurnost u prisustvu oca i igru s njim. Među djecom, čiji su roditelji bili u stalnim svađama i koja nisu imala osjećaj smirenosti u kući, gdje je stalno vladao nemir, posebno ako bi to završavalo rastavom braka ili očevim tjeranjem majke iz kuće, širi se mržnja, neprijateljstvo, ljubomora i zavist.
- Osjećaj sigurnosti i smirenosti jeste jedna od osnovnih potreba djeteta. Ono osjeti sigurnost kad zaplače, a majka mu odmah priđe, bdije nad njim kad je bolestan, grije ga kad mu je hladno, doji ga, hrani kad je gladan, ne kori ga niti kažnjava ako

je plačom i vriskom diže iz sna cijele noći, ne tuče ga niti je gruba kada uništi nešto od svoje odjeće ili kućnog namještaja. Dijete se osjeća izgubljeno i zabrinuto ako ga majka ostavi u jaslama ili sa vaspitačicom cijeli dan jer čestom zamjenom majke, dijete gubi osjećaj sigurnosti i budi se u njemu zbunjenost i smetenost.

- 11) *Prihvatanje*; dijete ima potrebu da bude željeno i voljeno od svojih roditelja, ali i drugih. Potrebno mu je da bude prihvaćeno onakvo kakvo jeste, bez obzira na spol, boju, izgled ili mañane, koje može da ima, poput razrokosti, epilepsije ili slijepila.

Pokazatelji odbacivanja djeteta jesu: prezir ili neprihvatanje, ignorisanje, bojkotovanje, svađa s njim, usmjeravanje djetetove braće i sestara protiv njega i često poređenje sa drugom djecom. Sve ovo stvara kod djeteta lošu narav, želju za osvetom, prezir, tvrdoglavost, frustriranost i potrebu za samoćom. Dijete postaje željno naklonosti drugih, očajno za brigom, a to ispoljava na način koji ljude udaljava od njega. Ono postaje neuravnoteženo, neodlučno, smeteno, lijeno i neambiciozno.

Prihvatanje djeteta od roditelja je nužno. Djetetu je potrebna: njihova ljubav, pažnja, igranje s njima, blago usmjeravanje, poštivanje pogreške, nagrađivanje pohvalom, ako nešto ispravno učini, nepravljenje razlike između njega i braće, posebno ne, razdvajanje njega i onog mlađeg. Sve to bi trebalo da rezultira jaćanjem djetetovog samopouzdanja i stabilnosti, razvijanjem sposobnosti stvaranja dobrih društvenih veza, blagošću i samilošću prema svojoj braći i sestrama.

- 12) *Uvažavanje*; dijete mora osjetiti da je ono predmet radosti i dopadanja, ponosa svojoj majci i ocu, porodici, učitelju, ali i ostalim ljudima. Prema njemu se mora odnositi kao prema individui, koja ima svoju vrijednost, kao da su njegov trud ili samo prisustvo neophodni drugima. To se postiže tako što se kod djeteta stvara osjećaj vlastite vrijednosti, ako mu se da prilika da samo učini neke sitne usluge drugima, shodno njegovoj mogućnosti, naprimjer u kućnim poslovima poput metenja, usisavanja, brisanja prašine, prañnjenja korpice za smeće, donošenja nekih stvari majci i ocu kada je to potrebno, služenja gostiju i rođaka kada dođu u posjetu, itd.

Nije uredu da otac kaže djetetu da se odmakne, da je još mali i da ne prića previše. Ili, kada se igra sa starijim bratom da

mu on kaže: „To ti misliš da si k'o ja, pa da se igraš sa mnom? Kad porasteš, onda ćemo se igrati.“ U tom slučaju, nije nimalo čudno, ako se dijete ode igrati sa nekim djetetom iz komšiluka, koje ga uvažava ili sa uličarima, koji mu daju osjećaj samoafirmisanja ili učiteljem, koji ga pohvali kada odgovori taćno i igra se s njim na ćasu tjelesnog odgoja. Ove se osobe tada, u djetetovim očima, transformišu u uzvišeni uzor za njega.

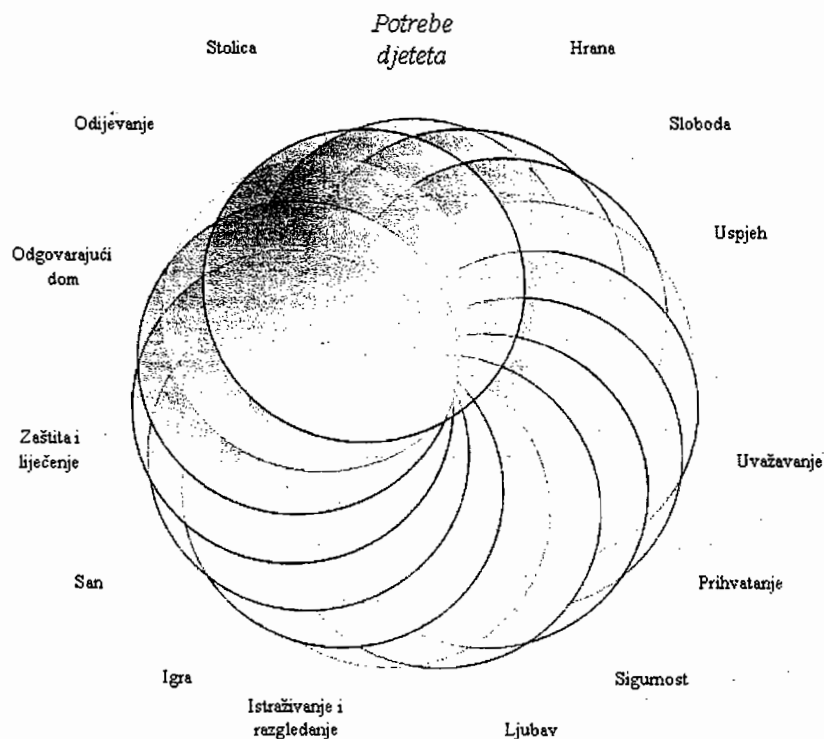
- 13) *Uspjeh*; dijete treba uspjeh. Jedan uspjeh vodi drugom, većem. Kroz uspjeh, dijete saznaje da svaki uloženi trud vodi do nekog uspjeha, te se raduje i samom ulaganju truda što, s druge strane, uzrokuje samopouzdanje i osjećaj sigurnosti i vodi ka učestalim pokušajima samoregulisanja ponašanja i preuzimanju novih iskustava i vještina. Zbog toga se dijete, nikad ne treba opterećivati poslovima, koji su iznad njegovog nivoa jer bi ga oni doveli do gušenja i neuspjeha, osjećaja nemoći, slabosti, prekida kontinuiteta aktivnosti i klonuća pred njima. Dijete treba zaduživati u granicama njegovih mogućnosti, kao što kažu: „Ako želiš da te slušaju – naredi ono što se može učiniti“. Naš Gospodar dž.š. nas nije zadužio ničim što ne možemo uraditi: „Allah nikoga ne opterećuje preko njegovih mogućnosti“, a još je rekao: „I Boga se bojte koliko možete!“

Ako naše dijete ne ostvari potpun uspjeh u nećemu, a to je nešto sasvim normalno, zbog manjka iskustva i ogranićenosti njegovih mogućnosti, ne smijemo mu se rugati ili umanjivati njegov znaćaj i osporavati ga, nego ga trebamo hrabriti govoreći mu: *To je odlično, ali šta misliš da si učinio tako i tako i ovo stavio ovdje? Zar ne bi bilo bolje? Da si tako postupio, bilo bi ljepše.* Na taj način ga neprimjetno korigujemo, osjetit će da je uspio, a u isto vrijeme ga podućavamo i usmjeravamo.

- 14) *Sloboda*; dijete mora imati slobodu: kretanja, hodanja, trćanja, govora, penjanja, kopanja, sklapanja i rasklapanja, građenja i rušenja, igre u svim oblicima: sa sobom, sa vršnjacima, sa starijima, na treningu, u kući i u školi. Treba mu dati slobodu, bez vojnićkih uputa i naredbi i stalnog pripomaganja. Jer dijete, kada se briga o njemu pretvori u pretjerivanje, postepeno gubi želju za aktivnošću, iz straha da mu se nešto loše ne desi ili da mu, recimo, ne pređe neka bolest. Također, ako mu se ne dozvoljava opuštene i prirodne igre sa drugom djecom, iz bojazni

da ga ne povrijede ili ne napadnu ili kada ga majka stalno hrani i umiva, češlja mu kosu, oblači ga, sprema njegove igračke i njegove stvari, a ne upućuje ga da ništa od toga sam radi, kod djeteta će se stvoriti osjećaj nedostatka i izgubit će samopouzdanje. Strah od odgovornosti neće biti proporcionalan onome kod njegovih vršnjaka i pružat će jak otpor sili predstavljenom u svojim roditeljima ili odgajateljima, otpor koji može dostići stepen prkosa, pa neće htjeti da prizna svoju grešku nego će biti ustrajno u onome što voli, odnosno onome što ne voli. Često će, u tom slučaju, pribjegavati srdžbi, vikanju, prijetnji i nasilju, radi ostvarivanja svojih želja. Zato moramo svojoj djeci dati više disciplinovane slobode, usmjeravanjem i uputama. Tako ćemo postati odgajatelji i učitelji, a ne tvrdoglavi neprijatelji.

Ne zaboravi

Dječija radaznalost

Već smo govorili o posebnostima djeteta i spomenuli smo to, kako je jedna od karakteristika djeteta da postavlja mnogo pitanja. Uzrok tome bi mogla biti njegova želja za otkrivanjem, strah, neposlušnost ili način na koji iskazuje da je naučilo govor, pa pribjegava njegovom korištenju postavljanjem pitanja, želeći praktikovati jezik, a ne zbog potrebe za odgovorima. Razlog može biti pokušaj privlačenja pažnje.

Odgajatelj ne smije da sputava dijete i da mu brani postavljanje pitanja niti smije odbijati da da odgovor ili pokazivati kako to izbjegava. To će kod djeteta samo izazvati radoznalost i upornost za traženjem odgovora, pa može dobiti pogrešan ili odgovor iz neprovjerenog izvora, što će dovesti do izuzetno negativnih posljedica. Poslije toga, odgajatelj neće moći da promijeni pogrešna shvatanja, koja su stigla do djeteta, ili će uspjeti, ali ogromnim naporom jer odrasli, bez obzira o kome se radilo, a posebno učitelji ili nastavnici, predstavljaju uzor i siguran izvor za dijete. Stoga je veoma teško promijeniti ono što je dijete naučilo od nekog takvog.

Sada ćemo dati primjere čudnih pitanja koje su djeca postavljala i predložiti neke moguće odgovore na njih:

Pitanje: *Odakle sam došao?*

Odgovor: *Iz maminog stomaka.*

Ako dijete ustraje u pitanjima, kažemo:

Svako dijete, kao i ti, prvo raste u majčinom stomaku kako bi poslije, moglo da živi samo i izađe na ovaj svijet i ne bude vezano za majku.

U šestoj ili sedmoj godini mu kažemo:

Dijete izlazi iz majčinog stomaka kao što koka nosi jaje.

P: *Zašto ja nemam veliku sisu kao ti?*

O: *Dječaci i muškarci imaju male grudi, a majke i djevojčice kasnije, imaju velike, tako nas je Bog stvorio.*

P: *Odakle dolazi mlijeko, kojim majka doji svoju malu seku?*

O: *Mala beba nema zube kao veliki da pomoću njih jede. Zato ja jedem običnu hranu i pravim od nje mlijeko za tvoju seku.*

P: *Zašto babo ne rodi bebu?*

O: Žene rađaju i odgajaju djecu, a muškarci rade teške poslove, za koje im je potrebna snaga.

P: Zašto ja ne rodim bebu kao ti, mama?

O: Kad porasteš i uđaš se, tada ćeš i ti moći roditi bebu.

P: Zašto čiko ženi tetu?

O: U svakoj kući mora da bude muškarac i žena, muškarac radi napolju, a žena u kući. Svako dijete mora da ima mamu i babu kao i ti.

P: Zašto moj braco ne ženi moju seku?

O: Kad bi brat oženio svoju sestru, ostali bi njih dvoje sami u kući. Ali, ako oženi neku drugu ženu, porodica će se povećati i bit će nas puno, a ti, naravno, želiš da mi imamo puno rođaka.

P: Zašto se ja ne kupam zajedno sa sekom (bracom)?

O: Zato što ste i ti i tvoja sestra narasli veliki, a veliki dječaci i velike djevojčice se ne kupaju zajedno.

P: Gdje je Bog?

O: Bog je iznad svega, i On nas sve vidi u isto vrijeme, a mi ne vidimo Njega. To je kao da se ti popneš na zgradu i vidiš sve ljude na ulici.

P: Šta je to Džennet?

O: Džennet je divno, prelijepo mjesto, u kojem ima svega i sve to je lijepo. Dobri i fini ljudi će ući u Džennet.

P: Gdje je otišla nana kad je umrla?

O: Otišla je kod našeg Gospodara.

Ako dijete ustraje u pitanju, kažemo:

Svi ljudi u životu imaju svoje vrijeme u kojem žive na Zemlji, a zatim umru, poput cvijeća, drveća, životinja, a ti znaš da to sve, poslije nekog vremena, umire.

Napomena:

Neka djeca postavljaju pitanja da bi se odrasli osjećali nelagodno. Pitanja, čiji je cilj izazivanje nelagode i postidečnosti kod starijih mogu biti: *Zašto si ti, babo, tako debeo?; Što si se tako ružno obukao?; Što tako smiješno izgledaš?; Što ja ne pušim kao i ti?*

Isto tako, dijete može da počne postavljati mnogobrojna pitanja kada treba ići na spavanje i cilj mu je, svakako, njegovo odgađanje. Također, dijete će se jednostavno početi ubacivati u priču odraslih i postavljati pitanja, samo zato, da bi skrenulo pažnju na sebe.

Na roditeljima je, da prihvate dječija pitanja sa poštovanjem i uvažavanjem jer pitanje je parametar inteligencije ili pokazatelj unutrašnje borbe i zabrinutosti djeteta.

Metode za znatiželju i zainteresiranost

Ono što odgajatelj mora znati, u svom odnosu sa djetetom jeste, posebno kada ga želi naučiti nečemu novom, kako da uljepša tu novu materiju ili informaciju i kako dijete da je shvati, naročito u periodu u kojem ne razumije apstraktne pojmove kao što su: meleki, sloboda i ljubav. Zbog toga postoje metode za buđenje djetetove znatiželje kroz razgovor, a za to mora biti sposoban svaki odgajatelj: otac, majka i učitelj.

Neke od metoda su:

1) *Pjesmica*; recimo pjesmica *Allahu ekber, bismillah*, koja glasi:

Allahu ekber, bismillah, Allahu ekber, bismillah,³
Allahu ekber, bismillah, Allahu ekber, bismillah,

Naša vjera islam, uči nas: prije jela ruke oprati,
I svi kazati bismillah, u ime Boga što nas opskrbi,

³ Sigurno da smo u nezavidnom položaju, kad je u pitanju islamska literatura za odrasle, a djeca nisu u ništa boljoj poziciji. Između ostalog, pod tim mislimo i na ovakve stvari — pjesmice i sl. Ova može poslužiti kao primjer ili neki širi okvir značenja, koja treba da se prilagođavaju uzrastu djeteta.

*Uči nas, poslije jela kazati: Bože hvala Ti, elhamdulillah,
Da mahane jelu ne tražimo, bila pita, čorba, ili pilav,*

*Uči nas da klanjamo i volimo onog ko zna klanjati,
Znamo i da ko ne klanja da mora to i naučiti,*

*Naučila me da budem vrijedan, radim vježbe i igram lopte,
Islam kaže da budem čelik, da mi tijelo ne bude k'o vuna,*

*Kaže mi da učim Kur'an, riječi Boga koji nas stvori,
Ne samo učim – radim po njemu i uvijek ga nosim u srcu.*

Ova pjesmica plijeni pažnju i interes djeteta i čini mu nove informacije laskim i ovu tematiku dražom. O pjesmi i pjevanju govorit ćemo detaljnije na drugom mjestu ove knjige.

2) *Mimika*; razne gestiukulacije licem i tijelom i artikulacije zvukova, osmijeh, a potom hitro mrgođenje, pokazivanje rukom zatvorenih očiju i onda ih otvoriti, udarac rukom o zemlju, podizanje i spuštanje glasa, pokazivanje štapićem, udaranje nogom o zemlju, kretanje uz priču, hodanje, trčanje – sve to privlači njegovu pažnju.

3) *Poređenje*; Poslanik a.s, kada je htio da govori o naređivanju dobra i sprječavanju zla, koristio se poređenjem sa jednom grupom ljudi, koja je putovala brodom. Oni su bacili kocku radi mjesta na kojem će boraviti pa je jednima pripala paluba, a drugima unutarnji dio broda. Oni, koji su bili u unutrašnjosti su se, svaki put kada bi htjeli vode, penjali na palubu. Onda, razmišljajući kako da ne smetaju onima gore, rekli su: „Mogli bismo probušiti jednu rupu u našem dijeluk da ne uznemiravamo one iznad nas.“ Ako bi uradili to što su htjeli, i jedni i drugi s broda bi potonuli, a ako ih spriječe, spasit će se svi.

Neko može uporediti vrijeme sa sabljom govoreći: *Vrijeme je kao sablja, ako ga ne presiječeš, ono će tebe presjeći.*

Nekoga slabša mogemo porediti sa leptirom, visokog sa žirafom, hrabrog sa lavom, krupnog sa slonom, mršavog sa granom, onoga koji oponaša sa papagajem, onoga koji se izdvaja i sjedi sam i hoda sam – sa ovcom, koja se izdvojila iz stada pa je

vuk pojeo, itd. Uvijek moramo tragati za pogodnim primjerima, radi teme o kojoj govorimo sa djetetom, jer se primjer i poređenje urezuje djetetu u pamet i ne zaboravlja ga.

4) *Pitanja*; Poslanik a.s. ih je puno koristio, pa su neka od njegovih pitanja : „Znate li ko je bankrota?; Znate li koje je pravo komšije?; Zar nećete da vas uputim na nešto što, ako ga budete činili, zavoljet ćete se međusobno?; Zamislite da neko od vas ima rijeku pred vratima i u njoj se kupu pet puta na dan; šta mislite da li bi na njemu ostala i trun nečisti?“. Tako, na primjer, govorimo djetetu, kada je riječ o namazu: *Da li bi volio da uđeš u Džennet i da jedeš čokolade i meda? Zato, klanjaj, jer onaj ko klanja će ući u Džennet!*

Kad laže, kaže mu se: *Voliš li da ja lažem tebi? Voliš li da uđeš u vatru i da se u njoj pečeš kao meso?*

Kada udara manjeg od sebe, kažemo: *Hoćeš li mi dati da je tebe udarim kao što si ti njega?*

5) *Pjevanje običnog govora*; to privlači pažnju i daje draž temi o kojoj govorimo, pored toga što djetetu daje čulni užitak i priprema ga za slušanje željene teme. Pjevanje pretvara obični, ukočeni govor u nešto milo i lahko za shvatanje.

6) *Priče i predanja*; jedna su od najbitnijih metoda pobuđivanja želje i interesovanja kod djece, budući da priča uđe u glavu i ne zaboravlja se te biva razlogom da se dijete sjeti teme, uz koju se ona spominjala. Rađa se i ljubav prema pripovjedaču i mjestu u kojem se kazivala. I o ovoj temi ćemo govoriti detaljnije, nešto kasnije.

7) *Uzbudljiv uvod u temu*; Poslanik a.s. je podsticao muslimane na negriješnje i pokornost Allahu dž.š. govoreći: „Sav moj ummet će ući u Džennet, osim onih koji odbiju!“, na što bi rečeno: „A ko to odbija, o Poslaniče?!“, pa reče: „Ko mi bude pokoran, ući će u Džennet, a ko se ogriješi o mene, taj je odbio.“

Djetetu, kad je u pitanju tema o vjerovanju, možemo reći: *Ko danas bude bogobožazan, dat ću mu nešto.* Kada počnu postavljati pitanja o tome šta znači „biti bogobožazan“, kažemo: *Onaj ko bude klanjao danas, taj se boji Boga.* Tako ćemo ući u

srž teme o kojoj želimo govoriti, zainteresovavši ih i pripremivši ih za slušanje.

Kada sa djecom želimo govoriti o vrlini strpljivosti, primjerice, kažemo: *Šta bi učinio da vidiš nekog čovjeka da uđe u džamiju i pomokri se u nekom kraju.* Kada čujemo njihove odgovore, pojasnit ćemo im kako je Poslanik a.s. blago i strpljivo postupio sa beduinom, koji je to učinio u njegovoj džamiji, kada su ga ashabi skoro istukli, rekavši im: „Pustite ga sad i pospite to mjesto vodom!“, tj. pustite ga da prestane mokriti i zatim, to mjesto očistite vodom.

- 8) *Uzbudljiv završetak teme*; kako bi jedva čekali naše pripovijedanje sljedeći put. Možemo reći: *Toliko za ovaj put, sljedeći put ćemo nastaviti, ako Bog da.* Tada će nas djeca moliti da nastavimo pripovijedanje, čemu svakako ne smijemo udovoljiti kako bi ih pripremili za sutra. Ono što čuju, da upijaju.
- 9) *Namjerna pogreška*; umnogu privlači dječiju pažnju, pa recimo, zamijenimo padeže i pitamo ih kaže li se ovako ili ovako (dajući obje pogrešne opcije). Nakon što ih zainteresujemo time, brzo im dajemo ispravan odgovor.
- 10) *Primjeri*; primjer pojašnjava rečeno, što je primjer interesantniji to više privlačimo njihovu koncentraciju. Ko, recimo, pojašnjava nešto iz biologije, može opisivati međusobno djelovanje tvari zvukom mineralne vode. Ako neko pojašnjava osobine, daje plastične primjere: debeli slon, rogati ovan, šareni leptir, a ako podučava brojeve, pokazuje ih prstima ruku i nogu. To privlači dječiju pažnju.
- 11) *Crteži, karikature i slike*; olakšavaju prijenos informacije; Poslanik a.s. je to radio kod tumačenja Allahovog dž.š. govora. Ajet: „I ne slijedite druge puteve da vas s puta Njegova ne odvedu“⁴, objasnio je nacrtavši jednu pravu liniju za koju je rekao da predstavlja Allahov put. Zatim je sa njegove lijeve i desne strane povukao linije – puteve: na svakom od njih je šejtan koji mu poziva (ti putevi su zablude). Nešto slično čine i treneri u fudbalu i košarci jer skiciranje na

⁴ Kur'an, El-En'am, 153.

papiru ili tabli, olakšava plasiranje informacije. Ovo možemo iskoristiti i u tumačenju bitaka, pa naprimjer u Bici na Uhudu, nacrtamo brdo Uhud, iznad njega muslimanske strijelce, ispod vojsku, a mnogobošce ispred njih, pod udarom muslimanskih strijela. Zatim nacrtamo plijen, koji muslimani sakupljaju, a mnogobošci im dolaze s leđa. Crtanje i skiciranje se koristi i u podučavanju matematike, biologije, gramatike, i dr.

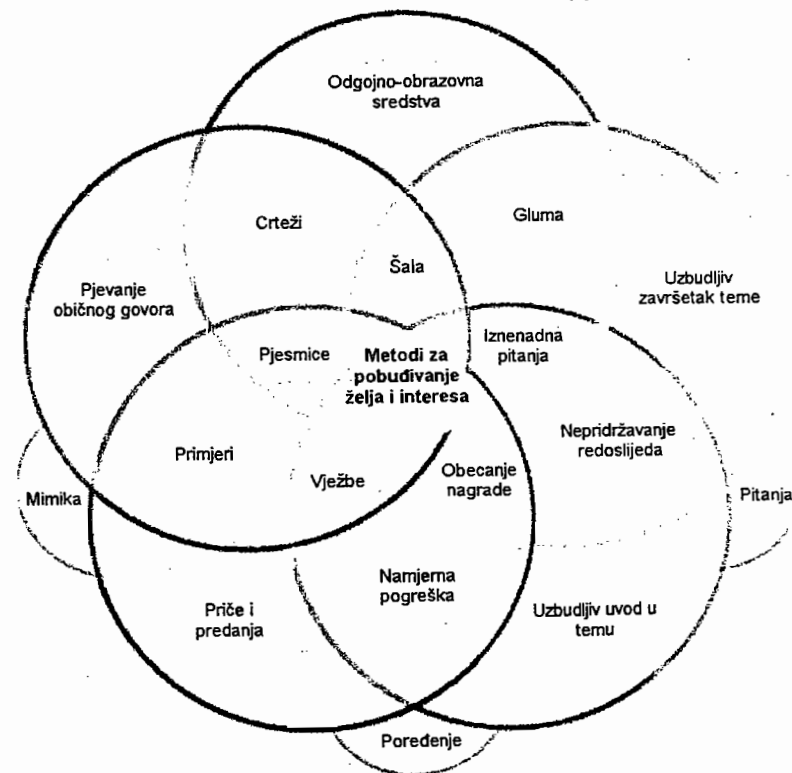
- 12) *Gluma*; prizor sa glumom o laži je dubljeg utjecaja na dijete i shvatljiviji od priče, kroz simulaciju događaja ili male predstave sa braćom, sestrama, rođacima ili njegovim drugovima u istoj dobi, o određenoj temi.
- 13) *Razna odgojno-obrazovna sredstva*: video, projektor i tabla su brži za prijenos informacija.
- 14) *Vježbe, sportske i zabavne kretnje*; kada se u toku rada sa djecom pojavi osjećaj dosade i gubitak koncentracije, koristimo ih za povrat koncentracije, privlačenje pažnje i obnavljanje aktivnosti, kako bismo se opet vratili željenoj temi.
- 15) *Obećanje nagrade*; ako nagradu obećamo poslije završetka radnog zadatka, to će povećati djetetovu želju i ono postaje poslušno i koncentrisano.
- 16) *Nepridržavanje određenog redoslijeda djece*; priča prvi pa treći, nastavlja drugi, kako bi cijelo vrijeme svi bili prisutni i aktivni.
- 17) *Iznenadna pitanja*; pomažu u aktivnosti mozga i privlačenju pažnje.
- 18) *Šala i dosjetka*; u govoru, naročito ako su vezane za samu temu, čine rad zanimljivijim i učvršćuju informacije, ako se brzo vratimo temi i ne duljimo šale. Šala mora biti istinita. Poslanik nam je, značenje riječi Uzvišenog „Mi ćemo ih novim stvaranjem stvoriti i djevicama učiniti“, odnosno da će svaka starica koja uđe u Džennet biti djevojka, pojasnio ovako, kada mu je došla jedna starica i upitala ga hoće li ući u Džennet, on joj je odgovorio da u Džennet neće ući starice. Na to je ona zaplakala, a on joj je proučio navedeni ajet, iz kojeg je shvatila da

je on samo htio približiti joj to, da će ona ući u Džennet, ali ne kao starica. Poslanik a.s. je dostavio željeno značenje šalom, koja je skrenula njenu i pažnju ashaba, a on im je tek onda rekao ciljano.

Kada želimo da skrenemo pažnju djece u toku tumačenja predanja, u kojem se kaže da musliman, kada dolazi na džumu-namaz, treba da dođe čedan, smiren i dostojansven, možemo spomenuti primjer čovjeka koji je ovo sve pročitao pogrešno i (zamijenivši sa sličnim riječima vokalizaciju u izvornom arapskom tekstu) prenio ljudima: da trebaju na džumu doći sa saksijom, žagom i nožem, što su oni, uistinu, naredne džume i učinili i donijeli te predmete sa sobom. Kada je za to saznao jedan od njih, koji je poznao predaju u svom pravom značenju, digao se i povikao ljudima: „Ovaj vaš učeni čovjek je mubareć, neka svako uzme po jednu dlaku s njegove brade!“. To su i učinili ne mareći za pomaganje i viknu „učenog“, koji je tek onda naučio kako se ispravno čita, shvativši važnost onoga što se ljudima prenosi.

Ovo može biti primjer šaljive priče, kroz koju se djeca uče kako se odlazi na džumu-namaz.

Ne zaboravi

Treće poglavlje

DALJE OD LOŠE ISHRANE

- Izbijevanje anemije
- Moje dijete ne jede meso.
- Čips nikada.
- Šta misliš o suhim sendvičima⁵
- Kako da sačuvamo dijete od bolesti?
- Prestanimo sa napetošću, ili...
- Kako izliječiti sina koji se plaši?
- Osjećaj manje vrijednosti je veliki dječiji problem
- Dijete se mokeri u san, šta učiniti?
- Dijete muca i govori kroz nos
- Ne prebacivati dijete zbog počinjene grijeha

⁵ Lokalni sendvič sa rižom, lećom, makaronama.

Dalje od loše ishrane⁶

Za zdrav dječiji organizam, moramo voditi računa da hrana sadrži:

1) **Proteine**; oni su osnovna materija za izgradnju tijela; nalaze se u: mesu, ribi, jajima i mlijeku;

2) **Željezo**; osnovna materija za čvrstinu kostiju i zuba. Unosi se putem *kalcija*, koji se nalazi u mlijeku i njegovim prerađevinama (kajmak, sir, jogurt) i *fosfora*, koji se nalazi u različitim vrstama ribe. Također i supstanca koja se nalazi u crvenim krvnim zrnima, a koja raznosi oksigen u sve dijelove tijela i sprječava anemičnost, sadrži bakar i željezo koji se nalaze u: jetri, crvenom mesu, jajima, crnom meću, špinatu, i voću, posebno jabuci.

Tome treba dodati da je jod, koji je prisutan u voću, nužan za rad štitne žlijezde. Zbog važnosti željeza, savjetuje se da na svakoj trpezi bude zastupljena salata, jer one sadrže veliki procenat željeza;

3) **Vitamini**; supstance koje su potrebne organizmu, u malim količinama, kako bi tjelesni organi i aparati mogli obavljati svoje ustaljene funkcije poput mašine, koja treba nekoliko kapi ulja da bi mogla raditi. Neki od ovih vitamina su:

* **vitamin A**; nužan je za održavanje unutarnjih pregrada, crijeva i mokraćnih puteva i različitih dijelova očnog aparata. Ima ga u: mlijeku, jajima i zelenom povrću.

* **vitamin B₁**; njegov nedostatak uzrokuje manjak apetita i usporenost u razvoju, osjećaj umora, komešanje u stomaku i crijevima i psihičku razdražljivost. Nalazi se u: mlijeku, jajima, džigerici, mesu i nekom voću i povrću. Savjetuje se izbjegavanje dužeg kuhanja hrane, koja sadrži ovaj vitamin.

* **vitamin B₂**; njegov manjak uzrokuje ispucale usne, poremećaj u koži, ustima i očima, a nalazi se u: kvascu, zrnevlju, povrću, mlijeku, džigerici, mesu i jajima.

* **vitamin B₆**; nedostatak u organizmu uzrokuje ekstremnu anemičnost; nema ga u povrću, ali ima u mlijeku i namirnicama životinjskog porijekla.

* **vitamin C₁**; neophodan je za razvoj skeleta, zuba, krvnih sudova i tjelesnih ćelija. Pomaže u radu probavnih, mokraćnih, vaskularnih i disajnih aparata. Njegov manjak uzrokuje jako krvarenje oko kostiju, upalu desni, a nalazi se u velikim količinama u: naranči, limunu, paradajzu. Kuhanjem se umanjuju mnoge njegove prehrambene supstance.

* **vitamin D**; bitan za razvoj skeleta i zuba, a pomaže krv u apsorbovanju kalcija i fosfora iz prehrambenih supstanci u crijevima, koje organizam nakon toga skladišti u razvijenim dijelovima kostiju. Njegovim nedostatkom dolazi do rahitisa, iskrivljenosti zuba i slabosti zglobova. Nalazi se u sunčevim zrakama, naročito u jutarnjem periodu (10-12h). Ima ga i u raznim vrstama ribljeg ulja, puteru, ribi i jajima;

4) **Škrobovita hrana**; ona daje organizmu energiju i snagu: riža tjestenina, hljeb i krompir;

5) **Masnoće**; vrlo su bitne jer opskrbljuju organizam kalorijskim potrebama, nalaze se u: mlijeku, mesu i raznom voću;

6) **Voda**; ljudski organizam sadrži 60% vode, stoga je ona veoma bitna za njega, posebno ljeti, kada se savjetuje uzimanje vode u velikim količinama. Zbog toga što voda sadrži većinu hranjivih materija, savjetuje se da djeca piju vodu jednom do dva puta, između obroka i ne više od jedne čaše uz obrok;

7) **Količina**; dva manja obroka su bolja od jednog obilnog;

8) **Med**; obavezan je za organizam jer:

- u sebi nema viška,
- umirujuće djeluje na probavni sistem,
- djeluje protiv stomachne kiseline,
- zaštita je od mnogih bolesti,
- relaksirajuće djeluje na bubrege i jetru,
- sadrži sve hranjive sastojke potrebne organizmu,
- proste je građe te ne zahtijeva komplikovane probavne procese,
- nije kvarljiv niti mijenja boju i okus, pod uslovom da nije bio u vlazi;

9) **Dijete dnevno treba sljedeće hranjive materije:**

- čašu mlijeka ili njegovih prerađevina; sir, kajmak i sl.,

⁶ Enciklopedija brige o djetetu i 300 pogreški na tvojoj trpezi, sa izmjenama.

- meso; od peradi, ribljeg ili životinjskog porijekla ili, u nedostatku, jaje kao zamjena,
- najmanje kašika bijelog meda,
- jaje, kuhano, prženo ili prijesno,
- razno povrće, najmanje jednu vrstu,
- razno voće, najmanje jednu vrstu,
- najmanje kriška pšeničnog hljeba,
- barem četiri čaše vode ;

10) *Keks, biskvit*; ono što zovemo nehranjivom hranom jer vara dijete, dajući mu osjećaj sitosti, iako je relativno gladno. Kvari dječiji apetit za hranjivu i korisnu hranu jer je, uglavnom, spravljen od škrobovitih materija, šećera i masnih tvari. Pošto je bogat kalorijama, brzo zasiti dijete, ne opskrbljujući ga dovoljno solju, vitaminima, čvrstim tvarima ili proteinima.

Slični njemu su: čokolada, sladoled i (fabrički) sokovi;

11) *Čaj i kafa*; ova dva napitka nisu korisna za djecu jer preuzimaju ulogu mlijeka i sadrže kofein, koji dodatno aktivira nerve, a nervi većine djece su već prirodno aktivni. Može se dodati mala količina kao poboljšivač okusa mlijeka, u slučaju da dijete to voli iz težnje ka oponašanju odraslih. Ipak je bolje i sigurnije, za većinu djece, ne navikavati ih na to;

12) Dobro bi bilo da izuzetno mršava djeca, između obroka uzimaju užine, tj. da hranu uzimaju iz više puta, ako već nisu u stanju da uzimaju obimnije obroke odjednom;

13) Majka treba servirati hranu lijepo za oko, posebno ako dijete ima slab apetit ili ne voli da jede određenu hranu, koja je bitna za organizam, poput mesa ili mlijeka. Može mu napraviti porciju hrane uz koju će servirati kiselo, umjesto slatkog mlijeka ili male komade mesa stavljati u neko povrće, koje će dijete jesti, a da i ne zna za to, dok se ne navikne na njegov okus. Ako dijete ne voli jaja, mogu mu se izrezati na kriške lijepog oblika, koji će mu otvoriti apetit;

14) Ako dijete nema apetita, daje mu se mala količina hrane, a kada završi, ne pita se za još nego ga pustimo da traži samo. Može mu, se prije jela na pet minuta, dati čaša vode pomiješana sa kašikom sirćeta jer on otvara apetit;

15) Dijete mora da se navikne na to da samo jede i to postepeno;

16) Dijete treba pustiti da jede koliko ono hoće, samo ako je hrana hranjiva. Ako ne želi ništa mimo toga, ne treba ga prisiljavati. Najbolji način za podsticanje djeteta da jede razne vrste hrane jeste, da se pretvarate da vas se apsolutno ne tiče to da, kada mu ponudite hranu, ono je odbije. Jer, prisiljavanje na određeno jelo i u određeno vrijeme mu škodi i samo mu povećava tvrdoglavost;

17) Preporučene su što manje količine soli, začina i kiselog povrća;

18) Ulje je bolje od masnoće, domaći hljeb je bolji od bijelog, i krompir je bolji od riže;

19) Čips, patlidžan i riba iz restorana i hotela je zabranjena zbog nemijenjanja ulja za prženje, što uzrokuje karcinom, a uz to uništava vitamine, koji se nalaze u tim jelima. Kod kuće je dozvoljeno to praviti;

20) Obična voda, u koju je dodano malo limunovog ili malo ružinog soka je bolja od mineralnih voda, ljeti;

21) Hrana se ne treba kuhati dugo, da ne bi izgubila svoje hranjive materije;

22) Suhi sendvič nije preporučljiv jer povećava broj kalorija, koje dolaze iz izvora karbohidrata, u obroku, a na račun kalorija koje trebaju da dođu iz masnoća i proteina;

23) Ne servirati jela na novinski papir i ne zamotavati sendvič u njega, da njegovo olovo ne bi dospijelo u hranu i izazvalo trovanje;

24) Žurba i požurivanje kod uzimanja hrane je zabranjena jer uzrokuje nesređenu probavu.

Medicinski savjeti⁷

- 1) Povećana tjelesna temperatura: stavljaju se obloge sa medicinskim alkoholom ili kolonjskom vodom, na čelo i mjesta sa pulsom.
- 2) Ako djetetu u oko uđe štetna tekućina, dijete treba brzo položiti na leđa i u oči nakapati vode ili ih istrljati mokrom krpom.
- 3) Kod povrede ili ogrebotine, mjesto povrede se izapire komadom medicinske vate ili čistog platna, natopljenog sapunom i čistom vodom, a zatim se sapun izapire većom količinom vode.
- 4) Ruku, nadlakticu ili nogu podići naviše, kod krvarenja, a ako se krvarenje nastavi, mjesto pritisnuti komadom sterilizovanog zavoja ili platna, sve dok se krvarenje ne zaustavi ili rana ne poveže. Prije povijanja, rana se dobro očisti, osim ako je do povrede došlo čistim predmetom kao što je nož, kada je dovoljno blago, vodom i sapunom očistiti površinu oko same rane.
- 5) Većina krvarenja, uzrokovanih povredom, zaustavlja se pritiskom na ranu.
- 6) Kod krvarenja jezika mogu se koristiti komadi leda ili cijedeni led.
- 7) Kad krvari nos, dijete nekoliko minuta ne treba da se kreće već sjedi na stolici, glave naslonjene unazad. Nos treba prstima pritisnuti sa obje strane.
- 8) Opekotinu treba politi hladnom vodom u cilju smanjenja boli ili stavljati obloge s hladnom vodom. Opekotinu mazati posebnom kremom za to, biljnim uljem ili puterom, ukoliko nemamo kremu.
- 9) Kod prijeloma se ne smije pokušavati povrat slomljenih ili iščašenih kostiju na njihovo mjesto, čak i ako kosti izbiju van kože. Rana se ne smije čistiti nego samo lagano previti čistim

⁷ Dr. Beh ed-Dina, *Enciklopedija brige o djetetu i Razvoj djeteta* i knjiga *Prva pomoć*, sa izmjenama.

platnom. Povrijeđeno dijete se odmah vodi u bolnicu, pazeći da se ne pomijera, posebno mjesto prijeloma. Prijelom se prepoznaje po boli i jasnom otoku, uz gubljenje moći pomijeranja povrijeđenog mjesta, pa je povrijeđena podlaktica vidljivo kraća od zdrave.

- 10) Kod davljenja, voda se crpi iz pluća davljenika na taj način što se davljenik položi na stomak nekoliko sekundi i to tako, da mu zadnjica bude podignuta kako bi mu se, nakon toga, odmah dalo vještačko disanje otvaranjem disajnih puteva (usta i nos), tako što mu se podigne vrat i glava nagne unazad. Zatim, konstantno se pritišće brada povrijeđenog djeteta, prema gore, da bi disajni putevi ostali otvoreni. Ako je dijete malo, zrak mu se može usisavati u usta i nos istovremeno, što se ne čini kod odraslih, kojima se zrak usisava u jedan otvor, dok se dugi ostavlja otvoren. Poznato je da pluća malog djeteta ne mogu primiti obiman udisaj. Treba paziti da gornja usna bude podignuta, kako bi se djetetovim plućima ostavila prilika za skupljanje, zatim, onaj koji pruža prvu pomoć, treba da ostavi vremena za sljedeći izdisaj, a onda se ponovo usisava zrak u tijelo povrijeđenog djeteta. Voditi računa da udisavanje zraka bude prirodno, kad je u pitanju brzina, osim u slučaju dojenčeta, kada udisavanje biva brže i u kraćem intervalu.
- 11) Ne daje se izazivač proliva djetetu, koje je progutalo nešto kao što je igla, novčić ili dugme nego se brzo mora otići ljekaru jer takvi lijekovi nemaju nikakve koristi već mogu štetiti djetetu.
- 12) Majka mora biti upoznata sa nekim bolestima, njihovim simptomima, te načinom liječenja, a za njih ćemo dati tabelaran pregled:

<i>Bolest</i>	<i>Simptomi</i>	<i>Prva pomoć</i>
DIFTE- RIJA	crvenilo krajnika, koje poslije prekriva sivkasta prevlaka; neprijatan zadah, povećana temperatura sa otežanim disanjem	vakcinisanje protiv difterije, uzimanje antibiotika, brzo liječenje ako to situacija zahtijeva
TETA- NUS	izuzetno povećana temperatura, ukočenost mišića, teško gutanje	izolirati dijete u mračnoj i mirnoj sobi, obavezno preventivno vakcinisanje i vakcinisanje u slučaju povreda
DJE- ČIJA PARA- LIZA	povećana temperatura, glavobolja, proljev; znojenje, bol u leđima u periodu prije paralize (dan-dva), poslije vidnog oporavka(3-4 dana), dolazi do nagle paralize u jednom ili više ekstremiteta, naročito potkoljenica	brzo liječenje kod ljekara specijaliste ili u bolnici zbog nužne intervencije u slučajevima dolaska do paralize disajnih puteva

UPALA JETRE	u periodu prije žutice pojavljuju se simptomi, koji utiču na probavni sistem (manjak apetita, povraćanje i bolovi u stomaku) te opći simptomi poput: lagano povećane temperature, boli u zglobovima i mišićima, a u vremenu pojavljivanja žutice vidna je žuta boja na bionjači, a može se primijetiti i žutilo kože, boja mokraće je tamna, a stolica bezbojna	izolirati bolesnika radi izbjegavanja zaraze, obezbijediti mu hranu bogatu proteinima i šećerima kao i mir i tišinu
TIFO- IDNA GRO- ZNICA	povećana temperatura, bolovi u stomaku, vrtoglavica i glavobolja, može doći i do proliva ili zatvaranja stolice, težak napor, gubitak apetita, moguć osip kože; simptomi traju 2-4 sedmice, a zatim postepeno nestaju	izolirati bolesnika, davati mu dosta tekućine, antibiotike po uputi ljekara

MALE BOGINJE	povećana temperatura, teška prehlada, nakon 4-5 dana pojava crvenih tačkica na licu, a zatim i po cijelom tijelu	boravak u krevetu dok osip ne nestane, uzimanje sedativa
RUBEOLA (CRVENAC)	prosječno povećanje temperature, crvene tačkice različitih veličina ili jednake tačkice, koje se pojavljuju na licu, na dnu leđa i na potkoljenicama, otiče limfna žlijezda na vratu	odmor (nije nužno u postelji) i sedativi
VARIOČELE	povećana temperatura, slab apetit, crvene fleke na licu, tijelu i tjemenu, sprva se pojave vodeni mjehurići, a zatim prištići, mogući i u očima, dijete se želi češati po njima	briga o dječijoj higijeni i higijeni njegove odjeće, rezanje noktiju, odmor, braniti djetetu da se češe
ŠARLAH	veoma visoka temperatura, povraćanje, glavobolja, bol u ždrijelu, pojavljivanje tačkica oko vrata, po prsima i ispod pazuha te u području od struka ka butinama	dezinfekcija prostorije u kojoj dijete boravi, higijena njegove odjeće, odmor u postelji, uzimanje antibiotika po lječarskim uputama
UPALA ZAUŠNJAKA (ŽLIJEZDE)	malaksalost cijelog tijela, bol pri žvakanju hrane, povećana temperatura, bol u ušima, otok jedne ili obje strane lica	izolirati dijete dok bolest ne prođe i opskrbiti ga hranom, lako za žvakanje
VELIKI KAŠALJ	jak kašalj, povišena temperatura (rijetko), kihanje koje prati kašalj, sedmicu-dvije poslije, u nekim slučajevima dijete dobije plavu boju	voditi dijete na čist zrak, boravak u postelji nije obavezan

Duševne bolesti

a) Nervoja

Simptomi: nemir, sanjarenje, lahko uzbuđivanje, uplakanost, bijes i srdžba zbog najmanjeg razloga, živčano grčenje i histeričnost (ne epilepsija), ugrizanje ili udaranje braće i sestara ili djece sa kojom se posvađa, grizenje noktiju, grizenje olovaka, dojenje prstiju, žmirkanje, pokret ramenom s vremena na vrijeme, pomjeranje glave ustranu, češanje tjemena glave do stvaranja rana, stalna igra sa kosom, duhovna odsutnost i dekoncentracija, često udaranje nogom, pomjeranje nosom desno-lijevo, pomjeranje krajeva usana.

• Uzroci

- organski uzroci:

- poremećaj žlijezda, naročito štitne i njeno prekomjerno lučenje,
- loša probava,
- granulacija (mesne izrasline u nosu),
- povećani krajnici,
- oboljelost od crijevnih glista,
- epilepsija,

- duševni uzroci:

- oponašanje oca, majke ili učitelja u nervozi, automatski, nekontrolisano,
- uskraćenost sentimentalne topline u porodici, što stvara osjećaj neprijateljstva i povučenosti i osjećaj nemoći i nezadovoljenost potrebe za ljubavlju i prihvaćenošću,
- dominacija očeva i njihovo nedavanje djeci osjećaja slobode i cijenjenja, na što se dijete srdi,
- pretjerana strogost ili pretjerano razmažen odgoj,
- umna slabost (glupost), koja dovodi do osjećaja nemoći stizanja vršnjaka u učenju i igri, što kod njega stvara veliku tjeskobu, uočljivu kroz njegovu nervozu,
- genijalnost; vrlo inteligentno dijete uvijek osjeća da je njegov nivo razmišljanja različit od onog kod njegovih vršnjaka, pa osjeća dosadu, kada učitelj odulji u objašnjavanju nekog

predmeta. Obuzima ga određena doza umišljenosti i prevelik osjećaj samopouzdanja. Na svoja česta pitanja ne dobiva dovoljno iscrpne odgovore od nekih učitelja, nastavnika i roditelja, što ne zadovoljava njegovu ljubav prema istraživanju. Neki mu se čak i ismijavaju, pritom ga nazivajući filozofom i radoznalim. Sve to dovodi do nervoze.

- Liječenje nervoze kod djece

Na početku liječenja, treba prvo utvrditi da li je uzrok organski i liječi se uzimanjem lijekova ili je duševne prirode? Ovdje se moraju zadovoljiti potrebe djeteta, poštujući ga, a ne ponižavajući. Neophodno je zauzimanje srednjeg stava: niti zanemarivanje niti pretjerana strogost niti pretjerana razmaženost djece. Također, treba voditi računa da se roditelji ne upliću u svaku, malu ili veliku stvar, koja se tiče njihove djece jer ona trebaju osjetiti slobodu i vlastito biće. Bitno je, također, djecu podsticati na druženje sa lijepo odgojenom djecom, posebno vršnjacima, kako bi se mogla razvijati njihova društvenost. Uz sve to, neophodno je da se dijete opusti, upražnjavanjem različitih aktivnosti: izlascima u parkove i prirodu, učestvovanjem u školskim, sportskim aktivnostima i disciplinama i izletima — sve to pomaže u razvoju psihičke i društvene ličnosti djeteta, a nije gubljenje vremena kao što neki misle.

Na kraju, neka očevi, koji pate od živčane napetosti i duševnog nemira, ne zaborave da liječe prvo sebe, kako ih njihova djeca automatski ne bi slijedila.

b) Strah

To je jedinstven refleks kod svih živih bića, svojevrsna instinktivna spremnost prisutna u čovjeku, za odbranu samog sebe i oprez od životnih opasnosti. Zbog toga je čovjek, koji se nikada ne boji, nerazuman kao kod maloumnih. Isto tako, malo dijete, uprkos svojoj inteligenciji, može krenuti ka zmiji, misleći da je igračka s kojom će se zabaviti, ne shvatajući opasnost koja vreba. U petoj i šestoj godini kod djeteta se razvija refleks straha.

Treba napraviti razliku između normalnog straha i bolesnog straha kod djeteta, čiji se uzroci sumiraju u sljedećem:

1. Plašenje djeteta radi motivizacije za nešto kao što je: plašenje babarogom i vješticom, sobom sa miševima i bajama, mačkama i psima, policijom, učiteljem, doktorom, ocem, mrakom, lopovima, itd.;
2. Strah odraslih; ako majka i otac, recimo, uprkos tome što su odrasli, pokažu svoj strah od nečega, to će se reflektovati na dijete. Tako, ako se odrastao uplaši od psa i pobjegne od njega, dijete će se isto tako bojati cijeli svoj život od psa i bježati od njega i sl.;
3. Strah od predmeta, zbog njihove povezanosti sa strašnim prizorom; poput straha od psa zbog povezanosti toga sa vriskom kod primanja injekcije ili mesara, zato što je zaklao ovca nožem ili mraka, zbog veze sa prodornim zvukom poput iznenadnog zvona na vratima noću, i sl.;
4. Knjige i časopisi nevaspitnog karaktera, koji daju iluzije o čarolijama, džinima, čudnim stvorenjima, zvijerima i dr. U jednom školskom udžbeniku nalazimo sljedeće: „I iznenada, ugleda pred sobom ogromnu, strašnu mačku i kada je ugleda i ču kako stravično mijauče, dijete se prestravi. Mačka tada reče: „Kako smiješ da dođeš na ovo mjesto? Zar ne znaš da ja mogu da te pocijepam na komadiće, jednim udarcem kandže?!““, slična je i *Palčica*, *Aladinova čarobna lampa* i mnoge druge bajke;
5. Strah od smrti, posebno ako djetetu umre neko blizak, ko mu je pružao ljubav, nježnost, pažnju i zaštitu;
6. Gubitak samopouzdanja; kada se dijete boji ispita ili susreta sa gostima, posebno ako ga je neko od njih ismijavao, podrugivao mu se ili ga stalno poredio sa drugima, koreći ga i kritikujući. Zbog toga se boji razgovora i izbjegava ga, boji se odgovarati pred drugovima u razredu ili susreta sa gostima i komunikacije sa njima;
7. Izrazita dominacija očeva i njihov nadzor nad svakim dječijim pokretom, bez ostavljanja slobode mišljenja, iz čega se rađa strah od činjenja pogreške;

8. Porodični problemi kao što su svađe roditelja, rastava braka, gubitak roditelja — djetetu daje osjećaj nesigurnosti i gubitak smirenosti;
9. Udaranje djeteta stvara osjećaj straha i nesigurnosti, posebno ako se radi o djetetu koje još ne razlikuje ispravno od pogrešnog, pa ne zna razlog zbog kojeg je primilo udarac i sl;
10. Tjelesni nedostatak poput: hromosti, razrokosti, paralize, izrazite debljine ili mršavosti, ako je previsoko ili prenisko, tjelesna deformacija, zaostalost u učenju, nizak nivo inteligencije — uzrokuju kod djeteta kao gubitak samopouzdanja;
11. Rast djeteta u sredini u kojoj preovladava duševni nemir, strah i gubitak samopouzdanja.

- Liječenje straha

1. Anuliranje navedenih uzroka, koliko je to moguće;
2. Susret djeteta sa onim što ga plaši neće pomoći u njegovu zaboravljanju, jer zaborav zagrcne strahove unutar osobe, a oni, onda, postaju izvorom duševnog nemira i uzrujanosti. Obavezno je sporazumijevanje sa djetetom i pojašnjavanje stvari pa, ako se boji kradljivaca i misli da je zavijanje vjetra po noći i zvuk kojeg vjetar proizvodi kada udara u vrata i prozore, zvuk kradljivca, treba mu kazati: *Vjetar čini da vrata i prozori proizvode ove zvukove, jer su stara i ne zatvaraju se dobro.* Trebamo mu reći i potvrditi da se isti zvukovi čuju i po danu također, dok straha ne nestane, ponavljati to. Možemo pokušati pred njim proizvesti iste zvukove vrata, a najbolje bi bilo da ono samoo pokrene vrata da bi čulo taj zvuk kako bi straha nestalo;
3. Smjernost, mirno ponašanje, nepokazivanje straha, prestravljenosti i panike u datom trenutku, naročito ako je dijete bolesno;

4. Afirmisanje straha u izgradnji dječije ličnosti, njegovo podsticanje strašenjem od Allahove dž.š. srdžbe i džehennemske vatre;
5. Udaljavanje djeteta od potencijalnih izvora straha kao što su izmišljene priče, legende, bajke i sl;
6. Odnositi se prema djetetu kada pogriješi kao da je to dijete koje još ne razlikuje ispravno od pogrešnog i naučiti ga ispravnom kako bi osjetilo sigurnost, bez kažnjavanja, ruganja i podsmijeha i stajanjem u njegovu odbranu kod nečije kritike i napada na njega;
7. Uklanjanje dječijih strahova povezivanjem onoga što izaziva strah sa reakcijom radosti pa, recimo, ako se boji mačke, a voli neku vrstu hrane, dok jede omiljenu hranu, donesemo mačku, prvo izdaleka, a sljedećeg puta se približimo dok se ono igra, i tako sve dok je ne prinesemo do kraja i ono je ne pomiluje, a strah potpuno i zauvijek ne iščezne. Slično je i sa mrakom. Dijete voli da se igra, igramo se sa njim i onda ugasimo svjetlo i igramo se u mraku. Sljedeći put svijetlo ugasimo prije nego se počnemo igrati s njim i tako do kraja igre, sve dok se njegov strah od mraka ne poveže sa onim što izaziva radost, veselje i igru pa straha od mraka potpuno nestane. Isto je i sa onim djetetom koje se boji ljekara, dadne mu slatkiš ili se igra sa njim dok straha od ljekara ne nestane;
8. Nužnost koordinacije kuće sa učiteljem u procesu liječenja straha, nekorištenje bilo kakve metode kažnjavanja. Oslanjati se na pedagoške metode u korigovanju i usmjeravanju dječijeg ponašanja.

c) Sramežljivost

- Simptomi:

1. Povučенost, samoizoliranje, bilo osamljivanjem bilo sklanjanjem od ljudi i nedruštvenošću;
2. Odsutnost duhom, zamišljenost;

3. Snažna emotivnost, negativno doživljavanje okoline, neprihvatanje uobičajenih šala, uzbuđivanje zbog sitnica, izvrtnje riječi suprotno njihovom značenju, opet shodno njegovoj osjetljivosti i čudi. Ako vidi roditelje kako nešto šapću, pomisliti će odmah da pričaju nešto protiv njega, a i sa ostalim ljudima je isto;
4. Jaka zabrinutost;
5. Gubitak samopouzdanja kao rezultat osjećaja manjkavosti;
6. Loš predosjećaj;
7. Strah od kritike;
8. Izbjegavanje od učestvovanja sa vršnjacima u njihovim aktivnostima i neuklapanje u život i neizvlačenje pouka i iskustava;
9. Pasivnost i apatija u školskoj sredini;
10. Egoističnost i nastojanje nametanja svojih želja drugima oko sebe;
11. Simulacija bolesti radi privlačenja pažnje;
12. Nezainteresovanost i ravnodušnost u nekim momentima.

• Uzroci:

1. Skrivanje djeteta, od strane roditelja, pred pogledima posjetilaca iz straha od uroka, recimo;
2. Pretjerana pažnja (maza) koju roditelji primjećuju onog momenta kada otac bude van kuće. Djetetu ne nalazi na tu specifičnu vrstu pažnje, koja mu je priušćena u kući, pa bježi i sklanja se, najviše od svojih vršnjaka, budući da nije naučilo da se natječe i kako se nositi sa njima;
3. Pretjerana strogost kao što je jak ukor i kritikovanje djeteta zbog najprostijih stvari, pokušaj korigovanja njegovih grešaka grubim metodama, posebno pred drugima, kada to u djetetu izaziva osjećaj gubitka samopouzdanja i manjkavosti i dovodi do povučenosti i sramežljivosti od okoline;
4. Očevo shvatanje da je njegova uloga u prvim godinama djetetova života manje važna od majčine i posvećivanje poslu, ne priuštivši svome djetetu senzualanost, toplinu, bliskost, ljubav i uvažavanje.

To utiče na dijete da automatski ili namjerno oponaša. Ono oponaša samo svoju majku, a to se negativno odražava na njega kada poraste i uvidi da njegovo oponašanje majke nije adekvatno, pa postaje sramežljivo, bojažljivo i nemoćno za druženje sa svojim vršnjacima;

5. Osjećaj manjkavosti; zbog njegovog vidljivog poremećaja: paraliza, slabovidnost, mucavost, debljina i dr., ili osjećaja manjkavosti, nastao iz materijalnih razloga kao što su: mršavost uzrokovana lošom ishranom, stara odjeća zbog siromaštva njegove porodice ili ograničenih prihoda, manjak školske opreme. Osjećaj manjkavosti se može javiti i zbog: manje lijepog izgleda, slabijih umnih sposobnosti i uspjeha u školi, neznanja njegovih roditelja: njihovog lošeg odnosa poput strogog kažnjavanja zbog najmanjeg razloga i pretjerane pažnje, koja ide do te mjere da dijete odvodi u sramežljivost, zabrinutost i nesposobnost sukobljavanja sa okolinom, u kojoj naiđe na istu takvu pažnju i brigu, posebno kad su u pitanju njegovi drugovi.

• Liječenje:

1. Ne sklanjati djecu od okoline već ih miješati sa dobrom, odgojenom djecom, a onaj ko se boji uroka za svoju djecu, neka ih ne sakriva, dovoljno mu je da prouči na njih ono što će ih, Allahovom dž.š. dozvolom, sačuvati od najgoreg uroka i neka učini sljedeće:
 - neka često govori: „Mašallah, la kuwwete illa billah“,
 - nauči djecu suru *Ihlas, Felek i Nas* i zadati im da ih uče svaki dan, ujutru, navečer te prije spavanja ili im on prouči, stavivši im svoju ruku na glavu, ako su još mali,
 - često upućivati dovu Allahu dž.š. da ih sačuva i zaštiti od svakog zla, nevolje, uroka i zlonamjernika. Poslije toga se treba osloniti na Allaha i ostaviti ih da ih ne bi razbolio svojim stalnim prisustvom;
2. Srednja pažnja, pažnja između maženja i strogosti, treba maziti i biti strog, naružiti i ohrabriti, ali strogošću bez sile i blagošću bez slabosti;

3. Očinska pažnja o djeci od njihovog rođenja, baš kao što čini i majka, uz pružanje toplote, ljubavi i uvažavanja. Od toga ga ne smije odvratiti njegov posao i zauzetost drugim stvarima. Bit nije u puno provedenog vremena s njima, nego u mnogo ljubavi, topline i pažnje potrebne djeci;
4. Isticati vrline bojažljivog djeteta i dati mu osjećaj samopouzdanja, čak ako posjeduje neku mahanu, stalno mu ponavljati da nije jedino s tim i da isto posjeduje taj i taj, koji je poznat i uspio je u nečemu. Spominjati mu primjer ashaba Božijeg poslanika s.a.w.s, Amra b. Džemuha, koji je bio hrom, a borio se na Allahovom dž.š. putu i preselio, a njegovo ime se još spominje. Također mu navoditi poznate primjere iz našeg vremena, recimo, reprezentivce Bosne i Hercegovine u sjedećoj odbojci, koji su, uprkos svome fizičkom nedostatku, postali svjetski i olimpijski prvaci. Ali, pritom voditi računa o tome da mu se ne napominje njegova mahana i razlozi njegove sramežljivosti. Pomagati mu da zaboravi na tu mahanu njenim minimiziranjem i prikazivanjem mahane bezvrijednom;
5. Ne porediti ga sa djecom, koja su uspješnija od njega, bilo u umnoj ili tjelesnoj spremnosti, izgledu i društvenim afinitetima jer takva vrsta poređenja može obezvrijediti njegovo samopouzdanje i uzrokovati sramežljivost;
6. Učitelj mora da usađuje samopouzdanje u svoje učenike i odnosi se prema njima jednako, bez pristrasnosti u pomaganju slabijeg među njima, ali ga treba hrabriti i spustiti se na njegov nivo, kako bi postigao traženi rezultat;
7. Ne tražiti od djeteta da obavlja poslove, kojima nije doraslo ili koji nisu u njegovoj mogućnosti, jer podsticanje samopouzdanja kod djeteta i njegovo ohrabrivanje ne znači, da se od njega može tražiti da čini ono što prelazi njegove tjelesne sposobnosti, umne i govorne moći nego da ga potičemo na činjenje poslova za koje je kadar, da bismo usadili osjećaj bitnosti i uvažavanja u njegovim i očima drugih oko njega, umjesto povučenosti, sramežljivosti i udaljavanja od ljudi;

8. Obavezno je uvježbavati sramežljivo dijete da uzima i daje, da sklapa prijateljstva sa svojim vršnjacima, podsticanjem na sve načine ka druženju sa djecom i čuvanju prijateljstva. U tome možemo uspjeti ako dodatno brinemo, shodno mogućnostima, o djetetovom vanjskom izgledu, njegovoj odjeći, načinu davanja i uzimanja, ako mu pomognemo u odnosima sa njegovim vršnjacima u porodici, školi, sportskom ili kulturnom centru, džamiji, itd.;
9. Podsticanje djeteta na upražnjavanje neke sportske vještine ili nekog hobija kao što su: crtanje, kaligrafija, računar ili nešto drugo, što će mu pomoći u stvaranju samopouzdanja i anuliranja osjećaja manjkavosti te u druženju sa drugom djecom;
10. Što češće spominjanje primjera iz Poslanikovog a.s. životopisa, kazivanja o ashabima i dobrim i uzoritim ljudima, što će mu dati smjelost i hrabrost, kao predanje o Abdullahu b. Ez-Zubejru, i predanje o Muazu i Muawwezu, koja ćemo navesti u poglavlju „Vaše je dijete uzvišenog ponašanja“.

d) Agresivnost

Učestalo je da očevi i odgajatelji kažnjavaju djecu, zbog njihove nesmotrenosti i pravljenja štete po kući i oko sebe, vodom, kvašenjem odjeće, igranjem vatrom i drugim dječijim vragolijama. Činjenica je da djeca pribjegavaju ovoj metodi za zadovoljenje svoje potrebe za umnim razvojem, koja ih tjera ka istraživanju i opipavanju svega oko sebe, a što rezultira djetetovom zaprepaštenošću kaznom, nakon njegove aktivnosti. Stvar završava djetetovim preranim shvatanjem da živi u jednom nepravednom i nasilnom svijetu, koji ga kažnjava zbog aktivnosti iz kojih izvlači užitak i koje ga povezuju sa vanjskim svijetom oko njega.

Kažnjavanje dovodi do djetetovog stalnog opreza kod upražnjavanja prirodnih nagona i znatiželje, a ne udaljava ga od empirizma i istraživanja već znatiželju upražnjava sa određenom rezervom i strahom, što opet dovodi do nerazumnog djelovanja krišom, pa kvari i lomi ono što istražuje, brže nego što bi se to desilo, da je

istraživalo i igralo se bez straha. Također, dijete se priklanja laži kada bude upitano o svojoj zabavi, a kao rezultat kažnjavanja roditelja i učitelja.

Znatiželju, istraživanje i dječiji empirizam ponekada zovemo kvarenjem, uništavanjem i agresivnošću, ali je to, ustvari, pokušaj spoznati životne okoline, što se jasno vidi u dječijoj igri sa vodom, igri sa skupim predmetima, posebno onim koji se mogu rasklapati i sklapati poput električnih aparata.

Međutim, nakon što dijete poraste, a njegovo ponašanje ostane destruktivno i prelazi ono što je ustaljeno kod njegovih vršnjaka, tada je ono uistinu agresivno i destruktivno.

- Pokazatelji agresivnosti:

1. bacanje stvari kroz prozor,
2. krađa,
3. udaranje,
4. smutnja i uplitanje među druge,
5. sveti se drugima, potvarajući ih,
6. cijepanje knjiga i odjeće,
7. čupanje kose djetetu s kojim se posvađa,
8. pisanje po zidovima,
9. razmontiranje igračaka i aparata,
10. lomljenje skupih predmeta i
11. mnogi drugi pokazatelji koji su rezultat agresivnosti djece, iz jednog ili više, već spomenutih razloga.

- Uzroci agresivnosti:

1. Fizički razvoj i povećana aktivnost sa zatvorenim, dosadnim životom, u kojem nema prostora gdje bi se ispoljila ta povećana aktivnost;
2. Poremećaj štitne žlijezde i njeno povećano lučenje, što dijete čini napetim i tjera ga na konstantni pokret i ne dozvoljava mu da se smiri na jednom mjestu, pa mora da nađe nešto sa čime će bilo šta raditi;
3. Uzrujanost ili duševno oboljenje, osjećaj manjkavosti, kada dijete pribjegava osveti ili uništavanju svega što mu padne pod ruku i to

na nekontrolisan način, što mu daje osjećaj satisfakcije i užitka u osveti onima oko sebe;

4. Osjećaj pogreške ili slabog uspjeha u školi, posebno ako ga neko time proziva, te ono pribjegne cijepanju knjiga i školske odjeće, agresivnosti i udaranju ili krađe od onoga ko je napredniji od njega u učenju;
5. Pretjerana strogost od strane jednog ili oba roditelja rezultira željom za osvetom, posebno ako to čini maćeha ili očuh, poslije razvoda ili smrti jednog od roditelja;
6. Nastojanje starijeg djeteta da nametne svoju dominaciju nad mlađim i nad onim što ono posjeduje, dovodi do agresivnosti mlađeg;
7. Nastojanje dječaka da nametne svoju dominaciju nad djevojčicom i nad onim što ona posjeduje, a neki očevi to i podstiču, na djevojčicu se reflektuje agresivnošću;
8. Potiskivanje djece i ne odazivanje njihovim potrebama, nedozvoljavanje sticanja novih iskustava i eksperimenata igrom, rastavljanjem i sklapanjem predmeta i sl. dovodi do njihove agresivnosti, iz želje da ispolje ono što ih guši;
9. Nedostatak roditeljske pažnje, njihove toplote i sentimentalnosti, što se jasno ogleda u liku zaposlene majke i oca odsutnog po cijeli dan, dok djecu ostavljaju sa bejbi-siterkom ili iznajmljenom vaspitačicom, iz čega se rađa agresivnost i destruktivnost;
10. Izrazita dominacija i zabrana slobode djeci dovodi do toga, da djeca svoju agresivnost ispoljavaju na one oko sebe.

- Liječenje agresivnosti

1. Dijete odvesti kod ljekara specijaliste, radi liječenja poremećenosti, ako se otkrije, naročito poremećenosti štitne žlijezde;

2. Djetetu dati priliku da se upozna sa svojom okolinom, uz prisutnost roditelja i učitelja, tako da dijete samo sebe ne povrijedi. Pustiti ga da se igra sa vodom, bez obzira na njegovo kvašenje, jer mu zabrana uskraćuje znatiželju, nagon ka ispitivanju i istraživanju stvari. Također mu možemo dati papir, novine, komad platna i makaze kako bi naučilo da siječe i kako bi zadovoljilo svoju znatiželju, pa više ne bi pokušavalo to isto raditi sa nečim vrijednijim i ne bi bilo u opasnosti da povrijedi svoje prste. Također, moramo zatvoriti ladice, s kojima ne želimo da se igra i skloniti iz njegovog domašaja skupe i predmete, koje bi moglo pokvariti, vodeći računa da su pred njim uvijek igračke za sklapanje i rasklapanje kao kockice ili plastelin;
3. Ne porediti dijete sa drugom djecom niti ga omalovažavati zbog greške, koju je počinilo ili njegovog slabijeg napretka u školi i sl.;
4. Dati mu priliku za igru na igralištu, sportskom klubu ili dijelu kuće i dvorišta namijenjenog za to, uz opskrbu potrebnim igračkama;
5. Druženje djeteta sa vršnjacima je vrlo bitno u liječenju ili preventivi od agresivnosti;
6. Roditelji treba da izdvoje vrijeme za izlazak sa djetetom u parkove, šetališta, na selo, da vidi ptice, životinje, biljke i da se njegova prsa šire prema svijetu, a ne sužavaju, da njegova ljubav prema roditeljima i osjećaj bliskosti s njima raste;
7. Davanje djetetu osjećaja afirmacije, uvažavanja i samopouzdanja;
8. Afirmacija djetetove odgovornosti prema mlađoj braći, mlađoj ili starijoj sestri i potenciranje ljubavi prema njima. Trebalo bi mu kupovati poklone, koje bi im ono poklonio. Umjesto da uzima, navikavati ga na zajedničku igru, odvrćanje od dominacije nad njima i konstantno širenje ljubavi među djecom;
9. Dozvoliti djetetu da pita i da ne drži u sebi, da dobije objektivne odgovore na pitanja, shodno uzrastu i umnom razvoju, čime će biti zadovoljena njegova znatiželja;

10. Ne koristiti niti kažnjavati dijete pred nekim, posebno ne pred njegovom braćom ili drugovima;
11. Često govoriti o ljubavi, potpomaganju, vrijednosti bratstva, neagresivnosti, pripovijedajući predanja i priče koje podstiču na to, iz vremena ashaba i dobrih ljudi iz svih vremena i basni.

e) *Nekontrolisano mokrenje*

To je najuočljiviji problem kod djece, u prve dvije godine njihovog života. Istraživanja su dokazala da je najpodobniji period, za uvježbavanje djece na kontrolisanje mokrenja, period oko osamnaestog mjeseca, iako je moguće to postići i ranije. Mada, sigurno je da takvo preuranjeno učenje djece može imati katastrofalne posljedice, koje mogu negativno uticati na odnos djeteta i majke i učiniti ga napetim bez opravdanja.

Sve što je relacija dijete-majka bolja i što je dijete više vezano za nju to će i proces uvježbavanja djeteta na kontrolisano mokrenje biti lakši.

Što se tiče kontrole mokraćnog aparata, djeca se tu razlikuju, nekima to uspijeva krajem prve godine života, neki na to čekaju do kraja svoje treće. Ali, većina djece kontroliše svoje dnevno mokrenje krajem druge godine, dok noćno mokrenje mogu kontrolisati početkom i sredinom treće godine. Ne treba, međutim, zaboraviti da je to nekoj djeci teško, naročito što se noćnog mokrenja tiče i da to ne uspijevaju do svoje sedme ili osme godine pa, čak, u nekim slučajevima i do petnaeste (vrlo rijetko).

• Uzroci:

- **organski uzroci:** ispoljavaju se u slabosti mišića mokraćnog mjehura ili zbog upale mokraćnih kanala, anemičnosti, nedostatku vitamina, endemična oboljenja, općem nervnom iscrpljenju. Na to utiče i prekomjerno unošenje tekućine, uz izlaganje hladnoći;
- **psihički uzroci** jesu odlučujući u 95% slučajeva nekontrolisanog mokrenja, a ispoljavaju se u sljedećem:
 - strah od mraka, majke, učitelja, lopova, smrti i nekih životinja,

- ljubomora, kod rođenja novog djeteta ili davanje znaka djetetu da je nepoželjno, nepružanjem dovoljno pažnje, a koju je dobivalo prije rođenja brata ili sestre,
- pretjerana pažnja ili pretjerana strogost,
- osjećaj manjkavosti, posebno kod onog koje ima prirodno urođenu mahanu,
- previše emocija i umanjeno samopouzdanje.

• Liječenje

1. Uvjeriti se da dijete nema neke zdravstvene probleme, a ako ima, prvo njih izliječiti;
2. Negrđenje i neponižavanje djeteta niti pretjerana strogost i priječenje djetetu, nekog od članova porodice, zbog njegovog nekontrolisanog mokrenja. Djetetu ne davati znak da ga gledamo sa samilošću i beznadno, kao jadnika, dijete ne treba da zna, da je iko drugi upućen u to;
3. Davanje djetetu do znanja da je voljeno, čuvano i željeno;
4. Neuzimanje tekućina kao što su voda, mlijeko, sokovi i sl. poslije šest sati navečer, osim u nuždi i u malim količinama, te se, zbog toga, preporučuje da djetetova ishrana bude hranjiva, prosta, ne prešlana ili prešlatka kako dijete ne bi moralo da uzima velike količine vode noću;
5. Izmokriti dijete prije spavanja, a zatim ga dići nakon tri sata, zbog iste potrebe i opet, poslije pet sati, a poželjno je da se koristi budilnik da bi se dijete naviklo na to i samo ustajalo na zvuk budilnika;
6. Djetetu se mora olakšati mokrenje blizu postelje (tuta, noša), ako je zahod daleko od sobe i osvijetliti put do mjesta na kome mokri, barem lampom, da mrak ne bi bio razlog njegovog neodlaska da obavi nuždu;
7. Djetetu uliti samopouzdanje i uvjeriti ga da je problem jednostavan i da ga ono može pobijediti;

8. Dijete, koje se ovako mokri, mora da spava dovoljan broj sati za svoj uzrast, a preporučuje se da se tom broju doda još jedan sat danju, jer će dnevni san učiniti lahkim njegov noćni san i bit će ga lakše probuditi da se pomokri.

Napomena: I djetetu, koje nema ovaj problem ili ga je prevazišlo, moguće je da se desi da se pomokri noću, barem nekad.

f) Govorne mahane

Mucanje, tepanje, mrmljanje, kašnjenje govora, ograničen fond riječi, totalni izostatak govora i nemoć izražavanja, izvrtanje nekih riječi, brzina u govoru, geminacija, nepričanje zbog straha — sve su to simptomi koji pogađaju djecu, a prate ih duševne bolesti. Najistaknutiji je nemir i njegovi simptomi: osjećaj neprihvaćenosti, gubitak samopouzdanja, osjećaj manjkavosti, bojažljivost, duševna razdražljivost, loše uklapanje sa svojim vršnjacima, čak i ako neka od ove djece budu naprednija od ostale.

Ove simptome bolesti nedostatka govora, obično prate drugi tjelesni simptomi čiji je uzrok duševni. Od njih su: pomjeranje ruku ili ramena, pritiskivanje zuba na neko vrijeme, pritiskanje nogama, pojavljivanje histeričnih pokreta poput trzanja trepavicama ili očnim kapcima, a neki pribjegavaju tome da, prije samog izgovora, ukazuju na svoju poteškoću u izgovoru, isturajući jezik, naginjući glavom lijevo i desno ili je zabacujući unazad, konstantno, nervoznim i histeričnim pokretima, gutajući pljuvačku.

• Uzroci:

Fizički:

1. Poremećenost centralnog nervnog sistema, poremećenost nerava koji kontrolišu govor, poput povrede govornih centara u mozgu: oštećenjem, krvarenjem, otokom, tjelesnom bolešću, poremećaj jezičnog organa;
2. Mahane govornog aparata (usta, zuba, usni, gornje i donje vilice), naročito mahane gornje usne i nepceta;

3. Mahana slušnog aparata poput slabog sluha, što dijete čini nesposobnim za prihvatanje ispravnih glasova i riječi, a ova vrsta mahane se može povećati, ako se ne otkrije u ranoj fazi;
4. Loša ishrana i neadekvatna briga o djetetovom općem zdravlju;
5. Granulacija (mesna izraslina u nosu);
6. Povećani krajnici;
7. Poremećaji disajnog aparata;
8. Slaboumnost;
9. Zastoj u razvoju.

Psihički:

1. Osjećaj manjkavosti;
2. Gubitak nježnosti jednog od roditelja;
3. Fobije od roditelja ili učitelja koje rezultiraju mucanjem i spletenošću u govoru;
4. Emocionalni stresovi kao što je, recimo, smrt bližnjeg;
5. Pretjerana pažnja i ispunjavanje svih želja, bez da i dijete progovori, dovoljan je mig ili presječena riječ;
6. Sekirljivost roditelja i pretjerano motiviranje djeteta da progovori još od prve godine;
7. Prisiljavanje djeteta, ljevaka, da piše desnom rukom, nakon što se već naviklo pisati lijevom, što može biti praćeno mucanjem i duševnom uznemirenošću;
8. Zaostalost u školi i slabi rezultati;
9. Povučенost i lijenost;
10. Neharmoničnost među roditeljima i njihova stalno svađa.

Ostali uzroci:

1. Razgovor sa djetetom o nečemu što ne razumije i za što ne nalazi ono čime bi se izrazilo, otuda mucanje postaje sredstvom, svaki put kada se kod njega zagubi pogodna riječ;
2. Nekorigovanje djetetovih jezičkih grešaka i njihovo tolerisanje, izgovorom kako je ono još uvijek dijete i da nije bitno da li to ispravno radi. Dijete tako govori: „jorgut“, umjesto „jogurt“, „Barjam“, umjesto „Bajram“, kada govori „dočila“, nema nikoga ko bi mu kazao da je ispravno reći „došla“;
3. Oponašanje nekoga ko ima govornu manu i odrastanje sa takvim;
4. Podučavanje djeteta stranom jeziku prije šeste godine (doba vrtića), jezici mu se pomiješaju, misli na jednom jeziku, a govori na drugom, a pogreške mu se ne ispravljaju na maternjem jeziku.

Kada govori na stranom jeziku i kada izrasta, a nije dobro savladalo svoj jezik, dijete ne osjeća reakciju onih oko sebe. Ovo je uzrok da 1% djece u školama, ima problema sa mucanjem i većina njih su ona, koja su učila strani jezik u vrtiću, prije polaska u školu i prije savladavanja maternjeg jezika.

• Liječenje govornih mahana

1. Pregled djeteta kod specijaliste radi liječenja, ako je mahana fizičke prirode;
2. Podučavanje djeteta Kur'anu, pa i kratkim surama, da bi mu se „prelomio“ jezik;
3. Briga o djetetovoj ishrani;
4. Sredina između pretjerane brižnosti i pretjerane strogosti;
5. Čekati da dijete izgovori ono što želi i izrazi to, a ne da mu nadopunjavamo riječi, da se navikne na ispravan izgovor;
6. Ne smijati se niti rugati djetetu zbog čudno izgovorene riječi, da se ne razočara i prestraši od greške pa da ga onda to dovede dotle, da ništa ni pred kim ne govori;
7. Ne smije se sa djetetom razgovarati o temi koju ne razumije i o pojmovima o kojima se ono ne može izražavati, kao što su: sloboda, demokratija, humanizam, detaljni šerijatski propisi i dr.;
8. Davanje djetetu osjećanja spokoja i sigurnosti, naročito rođenjem drugog djeteta u porodici. O razmimoilaženju i prepirkama roditelja dijete ne smije ništa da zna;
9. Djetetu ulivati samopouzdanje, posebno ako pati od hronične bolesti, tjelesne mahane, deformisanosti, slaboumnosti, nenapretka u školi i slično;
10. Neprisiljavanje djeteta da govori od svojih prvih mjeseci i nezabrinutost u tom pogledu;
11. Druženje djeteta sa svojim vršnjacima oslobodit će ga povučенosti i obogatiti vještinom ispravnog govora, bez stidljivosti;
12. Konstantnost u korigovanju dječijih jezičkih grešaka i neodgađanje toga, ali blago i smireno, a ne isticanjem njegove greške, pa kad kaže: *Omer Marić!*, odvratićemo mu: *Nije, dušo, tako, zove se: Omer Ramić.* Ne treba tražiti od djeteta da to puno ponavlja, da bi bilo zadovoljno svojim izgovorom poslije, te da se ne bi bojalo izgovora zbog greške;

13. Dijete ne smije učiti strani jezik prije šeste godine;
14. Udaljavanje djeteta od osoba, koje imaju problema sa govornim mahanama, koliko je to moguće, čak i ako su rođaci. Treba da sebi stavimo u zadatak da dijete ne smije poprimiti tu osobinu od njih i stalno ga ispravljati, zbog njihovih ili zbog njegovih grešaka;
15. Djetetu pribavljati kasete na kojima se govori i pjeva na književnom jeziku;
16. Djetetu davati priče i dječije novine, tražiti od njega da priča o onome što je vidjelo i pri tome mu indirektno ispravljati greške, ohrabrivati ga nagradom svaki put kada posluša; pogriješilo u tome ili učinilo ispravno, kako bi steklo samopouzdanje;
17. Dijete se mora brižno saslušati, posvećujući pažnju tome da se izrazi svojom logikom, a ne logikom odraslih jer bi ga takav čin stavio u okvir koji nije njegov, isto kao kad bismo ga stavili u obuču odraslog čovjeka, zamislimo samo kako bi se kretalo;
18. Imati strpljenja sa djetetom kada naiđe na poteškoću u izražavanju i ponavlja govor, to je normalna stvar u toj dobi; djeca u razdoblju od druge do pete godine, ponavljaju otprilike po jednu od četiri riječi, a nekada i cijele rečenice ili samo neke njene dijelove;
19. Sve dok je izražavanje djeteta nužno za adaptiranje i zadovoljstvo samim sobom, dijete treba pustiti da izrazi ono što mu kola u prsima, privlačiti ga tome; obezbjeđivati mu potrebne igračke i predmete, koji ga, i sa kojima ga razgovor privlači. Dijete ne smijemo optuživati ludilom, ako razgovara sa sobom niti mu to zabranjivati jer je to normalna stvar u toj dobi, čak ga je potrebno ohrabrivati u tome ili samo pustiti i ne uznemiravati;
20. Stalno preporučivanje očeva, učiteljima u školi, stvaranja dobre atmosfere djetetu u školi, tako da se ne osjeća neugodno u razredu, kroz učiteljeva pitanja niti agresivnost i podsmijavanje drugova;
21. Uvježbavanje djeteta da govori polahko i odmjereno;
22. Neruganje djetetu, ukoliko pati od govornih mana, plaši se, mokri se, dobiva slabe ocjene u školi i obdaništu, što je uzrokovano ljubomorom na braću, sestre i rođake;
23. Nepožurivanje čistog izgovora glasova i slogova u djetetovom govoru jer liječenje zahtijeva veliki trud i duži period sa saburom.

Četvrto poglavlje

PRVA ŠKOLSKA GODINA

- Kako pripremiti dijete za prvi dan u školi?
- Prije odlaska djeteta, njezin: mir, mir...
- Kako kontrolisati dijete u kuci?
- Kako riješiti dječije probleme u školi?
- Ti, školska uprava i nastavnici: mrena koordinacija.

Prva školska godina⁸

Sedmica prije početka škole

Način pripreme djeteta za prvi dan, prvog odlaska u školu, veoma je bitan.

Ako mu tu bitnost ne naznačimo, dijete će se isto tako ponijeti i zanemariti će ga. Ako iskažemo veliku brigu, dijete će se brinuti kao i mi, stoga, taj dan trebamo očekivati kao dan pun uzbuđenja poput blagdanskih dana, budući da predstavlja bitan korak u njegovom razvoju. Tako će ga i dijete dočekati na ispravan način.

Prvo što činimo u ovoj sedmici

Mnogi roditelji pretjeruju s brigom u ovoj sedmici, opremajući dijete potrebnom školskom opremom, a mimoilazi ih nešto drugo, veoma važno, a to je pomaganje djetetu da se navikne na nova lica, s kojima se očekuje da će biti ostavljeno, pri odlasku u školu prvi put. Najbitnije što treba učiniti u ovoj sedmici jeste pozvati u kuću nekolicinu djece koja će, također, krenuti sa našim djetetom u školu: iz komšiluka, rodbine ili djecu nekih prijatelja.

Tako, kada se dijete upozna sa novim drugovima i s njima se zbliži, nekoliko dana pred početak škole, nema sumnje da će dočekati prvi dan škole bez straha i uzrujanosti. U ovoj sedmici, djetetu treba pripremiti potreban školski pribor i ono što mu je potrebno za školu: odjeću, torbu, obuću i sl.

Dijete se mora naučiti oblačenju i skidanju odjeće i nazivima različitih predmeta i pribora i naučiti da svoje ime upiše na karton, na đačkoj torbi.

Dan pred školu

U ovom danu, djetetu pripovijedamo o sutrašnjem danu i tome šta ga tamo čeka, na miran i interesantan način, kao: *Sutra, u ovo vrijeme, bit ćeš u školi sa svojim novim drugarima. U ovo vrijeme, sutra, ja ću doći*

po tebe, u školu, da te dovedem kući. Pri ovom se djetetu tačno mora odrediti gdje i kada ćemo doći po njega jer, ako bi slučajno zakasnili, dijete će se zabrinuti i uplašiti, posebno ako bi ostala djeca otišla kući.

Kad dođe vrijeme spavanja, pripremiti djetetu odjeću, koju će sutra obući, ostaviti mu nekoliko maramica i jednu ili dvije igračke iz kuće jer su ovi predmeti veoma bitni, za vrijeme boravka u školi, djetetu će dati osjećaj prisustva doma, što će umanjiti njegov osjećaj odvajanja od kuće.

Normalno je da dijete u ovom danu osjeća uzbuđenje i malu zabrinutost, od čega neće moći lahko da zaspi. Kako bismo mu pomogli da to prebrodi, trebamo mu pročitati ili ispričati neku lijepu propovijetku.

Prvi dan u školi

Ujutru, ovog dana, potrebno je pružiti djetetu osjećaj smirenosti i sigurnosti ne žuriti sa doručkom. Neophodno je da stekne naviku praktikovati ovaj bitan obrok, kako ne bi osjećalo iscrpljenost ili glad za vrijeme boravka u školi. Preporučuje se da, prvi put, dijete ode u školu u pratnji jednog ili oba roditelja, makar moralo jedno od njih izostati sa posla, kako bi se djetetu dao osjećaj sigurnosti i samouvjerenosti. Ako je to teško izvesti, ovu dužnost obavezno treba prenijeti na nekog drugog, ko dobro poznaje dijete i sa kim se ono osjeća sigurno. Ovo se, također, odnosi i na djetetov povratak iz škole.

Jedan od najtežih momenata s kojim se dijete susreće u prvom danu, jeste trenutak rastanka s roditeljem. Otac ili majka odlaze, ostavljajući ga samog u školi. Stav djeteta prema ovom momentu ovisi o uspjehnosti pripreme za prvi dan škole i susret sa časom. Dijete, koje je naviknuto na odvajanje od roditelja na neko vrijeme i kojem su roditelji dali priliku za miješanje sa drugima, neće naići na poteškoće u aklimatizaciji sa ovom situacijom. U svakom slučaju, s djetetom se moramo oprostiti brzo, bez oklijevanja ili prevelike brige zbog njegove eventualne, vidljive zabrinutosti i tjeskobe. Obavezno je napomenuti djetetu da ćemo se vratiti po njega, u određeno vrijeme, i provjeriti da će, odgovorni za nove učenike u školi, osigurati sigurnost i mir za njih, što će djetetu olakšati da se postepeno navikne na novu klimu.

⁸Dr. Ejmen ebur-Rus, *Prva školska godina*.

Završetak prvog dana

U početku, dijete trebamo dovoditi iz škole kao što smo ga i navikli: u određeno vrijeme, na dogovorenom mjestu. Pitati ga šta je radilo prvog dana i to, kroz nekoliko pitanja, koja ćemo mu postaviti tako što ćemo mu ostaviti prostora da odgovori na njih sa više rečenica, ne riječima: *da* i *ne*.

Ne treba se začuditi ako njegov odgovor bude: *Samo sam se igrao*, jer igra često biva bitno obrazovno sredstvo za djecu, što je poznato pedagogima. Ponekad dijete, poslije završetka nastave, nosi sa sobom crtež, primjerak ili nešto što je napravilo za svog boravka u školi. Vrlo je bitno da cijenimo ono što je dijete napravilo, koliko god to izgledalo bezazleno. Trebamo ga ohrabriti, uliti mu samopouzdanje zbog ono što je napravilo. Sa njim razgovarati pažljivo i dati mu priliku da izrazi svoja osjećanja, jer prvi školski dan, za djecu, obično bude iscrpan; umno i tjelesno.

Zbog toga, treba voditi računa o tome da dijete ide rano na spavanje i da se drži dnevnog, rutinskog reda: tuširanja, uzimanja mlijeka, slušanja priče prije spavanja... Trebamo imati na umu da je rano spavanje i rano ustajanje bitno za dijete, kako radi boljih rezultata tako i za njegovo zdravlje.

Naredni dani

Poslije završetka prvog školskog dana, dijete se postepeno navikava na ustaljeni dnevni raspored odlaska u školu.

Bitno je da se, pritom, vodi računa o sljedećem:

- pripremanje pribora i dječjih potreba navečer, svakog dana za sljedeći dan, u skladu sa potrebama djeteta koji traži u školi;
- rano ustajanje, da dijete ne bude umorno u školu;
- polagano doručkovanje, da dijete ne bude gladno, da obrok bude obilan;
- odlazak u zahod, prije izlaska iz kuće;
- izlazak iz kuće u određeno vrijeme, kako bi dijete stiglo u školu prije početka nastave;
- na putu do škole, s djetetom razgovarati o običnim stvarima iz okoline da bi prebrodilo strah i napetost;
- porazgovarati sa njegovim učiteljem ili učiteljicom i konsultovati se o tome šta treba učiniti za uklapanje djeteta u školu.

Ukazivanje djetetu na saobraćajne znake

To trebamo činiti u periodu koji provodimo s djetetom, odvođajući ga i dovodeći iz škole. To vrijeme moramo iskoristiti za učenje nužnih segmenata sigurnosti, kojih se dijete treba pridržavati, kad se kreće cestom i prelazi je. Objasniti mu kako rade semafori, pokazati mjesta pješačkih prijelaza, načine prelaska mostova, itd.

Ako, odvođajući dijete, koristimo automobil, preporučuje se da, barem dio puta, idemo pješice, kako bismo djetetu pokazali način prelazjenja ceste. Moramo voditi računa o tome da dijete nije u stanju precizno odrediti brzinu automobila niti njegovu dužinu u pokretu, sve do svoje jedanaeste godine. Stoga je nužno da ga postepeno navikavamo na slijeđenje saobraćajnih propisa.

Opće mjere opreza

Dijete naučiti da:

- kada izlazi iz škole, uvijek bude u društvu druge djece;
- da ne razgovara sa strancima niti prima slatkiše ili poklone od ljudi koje ne poznaje;
- da ne polazi ni sa kim koga ne poznaje, čak i ako mu kaže da su ga babo i mama poslali;

Ova i uputstva slična njima su nužna kako bismo djecu, u ovoj dobi, sačuvali od opasnosti, kojima mogu biti izložena.

Kontrola djeteta

Nekoliko sedmica nakon polaska djeteta u školu, trebali bismo ugovoriti sastanak sa njegovom učiteljicom da bismo s njom razmotrili, koje su to dječije sposobnosti, kako napreduje, kako je primilo školu i učenje te da se konsultujemo o pronalasku najboljih načina za pružanje pomoći djetetu u napredovanju i aklimatizaciji sa njegovim drugovima. Većina učitelja je sretna, kada dođe do ovakvog susreta ili kada se roditelji konstantno interesuju za uspjeh svoje djece.

Završetak prvog dana

U početku, dijete trebamo dovoditi iz škole kao što smo ga i navikli: u određeno vrijeme, na dogovorenom mjestu. Pitati ga šta je radilo prvog dana i to, kroz nekoliko pitanja, koja ćemo mu postaviti tako što ćemo mu ostaviti prostora da odgovori na njih sa više rečenica, ne riječima: *da i ne*.

Ne treba se začuditi ako njegov odgovor bude: *Samo sam se igrao*, jer igra često biva bitno obrazovno sredstvo za djecu, što je poznato pedagozima. Ponekad dijete, poslije završetka nastave, nosi sa sobom crtež, primjerak ili nešto što je napravilo za svog boravka u školi. Vrlo je bitno da cijenimo ono što je dijete napravilo, koliko god to izgledalo bezazleno. Trebamo ga ohrabriti, uliti mu samopouzdanje zbog ono što je napravilo. Sa njim razgovarati pažljivo i dati mu priliku da izrazi svoja osjećanja, jer prvi školski dan, za djecu, obično bude iscrpan; umno i tjelesno.

Zbog toga, treba voditi računa o tome da dijete ide rano na spavanje i da se drži dnevnog, rutinskog reda: tuširanja, uzimanja mlijeka, slušanja priče prije spavanja... Trebamo imati na umu da je rano spavanje i rano ustajanje bitno za dijete, kako radi boljih rezultata tako i za njegovo zdravlje.

Naredni dani

Poslije završetka prvog školskog dana, dijete se postepeno navikava na ustaljeni dnevni raspored odlaska u školu.

Bitno je da se, pritom, vodi računa o sljedećem:

- pripremanje pribora i dječijih potreba navečer, svakog dana za sljedeći dan, u skladu sa onim što se od djeteta traži u školi;
- rano ustajanje, da dijete ne bi moralo ujutru da žuri;
- polagano doručkovanje sa djetetom, nije obavezno da obrok bude obilan;
- odlazak u zahod, prije izlaska iz kuće;
- izlazak iz kuće u određeno vrijeme, kako bi dijete stiglo u školu prije početka nastave;
- na putu do škole, s djetetom razgovarati o običnim stvarima iz okoline da bi prebrodilo strah i napetost;
- porazgovarati sa njegovim učiteljem ili učiteljicom i konsultovati se o tome šta treba učiniti za uklapanje djeteta u školu.

Ukazivanje djetetu na saobraćajne znakove

To trebamo činiti u periodu koji provodemo s djetetom, odvođajući ga i dovodeći iz škole. To vrijeme moramo iskoristiti za učenje nužnih segmenata sigurnosti, kojih se dijete treba pridržavati, kad se kreće cestom i prelazi je. Objasniti mu kako rade semafori, pokazati mjesta pješćkih prijelaza, načine prelaska mostova, itd.

Ako, odvođajući dijete, koristimo automobil, preporučuje se da, barem dio puta, idemo pješćice, kako bismo djetetu pokazali način prelaska ceste. Moramo voditi računa o tome da dijete nije u stanju precizno odrediti brzinu automobila niti njegovu dužinu u pokretu, sve do svoje jedanaeste godine. Stoga je nužno da ga postepeno navikavamo na slijeđenje saobraćajnih propisa.

Opće mjere opreza

Dijete naučiti da:

- kada izlazi iz škole, uvijek bude u društvu druge djece;
- da ne razgovara sa strancima niti prima slatkiše ili poklone od ljudi koje ne poznaje;
- da ne polazi ni sa kim koga ne poznaje, čak i ako mu kaže da su ga babo i mama poslali;

Ova i uputstva slična njima su nužna kako bismo djecu, u ovoj dobi, sačuvali od opasnosti, kojima mogu biti izložena.

Kontrola djeteta

Nekoliko sedmica nakon polaska djeteta u školu, trebali bismo ugovoriti sastanak sa njegovom učiteljicom da bismo s njom razmotrili, koje su to dječije sposobnosti, kako napreduje, kako je primilo školu i učenje te da se konsultujemo o pronalasku najboljih načina za pružanje pomoći djetetu u napredovanju i aklimatizaciji sa njegovim drugovima. Većina učitelja je sretna, kada dođe do ovakvog susreta ili kada se roditelji konstantno interesuju za uspjeh svoje djece.

Dječije žalbe

U nekim situacijama, možda će nam se dijete požaliti na stvari koje mu smetaju u školi kao što su uznemiravanje od strane nekog djeteta ili nešto što je u vezi sa učiteljem, što će nas, moguće je, naljutiti. Najbolje rješenje, u ovakvim situacijama, jeste da odmah odemo direktno do direktora škole (a ne do učitelja) i s njim govorimo o onome, o čemu se dijete žalilo i načinima njihovog prevladavanja, ako se djetetove pritužbe odnose na učitelja.

To ne znači, da trebamo ići u školu zbog rješavanje svih neugodnosti, na koje će dijete nailaziti, nego samo zbog stvari, za koje vidimo da onemogućavaju njegovo razumijevanje i omražavaju mu odlazak u školu.

Navikavanje djeteta na školski sistem

Djeca trebaju različit vremenski period da se naviknu na novi sistem, koji je ušao u njihov život, polaskom u školu.

Neka će djeca, moguće je, plakati neko vrijeme i osjećati strah svako jutro, dugo vremena, za vrijeme njihovog boravka u školi, a zbog rastanka sa roditeljima. Nasuprot njima, neka djeca će se brzo naviknuti na školski sistem i neće imati poteškoća u aklimatizaciji sa drugima.

Nema sumnje da je priprema djeteta za početak školovanja temelj liječenja ovog problema i garancija privikavanja djeteta na školu, bez poteškoća.

Ako dijete plače, stalno je uznemireno kad treba ići u školu i ne može da se ukljopi, a roditelji, zbog toga, ne mogu ostati sabrani, kod djeteta će to izazvati još veću ljutnju i plač. Zbog toga, mudro je da se naša ljutnja ne pokazuje pred djetetom u ovakvoj situaciji. Obavezno trebamo zadržati smirenost i sabranost, što će se reflektovati na dijete i pomoći mu da savlada svoje osjećaje, strahove i ljutnju.

Također, u ovom slučaju, treba da:

- se uvjerimo da dijete ne pati od nekih tjelesnih poteškoća ili dječijih bolesti, a što ga čini nemoćnim za privikavanje na školu;
- naglasimo djetetu: da ćemo doći po njega u školu kako smo se ranije dogovorili i da naše odsustvo neće potrajati;

- uljepšamo djetetu školu tako što ćemo mu pojasniti na koje sve načine može uživati u njoj i navesti mu razne igre i druženja sa novim drugovima;
- ne pokušavamo prebaciti krivicu na prosvjetnog radnika pred djetetom jer bi to kod djeteta izazvalo gubitak povjerenja u učitelja, odanost prema njemu bi opala kao i slušanje uputa i časova;

Pomaganje djetetu u kući

Svaki dan, kada se sretnemo sa djetetom poslije nastave, moramo razgovarati s njim i potaći ga da izrazi svoja osjećanja prema ovom novom periodu svog života. Mogu se koristiti ova dva pitanja, koja mu daju priliku da se izrazi: *Je li ti bilo lijepo u školi?*, *Šta ti se, danas, najviše svidjelo u školi?* Iako većina odraslih ne voli govoriti o provedenom danu na poslu, mnoga djeca su veoma sretna kada pričaju o svemu što im se desilo u toku školskog dana. Stoga, djetetu trebamo dati priliku da govori, zauzimajući stav kojim ga ohrabrujemo i dajemo mu podršku, a ne stav kojim bismo ga demoralisali.

U prvim godinama školovanja, djeca se ne opterećuju kućnim poslovima, ali postoje aktivnosti i poslovi, koje trebaju obavljati po kući. U svakom slučaju, djetetu se mora pružiti podrška u poslovima, koji se traže od njega. Moramo voditi računa o tome, da djetetu ne otežavamo jer to obično dovodi do suprotnog efekta, dijete osjeća pritisak i omraženost, što umanjuje njegov entuzijazam i ljubav prema učenju.

Moramo, također, gledati da vrijeme rada naginje ka igri i zabavi više nego ozbiljnom radu i imati na umu, da igra ostaje bitno obrazovno sredstvo u djetetovoj prvoj školskoj godini.

Mnogi roditelji požuruju svoju djecu da, recimo, nauče čitati i pisati. To požurivanje može kod djeteta izazvati osjećaj psihičkog pritiska i rezultirati nečim suprotnim od onoga što očekujemo.

Za pomoć djetetu u čitanju, moramo se pridržavati sljedećih uputa:

- izabrati mirno, relaksirajuće mjesto u kući, daleko od buke;
- pustiti dijete da čita na svoj, poseban način i ne požurivati ga. Pročitane riječi izgledaju lahke nama, ali takve nisu u očima djeteta, stoga mu nećemo reći: *Brže!*, ili: *Brže, pređi na sljedeći*

red!, i sl. nego dijete pustiti da brzinu čitanja stekne postepeno, shodno svojoj osobnoj sposobnosti;

- ako ne znađne pročitati neku riječ, lagano mu je pročitati, bez obaveze da mu se ponavlja više puta. Ponavljanjem pročitanođ, dijete će naučiti, postepeno, riječi koje su mu teške za pročitati;
- ohrabrivati ga na njegov način čitanja, poslije svake rečenice ili odjeljka, kojeg pročita, pohvaliti ga i hrabriti. Običan komentar ima veliki uticaj na povećanje djetetovog napredovanja i uspjeha u čitanju. Ponekad, prije nego okrenemo stranicu, trebamo pitati dijete, šta ono očekuje da će pročitati ili da će se desiti na sljedećoj stranici, radi pomaganja u razvijanju njegovih misli i zaključivanja. Dijete, kroz čitanje, treba da obraća pažnju na pomoćne slike i da se oslanja na njih u izvlačenju nekih značenja;
- Poslije završetka čitanja priče, postaviti djetetu pitanje o tome, šta mu se najviše dopalo od dešavanja u priči i zbog čega. Pitanja ne postavljati kao ispit;
- U globalu, mora se iskoristiti svaka prilika za ohrabrivanje djeteta da izrazi svoje misli, ne prekida mu se čitanje priča jer mu to povećava vokabular i obogaćuje njegovu maštu. Pored toga, povećava i njegovu ljubav prema knjigama i učenju.

Vršiti poređenje radi zainteresovanja djeteta ka učenju

To je bitan segment, o kojem moramo voditi računa nakon djetetovog polaska u školu. Kroz školu, od djeteta se traži da obavlja školske zadaće ili poslove, a ako u jednom momentu zakaže u odnosu na drugo dijete, pogrešno je da roditelji pribjegavaju poređenju rezultata svoga djeteta sa rezultatima nekog drugog ili da mu daju do znanja nešto što će probuditi osjećaj neuspjeha i nedostatnosti — takvo poređenje ili takav osjećaj, izazivaju kod djeteta depresiju ili osjećaj da nije voljeno, što će dodatno smanjiti njegove sposobnosti ka uspjehu i odaziv učenju. Stoga se mora znati da djeca imaju različite afinitete ka učenju, baš kao što različito napreduju u raznim vještinama u toku razvoja, poput hodanja ili govora.

To, nipošto, ne znači da treba izbjegavati poređenje nego samo da se ono treba koristiti kao način bodrenja djeteta, bez ukora ili prigovaranja, da mu se, recimo, kaže: *Halid se uspio probiti među prvih deset, kad ćeš ti to moći?* Na ovaj način, dijete shvata da mora da bude takmac Halidu, u školskom uspjehu, da bi kao i on zaradio ponos i poštivanje. Nužno je, djetetu pružiti osjećaj povjerenja i uvažavanja njegovog truda, kako bi

moglo postići uspjeh i napredak jer se uzrok djetetovog stagniranja u školi često krije iza njegove konstantne demoralisanosti/depresije i osjećaja neuvažavanja.

Ako, uprkos tome, uvidimo da dijete slabo napreduje u svom učenju, trebamo se posavjetovati sa njegovim učiteljem ili učiteljicom i vidjeti, koji su to prikladni načini koji će djetetu omogućiti napredak, koji bi bio istovremen napretku njegovih drugova.

Peto poglavlje

DALEKO OD TELEVIZIJE

- TV-programi na vagi
- Gdje su ti korisni programi?
- Štetnosti televizije
- Alternativa ili namjeravanje

Daleko od televizije

Naučnici kažu: „Novu generaciju kroje tri roditelja: otac, majka i televizor.“ To je tačno, jer možemo vidjeti kako malo dijete, koje još nije napunilo četvrtu godinu, stoji na ivici kreveta i skače na svoju sestru da bi je vrlo grubo udarilo; oponašajući ono što je vidjelo na nekoj od borbi profesionalnih hrvača i boksera.

Često vidimo dijete, koje se boji da spava samo, nakon što je do kasno sjedilo sa roditeljima i gledalo film. A film: tamna soba, jako mračna olujna noć, sablasna prijeteca silueta, koja se samo na tren vidi pod bljeskom groma, kako viri kroz prozor, čuju se snažni krici filmske junakinje, ali oni ne dopiru samo od nje. Dolaze i iz dubina djeteta i nadražuju njegove emocije i ono momentalno zamišlja sebe u toj situaciji.

Također se dešava da se dijete pravda kod efendije u mektebu, a pokaže se da je razlog film ili utakmica. Tada i u drugim, sličnim situacijama, shvatamo opasnost ovog superefektivnog, utjecajnog aparata, koji nije ostavio ni jedno mjesto, a da nije ušao njega, ostavljajući traga na svima koji su se predali onome što prikazuje. Prvi i oni na koga televizija najviše utječe jesu djeca, koja se nalaze u svakoj ili skoro svakoj kući.

Ako osmotrimo dječije programe, koje nudi televizija, naći ćemo sljedeće:

1. Dječiji programi koji su idealistički i imaginarni, nerealni, dosadni, sa stalnim ponavljanjem ili čiji su termini neprilagođeni;
2. Islamski sadržaji u dječijim programima ne prelaze 7,8%⁹, dok sadržaji i informacije o pjevačima i glumcima u dječijim emisijama prelaze 21%¹⁰;

⁹ Ove i druge statistike mogu se naći u knjizi: *Dječiji programi na televiziji*, od Atifa Adlija el-Abda.

¹⁰ Podaci se odnose na Egipat !

3. Ukidanje korisnih programa, koje je pratilo 65% djece, ukidanje *Sindibada*, kojeg je pratilo 77% djece, a u kojem je bio zastupljen imanski momenat u konstrukcijama kao što su: „inšallah“, „uz Allahovu pomoć“, „hvaljen neka je Allah“, itd., pored koristi koju su djeca crpila iz njegovih dogodovština. Takav je i program *Bili su u svom djetinjstvu*, kojeg je pratilo 28% djece. Mnogo je programa, koje su zamijenili oni bezvrijedni, moralno niski i trivijalni, udaljeni od vjere i korisnih kulturnih informacija u specifičnoj spoznajnoj atmosferi;
4. Gubitak dječijih uzora, nakon što su postavljeni nedolični i neodoljivi likovi. Kada upitamo dijete o liku koji ono najviše voli, kazat će nam ime nekog glumca, pjevača ili igrača. Isto je i sa djevojčicom: oduševljena je nekom pjevačicom, golišavom glumicom, fotomodelom i sl. Djeca oponašaju one, na koje se ugledaju i u svakodnevnom životu naći ćemo mnogobrojne primjere koji su motiv ovog poglavlja;
5. Razgolićenost voditeljica dječijih programa, glumica i pjevačica. Na televiziji nalazimo golišave, do te mjere da nema onih, propisno obučениh i pokrivenih tijela. Djeca takve i ne viđaju, ona koja se usudi i pokrije kosu, ne preostaje joj ništa osim kuće;
6. Zlonamjerna zamjena nekih fraza kao: Arapi, umjesto muslimani, pa govore: „Arapi su osvojili Egipat“, umjesto: „Muslimani su osvojili Egipat“ ili kada kažu „vjerske emisije“ umjesto „islamske emisije“;
7. Izgleda da je bonton jela na televiziji, drugačiji od islamskog bontona, djeca ne pričaju za vrijeme jela, od izričitih zabrana je da se ne jede osim za stolom, a ako bi neko to učinio na podu ili mimo stola, smatra se zaostalom;
8. Interesantne i uzbudljive emisije i crtani filmovi se puštaju samo u vremenima namaza, a korisne emisije za dijete kao što su priče za spavanje, prekidaju se da bi se nastavila utakmica;
9. Da li je moguće da se odvoji pola sata, dnevno, za vjerske programe na televiziji, dovoljno da odrastao sazna nešto o svojoj vjeri, a kamoli dijete;
10. Da li roditelji imaju predstavu o tome koliko, po moral negativno, može da utječe jedna komična predstava, kao npr. *Škola nevaljalaca*? Socijalna istraživanja su pokazala da je ta predstava, uzročila pukotinom u građevini morala naše djece i, zamalo je, srušila instituciju povjerenja između roditelja i djece, učenika i nastavnika;

11. Kakvo je značenje toga što dijete sjedi, buljeći u polugolu plesačicu na nekom filmu, a pored nje je muškarac koji uz njene pokrete tijelom uzvikuje: „mašallah“?!
12. Film poput *Dvorca pohote*, poziva, po priznanju nadležnih za to, u grijeh i nemoral, rušenje porodice, rušenje duhovnih vrijednosti. U njemu se govori: „Alkohol je ključ za izlaz iz nesreće“, a junak tog filma, u kući je religiozan, a vani ekstremno razvratan. Takvi i slični primjeri su postali bezbrojni. Sve to gledaju i prate naša djeca;
13. „Djeca i učenici škola obrazuju svoje umove na temelju bezvrijednih programa sa televizijskih ekrana, koji se puštaju kao sredstva za razonodu masa, a odatle: društvo i okolina se svom snagom bore protiv razvoja umnog potencijala, umjesto da rade na njegovom povećanju.“¹¹
14. Islamske serije i filmovi ne iskazuju pravedne i milosrdne vrijednosti u odnosu muslimana prema drugima niti pokazuju moralnost i načine, na koji su se ophodili ashabi i dobri prethodnici, nego pokazuju nasilje i primoravanje sabljom, plašenje ubijanjem i muslimane prikazuju kao da oni ne poznaju osmijeh; sve u suhoparnom stilu, od kojeg rijetko da ima izuzetaka;
15. Djeca mogu da nauče sa televizije i dobrih stvari, a mogu i da pokupe neke pogrešne riječi i idiome, bez njihove namjere, a možda nauče i kako da krađu primjerice, posebno, jer se kriminal detaljno demonstrira;
16. Televizija ostvaruje dječiju potrebu za maštanjem, tj. potrebu za bježanjem od realnosti i pritiska, koji osjeća;
17. Televizija prekida vrijeme, koje je predviđeno za igru, jer se na njoj nalazi ono što zadovoljava dječije potrebe putem igre. Također vidimo da televizija vrši pretenziju i na ono malo dječijeg vremena predviđenog za spavanje, uzrokujući unutarnju borbu jer dijete želi da izvrši svoje školske obaveze, a u isto vrijeme želi da gleda televiziju;
18. Depresivna djeca teže ka ispoljavanju svojih osjećaja kompenzovanjem toga u gledanju imaginarnih programa. Djeca kod kojih se to najviše ispoljava su ona, koja potihlo osjećaju da nemaju zajedničke riječi sa svojim roditeljima i imaju prikriven osjećaj agresivnosti prema društvu;

19. Primijećeno je da je prosjek vremena, koje je djetetu predviđeno za čitanje slikovnica, smanjeno u odnosu na vrijeme, koje je bilo predviđeno ranije;
20. Televizija danas promoviše određen broj kriminalističkih i filmova o nasilju, puno više nego što je to bilo u vrijeme radija. Također, pušta u eter tri puta više pozorišnih komada nego radio prije i pola od cjelokupnog objavljivanja vijesti i dešavanja;
21. Sati provedeni pred televizorom se proporcionalno smanjuju u ljetnom periodu u odnosu na ostatak godine, to vrijeme raste vikendom, praznicima i raspustima;
22. Period koji djeca provode pred televizijom dostiže svoj vrhunac u dobi između šestog i osmog razreda osnovne škole, tj. između jedanaeste i trinaeste godine, a to je dob prijelaza u pubertet, kada dijete dobiva više slobode u kasnom lijevanju;
23. Psiholozi kažu da televizija ima moć privlačenja, poput magneta i jaku omamljivost djece. Zbog toga, ona ne pomaže u društvenom ponašanju nego, dapače, radi na izgradnji osamljene jedinice. Dijete na povlačenje iz realnog svijeta podstiče ovisnost o TV-programima.

Dječiji programi¹²

Na samom početku da se zapitamo: *Jesu li ti programi najbolje što se može ponuditi? Je li to jedini način za unošenje radosti u dječija srca i skretanja pozornosti auditorijuma?*

Može nam se činiti da je ovo pitanje vezano za čast i osobnost, što se tiče odgovornih za te programe, budući da su oni ljudi sa velikim iskustvom i darom, kad je u pitanju njihov posao. Stoga, hoće li nam dati odgovor na naše pitanje? Zašto vide nužnim gomilanje programa sa nasiljem, ekstremizom u imaginiranjem, nenormalnim metodama privlačenja i superjunaka, kao što su *Spiderman* i *Superman*, koji se prikazuje već godinama i koji su doveli do smrti jednog djeteta, kada je pokušalo da leti sa svog balkona, želeći da imitira svog superheroja.

¹¹ Aleksis Karl, *Čovjek, ta nepoznanica*.

¹² Muhammed Kamil Abdus-Samed, *Televizija između izgradnje i destruktivnosti*.

Junak je postao, u glavama djece, onaj koji udara, puca, pobjeđuje svoje protivnike, koristeći nasilje i grubost. On je taj, koji svojom snagom ubija, na putu podrške istini ili neistini, to nije ni bitno – bitno je da pobijedi!

Jedan psiholog¹³ kaže da, sve što programi imaju neodređeniji cilj, to je nasilje u njima realnije i osobnije. Što je predstava i komad više ustanovljen na emocijama nasilnika, žrtava i gledalaca, to programi uzrokuju veću smetnju. Količina prouzrokovane štete ne određuje emocionalni efekat, već je to metoda prezentacije.¹⁴

Slučajevi koji svjedoče o ovome su više nego mnogobrojni: djeca ne mogu da spavaju ili imaju nemiran san i noćne more kada odlaze na spavanje nakon gledanja određenih programa. 20% starije djece i 30% mlađe, priznaje da ih uzrujavaju stvari koje vide na televiziji i ne dozvoljavaju im san, ostavljajući ih budne.¹⁵

Ono, o čemu nema polemike, jeste da veliki broj TV-stanica prezentuje nasilne emisije, nemilost, izopačen moral, a to potvrđuje činjenica da se prvi dječiji otpor, što se nasilja i zvjerskog ponašanja tiče, dešava upravo na televizijskom ekranu, a dokazano je i to da djeca u poznom djetinjstvu prate televiziju duže vrijeme.

Upravo zbog toga, psiholozi i sociolozi skreću pažnju na postojanje relacije između povećanja stope nasilnog kriminala i povećanja programa ispunjenih kriminalnim ponašanjem i nasiljem.

Provedeno je istraživanje,¹⁶ čiji su rezultati pokazali da djeca, koja gledaju mnogo nasilnih programa na televiziji, dobivaju u svom ponašanju dozu nasilja, koja je dva puta veća od one, kod djece koja gledaju samo malo od toga. Neki televizijski programi uzrokuju širenje nasilja, kao što su: kaubojski filmovi, boksterski i surovi borilački mečevi te filmovi i serije koje na ekranu pokazuju praktikovanje nasilja jednih protiv drugih i koji nasilje prikazuju kao nešto normalno.

Postoje tri stvari, koje kod djece mogu uzrokovati paniku, za vrijeme njihovog gledanja televizije:

¹³ Hield Th. Heimlewit.

¹⁴ Hield Th. Heimlewit, *Televizija i dijete*

¹⁵ Statistika koja je objavljena u okviru istraživanja provedenih o temi utjecaja televizije na dijete.

¹⁶ Izvršio ga je dr. William Bilson, britanski profesor sociologije radi povezivanja dječijeg posmatranja nasilja na televiziji i prisutnosti nasilja u njihovim životima.

1. Momenat u kojem junak, koji je osvojio srce djeteta ili mu se dopada, dolazi u situaciju u kojoj mu prijete opasnost. Dijete se osjeća povrijeđenim, ako vidi da je njegov junak povrijeđen ili upada u njemu pripremljenu zamku ili umire. Ako se to desi junaku kao što je pas Lesi, koji kod djeteta izaziva osjećaj privrženosti i sigurnosti, ono će duboko osjećati ono što je jedno dijete izrazilo riječima: „Kada sam vidio da će Lesi upasti u zamku, zamalo sam umro od straha za njega“;

2. Kada se sjeti nekog straha, koji je doživjelo u svom životu, a posebno ako je ta situacija bila povezana sa mrakom i izoliranoću i strahom od nepoznatog. To je ono što gledamo u programima ispunjenim stravom;

3. Kada je dijete malo do te mjere da nije u stanju izdržati ono što vidi, jer postoji doba u kojem dijete misli da je sve što vidi na televiziji stvarnost. Ono, u toj dobi, nije u stanju da razdvoji ono što vidi na ekranu od svog bića.

Ponavljanje je dosadno

Veliki broj djece je odgovorio pozitivno, a taj broj raste između petog i osmog razreda, nakon čega se smanjuje.¹⁷

Jedno dijete je otvoreno odgovorilo: „Ponavljanje je naporno u svakom slučaju...“ Većina roditelja shvati da će se u jednom momentu morati suočiti sa opasnim problemom, preplitanjem vremena određenog za televiziju i onog određenog za učenje i ponavljanje. Za rješenje tog problema, roditelji koriste različite metode. Mnogi od njih jednostavno pribjegavaju isključivanju TV-aparata. Drugi, opet, usmjeravaju svoju djecu da uče u drugoj prostoriji kako ne bi bili dekoncentrisani.

Pokazalo se da veliki broj roditelja stavlja na prvo mjesto kućne obaveze i tjera djecu da ih izvršavaju, prije gledanja bilo čega na televiziji. Drugi, gledanjem televizije nagrađuju dijete, za učenje i dobre ocjene na mjesečnim ispitima.

¹⁷ William Sheakram, Jack Layl, Edwin Parkin, *Televizija i njen uticaj na život našeg djeteta*

Konstantna upotreba čula vida, sa koncentracijom na sliku i pokret na relativno malom prostoru, može izazvati iscrpljenost očnih nerava i to je ono što se dešava prilikom čitanja i gledanja televizije, kada je moguće premaranje oka, ukoliko uslovi posmatranja nisu zdravi i normalni. Jako i slabo svjetlo, blizina ili prevelika udaljenost, zauzimanje položaja koji je zamoran nervima, dovode do iscrpljenosti očiju.

Statističari očnih bolesti kažu, da sjedenje blizu televizora i koncentracija vida na ekran, u tamnoj sobi, povećava oštrost svjetla koje prima oko, čime se ono izlaže iscrpljenosti.

Nema sumnje da mnoga djeca ne vode računa o ovim zdravstvenim pravilima, kad gledaju televiziju.

Ta pravila su:

- a) Da udaljenost između ekrana i posmatrača bude najmanje dva metra;
- b) Da ekran bude u nivou očiju posmatrača ili niže;
- c) Da se posmatrač čuva od snage svjetlosti, koja dolazi sa ekrana, tako što će prostorija u kojoj boravi biti osvijetljena.

Primjetno je da veliki broj djece gleda televiziju u lošim uvjetima, koji štete snazi vida. Televiziju gledaju u potpunom mraku, ostavljajući da samo svjetlo ekrana bude aktivno. Uz to, djeca često sjede previše blizu televizora, buljeći u njega, što uzrokuje iscrpljenost očiju i slabost vida.

Televizija i negativne posljedice

1. Samo posmatranje je moždana aktivnost koja je negativna jer onaj koji posmatra, naročito dijete, bespokretno sjedi pred ekranom, otvorenih usta i upija ono što mu mali ekran nudi;
2. Gledanje, onoga koji gleda, vodi tome da više preferira prenesenu sliku života nego sam život, jer pod potkrovnostvom televizije dešavaju se razne zabave, događaji, vijesti iz svijeta, unutarnjeg i vanjskog, a sve to bez napora ili truda. Takav način, u očima promatrača, posebno djeteta,

postaje prihvatljiv do te mjere da kod njega stvara naviku, da stvari dolaze same od sebe, bez imalo uloženog truda;

3. Dovodi do pasivnosti i gubitka nagona i motiva za radom i pokretom, a ova činjenica je produžetak prethodne;
4. Posmatranje ubija moć mašte jer televizor opskrbljuje dijete gotovim imaginacijama i kreacijama, čime se smanjuje korištenje njegove vlastite fantazije.

Ovo izaziva strah i bojazan od toga da će se generacija televizora transformisati u generaciju ravnodušnosti.

Zakoni o zaštiti djece, odredili su nekoliko stvari, koje su zabranjene za emitovanje na televiziji:

- ono što škodi ugledu domovine, njenoj historiji ili velikanima,
- ono što se kosi sa općim moralom,
- ono što nagovještava kriminal, prezentuje ga ili veliča,
- bilo šta što ima za cilj rušenje neke ideologije, vjerske ili nacionalne,
- ono što depresivno utiče na ambicije ili odvraća od rada ili znanja,
- ono što podstiče pasivnost, nezaposlenost i lakoumnost.

Liječenje

1. Podsticanje djeteta na čitanje, zaokupljenost knjigama i islamskim časopisima poput nekih postojećih: *Pupoljci imana*, *Muallim* i dr. Pružati djetetu prilike za priče, hikaje, knjige iz opće kulture i kulturne kvizove. Dobro bi bilo upisati dijete u neku od gradskih biblioteka;
2. Dijete se, od malih nogu, mora navići na rano lijeganje i nesjedenje navečer, blago, a nekad i prisilom;
3. Opskrbiti dijete brojnim igračkama u kući, vodeći pritom računa da budu raznolike kako mu ne bi dosadile. Danas, hvala Bogu, ima mnogo igračaka beznačajne cijene, a one djetetu zamjenjuju televiziju i pomažu mu u umnom i psihičkom razvoju;

4. Učlaniti dijete u neki sportski klub ili omladinski centar za upražnjavanje nekih vještina, što će pomoći u udaljavanju od televizora na duže vrijeme;
 5. Učlanjivanje djeteta u neki mekteb za učenje Kur'ana, što će ukrasiti njegov moral i udaljiti ga od televizije;
 6. Organizovanje kućnog natjecanja i dodjeljivanje sedmične nagrade, onome ko najmanje vremena provede sa televizijom;
 7. Kupovati djetetu dječije kasete koje sadrže priče, islamske pjesmice ili ga učlaniti u neku islamsku biblioteku ili džamiju, koja posjeduje sličan sadržaj, radi iznamljivanja;
 8. Islamske videokasete predstavljaju odličnu alternativu televizijskom programu, poput crtanih filmova: *Mehmed el-Fatih*, *Put mira*, *Putovanje u vječnost*, *Ostrvo svjetlosti* i dr.;
 9. Videoigrice, iako nisu korisne, bolje su od televizije i mogu, donekle, poslužiti kao zamjena za nju. Dijete će se odvikavati od njih postepeno dok raste, a za to vrijeme će se navići na ostavljanje televizije. Neke video i kompjuterske igrice su korisne i ciljano napravljene, te pomažu koncentraciju i povećanje inteligencije, kao: *Tetris*, *Sky Road*, *Block-Doom* i igrice kao što su natjecanja automobila, bicikala i sl.;
 10. Odvođenje djeteta u parkove i javna izletišta, makar jednom sedmično, a u sklopu toga posjetiti bližnje i prijatelje, uz podsticanje djeteta na pravljenje poznanstava, veza i prijateljstava sa dobrom djecom iz komšiluka i rodbne;
 11. Ako nam ovo ne pođe za rukom i hoćemo da dijete gleda televiziju, onda mu trebamo pokušati izabrati nešto korisno i uvijek ga usmjeravati, kada vidi nešto pogrešno na ekranu, govoreći: *Ova je pogriješila u tome; ovaj nije uradio to što je trebalo i ne smijemo se na to ugledati*;
- Dijete je nužno skloniti od agresivnih programa i filmova ili onih prožetim stravom ili onih u čijoj su tematici erotski prizori;

Ne smijemo zaboraviti da će nas Allah dž.š. pitati o našem djetetu: jesmo li ga izveli na Pravi put ili smo ga pokvarili.

Zaključak

I na kraju; ne misli, brate odgajatelju i sestro odgajateljice, da ja TV-aparat uvrštavam u haram ili da ga potpuno odbacujem, samo sam htio da shvatimo granice onoga što puštamo svojoj djeci i čime punimo njihove glave, time utičući negativno na njihov daljnji život. Priznajem, sa kritičke, realne tačke gledišta, da postoje programi koji se prikazuju, a koriste djetetu kao što su: vijesti koje pripremaju djeca, mali parlament, priče prije spavanja, ali je to sve samo kap u moru.

Šesto poglavlje

PAMĆENJE, PRAVILA I OSNOVE

- Šta mčiti dijete?
- Kada pamt?
- Ko ga u tome namjerava?
- Koliko pamt?
- Metode korištene za pamćenje?
- Stimulacija i nadolnadu djeteta i mčiću.
- Koji su najbolje metode pamćenja?
- Pamćenje i mćenje
- Pamćenje između gladi i sitosti
- Pamćenje i igra
- Pamćenje i pauza
- Pamćenje i dova

Dječije misli su čiste (*tabula rasa*), neiskvarene i neopterećene problemima odraslih, tako da djeca brzo uče i teško zaboravljaju naučeno u ranoj dobi svoga života. Ovo je osobina djece o kojoj smo već ranije govorili, u spominjanju karakteristika djece, pa smo pojasnili da je dječija memorija, u ovoj svojoj ranoj dobi, takva da je u mogućnosti da zapamti mnogo i da to upamćeno ne zaboravi. Dječije pamćenje je poput mehaničkog procesa, bez shvatanja pouke ili ciljanog značenja.

- Šta učiti dijete?

1. Kur'ani-kerim

Bilježi Et-Taberani od Alije, Allah mu lice osvijetlio, da je Poslanik s.a.w.s. rekao: „Odgajajte djecu na trima stvarima: ljubavi prema vašem Poslaniku, ljubavi prema njegovoj porodici i učenju Kur'ana jer, zaista, hafizi Kur'ana će biti u hladu Allahovog prijestolja, na dan kad neće biti hlada osim Njegovog hlada i u društvu Poslanika i dobrih ljudi“.

Imam Šafija kaže: „Naučio sam Kur'an sa sedam godina“.

Sehl et-Tusturi je kazao: „Otišao sam u mekteb i naučio Kur'an, sa šest ili sedam godina“.

Ibn-Sina, je čitav Kur'an naučio i usavršio, kad je imao deset godina.

El-Asfahani je Kur'an naučio sa svojih pet godina.

Mnogobrojni su slični primjeri. Ko Kur'an nauči napamet, dakle postane hafiz, svojim roditeljima će staviti krunu od svjetlosti na Sudnjem danu, a njeno svjetlo je ljepše od sunčeve svjetlosti.

2. Hadis/Tradicija

Ashabi i generacije koje su ih slijedile su potencirale podučavanje svoje djece hadisu. Tako Et-Tirmizi bilježi, od Rebie b. Šejbana da je rekao: „Pitao sam sina Alijinog, Husejna r.a., šta je naučio od Poslanika a.s., na što reče: „Naučio sam od njega da ostavim sumnjivo i držim se sigurnog, jer je iskrenost smiraj, a laž je sumnja“.

Bilježe Buharija i Muslim od Semure b. Džundub r.a. da je rekao: „Bio sam dječak u doba Poslanika a.s. i pamtio hadise od njega, sad me ne spriječava da ih prenosim ništa do ustručavanje od starijih ljudi (koji su to isto zapamtili)“.

Imao je imam Malik kćerku, koja je nosila njegovo znanje. Sjedila je sklonjena unutar kuće pa, kad bi učenik pogriješio, dala bi znak svome ocu, na šta bi se on prisjetio i ispravio ga.

3. Učenje zikrova i dova napamet

Učenje dova kao što su: dova prije jela, dova prije ulaska u zahod, dove pred spavanje, ustajanje, ukrcavanje na prijevozno sredstvo, namaske dove na ruku'u, sedždi, potom jutarnji i večernji zikr, sve ono u čemu su ustrajali mladi ashabi i prvaci ummeta. Tako se od Ibn Abbasa prenosi da je rekao: „Bio sam kod tetke Mejmune, kada se oglasi mujezin, na što sam izašao na namaz govoreći: 'Allahummedž'al fi qalbi nuren, wedž'al fi lisani nuren, we min emami nuren, wedža'al min fewqi nuren we min tahti nuren, allahummer a'zim li nura (Allahu moj, učini da svjetlo bude u mom srcu, na mom jeziku i daj svjetlo ispred mene, iznad mene i ispod mene. Allahu moj, povećaj mi svjetlo)“ , prenosi Ibn Huzejme.

4. Učenje ilahija i islamskih pjesmica

Zbog prijatnih melodija, koje relaksiraju i bistre dječiju dušu, ovo je jedna interesantna metoda, koja olakšava prijenos željene informacije djetetu.

- Kada dijete pamti?

Dijete može da pamti, što tvrde eksperti, od treće godine, ali mi ovdje govorimo o najpodesnijim dnevnim periodima za učenje. Najbolje vrijeme je rano jutro, tj. period poslije sabah-namaza.

- Ko sve može da podučava dijete?

To mogu raditi roditelji ili jedno od njih, pod uslovom da ispravno znaju čitati Kur'an ili bar onaj dio, koji dijete trebaju naučiti. Najbitnija je tačna vokalizacija — hareketa. Nakon roditelja, to može raditi efendija u džamiji ili učitelj u kući.

Smjernice kojih se muhafiz (onaj koji podučava dijete Kur'anu) mora držati su:

1. Odvajanje posebnog vremena za učenje, ne raditi to usput ili u višku vremena;
2. Fleksibilnost i blagost, naročito ako se radi o djetetu mlađem od sedam godina;
3. Ljubav prema djetetu koje se podučava;
4. Ljubav prema Kur'anu.

- Koliko dijete pamti?

Dijete, u prosjeku, sedmično može naučiti pola džuzi Kur'ana, tri hadisa i neki zikr, vird ili dovu.

- Metode korištene za pamćenje

1. Direktno ponavljanje za učiteljem, efendijom, muhafizom,
2. pisanje onog što se uči,
3. kaseta sa snimljenim Kur'anom od šejha El-Husarija ili nekog drugog pogodnog za to,
4. tabla na kojoj se pišu i postepeno brišu ajeti; svaki put kada se zapamti dio, izbriše se i tako redom,
5. videokaseta, ako je moguće,

6. računar i programi Kur'ani-kerima, kojih ima mnogo, hvala Bogu.

- Stimulacija djeteta

Salahuddin el-Ejjubi je, za vrijeme predaha u jednoj od bitaka, obilazeći vojni kamp, naišao na dječaka, koji je pred svojim ocem učio Kur'an. Dječakovo učenje se jako dojmilo i dopalo Salahuddinu te je naredio da mu se da poseban položaj i nahrani od izabrane hrane i u njihovo ime (dječaka i oca) dadne u vakuf jedan njegov posjed.

Tako je otac Ibrahima b. Edhema rekao sinu: „Sinčiću moj, tragaj za hadisima, svaki put kada čuješ neki hadis i zapamtiš ga, od mene imaš po dirhem“. Ibrahim je kazao: „Tako sam krenuo za traženjem hadisa“.

Mi danas možemo dijete stimulisati za učenje napamet, sa nekim sitnim novcem, npr. za svaki džuz dvadeset maraka, jednu marku za nekoliko hadisa i time ga bodriti prije učenja.

- Nadoknada učitelju

Kada je sin Ebu-Hanife, Hamad, naučio *Fatih*u, Ebu-Hanifa je njegovom muhafizu poklonio petsto dirhema, u vrijeme kada se ovan kupovao po cijeni od jednog dirhema. Muhafizu se učinila prevelikom ta darežljivost i odbio ju je prihvatiti jer ga je naučio samo *Fatih*u. Na to mu je Ebu-Hanife rekao: „Ne potcjenjuj ono što si naučio moje dijete, kad bih imao i više od ovoga, ja bih ti dao, iz poštovanja prema Kur'anu“.

- Metode pamćenja

Postoje mnoge metode hifza, iako je, nakon uspjelog eksperimenta sa tradicionalnim sredstvima korištenim za pamćenje, pored bodrenja i materijalnog stimulansa, najbolja 'trodjelna' metoda, koja se u osnovi oslanja na ponavljanje.

Uzmimo za primjer suru *Ihlas*. Učitelj prouči prvi ajet, koji dijete ponovi tri puta za njim: *Kul huwallahu ehad, Kul huwallahu ehad, Kul huwallahu ehad*.

Zatim sljedeći ajet: *Allahus-samed, Allahus-samed, Allahus-samed*.

Nakon toga, prvi i drugi ajet ponavlja zajedno, triput: *Kulhuwallahu ehad, Allahus-samed; Kulhuwallahu ehad, Allahus-samed; Kulhuwallahu ehad, Allahus-samed.*

Zatim, treći ajet tri puta: *Lem jelid we lem juled, Lem jelid we lem juled, Lem jelid we lem juled.*

Zatim prvi, drugi i treći zajedno, tri puta: *Kul huwallahu ehad, Allahus-samed, Lem jelid we lem juled; Kul huwallahu ehad, Allahus-samed, lem jelid we lem juled; Kul huwallahu ehad, Allahus-samed, lem jelid we lem juled.*

Nakon toga četvrti ajet tri puta: *We lem jekun lehu kufuwen ehad, We lem jekun lehu kufuwen ehad, We lem jekun lehu kufuwen ehad.*

Na kraju, sve zajedno ponoviti tri puta:

Kul huwallahu ehad, Allahus-samed, lem jelid we lem juled, we lem jekun lehu kufuwen ehad;

Kul huwallahu ehad, Allahus-samed, lem jelid we lem juled, we lem jekun lehu kufuwen ehad;

Kul huwallahu ehad, Allahus-samed, lem jelid we lem juled, we lem jekun lehu kufuwen ehad.

Isto i sa ostalim surama, s tim što se ajeti mogu grupisati i podijeliti, naročito ako se radi o dugina ajetima i surama, pa uzimati te dijelove ajeta kao da se radi o manjim ajetima. Ovo se može praktikovati i na hadisima, dovama, zikru, pjesmicama i školskim lekcijama.

- Pamćenje/hifz i škola

Pogrešno je da dijete uči napamet preko ljetnog raspusta, a da pravi prekide za vrijeme škole, jer je normalno da će zaboraviti ono što je naučilo, da bi sljedeće godine učilo to isto, iznova, i sve tako do doba puberteta, kada se umanjuje njegova koncentracija i u glavi se pojave brige i zamišljenost. Tada neće naći mjesta i spremnosti za učenje Kur'ana ili hadisa ili školskih predmeta. Zbog toga je obavezno potenciranje na često i pojačano učenje napamet, za vrijeme raspusta, a obnavljanje i utvrđivanje toga za vrijeme škole ili pojačano učenje na raspustu, a nastavljajanje za vrijeme škole, ali tako da se to ne odrazi negativno na njegovo učenje, pamćenje i prosjek u školi.

- Pamćenje između gladi i sitosti

Najbolje vrijeme za pamćenje je onda, kada dijete nije gladno niti je punog želuca; sredina između toga dvoga pomaže u memoriji.

- Pamćenje i igra

Učenje napamet nije oprečno igri, dijete uči jedan sat, a igra se deset, jer ono je dijete i za njega su najbitnije igra i zabava, u tome nema ništa čudno.

- Pamćenje i prekidi

Bolje je da dijete nauči džuz Kur'ana, u roku od deset dana, nego da nauči džuz za jedan dan, a onda ne nauči ništa sljedećih devet. Prekidi brišu ono prije njih i otežavaju pamćenje djetetu. Lijek za to pronalazimo u hadisu: „Malo, a konstantno, je bolje od mnogog, a isprekidanog“.

- Pamćenje i dova

Treba podučiti dijete da često izgovara ovu dovu: *Allahumme inni estewdi'uke ma hafiztu, fruddehu ilejje 'inde hadžeti ilejh* (Allahu moj, kod Tebe ostavljam ono što sam naučio, pa mi ga vrati kad ga zatrebam).

Sedmo poglavje

OD GOJNE METODE

- Metode pridobivanja, ljubezni i naklonosti
- Materialne ili značajske nagrade
- Kako kazniti dijete?
- Ne kažnjava se samo mlađem
- Pravila kod korištenja mlađem
- Paži, ti si pod mikroskopom.
- Ne piši po vodi.
- Više od 30 savjeta kako biti dobar mlađem
- Važnost pripovijetke i njene kategorije
- Priča prije spavanja
- Čuvajte se ovih priča
- 7 priča za vaše dijete
- Brzo pedagoško smjerenje, kako?
- Adet smjerenja i bakt

a) Nagrađivanje

Podsticanje djeteta je nužno, s tim što se velika pažnja treba posvetiti ravnoteži između materijalnog i duhovnog podsticaja, odnosno lijepe riječi. Ogromna je greška navikavati dijete samo na materijalne nagrade jer tako postaje koristoljubljivo. Važna je: lijepa riječ, pohvala pred drugima, davanje njega za lijep primjer drugoj djeci; sve to ostavlja veliki trag u podsticanju i stimulisanju djeteta. Ovdje ćemo spomenuti sljedeće metode i sredstva:

Obraćanje djetetu shodno njegovom mentalnom uzrastu

Interakcija sa djetetom treba biti na njegovu nivou, ali to se ne smije davati djetetu na znanje. Naprimjer, ako dijete slomi nešto, nećemo mu reći: *Neću te ukoriti ni kazniti jer si ti mali, ne shvataš šta si uradio i ja ću se prema tebi odnositi kao prema djetetu.*

Dozivanje djeteta njegovim najdražim nadimcima

Resulullah a.s. je dozivao Aišu r.a., a još nije napunila ni dvanaest godina, govoreći joj: "O Iška", odnosno nadimkom od milja, koji je primjeren i rado prihvaćen, radi širenja ljubavi i bliskosti. Možemo djetetovo ime staviti u deminutiv ili od njega, na drugi način, izvesti lijep nadimak, kojim ćemo iskazivati, na još jedan način, ljubav prema djetetu, recimo za: Senada — Senči, Samira — Samko i sl.

Moramo obratiti pažnju da nadimak ne bude pogrđan ili takav da bude uzrokom djetetovog ismijavanja među drugovima, kada poraste, pa ga nećemo zvati: Debeljuca, Čelo, Pilav, i sl.

Pripovijetke

Priče i predanja, čuvene, pričane i viđene, daju svoj doprinos u razvoju ljubavi i privrženosti djeteta, a odlična su sredstva i za stimulaciju. Njihova zabrana, strašna je kazna za dijete jer je rijetko dijete, koje ne voli priče. Neophodno je voditi računa o izboru priča, one u sebi trebaju imati za cilj nešto posebno, što će se ucrtati u dječijoj glavi i bit će ga teško izbrisati. Priče o laži i istini, snazi i lijepom moralu,

higijeni i drugom — sve to je vrlo bitno kod čitanja priče, pa je zgodno prekinuti čitanje kod nekog segmenta kako bi se to docnije iskoristilo kao vaspitno sredstvo: nagrada ili kazna; ako bude poslušno, dovršit će mu se, a ako ne zaprijetit će mu se nedovršavanjem priče.

Nagrade

- Mogu biti različite: lutka, kockice, pištolji, sklapalice, papirne životinje, sličice, itd. Također, kao nagrada mogu poslužiti: bonbone, čokolada, biskvit, ono što dijete voli od slatkiša, ali bez pretjerivanja u tome, zbog štetnosti za zube. Za odraslije, dijete u školi: olovka, tabla, bicikl.

Lijepa riječ

Upotrijebiti lijepu riječ, koja u sebi nosi značenje podstreka: *bravo, hvala, aferim, da te Allah nagradi, odlično, svaka čast*, itd.

Opraštanje kod pogreške

Opraštanje, ali uz pojašnjenje da je to zbog dobra, učinjenog prije greške, pa ako dijete bude nemarno prema svojoj odjeći ili prospe neko piće po podu, majka treba da mu kaže: *Ovako ne valja, ali oprostiti ću ti zato što si dobio dobru ocjenu u vrtiću i time si me obradovao, ali nemoj tako da radiš drugi put.*

Pohvala pred drugima

Pohvaliti dijete pred njegovim drugovima, rođacima, nastavnicima ili onima koje voli ili voli da bude pohvaljeno pred njima. Kada bude poslušno u nečemu, kazati pred njima: *Ahmed je danas slušao, i zbog toga sam vrlo zadovoljna njim, uljudan je i sluša kao sva dobra djeca.*

Igranje, šaljenje i spuštanje na nivo djeteta

Poslanik a.s., koji je uzor svima, naučio nas je tome, igrajući se sa Aišom, koja još nije imala ni dvanaest godina, takmičivši se s njom, a ona ga je pobijedila. Potom je, kad je on nju nakon toga pobijedio, rekao: „Ovo je za ono.“ Također, mnogo se igrao sa svojim unucima, Hasanom i Husejnom r.a. i bavljao ih.

Taberani navodi, od Džabira r.a., da je rekao: „Ušao sam kod Poslanika a.s. i našao ga da hoda četveronoške, na leđima mu Hasan i Husejn, a on im govori: 'Divna li vam je ova vaša kamila, divne li ste bisage vas dvojica.'“

Imam Ahmed, sa dobrim lancem prenosilaca, prenosi od Abdullaha b. el-Harisa r.a., da je rekao: „Allahov poslanik je znao postrojiti Abdullaha, Ubejdullaha i Kesira b. el-Abbasa, Allah njima bio zadovoljan, a zatim im kazati: 'Ko prvi do mene, dobit će to i to', trkali su se do njega i padali na njegova leđa i prsa, a on ih je grlio i ljubio“. Tako se Poslanik igrao i zabavljao sa mališanima, a nije se izdizao nad njima niti ih potcjenjivao već se spuštao na njihov nivo, da bi nas naučio šta je milost prema djeci i da se to ne sukobljava sa ozbiljnošću, ugledom i poštivanjem nego, da to sve uzdiže na jedan još veći stepen, inšallah, sa onim što se požanje od djece i učenika kada odrastu. Tada ćemo naći plod svog truda, kada djeca sa majkom i ocem budu kao sa prijateljima, otvoreni po pitanju svojih problema i onoga što im kola u grudima i zaokuplja ih. A onaj, kojeg se djeca boje, koji ih svaki dan obasipa grdnom i psokama i različitim kaznama, pored okrutnosti i strogosti koju ispoljava, kako takav da se nada od svoje djece, kad porastu, da budu otvoreni sa njim, da mu se ispovijedaju i budu mu prijatelji?! On je već odavno digao prepreku između sebe i svoje djece, takva djeca se samo mogu nadati da im otac umre i da ga se riješe, poslije puno problema. Možda će, čak i doći protiv njega i nakon smrti. Takav će sebi uskratiti veliki hajr, jer je to jedno od tri dobra, koja ostaju za čovjekom i nakon njegove smrti: „Dobro dijete koje mu dovu čini.“

Ljubljenje djeteta

Buharija prenosi da je Ebu Hurejre r.a. rekao: „Resulullah a.s. je poljubio Hasana sina Alijinog u prisustvu El-Aqra' b. Habis et-Temimija, na što je ovaj rekao: „Ja imam desetero djece, nisam nikad nijedno od njih poljubio“, na šta ga Resulullah pogleda, te prozbori: „Ko milosti nema i ne zaslužuje je.“

I još, Buharija prenosi od Aiše r.a. da je došao beduin Poslaniku a.s. i rekao: „Zar vi ljubite svoju djecu? Mi to ne radimo!“, na što je Poslanik a.s. kazao: „A šta ti ja mogu, ako ti je Allah iz srca isčupao milost?!“

Uvijek trebamo voditi računa o poklanjanju poljuba našoj djeci i da se pri tome ne libimo, ne zgražavamo niti da se ustručavamo to raditi, jer to je praksa Vjerovjesnika a.s. i ono s čim ljubav i bliskost rastu i povećavaju se, a što u isto vrijeme podstiče i motiviše dijete na izvršavanje traženog. Poljubac u čelo, za vrijeme igre ili kod polaska u školu i povratka iz nje, ostavit će veliki trag.

Samilost prema djetetu:

Jedan od uzvišenih osjećaja, koji je Allah dž.š. posadio u srca roditelja, jeste osjećaj samilosti i nježnosti prema djeci. To je plemenita emocija, koja u odgoju djece, njihovom podizanju i formiranju, ima ogroman uticaj i neograničene rezultate. Srce unakaženo uskraćivanjem milostivosti, rezultira grubošću, prezrenom osorošću i okrutnošću, a zna se šta ove omražene osobine izazivaju kod djece: od različite negativnosti do mržnje prema svojoj rođenoj majci i ocu. Zato nalazimo da Poslanik a.s., u hadisu kojeg prenose Ebu-Davud i Tirmizi od Amra b. Šuajba, kaže: „Nije od nas, ko se ne smiluje našem mlađem.“

Buharija prenosi od Ebu Hurejre r.a. da je rekao: „Došao je Poslaniku a.s. čovjek sa djetetom, kojeg je neprestano grlio, na što ga je Poslanik a.s. upitao, da li je prema njemu milostiv, a ovaj je potvrdno odgovorio. Poslanik a.s. je onda rekao: „A Allah je milostiviji prema njemu negoli ti, On je od milostivih Najmilostiviji.“

Buharija još prenosi od Enesa b. Malika da je rekao: „Došla je neka žena Aiši r.a. i Aiša joj je dala tri hurme. Žena je dala svome dvome djece po hurmu, a ostavila je jednu sebi. Djeca su datule pojela i onda pogledala u svoju majku, na što ova uze svoju hurmu, prepolovi je na dva dijela i dade im. Kad je došao Poslanik a.s., Aiša mu je to ispričala, na što on reče: „A što te to čudi? Allah joj se smilovao, zbog njene milosti prema njenoj djeci.“

Zato, milost neka bude naš moto, sa našom djecom. Dijete se ne kažnjava, kada pogriješi, kao odrastao jer odrastao, za razliku od djeteta, razlučuje ispravno od pogrešnog. Stoga je osnova u odnosu prema djetetu: blagost i samilost prema njemu jer blagost se ne udružuje ni s čim, a da ga ne ukraši, a milostivima će se Milostivi smilovati.

Zatvaranje djeteta, njegovo ismijavanje i izvrgavanje poruzi pred njegovom braćom i sestrama, drugovima i rođacima, fizičko zlostavljanje (opeći ga šibicom jer doji prst ili ubadanje iglom, naprimjer), njegovo plašenje, grđenje, zabrana, neigranje s njim, pretjerano udaranje, uzdizanje nad njim, stalno napominjanje dobne razlike, spominjanje njegovih grešaka, stalna kontrola i praćenje pogreški – sve te stvari imaju fatalan uticaj, koji kod djeteta izaziva odbojnost i mržnju prema roditeljima i priželjkivanje njihove smrti.

Srdačno dočekivanje djeteta

Bez obzira da li se radilo o našem povratku kući ili povratku djeteta. Neophodno je da nas prati osmijeh, radost, grljenje i poljupci, riječi dobrodošlice, milosti i ljubavi, uz napomenu da smo ga poželjeli i da smo jedva čekali njegov povratak. Ne zaboraviti na pravičnost i jednakost u osmijehu, dočekivanju i ljubljenju, među svom djecom.

Pogled i smiješak

Nekada se desi da se izgubi iz vida, iako je to dokaz ljubavi i naklona. Ako je pogled strog i oštar, može biti prethodnicom kazne. Zbog toga, nježan pogled, sa smiješkom, povećava dječiju ljubav prema roditelju, a odsustvo toga je, nerijetko bilo razlogom mržnje djeteta prema njegovom roditelju. Takav roditelj sijeva pogledom i bez razloga se, stalno, mršti u lice djetetu, misleći da je to strahopoštovanje. A, naš dragi, blagi Poslanik a.s. je rekao: „Smiješak u lice tvoga brata je sadaka“.

To je stvar koja ne košta mnogo, a ima dejstvo čarolije. Roditelj ili učitelj mora, dok govori ili izlaže, ravnomjerno da daruje poglede svoj djeci da bi sa ljubavlju slušala i upijala, a ne mrzila slušanje.

Nježan dodir kojim se izražava ljubav

Rukovanje, milovanje po glavi, prsima – sve to djetetu daje osjećaj spokoja i brige o njemu. Jedan od ashaba, Allahova dž.š. poslanika veli: „Nisam dodirnuo svilu niti brokat, nježniji od dlana Resulullaha a.s. i uvijek je, kada bi se rukovao, on posljednji puštao ruku nakon rukovanja“.

Dlan ne postaje nježan stalnim pranjem najsavremenijim vrstama sapuna, iako i tome nema mahane, ali je nježnost dlana u osjećaju sigurnosti kod njegova dodira. Ne treba izvlačiti ruku kada se rukuje sa djetetom, nego biti blag. Ostaviti ruku i ne izvlačiti je, sve dok je dijete ne povuče samo, kako bi osjetilo da je željeno.

Pokazivanje brižljivosti

Znam jedno dijete, koje je voljelo svog učitelja više nego rođene roditelje jer je sa njim išao ljekaru, bio mu je pri ruci, raspitivao se o njemu pred ispite i bio prvi, kojeg je viđao nakon ispita, izražavajući radost kod susreta i govoreći: „Vrlo sam sretan što te vidim, baš sam o tebi razmišljao,“ vodeći ga zatim sa sobom kući, razgovarajući sa njim o njegovim problemima i potrebama, sjedeći sa njegovim ocem i hvaleći ga pred njim, često dajući blage i brižne savjete i upute.

Brižljivost se pokazuje i obilježavanjem značajnog datuma za dijete kao što su: njegov rođendan, dan uspjeha u školi i sl.

Poklanjanje

Poklon nije samo dokaz ljubavi nego on i zalijeva ljubav, naročito ako nije očekivan, a radi se o nečemu što je djetetu potrebno i što voli. Naš uzor i svijetli primjer u tome, Resulullah a.s. nas tome uči riječima: „Poklanjajte jedni drugima, voljet ćete se“, a nije rekao: „Poklanjajte jedni drugima, pa ćete se nakon toga voljeti“, ili „pa bi vas to trebalo odvesti ka ljubavi.“

Naime, rezultat rađanju ljubavi je u sadašnjem vremenu, nema vremena za korištenje neodređenog ili ikakvog budućeg vremena. Svaki otac i majka dobro znaju šta im dijete voli i priželjkuje, pa nema potrebe za spominjanjem ikakvih primjera poklona jer se oni razlikuju od kuće do kuće i od situacije do situacije. Slagalica će kod nekog djeteta vrijedjeti kao bicikl kod drugog; cvijet ili ruža će biti ogromni u očima djevojčice, itd.

Bodrenje djeteta kada pita i kada odgovara

Dijete mnogo zapitkuje i to je normalna stvar jer je ono znatiželjno i želi razotkriti sve što je za njega nepoznato. O tome smo već detaljno

govorili. Ovdje želimo naglasiti da hrabrenje djeteta, kada pita i kada odgovara, povećava zadobijanje njegove ljubavi, naklonosti i ključeva njegovog srca, pored toga što ostavlja pozitivan uticaj, zbog nepotiskivanja i smirenosti da će dobiti siguran i tačan odgovor i neće biti primorano da ide van kuće da ostvari svoju potrebu. Isto je i ako ono odgovori pa pogriješi i onda, uprkos grešci, dobije potporu. To mu daje smjelost i hrabrost. U suprotnom će postati šutljivo i bojažljivo, čak i onda kada zna tačan odgovor. Stoga ga ne zaboravimo nagraditi kada pita i kada odgovara ili ga pohvaliti ili mu reći: *bravo, odlično, aferim, Bog ti dao svako dobro*, i sl.

Sjetite se, da biste se uvjerali u ovo što govorim, vašeg osjećaja kada ste bili u vrtiću ili osnovnoj školi, a učitelj vas je pohvalio zato što ste ispravno odgovorili ili postavili pitanje koje mu se svidjelo. Također, kada vas je pohvalio otac, pred daidžom, tetkom ili nekim rođacima, zbog smislenog odgovora ili pitanja, koje ste postavili, sjetite se samo kako ste se tada osjećali!

Prihvatanje djetetovih prijedloga i njihova analiza

Ovo pravilo dobiva na snazi kada dijete napuni svoju desetu godinu i kada njegov um počne da se razvija i bolje razlučuje stvari i pojmove pa pita, predlaže i raspravlja. Ako mu otvorimo vrata i zazuzmemo prema njemu stav kao prema odraslom, blago i objektivno raspravljajući s njim te ga na taj način ubijedimo, tako smo već pridobili njegovo povjerenje i ljubav. A ako zanemarimo njega i njegova mišljenja i potcijenimo prijedloge ili mu se narugamo, neće nam više otvoriti svoje srce. Ovo će se jasno pokazati u slučaju kada roditelj upita dijete o njegovom najboljem drugu, a jedini cilj mu je da čuje djetetovo mišljenje, prihvati prijedloge i s njim, na najljepši način, raspravlja i direktno učestvuje u rješavanju dječijih problema, jasno pokazujući djetetu da se prema njemu odnosi kao prema odrasloj osobi, a ne djetetu. Roditelj je u ovom slučaju prijatelj svome djetetu, zbog čega će dijete biti otvoreno s njim i u svojim najintimnijim problemima i neće kriti ništa od njega. Trudit će se da mu bude pokorno i primjerno kako bi zaslužilo njegovo zadovoljstvo, a najljepši trenuci za dijete, bit će vrijeme provedeno u njihovom zajedničkom razgovoru.

Pravičnost među djecom

Bez obzira na to koliko neko dijete slabo napreduje u školi ili ima nezadovoljavajuće ponašanje, prema njemu se treba lijepo odnositi i jednako se ophoditi prema njemu i njegovoj braći i sestrama ili drugovima iz razreda. Također, ako neko dijete ima određenu bolest ili mahanu, prema njemu se postupa jednako i pravedno kao prema svima, ako želimo pridobiti ljubav i bliskost svih. Ne smijemo donijeti igračku jednom, mimo ostalih, niti poselamiti jedno od njih. Ako se rukujemo sa jednim, to trebamo učiniti i sa ostalima. Ako jedno pohvalimo iz nekog razloga, a isto se ponovi sa drugim, pohvalit ćemo i drugo, na isti način na koji smo pohvalili prvo.

Nema razlike između dječaka i djevojčice u ophođenju! Da bi ovo bilo jasnije i bliže, pročitajmo zajedno predaju od Ibn Abbasa r.a., u kojoj Poslanik a.s. kaže: „Izjednačite vašu djecu u poklonima!“¹⁸ A u drugom hadisu dolazi: „Oni imaju kod tebe svoje pravo da budeš pravedan među njima kao što i ti imaš svoje pravo kod njih da ti čine dobročinstvo.“ Jedan ashab je htio da Poslanik a.s. bude svjedok njegovog darivanja jednog od svoje djece. Poslanik a.s. je to odbio kad je saznao da je ovaj izdvojio to svoje dijete, mimo ostale, u darivanju, rekavši: „Ja ne svjedočim u nepravdi.“ Stoga, neka svaki odgajatelj dobro povede računa o pravednosti među svojom djecom kako bi zadobio njihovu ljubav i povjerenje.

Stavljanje djetetovog imena na „spisak časti“¹⁹

Ovo je, kod neke djece, djelotvornije nego bilo kakav drugi skupocjeni poklon do te mjere, da je u mom razredu bila kazna, ako bih djetetu zaprijetio da njegovo ime neće stajati na toj tabli, na što bi ono plakalo i obećavalo da će biti valjano.

Opraštanje drugom djetetu zbog njega

Ovo radimo tako što njegovom bratu ili drugu, koji su pogriješili, kažemo: *Neću te kazniti zbog tvoga brata*; ali treba paziti da ovaj metod ne bude čest, da ga druga djeca ne zamrze i postanu ljubomorna.

¹⁸ Bilježe Taberani i Bejheki.

¹⁹ Lokalni običaj sa poslušnom djecom u školama.

Povećanje džeparca

Ako bude dobro, djetetu povećati džeparac za jedan dan ili sedmicu, a time se može podsticati i prije nekog zadatka, pa mu reći, naprimjer: *Ako budeš dobro učio i dobio dobru ocjenu ovog mjeseca, povećat ću ti džeparac.* Treba paziti da se to obećanje obavezno ispuni jer bi, u suprotnom, moglo izazvati negativan rezultat: da dijete izgubi povjerenje u svoje roditelje.

Kontaktiranje telefonom

Kada dijete nazoveš s posla kući da provjeriš šta radi i da li je sve uredu, to će povećati njegovu ljubav prema tebi. A ako si nastavnik i nazoveš nekog od učenika kući, zavoljet će i tebe i tvoj predmet i više će se truditi u izvršavanju svoje zadaće.

Taj sam metod isprobao sa svojim učenicima. Sutradan mi je privuklo pažnju to, što se taj učenik počeo ponositi pred svojim drugovima, došao je i kod mene, insistirajući da dobije broj mog telefona kako bi i on mene nazvao. Uglavnom, taj je čin imao itekako pozitivan utjecaj na tog dječaka.

Upućivanje posebnog pozdrava

Ako želiš da dodatno podstakneš i stimuliraš neko čestito dijete, uputi pozdrav svima, a obraćajući posebnu pažnju njemu, da bi bilo još čestitije i vrijednije. Reci: *Esselamu-alejkum, kako ste djeco. Kako si ti, Ahmede?*

Osloboditi ga nekih obaveza

Svojevrсна nagrada će biti da, kada zatražite od djece da obave neki zadatak, njemu kažete: *Omere, zato što si ti uradio kako treba svoju obavezu jučer i zato što si dosta si učio i bio poslušan, danas ne moraš to da radiš.*

Postaviti ga za redara

Ako si nastavnik ili učitelj i izađeš, na neko vrijeme iz učionice, možeš zatražiti od najvrijednijeg i najistaknutijeg đaka, na tom času, da bude redar i da vodi računa o miru i tišini u razredu i tebi prijavi one, koji

budu nemirni. Treba pripaziti na to da se djeca smjenjuju te da, obavezno, znaju ko je postavljen za redara. To ne smije biti tajna jer bi izgledalo kao da je taj učenik špijun među ostalima, zbog čega ovaj metod i nije pogodan za kuću već isključivo za razred.

Kod izbiranja početi s njim

Za vrijeme izleta ili neke igre, može se početi izborom onog djeteta, čije povjerenje i bliskost želimo pridobiti. Zato ćemo ga izabrati prvog da bi osjetilo uvažavanje.

Učiniti razgovor uzbudljivim i interesantnim

Već smo govorili o metodama privlačenja pažnje, a ono što ovdje želimo istaći jeste, da se ovi bitni faktori ne zanemare u razgovoru sa djecom jer oni povećavaju ljubav i naklonost djeteta i čine da djeca, jedva čekaju razgovor sa tobom i ne zaborave rečeno.

Metode pridobivanja djeteta

Obraćanje djetetu shodno njegovom mentalnom uzrastu
Dozivanje djeteta njegovim najdražim nadimcima
Pripovijetke
Nagrada
Lijepa riječ
Opraštanje kod pogreške
Pohvala pred drugima
Igranje, šaljenje i spuštanje na njegov nivo
Ljubljenje djeteta
Samilost prema djetetu
Srdačno dočekivanje djeteta
Pogled i smijeh
Nježan dodir kojim se izražava ljubav
Pokazivanje brižljivosti
Poklanjanje
Bodrenje djeteta kada pita i kada odgovara
Prihvatanje njegovih prijedloga i njihova analiza
Pravičnost među djecom
Stavljanje imena na „spisak časti“
Opraštanje drugom djetetu zbog njega
Povećanje džeparca
Kontaktiranje telefonom
Upućivanje posebnog pozdrava
Osloboditi ga nekih obaveza
Postavljanje za redara u odsustvu nastavnika
Kod izbiranja početi s njim
Učiniti razgovor uzbudljivim i interesantnim

b) Kažnjavanje/ukor

To je druga odgojna metoda, u slučaju kada djetetu ne koristi savjetovanje, usmjeravanje, upućivanje, blagost i davanje primjera. Tada se poseže za metodom kažnjavanja, s tim što postoje stepeni kažnjavanja i udarac nije jedina metoda. Tačno je da on, u nekim slučajevima, ima svoj željeni efekat, ali zato u drugim ima potpuno suprotan rezultat.

Neke od metoda kažnjavanja su:

- 1) *Prijekoran pogled*; kada smo govorili o metodama pridobivanja ljubavi i naklonosti, spominjali smo blag pogled, sa smiješkom, a uloga mu je pridobivanje djetetove ljubavi. Ovdje je riječ o suprotnom, dakle strogom, oštrom pogledu koji odvraća neku djecu, a neku, čak natjera i na plač.
- 2) *Prijekorna artikulacija*; glas koji ukorno odvraća dijete od nekog postupka, koji je uradilo ili namjerava da uradi. Recimo, duboko *hmmm*.
- 3) *Pohvala drugog pred njim*; samo radi kažnjavanja, nikako u normalnim uvjetima. Uslov je, također, da poređenje bude smisleno i opravdano, da ne hvalimo, naprimjer, dijete, čiji je otac informatičar, da dobro radi na računarima ili ono, čiji je otac kaligraf, da ima lijep rukopis, dok ono nije imalo koga da ga nauči tome, na istom nivou ili dijete, čiji su roditelji prosvjetni radnici, dok drugi roditelji jedva da imaju srednju stručnu spremu. Nije dobro ovaj metod često primjenjivati kao način kažnjavanja, zbog negativnog uticaja, koji njegova učestalost ostavlja na dijete, potiče agresivnost i mržnju prema drugoj djeci.
- 4) *Zanemarivanje*: to je suprotno iskazivanju brižnosti, o kojoj smo govorili u prethodnom poglavlju. Ako dijete pogriješi, a htjednemo ga za to kazniti, možemo, kad uđemo i sve poselamimo, da njega izostavimo i ne upitamo ga šta je radilo taj dan, što inače činimo. Ako se ono obrati, okrenuti lice na drugu stranu, sve dok ne shvati svoju grešku, kada je odmah treba pojasniti. S ovom metodom ne smijemo odugovlačiti jer je cilj odgojni, a ne kazneni.

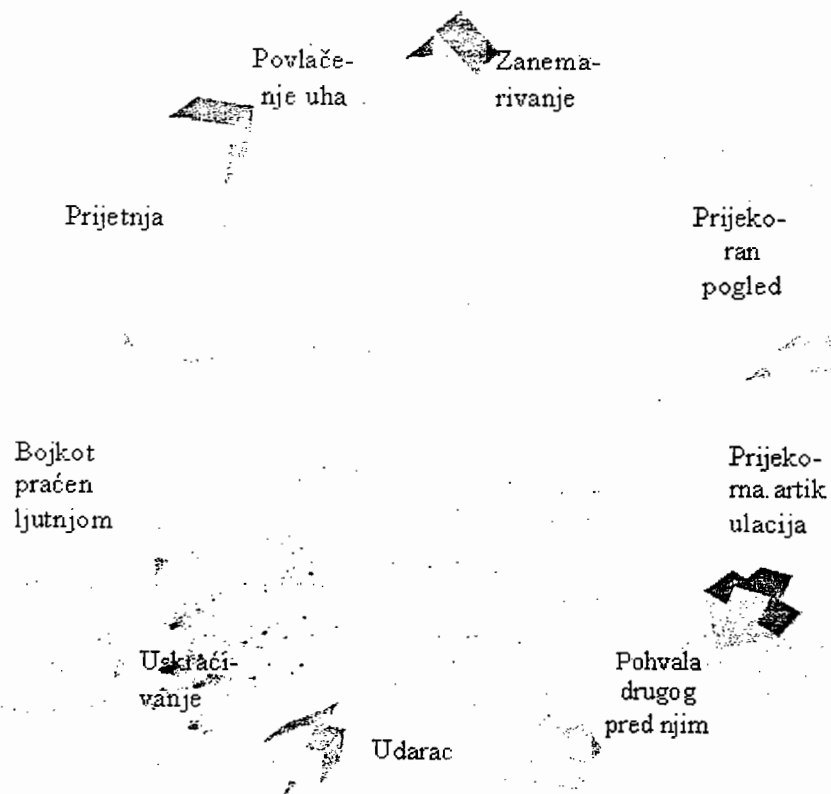
- 5) *Uskraćivanje*: džeparca, izleta ili nečega drugog što dijete voli kao: bicikla, romobila, televizije, neke posebne igračke, posjete rođacima i drugovima, i sl.
- 6) *Bojkot popraćen ljutnjom*; ali ne smije trajati više od tri dana, a prekida se odmah u trenutku kada dijete prizna svoju pogrešku ili je ispravi i pokaže da mu je žao.
- 7) *Prijetnja*; koju treba i ispuniti, ukoliko je dijete ne shvati ozbiljno. Prijetnja se ne ispunjava prije nego li se djetetu da prilika da ispravi svoju pogrešku.
- 8) *Povlačenje uha*; to je ono što je učinio Poslanik a.s. u hadisu, koji prenosi imam Nevevi od Abdullaha b. Bisra el-Mazinija, jednog od ashaba, koji je rekao: „Poslala me majka Resulullahu a.s. s grozdom grožđa pa sam jeo s njega, prije nego što sam ga dostavio, da bi me, nakon što sam stigao, Resulullah uhvatio za uho, rekavši mi: „Lopove!““
- 9) *Udarac*; on je posljednji lijek i sredstvo u odgoju. Njemu ne pribjegavamo, osim u slučaju nedjelovanja svih ostalih odgojnih metoda i sredstava kažnjavanja, a dijete je već u dobi u kojoj samo razlučuje ispravno od neispravnog. Ako nije prešlo tu dob, onda se ne smije tući, budući da ne shvata pogrešku, pa udarac nema smisla već rezultira suprotnim: pogodi ga zatvorenost, depresija, strah, nekontrolisano mokrenje, povučenost i druge duševne bolesti. Dijete se ne smije udarati prije svoje desete godine, granice koju je odredio Poslanik a.s. kad je rekao: „Svojoj djeci naređujte namaz, kada napune sedmu godinu, a zbog njega ih udarite u desetoj!“. Vidimo da je rekao „naređujte“, prije desete nije dozvolio udarac.

U svakom slučaju, ako dođemo u situaciju da djecu moramo istući, u dobi u kojoj su svjesni i razaznaju stvari, tada se moramo držati nekih odrednica koje ne smijemo zapostaviti, a to su:

1. Udarac u svrhu vaspitanja je kao so u hrani – ni manje ni više;
2. Nikada ne tući dijete, ako smo obećali da to nećemo učiniti, da dijete ne bi izgubilo povjerenje u nas;
3. Potpun uvid u djetetovo stanje i uzrok greške;

4. Dijete se nikada ne udara zbog nerealizacije teške i komplikovane stvari (kao zato što nije bilo prvo u razredu ili dobilo najveću ocjenu);
5. Stalno djetetu pokazivati prut da bi ga se bojalo;
6. Pružiti mu priliku, ako je prvi put učinilo neku grešku;
7. Istući drugo dijete pred njim;
8. Ne udarati ga pred onima koje voli;
9. Treba ti da ga udariš ili istučeš, nipošto to prepustiti drugima kao što su starija braća ili drugovi;
10. Ne tući ga po jednom dijelu tijela;
11. Ne tući ga po osjetljivim organima kao što su lice, stomak i prsa;
12. Ne tući ga papučom, cipelom i sl.;
13. Napustiti ovaj metod, ukoliko dijete ustraje na svojoj grešci, a udarac ne pomogne;
14. Nipošto ne udarati u trenutku srdžbe;
15. Isključivanje emocija za vrijeme pribjegavanja ovoj metodi;
16. Dijete ne treba udarati više od deset puta, a najbolje je da taj broj bude – tri;
17. Ne podizati ruke previše, da se izazvana bol ne bi uvećala;
18. Urijediti udarce i ostaviti vremena između njih, da bi se ublažila bol;
19. Šipka za udaranje treba da bude srednje dužine i debljine, ne preoštra, niti pretvrda, ne suha niti da u njoj bude neka žica ili zaostao komad eksera;
20. Zaborav i nepodsjećanje djeteta na prijestup koji je počinilo;
21. Ne braniti djetetu da plače, za vrijeme i poslije batina;
22. Ne prisiljavati djete da se izvine, prije nego se smiri, jer je to vrsta njegovog ponižavanja;
23. Dati mu do znanja, da je batine primilo radi svoga dobra, nasmiješiti mu se u lice, i pokušati to zataškati.

Metode kažnjavanja:

c) Reprodukcijska/kopiranje

To je jedna od najvažnijih odgojnih metoda: odgoj uzorom. Djetetu, kada izgubi uzor u onome ko ga odgaja, neće koristiti ni savjet, opomena ili ukor, koji dolaze od takvih osoba. A kako bi i koristilo, kada dijete vidi odraslog da čini ono od čega njega odvraća?! Onda dijete: psuje i grdi čak i rođenu majku, povisuje svoj ton na nju govoreći: *Pa, i baba ovako radi!*; laže i to opravdava, onome ko ga podučava: *Što onda mama laže baba?*; puši, jer je vidio nastavnika, pa kaže: *Eno i nastavnik puši*; Djevojčica izlazi vani, u šorcu, jer je vidjela neku glumicu, svoju tetku ili stariju sestru kako to isto radi.

Stoga, odgajatelju, imaj na umu da, onaj odgajatelj, koji u isto vrijeme nije i uzor, jeste poput onoga koji piše po vodi – ne ostavlja nikakvog traga. Njegovi savjeti se ne poštuju, upute ne sprovode, priča nema odjeka, a on sam, nije cijenjen ni u čemu.

Dječije oko je poput mikroskopa, ono što je nama malo, ono na to itekako obraća pažnju. Ako nekome kažemo: *Konju jedan!* ili pogledamo plakat, na kojem je reklama za film neke golišave plesačice, te naše riječi i taj pogled, u takvu ženu, oslikat će se u glavi našeg sina ili kćerke, a što mi, možda, nećemo ni registrovati, osim kad ga vidimo kako svojoj drugarici ili bratu, u srdžbi govori: *Konju jedan!*. Ako mu to uzmemo za zlo, reći će: *Pa dobro, zar i ti, baba, nisi tako rekao onda, onom čiki?* Na ovo, svakako ne možemo odgovoriti osim ohološću, uzdizanjem, raspravom i svađom, a sve to nam nije nikako trebalo.

Tvoje dijete je ogledalo u kojem gledaš sebe, pa razmisli, kako to voliš sebe vidjeti. Budi siguran da, svakom riječju koju izgovoriš, svakim pokretom koji učiniš i svakim djelom koje uradiš – praviš svoju kopiju, kopiju koja će isto to činiti.

Ovdje sam pokušao da navedem neke konkretne situacije kao primjere da bi se, u istim, vodilo računa o ugledanju na uzore:

- nepsovanje i nekorištenje neprimjerenih izraza čak i u trenucima srdžbe;
- primjerenost u akademskom, odnosno poslovnom napredovanju;
- poštivanje supruge i njeno negrđenje ili čuškavanje pred djetetom, makar za to i postojali neki razlozi;
- ustajanje pred starijim, bolesnim ili ženom u sredstvima javnog prijevoza;

- činjenje usluge, odvozeći automobilom nekog od prolaznika, ukoliko se posjeduje automobil;
- ne dozvoljavati kćerci da izlazi otkrivena vani;
- ne stavljati prste u usta ili gristi nokte pred djetetom;
- nipošto ne reći djetetu da kaže istinu i da neće dobiti batine, a potom ga istući;
- ne tražiti od djeteta da kupuje cigarete;
- ne davati mu opuške da ih ono baca;
- nipošto ne davati djetetu pocijepane ili oštećene novčanice da ih presavije kad kupuje od prodavača nešto, a da to ovaj ne bi primijetio;
- ne tražiti od njega da nepoželjnom gostu, na vratima kaže da otac nije kući;
- pomilovati i nahraniti životinje pred njim;
- provjeriti i drugu stranu, prije nego li se dijete osudi;
- obuzdati svoju srdžbu pred djetetom;
- nikoga odsutnog ne spominjati po zlu u njegovom prisustvu;
- ne tražiti od djeteta da oda nečiju tajnu;
- glasnije učiti Kur'an, dove i zikr, kako bi dijete oponašalo učenje;
- voditi ga na namaze u džamiju i stavljati ga pored sebe za vrijeme namaza u kući;
- nikada ne sjediti sa djetetom u kafani;
- naučiti ispravno učiti Kur'an da ne bi griješili pred njim;
- nikada ne prekršiti obećanje dato djetetu. Ne reći: *Dobro uči pa ću ti kupiti igračku, kad postigneš dobar uspjeh*; i ništa ne donijeti;
- ne igrati se sa njim bos, niti hodati bos;
- ne igrati se u odjeći, koja nije za to namijenjena kao što su: pantalone, cipele, košulja, papuče;
- paziti na obavljanje namaza u njegovom vremenu i truditi se da to bude u džamiji, osim s opravdanim razlogom;
- dijete nas, nipošto, ne smije vidjeti da posmatramo slike golišavih žena u novinama, videu ili televiziji;
- priznati grešku pred djetetom, makar to i fabrikovali;
- poselamiti/pozdraviti i poznatog i nepoznatog kada idemo s djetetom putem; osloviti starijeg, u prisustvu djeteta sa: *vi, gospodine, molim vas, ako biste mogli, ako dozvolite, Bog vas nagradio,...*;
- biti dobar sagovornik i ne prekidati nikoga.

d) Pripovijetke/kazivanja

U različitim dijelovima ove knjige, prezentirali smo neke priče, koje dostavljaju željenu informaciju djetetu, na lahak i brz način. Ovdje ćemo pokušati pojasniti važnost pripovijetke u djetetovom životu. Ona je toliko bitna da je postala i jednom od najbitnijih odgojnih metoda (odgajanje pričom). Ona je i važna crta kur'anskog kazivanja, u kojem se spominju priče predašnjih poslanika i naroda, a radi pouke i opomene.

Neki, od ranijih alima su rekli: „Pripovijetke su Allahova dž.š. vojska. On sa njima učvršćuje srca svojih dobrih robova, a dokaz tome u Kur'anu su riječi Uzvišenog: „A sve ove vijesti koje ti o pojedinačnim događajima o poslanicima kazujemo zato su da njima srce tvoje učvrstimo.“ ▲ (Hud 120)

Imam Ebu-Hanife r.a., kaže: „Pripovijedanja o učenim i njihovim vrlinama, draža su mi od mnogih poglavlja fikha jer je u njima njihova (i naša) etika“.

Pripovijetka je nekada, a i sada igra veliku ulogu u privlačenju dječije pažnje, umnoj i idejnoj budnosti, zbog doživljaja i slasti koju posjeduje.

Izlaganje pripovijetke

- Usmeno pripovijedanje, uz gestikulaciju pokreta junaka pripovijetke, njihovo oponašanje, poželjno je kod djece mlađe od 4 godine.
- Audiokasete sa pripovijetkama za djecu su podesne za djecu od 5 do 13 godina.
- Videokasete kao što je film *Pod zastavom Muhammeda a.s.*, u kojem se izlaže životopis Muhammeda a.s.; crtanog filma *Mehmed el-Fatih*, o njegovom osvajanju Istanbula; crtanog filma *Put u vječnost*, koji govori o narodu bačenom u rovove ispunjene vatrom zbog svog vjerovanja, i sl. Ovaj način je pogodan za djecu stariju od 8 godina.
- Pisane i slikane priče –pogodno za djecu, koja znaju čitati.

Vrste pripovijetki

1. Kazivanja o vjerovjesnicima; na naš jezik je prevedena istoimena knjiga; ili obrađeni naslovi sa istom tematikom za djecu;
2. Kur'anska kazivanja; ima dosta djela sa ovim sadržajem, a neki od naslova²⁰ su: *Stanovnici pećine*, *Vjernik iz faraonovog naroda*, *Karun*, *Zul-karnejn*, *Musa i Hidr*, itd.;
3. Kur'anska kazivanja o životinjama; i u ovom polju postoje mnoga djela urađena specijalno za djecu, na kasetama i drugim medijima, a koja su izuzetno korisna i koja će ispuniti dječije vrijeme i povećati ljubav prema Kur'anu, a kroz to će se naučiti i humanosti prema životinjama. Neke od ovih priča su²¹: *Pas stanovnika pećine*, *Sulejmanov pupavac* (preveden na naš jezik), *Sulejman a.s. i mrav*, itd.;
4. Poslanička predanja; razbacana su u brojnim knjigama, poput: *Rijadus-salihin*, *Poslanikova predanja za djecu*, *Čovjek, koji je ubio stotinu ljudi*, itd.;
5. Sira, životopis Muhammeda a.s.; u ovom se treba osloniti na knjigu, koja je iz ove oblasti, a prevedena je na naš jezik: *Zapečaćeni džennetski napitak*;
6. Predanja o ashabima/drogovima Allahovog poslanika a.s.; knjiga *Kazivanja o ashabima*, prevedena je na naš jezik;
7. Predanja o islamskim osvajanjima i bitkama; možemo se služiti onim što je prevedeno i prisutno kod nas;
8. Predanja o dobrim ljudima i ulemi;
9. Basne;
10. Priče za djecu, poput *Ramazanskih priča* Alije Nametka ili *Bajramskih priča* Hadžema Hajdarevića, priče o Nasrudin-hodži, itd.

²⁰ Nadamo se da će, ubrzo, mnogi od ovih naslova ugledati svjetlo dana i u Bosni i Hercegovini, u našoj ili drugim, izdavačko-prevodilačkim kućama.

²¹ Ja, kao prevodilac, u vrlo sam nezavidnom položaju, kada moram našem čitaocu i odgajatelju spominjati djela, kojih kod nas nema, a koja su u arapskom svijetu itekako zastupljena. U isto vrijeme, to mi daje nadu da će naši muslimani, koji su osposobljeni za ovu vrstu djelatnosti, uvidjeti da je ovaj segment itekako nezasićen, a da je to prostor širok za djelovanje, mimo nekih drugih, naizgled privlačnijih, od kojih često nemamo Bog zna kakve koristi. Ovo je, stoga, i jedna vrsta potstreka za sve one koji čuju za ovo, a u stanju su da nešto urade i da time zarade obećanje spomenuto u hadisu: kontinuitet djela smrtnika, koji za sobom ostavi nauku, kojom će se ljudi koristiti. Ni nagrada na ovom svijetu ih, također, neće maštati.

Priča pred spavanje²²

Dječiji psiholozi, majke u našem savremenom svijetu, upozoravaju na nužnost vraćanja, običaju pričanja priče prije spavanja, koju će majka prenijeti u ruhu svoje brizi i ljubavi, umjesto zadovoljavanja onim što prikazuju televizijski programi i videokasete. Zato što prisustvo majke kod djeteta na krevetu, prije spavanja, povećava njegovu vezanost za majku i otklanja sve vrste strahova ili osjećaja tjeskobe, sprječava ružne snove i noćne more.

Priča prije spavanja vrlo je važna za dijete, koje živi u svojoj mašti više nego li u realnosti. Ono je često zadubljeno u svoje misli, zamišlja stvari, dodajući realnim, opipljivim segmentima, nešto od svoje bogate mašte, shodno njegovom psihičkom stanju i unutarnjim emocijama. Dijete sanjari dok je budno, prema igrački se odnosi kao da je biće: govori joj, naređuje, dogovara se sa njom, možda je i udari, želeći da se pokori njegovim htijenjima i željama. To poigravanje maštom je karakteristika djetinjstva, koja ima bitan uticaj na bogaćenje dječijeg uma i razvoju njegovog prirodnog dara ka izražavanju.

Priča, pred spavanje, ima posebnu važnost, zbog toga što ostaje čvrsto ucrtana u dječijoj memoriji i teško ju je zaboraviti, jer se veže za njegov um i ostaje u centrima za memoriju u mozgu, za vrijeme spavanja.

Stoga je majčina obaveza da izabere sretne završetke svojih priča pred spavanje i ne kazuje detalje sa nasiljem niti spominje junake iz bajki, čiji bi se strašni likovi mogli ucrtati u dječiju memoriju i, onda, da se strah uvuče u njegovo srce i prouzrokuje djetetu nesanicu.

Čuvajte se ovih priča:

1. *Science fiction*, koje kod djeteta izazivaju osjećaj depresije i nemoći, više nego što mu koriste, uskraćujući mu uzore među onima oko njega. Stoga se dijete ne smije prepustiti pustolovinama *Supermena*, *Spidermana*, *Palčice*, *Aladina*. Priča

²² Dr. Jusri Abdul-Muhsin, *Odnos s tvojim djetetom*

o Aladinu i njegovoj čarobnoj lampi se sukobljava sa islamskom akidom i vjerovanjem, što je i preporučeno od nekih, za to odgovornih ličnosti. Ova priča uči djecu da džini pritiču u pomoć onome ko ih zazove, i provlači ideju da lampa može čovjeka spasiti od smrti i aludira na to, da je klanjanje nekom drugom mimo Allahu dž.š. dozvoljeno. Pa u priči, Jasmina kaže: „Pala sam pred njim ničice.“;

2. Priča strave i užasa; zabranjene su zbog toga što kod djeteta podstiču strah i kukavičluk, do te mjere da dijete ne smije ustati noću kako bi obavilo nuždu, pa se pomokri u postelji;
3. Ljubavnih i erotskih priča; strašna je pogreška da se djeci pričaju ili dozvole priče sa ovakvim sadržajem;
4. Priča, koje pozivaju i podstiču prostotu, moralnu bezvrijednost i niskost, a ne zavode ljubav prema dobročinstvu, etici i njihovim činiteljima;
5. Priča, koje veličaju nevjernike i njihova djela, hvale ih, kao što, recimo, hvale ispijanje vina, kockanje i sl.;
6. U globalu, sve priče, od kojih nema nikakve koristi, treba ukloniti od djeteta.

Upozorenja

1. Ne prisiljavaj dijete na slušanje priče, koju ne voli ili u vremenu u kojem to ne voli;
2. Dati djeci učešće u pripovijedanju, naprimjer: *Šta mislite šta će sad da uradi? Ko je od njih dvoje pogriješio? Je li sudija u pravu?*;
3. Uvijek se koncentriši na to da se, iz svih segmenata i dešavanja u priči, izvuku pouke i koristi i provjeri da li su ih djeca shvatila;

4. Provjeravati da li je njihova koncentracija, za vrijeme kazivanja, potpuna, da im misli ne odlutaju, posebno kad su u pitanju djeca do pete godine;
5. Pitati ih, nakon završetka priče, kakvu su pouku izvukli;
6. Priču možemo završiti, prije njenog kraja, da bi je djeca još više željela i kako bi dala sve od sebe u pokušju da predvide kraj, posebno ako priču prekinmo na njenom uzbudljivom dijelu i kažemo, naprimjer: *Brzo je potrčao do tog mjesta da vidi šta je to tamo, i samo što je stigao tamo, kad... Draga djeco, priču ćemo nastaviti sljedeći put, inšallah;*
7. Priča može biti sredstvo za nagrađivanje, a može biti i sredstvo za kažnjavanje pa, ako neko pogriješi, zabranimo mu priču, a ako bude poslušan i valjan, ispričamo mu priču koju voli.

Praktični primjeri

(1)
*Halid b. Velid*²³ r.a.

Trinaest godina nakon rođenja Poslanika a.s., u Mekki, u imućnoj porodici visokog ugleda i moći, rodio se Halid b. Velid. Otac mu je bio El-Velid b. el-Mugire, jedan od velikana Mekke.

Zbog toga je Halid živio luksuznim životom, u djetinjstvu i mladosti nije imao drugog posla niti obaveze do jahanja konja, lova i vojničkih disciplina, što mu je dalo veliko iskustvo za rat.

Kada je svjetlo islama obasjalo horizonte Mekke, El-Velid b. el-Mugire se digao protiv islama i počeo da spletkari protiv njega. Njegov sin, Halid, mrzio je islam više nego li njegov otac.

Nakon Poslanikove a.s. hidžre u Medinu i njegove pobjede nad mušricima u Bici na Bedru, mušrici su htjeli da se osvete za svoje poginule. Sakupili su sve svoje konjanike i ratnike i krenuli ka Uhudu, u bitku protiv muslimana. Kada su se dvije vojske srele na ratnom mejdanu, pobjeda je išla na ruku muslimanima. Ali, kada su ugledali kako mušrici bježe, ostavljajući za sobom mnoštvo plijena, strijelci su pomislili da je bitka završena i napustili su svoje pozicije s vrha brežuljka, prije nego ime je to naredio Poslanik a.s., krenuvši da sakupljaju plijen. Tu je šansu Halid iskoristio, opkolio je brežuljak, popeo se na njega i počeo da cilja muslimane s leđa. Na taj neočekivani razvoj događaja, mušrici su se vratili u borbu i muslimanska pobjeda je prešla u ruke njima.

Islam Halida b. Velida

Halid pripovijeda: „Kada mi Allah dž.š. odluči dobro, u moje srce zasadi ljubav prema islamu, te kad je Poslanik a.s. krenuo prema Hudejbiji, ja sam krenuo sa vojskom i susreo sam ga sa njegovim drugovima u Asefanu (mjesto blizu Mekke) te sam stao pred njega. On je imao svojih drugovima podne-namaz. Htjedismo da ih napadnemo,

²³ Za djecu iznad 9 godina.

ali nam se nije dalo, što promijeni moju nakanu te rekoh: „Čovjek je čuvan!“, pa se razidosmo.

Sljedeće godine Poslanik a.s. je, sa svojim drugovima, ušao u Mekku radi obavljanja umre, a moj brat Velid je već primio islam. Tražio me je, ali me nije našao. Stoga mi napisao pismo i u njemu:

„U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog,
Ja nisam vidio ništa čudnije od tvog mimoilaženja sa islamom, a i Resulullah me je pitao za tebe kazavši: „Neko kao Halid, ne može negirati islam. A da je uložio svoju hrabrost i iskustvo sa muslimanima protiv mušrika, bilo bi mu bolje i postavili bismo ga iznad drugih.“ Kada mi je stiglo pismo, odlučio sam da krenem i to je povećalo moju ljubav prema islamu, a obradovali su me riječi Resulullaha a.s.“

I krenuo je Halid da obznani svoj islam u Medini, pozvao je svoga prijatelja, Osmana b. Talhu, te mu se ovaj odazvao. Izadoše njih dvojica i na putu sretoše Amra b. el-Asa, koji im se pridruži te ih sada bi trojica na putu za Medinu.

I sastao se Halid sa Poslanikom a.s. i izgovorio riječi istine, pa mu je Poslanik a.s. rekao: „Hvala Allahu koji te uputi. U tebi sam vidio razboritost, za koju sam se nadao da će biti okrenuta dobru.“

Halid je dao prisegu Poslaniku a.s. rekavši: „O Poslaniče, traži od Boga da mi oprosti sve što sam uložio u odvratanje s Allahova puta“, na šta mu Poslanik a.s. reče:

„Islam briše ono što je bilo prije (njega)“.

Halid reče: „Moram to dobiti“, na što Resul uputi dovu:

„Allahu moj, oprosti Halidu sve što je uložio u odvratanje s Tvog puta!“

Halidov džihad sa Poslanikom a.s.

Nije prošlo ni dva mjeseca od Halidovog prelaska na islam, a on već izađe sa muslimanima u borbu, na Allahovom dž.š. putu, protiv Rimljana. Došlo je do bitke, između tri hiljade muslimana i dvjesto hiljada Rimljana. Borba dođe do usijanja i u bici presele trojica muslimanskih vođa, situacija postade krajnje teška. Muslimani se dogovoriše da postave Halida za predvodnika muslimanske vojske pa on ponese bajrak i hrabro stupi u žarište borbe. Žestoko se borio, sve dok u svojoj ruci ne polomi devet sablji. Muslimani su se borili sve do kraja tog dana.

Tu noć, Halid je promijenio pozicije redova svoje vojske: desne odrede je postavio na lijevu stranu, lijeve na desnu, čelo pozadi, a zadnji dio naprijed. Kada rimska vojska vidje to, sljedećeg jutra, pomisli da je muslimanima pristiglo pojačanje, što ih zabrinu. Tada Halid povuče svoju vojsku iz bitke, jer bi svaki produžetak doveo do pogibije cijele vojske.

Rimljani ih nisu pratili, misleći da im dolazi još pojačanja i da je to neka varka. Kada se Halid vratio s vojskom u Medinu i Poslanik a.s. čuo za haber, jako je se obradovao i rekao: „Allahu moj, on je jedna od Tvojih sablija i ti ga pomažeš!“, i od toga dana je Halid dobio nadimak: **Allahova sablja**.

Kada je krenuo Poslanik a.s. u osvajanje Mekke, Halida je postavio za predvodnika desne strane vojske. Prije dolaska muslimanske vojske u Mekku, Ikrime b. ebu-Džeħl, Safvan b. Umejje i drugi mušrički konjanici, pokušali su da im se ispriječe na putu pa ja Halid, sa još nekim borcima, stao pred njih i ubili su dvanaest mušrika tom prilikom, a ostali su pobjegli.

Nakon što je Allah dž.š. upotpunio osvajanje Mekke, Poslanik a.s. je poslao Halida da uništi „Uzza'a“, najvećeg kipa kojem su se Arapi klanjali pa on to i učini, govoreći u stihovima:

O Uzza, pljujem te, a ne veličam, i vidim: kako te ponizi Allah

Poslije toga ga je Poslanik a.s. poslao da uništi drugi kip – „Wudd“, što on i uradi.

Nakon smrti Poslanika a.s., od islama se okrenuo veliki broj Arapa, koji su u njega ušli pred kraj Poslanikova života, a neki su se oglašili o davanje zekata. Na to je Ebu-Bekr, muslimanski halifa, koji je stao na čelo islamske države, nakon smrti Poslanikove, poslao vojske u rat protiv otpadnika, podijelivši jedanaest bajraka jedanaestorici vojskovođa, a zatim naredio Halidu da se bori na tri strane; kad bi završio na jednoj, prebacio bi se na drugu.

Halid je uspio da pobijedi na sva tri svoja mejdana. Prvo je pobijedio Talhu el-Esedija, koji se lažno proglasio poslanikom. Zatim se usmjerio ka Maliku b. Nuverji, koji je odbio da plati zekat, zabranio ezan te napravio pakt sa ženom zvanom Sedžah, koja je, također, zagovarala poslanstvo, pa ga, kad je došao do njega, Halid – ubi.

Nakon toga, krenuo je ka Musejlemi Lašcu, koji je zagovarao poslanstvo, a oko kojeg se okupilo četrdeset hiljada boraca, koji su ustali protiv muslimana i pružili izuzetno jak otpor i prisilili ih na povlačenje. Kada je Halid to vidio, nanovo je postrojio vojsku i podigao moral kod svojih vojnika te su oni ponovo navalili na nevjernike. Međutim, uprkos tome, Halid je uvidio da se nevjernici neće predati, sve dok sam Musejlema ne bude ubijen te mu je prišao sprijeda, a muslimani odzada. Samo što je Halid prišao blizu Musejleme ovaj uteče u svoj bostan. Halid krenu za njim i dođe do bitke unutar bostana. Ebu-Dedžane i Vahšij b. Harb, napokon uspiješe da se probiju do Musejleme i da ga ubiju, nakon stravične bitke u kojoj je preselio veliki broj hafiza Kur'ana, a Allah dž.š. je muslimanima dao pobjedu.

Halidova osvajanja u Iraku

Nakon pobjede, koju su ostvarili muslimani nad vojskom Musejleme Lašca, Ebu-Bekr je poslao vojsku Halida b. Velida u Irak, u ispomoć trupama Musenne b. Harisa u ratu protiv Perzijanaca.

Kad je Halid stigao u Irak, htio je da unese strah u srce perzijskog vojskovođe Hermeza te mu se obratio pismom kojim ga poziva u islam: „Došao sam s ljudima koji vole smrt kao što vi volite život.“ Kad je Hermez pročitao ovo pismo, strah je ovladao njegovim srcem, te je od Kisre, perzijskog cara, zatražio vojnu pomoć. Sukobiše se dvije vojske i muslimani, s Halidom na čelu, pobijediše.

Nastavljene su bitke između muslimana i Perzijanaca, nizale su se Halidove pobjede, sve dok nisu dostigle brojku – deset

Halidova dobrotu se pokazala prema nemoćnima, u Hiri (mjesto u Iraku), i njenim siromašnim stanovnicima, koji nisu bili u stanju da plaćaju džizju (dadžbine), zbog svoje starosti, siromaštva ili bolesti – Halid od njih nije uzeo ništa. Štaviše, odredio im je primanja iz državne blagajne.

Halidova osvajanja u Šamu

Poslije niza pobjeda, koje je Halid ostvario nad Perzijancima, Ebu-Bekr es-Siddik je želio da ojača muslimansku vojsku, koju je bio

poslao u borbu protiv Rimljana te posla Halida u Šam, da bude podrška muslimanskoj vojsci.

Krenuo je Halid u Šam da potpomogne svoju muslimasku braću. Da bi skratio put i dobio na vremenu i da bi se sklonio od pogleda Rimljana, Halid je probio put koji se naziva „Putem smrti“, a to je vreli, pustinjski, put bez vode. Halid je uspio da dopre do muslimanske vojske, s kojom se njegova vojska, spojila u jednu, na Jermuku. Samo što je stigao, predložio je trojici vojskovođa jedinstvenu komandu, koja će biti rotirajuća među njima, s čime se oni složiše. Prvog dana, vodstvo je pripalo Halidu te on stade i obrati se vojsci:

„Ovo je dan od Allahovih dž.š. dana, u kojem ne dolikuje dičenje i nepravda. Učinite vaš džihad iskrenim i tražite Allahovo zadovoljstvo svojim djelom!“; potpuno je regrupisao vojsku na novi, dotad neprimijenjeni način: vojsku je rasporedio u četrdeset odreda, svaki odred se sastojao od 1000 konjanika, koje je predvodio jedan od najhrabrijih među njima. Postavio je Ebu-Ubejdu b. el-Džerraha na čelo vojske, Amra b. el-Asa na desno krilo, a Jezida b. ebu-Sufjana na lijevo. Četu koja se zarekla na šehadet na Allahovom putu, stavio je pod vodstvo Ikrime b. ebu-Džehla, koji je primio islam, nakon osvojenja Mekke, a čiji je zadatak bio da probiju redove Rimljana i da unesu paniku među njih. Napravio je utvrde unutar muslimanske vojske, iz kojih su vršili napade. Ova jedinica je izvršila svoj zadatak i preselili su kao šehidi svi njeni članovi, nakon uspješno izvedenog zadatka. Onda je počela bitka pod Halidovim zapovjedništvom, u kojoj su muslimani iskazali različita herojstva i neviđenu hrabrost.

Islam je pobijedio i proširio se u zemljama Šama.²⁴

Smjena Halida b. Velida r.a.

U trinaestoj godini po hidžri, razdužen je Halid b. Velid sa svoje dužnosti, a to je učinio vođa vjernika, Omer b. el-Hattab, koji je to uradio strahujući od fitne, zbog njegovih uzastopnih pobjeda. Omer je svim muslimanima razjasnio svoju sprovedenu odluku rekavši: „Nisam razdužio Halida zbog svoje srdžbe ili izdaje već su ljudi iskušani njime, pa sam se pobojao da mu sve ne podrede i da njime ne budu stavljeni u iskušenje. Treba da znaju da je Allah dž.š. taj, kojem je sve podređeno i da se sklone sa puta fitne.“

²⁴ Današnje zemlje Sirije, Jordana, Palestine i Libana.

Omer nije smijenio samo Halida nego je smijenio i druge vojskovođe, kojima je narod bio fasciniran poput Musenna b. Harisa, El-Mugire b. Šu'be, i drugih.

Omer je još jednom pojasnio svoj stav prema Halidu, nakon uboda kojeg mu je nanio Ebu-Lu'lu'e el-Medžusi, kada je od Omera traženo da odredi halifu, a on rekao:

„Da mogu uzeti Halida i postaviti ga za svog nasljednika, a da zatim stanem pred Allaha dž.š. i da me On upita, koga sam ostavio za halifu Muhammedovom ummetu, rekao bih: „Čuo sam Tvog roba i Tvog poslanika da kaže: „Halid je jedna od Allahovih sablji, koju je on isukao protiv nevjernika.““

Halidova smrt

Dvadeset prve hidžretske godine, preselio je Halid b. el-Velid, u gradu Himsu u Šamu, nakon što je doživio vladavinu islama na Arapskom poluotoku, Šamu, Iraku, Jemenu, Egiptu i drugim mjestima.

Dok je bio na smrtnoj postelji, Halid je govorio:

„Učestvovao sam u toj i toj bici i ne postoji na mom tijelu, koliko pedalj, a da na njemu nema ožiljak od sablje ili koplja. I evo me, sad umirem, bespomoćan, na postelji, kao što umire deva i ne sklopile se kukavičke oči!“²⁵

Pouke i poruke:

- Nekolebanje u podršci istini i njenom obznanjivanju (kada se Halid kolebao u prihvatanju islama);
- Traženje oprosta od Allaha dž.š. (kada je tražio od Resulullaha a.s. da mu moli za oprost);
- Musliman je jak i hrabar (kroz ratne borbe);
- Musliman je saosjećajan sa starijima i iznemoglim (njegova saosjećajnost sa onima, koji nisu mogli da plate džizju);
- Podsjećanje na Allaha dž.š. u teškim momentima (obratio se muslimanima prije bitke i podsjetio ih na Allaha dž.š.);

²⁵ Put muslimanskog mladića, treći tom

- Zastrasivanje Allahovih dž.š. neprijatelja i nestražovanje od njih (kada je rekao Herimezu: „Došao sam vam s ljudima, koji vole smrt kao što vi volite život“);
- Pobjeda dolazi od Allaha dž.š., a ne od hrabrog i oštroumnog vođe (u primjeru Halidove smjene);
- Hrabri i jaki se pokoravaju vođi ili starijem od sebe (traženje šehadeta na Božijem putu).

(2)

Dječak, mađioničar i pobožnjak²⁶

Kod jednog kralja, radio je veliki mađioničar, koji kada je ostario reče kralju: „Ja sam već ostario, nađi mi dječaka kojeg ću podučiti magiji“, te ovaj to i učini.

Dječak je na putu sreo čovjeka, koji je bio vjernik i pobožan čovjek te sjede kod njega, sasluša ono što je govorio, što mu se vrlo dopade. I tako, kad god je išao kod mađioničara, susretao bi se sa ovim pobožnjakom i slušao ga, pa ga je zbog toga mađioničar istukao. On se na to požalio pobožnjaku, a ovaj mu reče: „Kada se uplašiš mađioničara, reci mu da te je porodica zadržala, a kada se uplašiš porodice reci im da te je zadržao mađioničar.“

Jednog dana naiđe dječak na ogromnu životinju, koja je ljudima prepriječila put. On reče: „Danas ću saznati ko je bolji: mađioničar ili pobožnjak!“ Uzevši kamen on reče: „Allahu moj, ako je ono na čemu je pobožnjak Tebi draže, od onoga na čemu je mađioničar, onda ubij ovu životinju da ljudi prođu!“ On baci kamen, pogodi životinju i na mjestu je ubi. Pobožnjak mu se obrati: „O sinko, ti si danas bolji od mene i dostigao si ovo što vidim. Bit ćeš iskušan, a ako se to desi, ne govori za mene!“

Dječak je liječio gubave i slijepe, a liječio je ljude i od drugih bolesti, s Božijim dopuštenjem. Za to je čuo jedan čovjek s kraljevog dvora, koji je bio oslijepio te ga je obilno darovao rekavši: „Zatraži šta hoćeš, ako me izliječiš“, na šta je dječak odgovorio: „Ja ne liječim

²⁶ Za djecu preko 7 godina.

nikoga, Allah dž.š. je taj koji liječi, ako povjeruješ u Allaha dž.š., zamolit ću ga da te izliječi“ Ovaj povjerova u Allaha i Allah ga izliječi.

Zatim se vrati kralju i sjede kraj njega kao i uvijek. Kralj ga je upitao ko mu je vratio vid, a on reče: „Moj Gospodar!“ na što ovaj povika: „Zar imaš drugog gospodara do mene?!“ Ovaj odgovori: „Moj i tvoj gospodar je Allah!“ na što ga uhvati mučiti, sve dok ga ovaj ne uputi na dječaka.

Onda dovedoše dječaka i kralj mu reče: „O dječace, naučio si magiju kojom liječiš gubave, slijepe i radiš to i to“. On reče: „Ne liječim ja nikoga, to radi Allah“. Kralj ga uhvati, sve dok mu nije otkrio za pobožnjaka.

Pobožnjak bi doveden i reče mu se: „Ostavi svoju vjeru!“, što on odbi, pa uzeše pilu i staviše mu je na tjeme glave i raspoloviše je. Zatim dovedoše dječaka i rekoše mu: „Ostavi svoju vjeru!“, a on odbi.

Kralj ga posla, sa svojim ljudima na vrh brda i reče im da ga odvedu na vrh tog i tog brda i da mu onda naredi da se odrekne svoje vjere pa, ako odbije, da ga bace s brda. Kada su se popeli na brdo dječak reče: „Allahu moj, zaštititi me od njih čime hoćeš.“ Brdo se zatrese i oni popadaše, a on se vrati kralju. Kralj viknu: „Šta bi sa mojim ljudima?“, na što dječak odvrati: „Allah me spasio od njih.“

On ga ponovo dadne grupi svojih ljudi i reče im da ga odvedu na barku, na otvoreno more pa, ako napusti svoju vjeru, da ga vrate, a u suprotnom da ga bace u vodu. Kad stigoše s njim, on reče: „Allahu moj, zaštititi me od njih čime hoćeš.“ Lađa se zaljulja pod njima i svi se utopiše, a on se živ i zdrav vrati nazad kralju.

Kralj ga upita: „Šta bi s mojim ljudima?“

- Allah dž.š. me spasio od njih. Ti me ne možeš ubiti, sve dok ne uradiš što ti ja naredim.
- A šta je to?
- Skupi sve ljude na jednom mjestu i razapni me na stablo palme. Zatim uzmi strijelu iz mog tobolca, zapni strijelu u luk i reci: U ime Allaha, dječakova Gospodara i onda je odapni. Samo ako tako uradiš – ubit ćeš me.“

Iskupiše se ljudi, on ga razape na jednu palmu, uze strijelu iz njegova tobolca, zatim je zategnu lukom i reče: „U ime Allaha, dječakova gospodara“ i odape strijelu povrh njegovih prsa. Dječak stavi

naku na njih i umrije. Ljudi tada povikaše: „Vjerujemo u dječakovog podara!“

Kraljeva svita pohrli kralju govoreći: „Vidiš li da se desilo ono od čega upozoravao, ljudi su povjerovali!“

Kralj se rasrdi i naredi da se iskopaju rovovi u zemlji i potpali silna vatara u njima. Spališe vjernike, koji su ustrajali u svom vjerovanju i nisu toga zamijekali, a to spominje Allah dž.š. u Kur'anu: „Prokleti neka su oni, koji su rovove iskopali i vatrom i gorivom ih napunili, kada su oko nas sjedili i bili svjedoci onoga što se vjernicima radilo! A svetili su im se samo zato što su u Allaha, Silnoga i Hvale dostojnog, vjerovali, čija je vlast i na nebesima i na Zemlji, a Allah je svemu Svjedok. One, koji vjernike i vjernice budu na muke stavljali pa se ne budu pokajali – čeka patnja u Džehennemu i prženje u ognju.“²⁷

Pouke i poruke:

- Odlazak učenim i pobožnim i učenje (k)od njih (kad je dječak otišao kod pobožnjaka);
- Pomoć drugima i uklanjanje prepreka i smetnji (kad je ubio veliku životinju);
- Često Allah dž.š. spominjati i dovu mu činiti (kad je molio Allaha dž.š., prije nego je ubio životinju i kad su htjeli da ga bace s brda i s barka u more);
- Pripisivanje svakog užroka i djela Allahovoj moći (kada je pripisao liječenje ljudi Allahu dž.š.);
- Vjernik doživljava kušnju (to je ono što mu je pobožnjak rekao kada je povjerovao u njegovu vjeru);
- U teškoći često izgovarati dovu: *Allahu moj, zaštititi me čime hoćeš!*;
- Biti dobronamjeran ljudima (kada je umro na Allahovom putu da bi ljudi saznali istinu i krenuli njenim putem);
- Očekivati zlo od nevjernika ili grješnika (zlo koje je uradio kralj vjernicima).

(3)

Neznani junak²⁸

To je vojnik, koji je otišao svome nadređenom, odbijajući da se priča o njemu, međutim, Allah dž.š. htjede da njegovo djelo bude lekcijom i poukom generacijama poslije njega. A šta je to učinio ovaj vojnik, vlasnik ovog nadimka?

Vojskovođa Mesleme b. Abdullah je opkolio neke rimske utvrde, čije je okruženje potrajalo, a nije mogao da ih zauzme, što je vojsku dovelo u tešku situaciju, dok su Rimljani bili na sigurnom. Cijeli odred je razmišljao o tome kako da zauzmu utvrdu. Jedan od njih je, čvrsto odlučio da prekine tu agoniju, ma kakvu žrtvu dao.

Prekri svoje lice, uze krampu i obiđe utvrdu. Izabra jedno mjesto i na njemu iskopa tunel i uđe u njega. Izade na drugu stranu i nasrnu na čuvar kapije hrabro i svom žestinom, ubi koga je stigao i razvali katanac na kapiji i otvori je. Iz sveg glasa viknu: „Allahu ekber, Allah je najveći, o Allahova vojsko, ulazite!“

Muslimani svom snagom navalise na utvrdu i brzo, nakon dugog čekanja, zauzeše pozicije unutar utvrde, ubivši mnogo Rimljana i tako izvojevavši Božiju pobjedu.

Nakon toga je zavladao radost među Božijom vojskom. Vojskovođa se dade u potragu za oštroumnim vojnikom, koji je iskopao tunel, ali ga ne nađe.

Oglasio se vjernicima, žustro tražeći da dođe u njegov šator onaj, koji je iskopao tunel. Tada dođe jedan čovjek u šator i reče:

- O zapovjedniče, imam vrlo važnu vijest, a od tebe tražim dvije stvari.

- Dobit ćeš šta želiš – reče zapovjednik
- Ne pitaj me za ime niti šalji za mnom, ja sam onaj koji je iskopao tunel!

I, vojskovođa Mesleme je, svaki put kada bi klanjao, govorio: „Bože, proživi me sa neznanim junakom.“

²⁷ Nura El-Burudž, 4-10.

²⁸ Za djecu preko 12 godina.

Pouke i poruke:

- Hrabrost;
- Činiti dobročinstvo, ne očekujući nagradu, niti hvalu;
- Pokornost u istini, nadređenom ili starijem (vojniov odaziv zapovjedniku na njegov poziv);
- Ispunjavanje obećanja (od nadređenog).

(4)

*Prodavačica mlijeka*²⁹

Izašla je prodavačica mlijeka iz kuće, noseći na glavi vrč s mlijekom. Idući tako, počeo govoriti svome bratu o svojim planovima tog dana, jer joj je majka obećala da će zarada od ovog mlijeka danas, biti njena.

Kupit će za taj novac gusku, pa će gusku nasaditi na jaja i onda će se izleći mnogo guski. Kada se guske namnože, prodat će ih i za taj novac će kupiti haljinu, baš onakvu kakvu ima Lejla i onda mi se ona neće moći rugati, zbog moje stare haljine, i narukvicu kao u Aide, i maramu kao u Hatidže, i cipele kao što ima Selma... Bit će najljepša i najbolja od svih. Ići će našom ulicom podignute glave, sretna zbog svoje ljepote.

I kad, želeći da pokaže kako će to izgledati, podigne glavu na kojoj je bio vrč, on pade, razbi se i stvori se lokva od prosutog mlijeka, a ona sjede i zaplaka nad svojom nesrećom.

Tada joj njen mlađi brat reče: „Da si rekla „inšallah“ (ako Bog da), ne bi ti se to desilo. Ti si sanjala svoje snove, a nisi rekla inšallah.“

I isinu kaže Uzvišeni: „I nikako za bilo šta ne reci: „Uradit ću to sigurno sutra!“, ne dodavši: „Ako Bog da!““³⁰

²⁹ Za djecu mlađu od 7 godina.

³⁰ Sura El-Kehf, 23-24.

Pouke i poruke:

Čovjek treba da želi, da priželjkuje i da se nada, ali sve mora da pripisuje Allahovoj volji. Sa svim što radi, malim i velikim, treba reći: „Inšallah“.

(5)

*Nasrudin-hodža, sin i magarac*³¹

Jednog dana, krenuo je Nasrudin-hodža na posao, jašući magarca, a njegov sin je išao za njim pješice. Kad ih ljudi ugledaše tako, optužiše Nasrudin-hodžu da nema milosti prema svome sinu i da je osora srca. On na to uze sina i stavi ga iza sebe, na magarca.

Na putu naiđoše na neke ljude koji, kad ih vidješe, optužiše da su nemilosrdni prema jednoj životinji, jer nema smisla da njih dvojica jašu na jednom magarcu.

I Nasrudin-hodža odmah siđe s magarca, ostavljajući sina samog da jaše. Ljudi povikaše kako je njegov sin nevaspitan, jaše, a njegov babo, umoran, ide za njima pješice i optužiše Nasrudin-hodžu da ne umije vaspitati svoje dijete.

Spusti Nasrudin-hodža i sina i tako njih dvojica krenuše dalje, idući za magarcem. Kad ih ljudi vidješe, počeo im se rugati i govoriti im da su glupi i ludi, idu za magarcem, a on je od Boga dat da se jaše.

I ne nađe Nasrudin-hodža načina da zadovolji ljude, već zavezaše magarca i ponese ga na svojim leđima. Tada Nasrudin-hodža reče: „Ljudima nikako ne možeš ugoditi, nije se rodio ko je ljudima ugodio.“

Pouke i poruke:

- Samilost prema životinjama;
- Saosjećanje prema mlađem;
- Dobročinstvo prema roditeljima;
- Ne treba slušati sve što ljudi govore jer ljude ništa ne može zadovoljiti.

³¹ Za djecu stariju od 12 godina.

(6)

Pobožnjak i gost

U jednom mjestu življaše jedan pobožnjak, kojem jednog dana dođe gost. On posluži gosta hurmama, obojica ih uzeše i pojedose, kad će njemu gost: „Kakvih li divnih hurmi! Mi, u mjestu gdje ja živim, nemamo takve, a da bogdom imamo. Da li bi mi pomogao da uzmem nekoliko hurmi i da ih zasadim u svojoj zemlji jer ja ne poznajem plodove s vaše zemlje niti znam odakle da ih uzmem.“

Pobožnjak mu odgovori: „Nećeš imati u tome rahatluka, to će ti samo otežati, možda ne odgovara vašem zemljištu. Uz to, vi imate dosta voća i nemate potrebe za hurmama i njenim sadnicama, usto su one slabo hranjive.“

Zatim mu reče pobožnjak: „Ne smatra se razboritim onaj, koji traži ono što nema, bit ćeš sretan ako se zadovoljiš s onim što imaš, stoga ne traži ono što nemaš.“

Svidješe se gostu njegove riječi i htjede da nauči njegov jezik, pa mu pobožnjak odgovori:

„Ti si poput gavrana, kojem se svidio hod golubice pa zaželi da i on može isto. Vježbao je i vježbao, ali mu nije pošlo za rukom i pade u očaj. Zatim htjede da se vrati svome hodu, kad ono – pomiješao mu se hod i postade ptica sa najružnijim hodom. Ovaj sam ti primjer naveo jer sam vidio da si se odrekao svog rođenog jezika i krenuo za drugim, koji ti ne stoji. I bojim se da ga ne mogneš naučiti, a da zaboraviš i svoj jezik i vratiš se svojina, krajnje krnjavog jezika.“

Pouke i poruke:

- Plemenitost prema gostu je obaveza;
- Gostu se nudi najbolja i najukusnija hrana u kući;
- Treba jesti sa gostom, da se ne bi osjećao neugodno;
- Ne moramo imati sve što imaju drugi;
- Davati savjet na uljudan i lijep način;
- Ne oponašati druge u svemu sto nam se sviđa.

Golubica, lija i čaplja³²

Bila jednom jedna golubica, koja je imala gnijezdo na visokom drvetu u kojem je nosila jaja. Izlegli bi se golubići i dolazila bi lija i prijetila joj, a ona bi joj bacala svoju djecu.

Kad ju je ugledala čaplja, koja je bila njen prijatelj, od ptica, i čula uzrok, posavjetovala ju je da ne baca svoju djecu liji, jer ih ona ne može dokučiti na drvetu.

Kad je ponovo došla lija do nje, ona je odbila da joj da svoju djecu, rekavši: „Ako se ti popenješ do mene, ja ću poletjeti i ti me nećeš moći uhvatiti.“ Lija ju je upitala ko ju je to naučio, pa joj golubica rekla za čaplju.

Na to lija ode čaplji da joj se osveti. Kad je nađe reče joj:

- Kada ti vjetar puhne, gdje ćeš staviti glavu?
- Lijevo.
- A kada ti puhne sa lijeve, gdje ćeš je onda staviti?
- Desno.
- A kad ti puhne sa svih strana, gdje ćeš je onda staviti?
- Ispod krila.
- A kako to? Allah je vas, ptice, nadvisio nad nama, naučite u satu ono što mi naučimo u godini, čini te što i mi činimo i krijete svoje glave pod svoja krila od hladnoće i vjetra – blago vama! Pokaži mi kako to radiš!

I zavuče ptica svoju glavu pod krilo, a lija skoči na nju, zadavi je i pojede.

Pouke i poruke:

- Hrabrost i nestrahoвање od neprijatelja, ma koliko bio jači;
- Razmišljanje unaprijed o događaju, šta bi bilo kad bi bilo i šta bi bilo kad ne bi bilo;
- Traženje i davanje savjeta i njihovo sprovođenje;
- Ne odavati imena prijatelja neprijatelju;
- Stalna opreznost od neprijatelja.

³² Isto.

e) *Praktični odgoj*

Iskorištavanje svih prilika je ogromna šansa za usmjeravanje i odgoj djece. Božiji poslanik nas je tome podučio, kada je vidio malog dječaka kako gura svoje ruke po sofri, ne poznajući islamski bonton pri jelu, te ga je Poslanik a.s. posavjetovao u tom momentu, rekavši mu: „O dječace, reci „bismillah“, jedi desnom rukom, i jedi ispred sebe!“

Također, zakrenuo je u stranu lice Fadlu b. Abbasu r.a., a već je bio dostigao punoljetnost, kada ga je ugledao kako gleda u lijepu ženu. Tako nas Poslanik a.s. uči praktični odgoj i kako iskoristiti sve moguće prilike, a što mi možemo činiti u sljedećim prilikama:

- Kada dijete kihne, reći mu da kaže *elhamdulillah*, a ako neko pred njim kihne i kaže *elhamdulillah* (hvala Allahu), naučiti ga da treba da kaže: *jerhamukellah* (Allah ti se smilovao), a onda će taj na kraju odgovoriti: *jehdikumullahu we juslihu balekum* (Allah vas uputio i stanje vaše popravio). Također mu reći da, kada kihne, stavi ruku na usta;
- Ako jede, reći mu da ne kiše u hranu nego da zakrene glavu, na drugu stranu;
- Ako opsuje svoga druga ili brata, kazati mu: *Naš Gospodar će se naljutiti na tebe i baciti te u vatru, ako to ponovo učiniš. Da li bi ti volio da ja tebi kažem, ono što si ti sad njemu?!;*
- Ako otkrije nečiju tajnu, usmjeriti ga, a ako se desi da ogovara nekog od svojih drugova ili rodbine, skrenuti mu pažnju da je ogovaranje haram i da je to: kao da jede meso mrtvoga brata svoga, a da li to želi?;
- Ako nešto izbaci kroz prozor, naučiti ga da je čistoća od imana/vjerovanja i pitati ga: *Slazeš li se da tako isto, neko drugi baca?;*
- Ako svuče svoje odjeću pred nekim, skrenuti mu pažnju na to da ne smije skidati odjeću, čak ni pred muškarcima, a isto tako, to objasniti i djevojčicama;

- Ako uđe u sobu da nešto pita, treba ga naučiti da ne ulazi u sobu, sve dok ne pokuca i ne zatraži dozvolu, a kada uđe da se poselami, pa makar to bilo iz sobe u sobu u istoj kući;
- Kada galami, podsjetiti ga da je to svojstvo magaradi, galama i dizanje glasa je ružno i to ne rade kulturni insani;
- Ako leži na stomaku, treba mu kazati da tako leže stanovnici Džehennema i da Allah dž.š. to ne voli i, također, ne dati mu da sjeda usred halke, dok drugi ljudi sjede;
- Puhanje u vrelu hranu škodi zdravlju;
- Ako pljune na zemlju, naučiti ga da koristi maramicu, jer je čistoća od imana i da se izbjegavanjem toga izbjegavaju bolesti. Možemo mu još kazati: *Da li bi volio da ja to učinim u tvojoj sobi, ili kući?;*
- Ako uđe u sobu, a imamo goste, pa zatraži od nas ili od gostiju novac, naučiti ga da traži samo od nas i da pritom nikoga ne sluša, da izabere pogodno vrijeme za traženje, a gostima ne dozvoliti da mu daju novac da se ne bi naviklo na to;
- Ako uđe, a kod nas ima neko i ne poselami se, naučiti ga da to učini i da se rukuje;
- Kod zijevanja ga naučiti da stavi ruku na usta jer mu se, ako to ne uradi, šejtan smije i naučiti ga da ne ispušta glasove kod zijevanja;
- Ako uzme nešto što nije njegovo, pitati ga odakle mu i naučiti ga da ne uzima tuđe;
- Ako pokupi hranu sa zemlje, koja nije čista te je pojede, naučiti ga šta je ispravno u tom postupku;
- Ako ga ugledamo da pije lijevom rukom, reći mu: *Fini muslimani piju desnom rukom, pogrešno je piti lijevom, a Allah dž.š. će te voljeti, ako budeš to radio s desnom.*

f) Običaj usmjerava ibadet

Islamka metoda vaspitavanja djece se bazira na dva osnovna temelja:

Prvi, onaj teoretski, jeste: insinuacija (inspiracija, sufliranje).

A drugi, praktični, je predstavljen u navikavanju.

Budući da je djetinjstvo podložniji period za insinuativno djelovanje i navikavanje, od bilo kojeg drugog perioda, naglašena je obaveza roditelja i odgajatelja da se usredsrede na usmjeravanje djeteta ka dobru i navikavanju na njega, od samog početka njegovog razvoja.

Savjet imama Gazalija je najbolji dokaz za to: „Dijete je emanet svojim roditeljima, a njegovo čisto srce je skupocijeni dragulj, pa ako bude naviknuto na dobro i odgojeno na njemu, čeka ga sreća i na ovom i na onom svijetu.“

Ispravno je rekao pjesnik:

„Svako od nas raste na onome čemu ga naviknu roditelji njegovi“

Zato je davno rečeno: „Znanje u djetinjstvu je kao klesanje u kamenu“.

Također je rečno: „Adet diktira ibadetom“, tako onaj koji nije naučen na namaz od majih nogu, bit će mu težak u starosti. Ko se nije navikao na učenje Kur'ana od malehna, bit će mu teško nositi Kur'an, a kamoli učiti iz njega, kada ostari. Tako običaj, uistinu, usmjerava ibadet.

Kaže naš učitelj Abdullah Ulwan, u svojoj vrijednoj knjizi *Odgoj djece u islamu*: „Odgoj djece navikom i usmjeravanjem je najjači stub odgoja i najjača metoda u imanskom odgoju djeteta i njegovom moralnom obrazovanju, zato što se ona zasniva na zapažanju i nadgledanju i gradi se na stimulisanju s jedne, odnosno plašenju, s druge strane.“

Nesumnjivo je da je odgoj djeteta i njegov nadzor od malehna, činilac, koji daje najbolje rezultate i plodove, dok vaspitanje odraslog predstavlja teškoću onome, ko teži savršenstvu.

Lijepo li je neko spjevao:

*Malehnoj djeci odgoj koristit će, nakon toga viš' ništa neće,
Mlade grane lahko savit ćeš, a staro deblo savit ne možeš.*

Ako malo bolje u sebe zaviriš, dragi odgajatelju, naći ćeš da si u djetinjstvu stekao navike, kao što smo i mi svi, kojih se sada teško odreći. Ko je navikao na tri obroka dnevno, ne može uvesti četvrti niti jesti dodatni obrok između ta tri. Ko je navikao namaz obavljati, ne može ga se odreći niti ikada ostaviti, ma u kakvim okolnostima ili poslovima bio.

Praktični primjeri

Neki od praktičnih primjera, koji se mogu primjeniti, sa djetetom u svakodnevnom životu, da bi se naučilo, odgojilo primjernom ponašanju, na kojem će odrasti:

- Navikavanje na uzimanje abdesta, umjesto samo jutarnjeg umivanja;
- Navikavanje na lijevanje odmah poslije jacije, ne sijeljenje, te buđenje na sabah-namaz, a ne ustajanje tek pred odlazak u školu ili na doručak;
- Navikavanje na odlazak u kupovinu;
- Navikavanje na obavljanje namaza u džamiji;
- Navikavanje ženske djece na nošenje mahrame;
- Navikavanje na tri dnevna obroka; bez dodavanja, i da jede sa svojom braćom i sestrama;
- Post, makar jedan dan u mjesecu;
- Da jede i pije desnom rukom.

Osmo poglavlje

OD GOJ KROZ USTJETNOST

- Koristi dječjih pjesmica
- Uspavanka
- Nekoliko pjesmica za troje djeteta
- Kako napraviti pozorište u kuci?
- Kako je korist glume?
- Kada djeca da glume?
- Stelci za troje djeteta

1) Pjesmice

Pjesma je uvijek bila u društvu prvih muslimana, za vrijeme Poslanika a.s.: na putovanjima, u džihadu i svadbama. Kad je građena Poslanikova džamija, Buharija prenosi, da je Poslanik a.s. govorio:

*Ovo je namet, ne namet Hajbera,
ovo je Bog uzvisio i očistio.
I govorio je:
Allahu moj, pravi je život – onosvjetski,
oprosti ensarijama i muhadžirimu.*

Za vrijeme kopanja rova, pred Bitku na Hendeku, izgovarao je:

*Allaha da nije, upućeni ne bi bili,
niti bi klanjali, nit' zekat davali.
Spusti na nas smiraj Svoj i
učvrsti stope kad počne boj
Stariji naši napadoše na nas,
ako žele smutnju neka zaobiđu nas.*

Melodirao je pri zadnjim dijelovima stiha, kao što to prenosi Buharija od El-Bera' b. Aziba, a drugom prilikom pri kopanju istih rovova, Poslanik a.s. je izgovarao ovjekovječene stihove:

*Allahu moj, pravi je život onosvjetski,
pa oprosti ensarijama i muhadžirimu!*

Da bi mu ashabi u stihovima odgovarali:

*Mi dadosmo prisegu Muhammedu:
dok smo živi, bit ćemo u džihadu!*

Za vrijeme svadbe jednog ensarije, naredio je Poslanik a.s. ko će otići da pjeva mladoženji:
*Stigosmo vam radosno,
primite nas počasno*

Na putovanjima su bila određena dva vodiča³³, kao što prenosi Enes b. Malik r.a.: „Enšedža je predvodio žene, a El-Bera b. Malik muškarce.“ Muhammed a.s. je podsticao djevojčice na pjesmu, tako jedne prilike, kada je našao jednu djevojčicu kako pjeva, udarajući u def, za vrijeme bajramskih blagdana, nije taj postupak ukorio. Druga se zarekla da će udarati u def, ako se on živ i zdrav vrati iz bitke i on joj je to dozvolio. Prolazio je Medinom, a one bi pjevale:
*Mi smo komšije plemena Benu Nedždžar,
da nam bogdo i Muhammed bude džar*³⁴

On bi ih sokolio, kao što prenosi Ibn Madže, govoreći im: „Zaista vas sve volim.“

Djeca i pjevanje

Djeca su po svojoj prirodi sklona melodičnim pjesmama i ugodnom glasu, naročito ako su sastavljene od lahkih riječi i to:

- a. usmeno i
- b. audiokasetom.

S tim da budu o raznim temama koje služe djetetu, a nama olakšavaju dostavljanje željene informacije, kao:

1. Kur'anske priče o vjerovjesicima i priče o životinjama;
2. Dobročinstvo i plemenita djela kao: iskrenost, učenje Kur'ana i uspjeh u školi i na drugim poljima;

Mora se pritom voditi računa da su pjesmice ugodno komponovane i slatkoriječive, onako kako to odgovara dobi djeteta. Za ovu vrstu odgojnog materijala, preporučuje se kontaktiranje islamskih kulturnih centara i organizacija. Bitnost dječije poezije se ogleda u tome što ona koristi za³⁵:

- razonodu i relaksaciju djeteta,

³³ Izraz „hada“ ne posjeduje adekvatni prijevod; u izvorniku je to vodič ili gonič deva, koji to radi, obavezno pjevajući.

³⁴ Komšija.

³⁵ Dr. Ismail Abdul-Fettah, *Intelegencija i njen razvoj kod naše djece*.

- razvijanje mašte i kreativnost kod djeteta,
- istančavanje osjećaja za lijepo,
- povećanje vokbulara,
- razvoj kritičkih sposobnosti,
- mentalni i duševni odgoj,
- gajenje ljubavi prema maternjem jeziku.

Uspavanke³⁶

Dijete, u ranoj životnoj dobi, živi u uskom okruženju, koje je skoro ograničeno na nježnu majku, koja je stalni pratilac, oca i eventualno braću i sestre. Majka sa svom svojom pažnjom, koja je dio njenog bića, zabavlja ga, tepa mu, pjevuši uspavanke i pjesmice, jednostavnim jezikom, što je stvar, koja ima pozitivnu refleksiju na psihički i jezički razvoj djeteta.

Ove vrste pjesmica i uspavanki obično su spjevane lahkim riječima, koje se odlikuju melodičnošću i skladnom rimom, uz česta ponavljanja, što prija djetetovom uhu.

Pokretni i zvučni ritam i ono što prati ovu melodiju od skladnih riječi, čiji je cilj smirenje i zabavljanje djeteta – kod djeteta biva primljeno sa smijehom i vriskom, koji su potvrda da mu se to, u tom trenutku, dopalo. Dijete je podložno tome da reaguje na ritam melodičnih glasova, čezne za njim i oduševljeno je majčinim spjevom, dok ona tapše po njemu i nasmijana ga prati nježnim pogledom.

Sve ovo osigurava njegov zdrav psihički razvoj, kao što ubrzava i jezički razvitak. Ovu metodu su koristili još i stari Arapi.

Šejma, Poslanikova a.s. sestra po mlijeku, zabavljala je Poslanika a.s. u kolijevci govoreći mu :

*Ovo brat je, što ne rodi ga majka,
Niti je od babine niti amidžine vriježe
Nego ga Allah s našom krvi veže*

Zabavljao ga je i Zubejr b. Abdul-Muttalib pjevajući mu:

Muhamed, dijete naše,

³⁶ Prof. Šakir Abdul-Azim, *Jezik djece*.

*Divnim životom življaše,
Sretan uvijek hodaše,
Velik, častan bijaše*

U narodu se sačuvala uspavanka, koju su koristili naši stariji i prijašnje generacije, koje su živjele u islamu i koje su nastojale da u njemu, još od bešike, odgoje svoju djecu. Takva je uspavanka:

*La ilahe illallah, la ilahe illallaaah
Illallaaah, abubaaa*

Nepotreban je komentar na ovu uspavanku, koja na izuzetno lijep način pokazuje kako su naši dobri preci, nastojali da prve riječi, koje dijete nauči, budu riječi tevhida te da na njima odrastaju i žive. Ovo je, osim što je lijepa uspavanka, itekakva lekcija iz baštine, čak i historije našeg naroda te iz stare, ali nikako zamrle ili prevaziđene pedagogije. (op.pr.)

U ovom duhu prenose se mnoge pjesmice i uspavanke, koje su Arapi pjevali svojoj djeci, a iz kojih možemo zaključiti sljedeće:

1. Nužnost pjevušenja i umirivanja djeteta, da bi odrastalo zdravo, sa psihičke strane, neodbačeno, nenazadno niti omraženo ili osoro, zbog uskraćene pažnje i nježnosti.
2. Ove pjesmice, svojim ritmom, stvaraju kod djeteta dobro raspoloženje i ono se smije, vrišti, pokušavajući da reaguje i odgovori.
3. Zabavljanje djece je iz prakse Muhammeda a.s., što smo već naveli. Ljubav prema djetetu i igranje s njim je potvrđena islamska praksa. Poslanik a.s. je kazao Al-Akra' b.Habisu: „Ko ne ukaže milost neće mu biti ukazana milost.“
4. Istraživanja su dokazala da djeca, kojima je uskraćena ova vrsta zabave, bivaju nervoznog temperamenta, agresivne prirode, teže ka osamljivanju i odbojnosti prema drugima. Sve to ostavlja duboke tragove na dijete, tokom ostatka njegovog života.
5. Može se potpomoći elementima narodnog folklora i kulturnog naslijeđa, s tim da pjesma i zabava budu bez izvještačenosti i ne napuštanja okvira šerijata.

Ovdje ostavljamo u dužnost i na slobodnu volju roditelju/odgajatelju da izabere pjesme/ice koje su u islamskom, bosanskom duhu, a koje će

poslužiti ovoj svrsi, opet sve shodno prethodno rečenom i uslovljenom. Stariji i noviji ilmi hali, pjesmice sačuvane od naših starih, i drugi pristupačni izvori neka nam budu prva pomoć, samo glavno je da se nipošto ne smije zanemariti ovaj segment!

2) Pozorište u kući

Bilo bi divno u kući napraviti pozorište, čime ne mislim na izdvajanje posebne sobe za tu namjenu, postavljanje pozornice, čime bismo ometali kućni red, međutim, cijenjeni odgajatelju, ako uzmeš u obzir da gluma:

- ispunjava dječije slobodno vrijeme korisnim;
- eksploatiše njihovu energiju u dobru, umjesto u prazno;
- dobra je alternativa za ono što gledaju na televiziji;
- oživljavanje likova i događaja nam olakšava dostavljanje željene informacije, tako, onaj koji ima ulogu lažljivca, teško će mu biti da laže;
- sredstvo je ispravljanja nekih mahana, pa ono dijete, koje laže, vidi predstavu o laži i njenim posljedicama i kakav je kraj lažljivca, saznaje na indirektan način čemu vodi laž;
- navikavanje na timski rad, uprkos različitim ulogama, svi zajedno učestvuju u izvođenju predstave poput jednog tijela, ako sva djeca učestvuju u pomaganju ocu i starijem bratu u kreiranju predstave na osnovu priče, koju su već pročitali i koja im se svidjela i svako dijete uzme ulogu, za koju smatra da mu je pogodna. I dok se, naprimjer prema ručak, oni to glume, da bi majka bila u mogućnosti napraviti ručak. Na taj način oni koriste svoje prazno vrijeme i navikavaju se na timski rad.

Praktični primjeri

Šejtan i Salko

SALKO: (Leži u krevetu i čuje ezan; Allahu ekber, Allahu ekber,...)

ŠEJTAN: Bolan ne bio, gdje ćeš napolje, vidiš da je prava zima, snijeg k'o fišeci, ti znaš da, ako promoliš nos napolje, otpast će ti od hladnoće,...ha ha ha.

SALKO: Stvarno, još je hladno, ako ustanem sledit ću se, a još nije sabah. (Okrene se na drugu stranu i zaspi dubokim snom, sve do podneva. Lijeno se diže iz kreveta.)

ŠEJTAN: Slušaj bolan, ti si sad gladan... De ti jedi, pa ćemo onda lahko za taj namaz.

SALKO: Ma, jest vala. Samo mama još nije napravila doručak.

ŠEJTAN: Ma, haj' ti malo trkni napolje i poigraj se s jaranima, dok doručak ne bude gotov.

SALKO: Joooooj, ta ti je prava!...Šeki, ti imaš skroz dobre ideje.

SALKO: (Izlazi na ulicu da se igra sa svojim drugovima.)

Hoću i ja da igram sa vama!

IBRAHIM: Stani malo, igrat ćeš sljedeću, mi smo se već podijelili.

ŠEJTAN: Nemoj slučajno da bi mu popustio!...Zar to nije onaj isti što te je jučer dvaput pobijedio?!

SALKO: Ibrahime, ko je tebe šta pit'o, ja ću sad igrati tebi za inat!

ŠEJTAN: (govori Ibrahimu) Vid' malog što se ufurao, on bi se k'o tukao.

IBRAHIM: Salko, slušaj ti mene, razguli sad odavde, da ne bi bio bijen.

ŠEJTAN: (govori Salki) Ti dobro znaš da, ako sad odeš, sva će raja reći da si se prep'o i da si kukavica, a Ibrahim će biti faca.

SALKO: Ma šta's ti, Allaha mi, igrat ću se, pa ćemo vidjeti.

IBRAHIM: Ma, evo ti (šejtan u tom trenutku ide od jednog do drugog i došaptava im na uho), ma šta's ti, evo tebi (i uzvrati mu udarac i nastaje tučnjava. U tom momentu se oglasi mujezin: Allahu ekber, Allahu ekber, a šejtan se daje u bijeg. Dolazi Ahmed, a Salko leži na zemlji)

AHMED: Ti znaš ko je kriv za ovo sve, da je to šejtan i da te on odvratio od sabah-namaza i navratio te da izađeš napolje i da se potučeš i da ti prođe ti namaz.

- KRAJ -

Vojni sud

(Poslije završetka pravedne islamske vlasti i pada vlasti u ruke Beni-Umejja, pukovnik Al-Hadžadž b. Jusuf es-Sekafi uhapsi učenjaka Seida b. Džubejra r.a. i među njima se odvi sljedeći razgovor)

HADŽDŽADŽ: Kako se zoveš?!

SEID: Seid b. Džubejr

HADŽDŽADŽ: Trebao si se zvati Baksuz!

SEID: Moja majka je znala bolje od tebe kakvo ime da mi da.

HADŽDŽADŽ: Baksuzna ti majka, baksuzan i ti.

SEID: Bog zna najbolje.

HADŽDŽADŽ: Ovaj ću ti svijet paklenom vatrom zamijeniti.

SEID: Da to možeš, ti bi bio Bog.

HADŽDŽADŽ: Šta kažeš za Muhammeda?

SEID: Vjerovjesnik milosti i predvodnik upute.

HADŽDŽADŽ: Šta kažeš o Aliji; jel' u Džennetu il' u Džehennemu?

SEID: Da sam ih posjetio i vidio ko je u njima, znao bih.

HADŽDŽADŽ: Šta misliš o halifama?

SEID: Nisam njihov zastupnik.

HADŽDŽADŽ: Teško tebi, Seide!

SEID: Nije teško onome, ko biva udaljen od Vatre i uveden u Džennet.

HADŽDŽADŽ: Odaberi kako da te ubijem!

SEID: Ne, nego ti sebi odaberi jer, Allaha mi, kako god da me ubiješ, Allah će te na onome svijetu tako ubiti.

HADŽDŽADŽ: Želiš li da ti oprostim?

SEID: Neka mi oprost Allah! A ti – ti nemaš nikakvog opravdanja.

HADŽDŽADŽ: (Naredi svojim ljudima da ga odvedu i pogube.

Seid b. Džubejr se nasmija pa ga Hadždžadž začuđeno pita) Čemu se smiješ?

SEID: Tvom prkosu prema Allahu i Allahovom prećutu toga.

HADŽDŽADŽ: Ubijte ga!

SEID: Svoje lice upravljam prema Onom, e koji je nebesa i zemlju stvorio iskreno mu vjeru ispovjedajući i ja nisam od mnogobožaca.

HADŽDŽADŽ: Upravite mu lice mimo kible!

SEID: Gdje god se okrenete - pa tamo je Allahova strana.

HADŽDŽADŽ: Položite ga licem na zemlju!

SEID: Od nje smo vas stvorili, u nju ćemo vas vratiti i iz nje vas, po drugi put izvesti.

HADŽDŽADŽ: Zakoljite ga!

SEID: Ja svjedočim da nema boga osim Allaha, koji sudruga nema i da je Muhammed, Njegov rob i poslanik. Primi ovo od mene do susreta na Sudnjem danu. (Potom se Seid dovom obrati Allahu)

Allahu moj, ne daj mu da ubije ikog poslije mene!

(Allah se odazva dovi i ne prođe kratko vrijeme, a silnik se nađe na samrtničkoj postelji. Pao je u komu iz koje se budio s kricima: „Ja nemam ništa sa Seidom b. Džubejrom!! „Ja nemam ništa sa Seidom b. Džubejrom!!“)

Da se Allah smiluje Seid Džubejru, bio je najbolji čuvar Časnog Kur'ana i najbolji poznavalac hadisa, halala i harama.

- KRAJ -

Ispir³⁷

(Jedan čovjek je htio da ispita svoga sina ono što je naučio)

OTAC: Sine moj, ja ću ti sada postaviti nekoliko pitanja, a ti mi odgovori.

DJEČAK: Pitaj šta želiš, oče.

OTAC: Šta je bolje da klanjaš: sabah ili fedžr?

DJEČAK: Sabah je isto što i fedžr i klanjaju se u isto vrijeme, nema razlike među njima jer su istog značenja.

OTAC: Šta je bolje klanjati petkom: podne-namaz ili džuma-namaz?

DJEČAK: Džuma-namaz mijenja podne-namaz, onome ko džumu klanja u džematu, a ne može se klanjati mimo džemata. Onaj ko ne stigne klanjati džuma-namaz u džematu, klanjat će podne.

OTAC: Šta je bolje: sadekatul-fitr ili ramazanske vitre?

DJEČAK: To su dva naziva za jedno te isto: sadekatul-fitr jesu ramazanske vitre, one se moraju dati u mjesecu ramazanu i to prije izlaska sunca ili bajram-namaza.

OTAC: Šta je bolje: zekat ili sadaka?

DJEČAK: Zekat je farz, a sadaka je dobrovoljna, a oboje je poželjno: zekat je obavezno izdvajati, a za sadaku se dobiva sevap.

OTAC: Šta je ispravnije: abdest ili tejemum?

DJEČAK: Abdest je ispravniji, ako ima dovoljno vode, a tejemum uzima onaj, koji nema vode ili je ima, a samo za osnovne životne potrebe.

OTAC: Šta je preče: namaz ili učenje Kur'ana?

DJEČAK: Namaz je obaveza, za čije neizvršavanje se zaslužuje kazna, dok je učenje Kur'ana pobožno djelo, za koje se zaslužuje nagrada.

OTAC: Šta je zabranjeno: iskanje od ljudi ili traženje pomoći?

DJEČAK: Konstantno, bespotrebno iskanje od ljudi je samoponiženje i gubitak dostojanstva, koje je zabranio Pejgamber a.s. riječima: „Ruka koja daje je bolja od ruke koja uzima.“ A pomoć je privremena stvar, kojom se želi postići određeni cilj i to je jedan od poželjnih vidova

međumuslimanske saradnje: *I potpomažite se na dobročinstvu i bogobožnosti.*

OTAC: Kako je bolje govoriti: skromno ili blago?

DJEČAK: Skromnost je, usvari, blagost i tog bontona se musliman mora držati.

OTAC: Koji je je to srednji namaz: ikindija ili akšam?

DJEČAK: Postoji više mišljenja: neko kaže da je to akšam, neko da je to ikindija, neko da je to sabah.

OTAC: Za što će musliman biti kažnjen: propuštanje ramazanskog posta ili samovoljnog posta, za koji se on zarekao?

DJEČAK: Post u mjesecu ramazanu je obaveza, koju je Allah dž.š. propisao svojim robovima te će biti kažnjen onaj ko to ne izvrši, bez opravdanja, dok je zavjetovani post ono na što se sam čovjek obavezao i, također, bit će kažnjen za njegovo neizvršavanje, bez opravdanja. U oba slučaja, mora se napostiti, a ako je propustio ramazanski post, bez opravdanja, onda, pored napaštanja, mora dati i kefareti.

OTAC: Je li se bolje osmjehivati ili grohotom smijati?

DJEČAK: Osmjehivanje je bolje jer je to i Muhammed a.s. radio, dok smijanje grohotom, nije poželjno.

OTAC: Šta je bolje: život ili smrt?

DJEČAK: Bože, poživi me sve dok je život bolji za mene i usmrti me, kada smrt bude bolja, tako nas je naučio Resulullah a.s.

OTAC: Ja ili ti?

DJEČAK: Ti si stablo, a ja sam pupoljak.

OTAC: Bog ti dao svako dobro, sine.

DJEČAK: I tebe da Allah nagradi, oče.

- KRAJ -

Namaz u džamiji

(Imam je ušao u džamiju između dva namaza i zatekao grupu dječaka kako klanjaju. Nakon što su završili, pozvao je dječaka koji im je predvodio namaz.)

IMAM: Zašto niste klanjali svako za sebe?

DJEČAK: Zato što smo htjeli da zaradimo nagradu namaza u džematu i njegovu deredžu.

³⁷ Za djecu stariju od 12 godina.

IMAM: A koje su njegove deredže?

DJEČAK: Dvadeset sedam deredža, iznad namaza pojedinca.

IMAM: A zašto si baš ti istupio da predvodiš namaz, a nije neko od ostalih?

DJEČAK: Sagledao sam sebe i svoje drugove i zaključio da smo istih godina, istog razreda u školi i jednakog znanja, ali sam ih ja pretekao u hifzu Kur'ana, što sam im i rekao, pa su mene postavili da imamim.

IMAM: A da ste bili podjednaki i u hifzu?

DJEČAK: Onda bismo isturili onoga sa najljepšim glasom i kiraetom.

IMAM: A da ste i tu bili jednaki?

DJEČAK: Onda, onaj najprijatnijeg lica.

IMAM: A, ako budete i u tome na istom stepenu.

DJEČAK: Pa, niko od nas nije još oženjen pa ostanimo kod te granice.

IMAM: Odlično, sinko!

DJEČAK: Da vas Allah nagradi, efendija.

- KRAJ -

Gubavac, ćelavac i slijepac³⁸

(Prenose Buharija i Muslim od Ebu Hurejre r.a., da je čuo Poslanika a.s. kako govori: „Trojicu Izraelićana; gubavog, ćelavog i slijepog, Allah dž.š. htjede staviti na kušnju te im posla meleka, koji prvo dođe gubavcu)

MELEK: Šta je tebi najdraže?

GUBAVAC: Lijep ten i nježna koža i da nestane s mene ovo, zbog čega se gadim svijetu. (Na to ga melek protra i nestade njegove ružnoće, a dobi i praskrasnu boju kože)

MELEK: Koji ti je mal najdraži?

GUBAVAC: Kamile (te mu bi data divna, noseća kamila)

MELEK: Neka ti Allah podari beričet u njoj.

(Zatim dođe ćelavom)

MELEK: Šta je tebi najdraže?

ĆELAVAC: Lijepa kosa i da nestane ove osobine, zbog koje me ljudi ismijavaju. (Melek ga protra i on dobi divnu kosu)

MELEK: A koji ti je mal najdraži?

³⁸ A. Ulvan, Odgoj djece u islamu

ĆELAVAC: Krave (i istog momenta dobi steonu kravu)

MELEK: Neka ti Allah podari beričet u njoj.

(Zatim dođe slijepom)

MELEK: Šta je tebi najdraže?

SLIJEPAC: Da mi Allah povрати vid i da vidim ljude (te mu Allah povрати vid)

MELEK: A koji ti je mal najdraži?

SLIJEPAC: Ovce (i bi mu data sjajna ovca)

(Razmnoži se njihova stoka pa jedan zaimade dolinu kamila, drugi dolinu krava, a treći dolinu ovaca, zatim melek dođe onom što bijaše gubav, i pojavi mu se u liku gubavca)

MELEK: Ja sam jadnik, na putovanju sam ostao bez igdje ičega, nemam nikoga da bi mi u pomoć pritekao, osim Boga, a zatim tebe. U ime Onoga, koji ti je dao lijepu boju, prekrasnu kožu i sav taj mal, tržim da mi dadneš jednu kamilu da sa njom dovršim ovo svoje putovanje.

GUBAVAC: Ih, imam ja puno obaveza!!

MELEK: Ja kao da te znam, zar nisi ti nekad bio gubav, ljudi su od tebe bježali, bio si siromašan, pa ti Allah dade?

GUBAVAC: Ja sam sve ovo naslijedio od svojih predaka!

MELEK: Ako lažeš, da Bog da postao ono što si bio!

(Zatim dođe ćelavom, u njegovom prijašnjem liku i obliku)

MELEK: Ja sam jadnik, na putovanju sam ostao bez igdje ičega, nemam nikoga da bi mi u pomoć pritekao, osim Boga, a zatim tebe. U ime Onoga, koji ti je dao lijepu kosu, divan izgled i sav taj mal, da mi dadneš jednu kravu, da sa njom dovršim ovo svoje putovanje.

ĆELAVAC: Ih, imam ja puno obaveza!!

MELEK: Ja kao da te znam, zar ti nisi nekad bio ćelav, ljudi su ti se rugali, bio si siromašan, pa ti Allah dade?

ĆELAVAC: Ja sam sve ovo naslijedio od svojih predaka!

MELEK: Ako lažeš, da Bog da postao ono što si bio!

(Zatim dođe onome što bijaše slijep, u njegovom prijašnjem liku)

MELEK: Ja sam jadnik, na putovanju sam ostao bez igdje ičega, nemam nikoga da bi mi u pomoć pritekao, osim Boga, a zatim tebe. U ime

Onoga, koji ti je vratio vid, da mi dadneš jednu ovcu, da sa njom dovršim ovo svoje putovanje.

SLIJEPAC: Ja bijah slijep pa mi Allah vid moj povрати, uzmi šta ti duša poželi, a ostavi koliko ti volja i, tako mi Allaha, neću ti se usprotiviti u onome što uzmeš, sve Allaha radi.

MELEK: Zadrži svoj imetak, uistinu ste vi iskušani i Allah je zadovoljan tobom, rasrdio se na tvoja dva druga.

-KRAJ-

Dveto poglavlje

SA DJETETOM I KLUCI

- Dan sa djecom, u duhu islama
- Koristi i važnost igre
- Islam i igra
- Š kim da se dijete igra?
- Šta da se igra?
- Igre (sportove, rekreativne, edukativne, logičke, lingvističke, igre pronalazaštva, krizovi)
- 14 savjeta
- Kako organizovati takmičenje među djecom?
- Vrste takmičenja

Dan sa djetetom, u duhu islama

Želja i nastojanje svakog muslimana jeste da sve svoje dane i noći prilagodi islamskom duhu, otkad ustane pa sve dok opet ne legne. Kada kažemo islamski dan ili dan u duhu islama, ne mislimo na to da su dani, mimo toga, neislamski, nego hoćemo kazati, da želimo da cijeli dan, sa svakim trenutkom u njemu, učinimo posvećenim Allahu i proživimo ga sa Allahom, dan u kojem ni jedan tren neće proći uzalud niti ćemo sate provoditi gledajući u TV-ekran, ne znajući pritom, da li smo mi i naša djeca za Dženneta ili za Džehennema niti da li je Allah dž.š. zadovoljan nama ili nešto radimo izazivajući Njegovu srdžbu.

Barem jedan dan, od praznika ili dana vikenda, u mjesecu, je dovoljan, da u sebi i svojoj djeci probudimo iman u Allaha dž.š. te uzmemo opskrbu od pobožnosti, koja nam je dovoljna za ostatak mjeseca, da bismo njome savladali životne poteškoće.

Ovdje ćemo pokušati da damo praktičan, realan primjer za program dana:

- dizanje pola sata prije sabah-namaza,
- klanjati dva rekata nafil, a zatim vitr-namaz,
- sabah-namaz u džamiji,
- jutarnji zikr i spominjanje Boga, po povratku iz džamije,
- džogiranje, tjelesna fiskaultura u sportskom centru, klubu ili putem,
- doručak u kući,
- pomaganje majci u pospremanju, pranju suđa i odjeće,
- zajedničko učenje jednog džuzu Kur'ana, uz ispravljanje pogreški,
- duha-namaz,
- kviz iz opće kulture među djecom,
- učenje napamet jednog hadisa iz Nevevije knjige *Četrdeset hadisa*, ili iz *Rijadus-salihina*,
- 100 puta izgovoriti: *La ilahe illallah*,
- 100 puta izgovoriti: *Subhanallahi we bihamdihi*,
- 100 puta izgovoriti: *Allahu ekber*,
- 100 puta izgovoriti: *Estagfirullah*,
- 100 puta izgovoriti: *Allahumme salli ala sejjidina Muhammed*,
- podne-namaz,
- popodnevno spavanje,

- ustajanje pola sata prije ikindije-namaza,
- ručak,
- ikindija-namaz,
- posjeta ili primanje za posjetu nekog od učenih ili pobožnih ljudi da bi sa djecom razgovarao o vjerskim pitanjima,
- večernji zikr, pola sata pred akšam-namaz, u polju, na balkonu ili ako je moguće na obližnjoj obali rijeke ili mora,
- akšam-namaz,
- pojedinačno učenje jednog džuzu Kur'ana,
- večera,
- jacija-namaz,
- odlazak na spavanje.

S ovim se završava jedan islamski dan, obavezno uz sljedeće:

1. Učestvovanje svih članova kuće u programu: oca, majke, djeda, nane i djece;
 2. Televizija je u ovom danu zabranjena, kao i videokasete i videoigrice;
 3. U ovaj program se mogu unijeti nove tačke ili se izvršiti zamjena nekih pa se, naprimjer može dodati: posjeta bolesniku, posjeta kaburu, nekog od rodbine ili davanje sadake i dobrovoljno izdvajanje imetka iz džeparca djece i nešto slično tome.
- Ono što je bitno jeste, da nijedan mjesec ne smije proći bez, barem jednog, ovako koncipiranog dana.

Igre i vještine

Igra je prirodni nagon kod djeteta, koji mu pomaže u psihotjelesnom razvoju, normalnim putem. Islamski eminentni učenjaci su prepoznali značaj igre. U tom pogledu, imam Gazali kaže: „Poslije učenja, djetetu se mora dozvoliti da se fino izigra da bi se, na taj način, rasteretilo od učenja, s tim da se ne premori tokom igre. Ako se djetetu uskrati njegovo pravo na igru i preforsira se, konstantnim učenjem; dijete se time umrtvi, dolazi do pada inteligencije i život mu se time otežava do te mjere, da će gledati kako da nađe spas, od takvog života.“

Odrasli posmatraju igru kao način popunjavanja vremena, dok je to za djecu, izuzetno bitna aktivnost. Dijete, zadubljeno u igru, se razvija mentalno i fizički i postiže harmoniju između svojih socijalnih,

emocionalnih i intelektualnih funkcija, koje sadržavaju razmišljanje i racionalne sudove, rješavanje problema i jaku moć imaginacije. Pored ovoga, u afirmaciji dječijih kapaciteta i razvijanju njegove inteligencije kroz igru, krucijalnu ulogu igra prirodno okruženje i usmjeravanje roditelja.

Predškolski period je izuzetno bitan period za intelektualni razvoj djeteta. Odvija li se u igri, dijete dostiže najdalju moguću tačku svoje zrelosti. Tako, kroz nove izazove, na koje nailazi u svojoj igri, dijete se priprema za prilagođavanje sa okolinom.

Stoga, na igru se ne smije gledati kao na gubljenje vremena nego, štaviše, kao na bitan faktor u razvoju djeteta. Oni roditelji, koji svojoj djeci uskraćuju igru, u kući ili van nje, time djetetu uskraćuju elementarne potrebe za razvoj. Fenomen igre kao aktivnosti, nije ograničen samo na ljude, igra je prisutna i kod mladunčadi u životinjskom svijetu, a kroz nju, ona otkrivaju svoje sposobnosti i vještine i pronalaze onu vrstu aktivnosti, koju vole i koju će na kraju prihvatiti za sebe.

Igra posjeduje i sljedeće vrijednosti:

1. Fizičke: aktivna igra je neophodna za razvoj dječijih mišića. Kroz nju, dijete uči sposobnost rasklapanja i sklapanja predmeta.
2. Vaspitne: igra djetetu omogućava da nauči mnoge stvari poput: raspoznavanja različitih oblika, boja, veličina. Dijete, često, kroz igru saznaje stvari, koje ne može saznati sa druge strane.
3. Društvene: igrajući se, dijete uči kako da gradi društvene veze sa drugima i pronalazi način uspješnog odnosa s njima. Kroz zajedničku i igru sa odraslima, uči davati i uzimati.
4. Moralne: dijete uči poimati ispravno i pogrešno. Na uprošten način, saznaje i neke moralne kriterije, poput: pravednosti, iskrenosti, povjerljivosti, samokontrole, sportskog duha i sl.
5. Kreativne: dijete kroz igru može da izrazi svoje kreativne sposobnosti i da isproba ideje koje ima.
6. Svojstvenosti: dijete kroz igru otkriva samog sebe, svoje sposobnosti i vještine. Kroz kontakt sa svojim drugovima poredi

sebe sa njima. Također, uči iz svojih problema i kako se suprostaviti njima.

7. Imunološke: dijete kroz igru gubi napetost, koja je rezultirana raznim nametnutim stegama. Zbog toga, nalazimo da se djeca, u čijim kućama su učestale steg, naredbe i zabrane, igraju van kuće, više od svojih vršnjaka. Igra je najbolji metod psihičkog resterećenja, ne samo toga nego i ostalih duševnih bolesti, koje su rezultat uskraćivanja igre djetetu.

Islam i igre

Primjer Muhammeda a.s. uči nas, da se igramo sa svojom djecom. Dok se jednom igrao sa svojim unucima, Hasanom i Huseinom r.a., držeći ih u krilu, Ebu-Ejub el-Ensari ga je upitao o njegovoj ljubavi prema njima, na što je on odgovorio: „Kako da ih ne volim, kad su to moji mošusi na ovome svijetu.“³⁹

U predaji od Sa'da b. ebu-Vekasa r.a., koji bilži El-Bezzar, stoji da su se Hasan i Husein r.a. igrali na Poslanikovom a.s. stomaku.

Omer b. Hattab ih je vidio na njegovim plećima i tada reče: „Divnu li jahalicu imate“, na šta Poslanik a.s. odgovori: „A divni li su oni jahači“⁴⁰. Džabir b. Abdullah r.a. ih je vidio na njegovim leđima, a on ide četveronoške i govori „Plahe li vam deve i vas plahih jahača.“

I trkao se Poslanik a.s. sa Aišom r.a. i ona ga je pretekla, a tada još nije imala petnaest godina. Zaklanjao ju je svojim ogrtačem kako bi gledala Abesince, dok izvode svoje plesove u džamiji, sve dok se ne bi zasitila, savjetujući je, govorio: „Cijenite mladu zabavnu ropkinju.“

Poslanik a.s. je stavljao Hasana i Usamu b. Zejda na svoje krilo i igrao se sa njima.

Organizovao bi Poslanik a.s. takmičenja Abdullahu, Ubejdullahu i Kesiru b. el-Abbasu r.a., govoreći im: „Ko prije do mene, dobit će to i to!“, pa bi se oni trkali i bacali na njegova leđa i njegova prsa, a on bi ih grlio i ljubio.

³⁹ Taberani.

⁴⁰ Al-Bezzar.

Bodrio je djecu na gađanje kopljima i strijelama i obilazeći ih govorio: „Gađajte, sinovi Ismailovi i otac vaš je bio strijelac.“⁴¹

Prenose Ibn-Džerir i Tirmizi od Alije r.a. da je rekao: „Poslanik nikom ne bi spomenuo svoja oba roditelja, osim Sa'du, rekavši: „Gađaj, ti slobodni dječake, preči si mi i od oca i od majke.“ I prisustvovao je Poslanik a.s. u mnogim dječijim igrama, koje im nikad nije osporio. Prenosi Taberani od Džabira da je rekao: „Bili smo sa Poslanikom a.s., krenuli smo na ručak, kad ugledasmo Husejna kako se igra na putu sa djecom te požuri Poslanik a.s., prije ostalih, ispruži svoje ruke, a Husejn počeo bježati lijevo-desno, veselo se smijući, sve dok ga ne uhvati, zatim ga uze ispod brade jednom, a iznad vrata drugom rukom i poljubi, a zatim reče: „Husejn je moja krv, a ja sam njegova, Bog zavolio one koje ja volim: Hasana i Husejna, moje unuke.“

Buhari i Muslim, od Enesa r.a., prenose: „Dok sam se igrao sa djecom, dođe Resulullah s.a.w.s. i posla me po nešto, a bio je donosio lutke i igračke Aiši r.a. da se igra sa njima.“

Zajednička igra

Ona djetetu koristi više nego zasebno igranje jer se u njoj objedinjuju dječija iskustva, a dijete se navikava da bude društveno i aktivno, a ne povučeno i lijeno. Kroz zajedničku igru će naučiti ono, što ne može naučiti samo, kao što je: darežljivost, pozitivnost, da daje i da se zalaže, da saosjeća i sarađuje sa drugima, ispoljava vlastite sposobnosti i potencijale.

S kim da se igra dijete?

Dijete se u kući igra sa svojom braćom i sestrama, rođacima i komšijama, koji se odlikuju lijepim ponašanjem. U školi i u sportskom klubu, igra se sa svojim drugovima. Poželjno je da se odredi igra, koju će djeca igrati, osim ako je s roditeljima, kada može da igra šta želi, a oni će ga usmjeravati kod pogreške, a podsticati kod ispravno učinjenog. Dijete se ne treba igrati na ulici, osim ako pouzdano znamo da će biti u društvu vaspitane djece i igrati se samo onoga što mu koristi.

⁴¹ Buhari.

Igra odraslih sa djecom

To je ono što povezuje dijete sa njegovim roditeljima i učiteljima i što mu daje podstrek u poslušnosti, obavljanju dužnosti i odazivanju njihovim potrebama, a koje su zasnovane na ljubavi i povjerenju. A povećava i ljubav djeteta prema njima. U tom slučaju, prijekor i ignorisanje će biti djelotvorniji od batina i fizičke boli. Osim toga, dijete voli igru sa starijima jer mu to pruža osjećaj samopozdanja, osjećaj da je poželjno i navikava ga na skromnost.

Igra i učenje

Glavni razlog odbojnosti djeteta prema školi jeste to što ga je ona odvojila od zadovoljstva igre i nametnula mu okove i obaveze, koje nisu u skladu s njegovom osobnošću i prirodom njegove dobi. Ako djetetu bude uskraćena igra, opast će njegova koncentracija i zaostat će njegov nivo inteligencije, u odnosu na vršnjake. Sama prisila djeteta na učenje, sigurna je garancija njegovog neuspjeha, sa realnom mogućnošću da dijete dovede do depresivnog stanja, očaja, potištenosti, stidljivosti, povučenosti, nazadovanja u učenju i agresivnog ponašanja, kad ispoljava svoje prigušene emocije.

Lijek tome je u davanju prilike za igru tokom nastave te u izdvajanju jednog ili dva sata najmanje, dnevno, za slobodnu ili zajedničku igru, kao i izleti za relaksaciju, najmanje jednom sedmično. Tek tada, dijete će obavljati svoje školske obaveze, na najbolji mogući način.

Zabranjene igre

Djetetu se moraju priuštiti odgovarajuće igre, koje će mu koristiti i koje će pospiješiti njegov mentalni i tjelesni razvoj. Treba se igrati samo sa onim što je korisno. Zbog toga, nije preporučljivo da se igra košpama, čepovima boca, da se igra u blatu i slično tome, od čega dijete nema nikakve koristi. Također, dijete se mora odvratiti od igranja sa životinjama i pticama, njihovog vezanja, krađe jaja, da ih postavlja za metu i gađa jer je islam to zabranio.

Šta da se igra?

Prvo: sportske aktivnosti, kao:

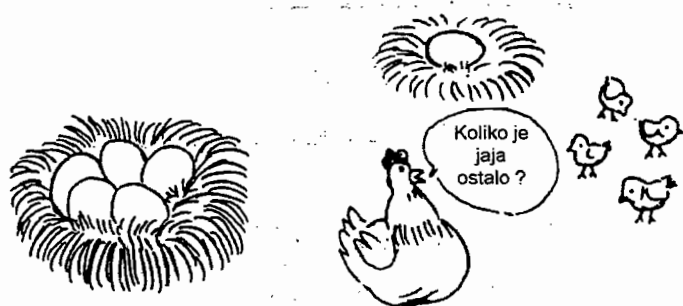
- plivanje,
- atletika,
- borilačke vještine (karate, tekvando, kung-fu, hrvanje).

Drugo: igre za relaksiranje; o njima smo govorili u poglavlju o sretnom izletu.

Treće: edukativne igre; kroz podučavanje računarstvu ili pojašnjavanje pojmova i slika što je brz način učenja i razumijevanja.

Primjeri toga su:

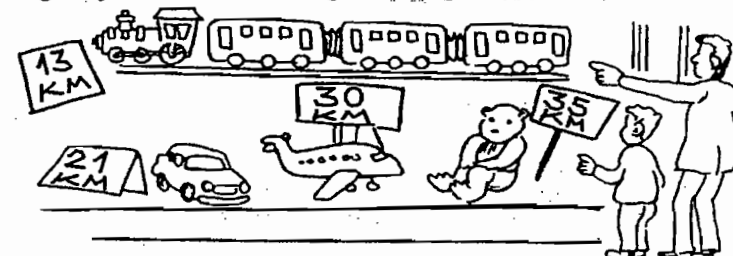
1. Gledaj, kaži pa napiši!

2. Poveži svakog majmuna sa jednom bananom i onda pokaži, koja je grupa veća!

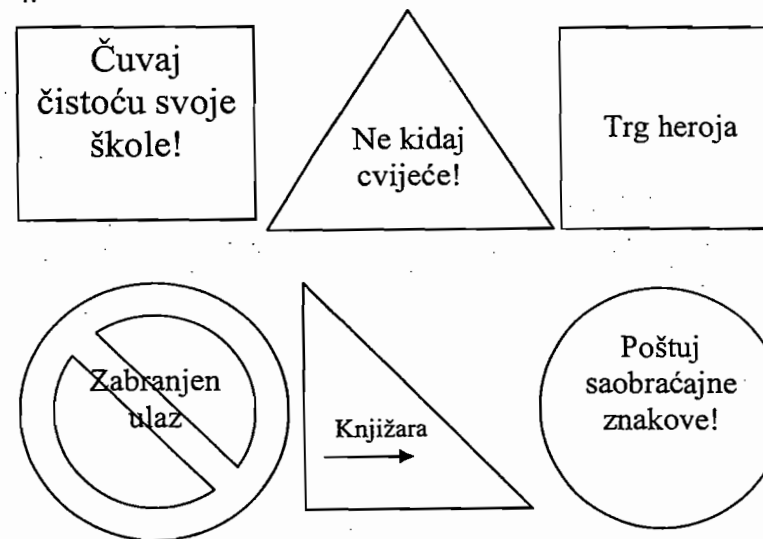

3. Pogledaj u sliku, a zatim odgovori na pitanja!

cijena i = + = KM
 cijena i = + = KM
 cijena kupovine svih igračaka je = + = KM

- 4.

Prepiši ono što se nalazi unutar kvadrata:

Prepiši ono što se nalazi unutar krugova:

Prepiši ono što se nalazi unutar trouglova:

Četvrto: intelektualne igre: šah, kockice, video i kompjuterske igre, plastelin, kolaž-papir i sve igre sklapanja i rasklapanja.

Peto: Jezičke vještine, koje pospješuju jezički razvoj poput sljedećih vježbi:

- 10 riječi bez kvakica i tačkica,
- 10 riječi sa više značenja (kosa-kosa),
- 10 nemogućih stvari,
- 10 riječi sa slovom Č i slovom Ć,
- 10 ptica,
- 10 životinja,
- 10 riječi koje počinju slovom (Ć, Š, Ž, Č...),
- 10 vrsta voća,
- 10 bitaka,
- 10 ashaba,
- 10 poslanika,
- 10 omiljenih jela,
- 10 insekata,
- 10 gradova,
- 10 vrsta pića,
- 10 prijevoznih sredstava,
- 10 knjiga i priča,
- 10 predmeta,
- 10 drugova,
- 10 parkova i izletišta,
- 10 firmi i fabrika.

Šesto: vještine koje razvijaju umne sposobnosti i koncentraciju kod djeteta:

1. Korištenje predmeta na što više načina:

• drvo:

• papir:

• boje:

• novac:

• trepavice:

• oko:

• sunce:

-
- dunja:
-

2. Smisliti što više nemogućih stvari:

- Ulazak Iblisa u Džennet,
- Da kći rodi majku,
- Staviti zemaljsku kuglu u jaje,
-
-
-

3. Razmišljanje o posljedicama dešavanja nekih stvari:

- Kako bi bilo, da čovjek leti?
-
-
-

- Kako bi bilo, da ne postoje slova?
-
-
-

- Kako bi bilo, da oči uvijek držimo otvorene?
-
-
-

- Kako bi bilo, da nemamo trepavica?
-
-
-

- Kako bi bilo, da su svi ljudi isti?
-
-
-

4. Snalaženje u nepredviđenim situacijama, koje zahtijevaju brzo reagovanje:

- Uđeš na ispit iz historije, a ispostavi se da je ispit iz engleskog:
-
-
-

- Zemljotres:
-
-
-

- U slastičarni pojedeš kolač i onda otkriješ da nemaš novac da platiš:
-
-
-

5. Modificiraj i inoviraj na: biciklu, automobilu, olovci, šahu, satu, kompjuteru, i sl.

6. Šta bi bilo kad bi:
- imao jedno oko?
-
-
-

- oko bilo na leđima?

- imao jednu ruku?

- kad ne bi imao zuba?

- kada bi svi ljudi govorili jednim jezikom?

- kada bi razumio govor ptica?

- kada bi čovjek letio?

- kada bi hodao po vodi?

- kada bi čovjek bio ispod zemlje?

- kada bi čovjek hodao dok spava?

- kada bi čitao tuđe misli?

- napiši druge primjere i zamisli šta bi se tada desilo?

Sedmo: Pokušaj da odgonetneš sljedeća pitanja i zagonetke (čija se rješenja nalaze na kraju poglavlja)⁴²:

1. Moj džeparac je jednak tvom džeparacu. Tvoj džeparac je duplo veći od mog džeparca, minus 50 KM. Koliki je džeparac svakog od nas?
2. Poznato je da je vrh Mont Everest na Himalajima, koja je najviša tačka na svijetu (oko 9000 m). Prvi put je osvojena 1953. Koji je vrh važio za najviši, prije toga?
3. Prazan bazen želimo da napunimo vodom. Prvog dana smo nasuli 2 bureta vode. Drugog dana smo nasuli 2 puta više, odnosno 4 bureta. Trećeg dana smo nasuli duplo više nego drugog dana – 8 buradi. Četvrtog dana smo nasuli 2 puta više nego trećeg, 16 buradi i ostali na tom, sve dok se bazen nije napunio, desetog dana. Kojeg dana se napunilo pola bazena?
4. Jedan čovjek je rekao svom drugu: „Kasnio mi je sat 15 minuta, dok sam ja mislio da brza 5 minuta. Kada sam pogledao na sat, izračunao sam razliku i zaključio da mora da je 08:05h. Koliko je, u stvari, bilo sati?“
5. Kako je ispravno kazati: žumance je bijelo ili žumance je belo?
6. Malo dijete je sjelo sa svojim roditeljima, bratom i sestrom za sofru. Za vrijeme jela, djetetu ispade kašika te siđe sa stolice da je dohvati. Kao i svako dijete, umjesto da se vrati na stolicu, ostalo je ispod stola i počelo da broji noge svojih roditelja, brata i sestre te izbroji 7. Zašto?
7. Kamiondžija je išao desnom stranom ceste. Odjednom se brzo usmjeri ka lijevoj starni, zatim se pope na trotoar te udari jednog čovjeka, a onda, u banderu. U blizini se nalazio policajac, koji uprkos svemu ne zaustavi vozača niti ga kazni. Zašto?
8. Izaberi 4 slova i pokušaj od njih napraviti 4 riječi!
9. Popuni tabelu da dobiješ imena poznatih naučnika:

1	E			s	o	n		
2	A	j		š		a		n
3	N		u		n			
4	P	a		t	o	r		
5	M		r		o	n	i	

10. Oko tebe se stalno kreće, a nikada ga ne vidiš. Šta je to?
11. Četiri noge ima, a ne može da hoda. Šta je to?
12. Prati te po danu, a krije se po mraku, šta je to?
13. Uši ima, a ne čuje, šta je to?
14. Ima rep, a nije životinja, šta je to?
15. Piše mnogo, a čitati ne zna. Šta je to?
16. Ima zube, a ne ujeda, šta je to?
17. Može da se kreće i da stoji, a nema nogu. Šta je to?
18. Ima pet prstiju, a nije od mesa. Šta je to?
19. Šta je to: što je duže, sve je kraće?
20. Šta je to: kada se napije – umre?
21. Koja ptica rađa, a jaja ne liježe?
22. Šta prolazi kroz staklo, a ne razbije ga?
23. Koji se broj sastoji od tri broja, kada se pomnoži sa 4, dobije se 5?
24. Šta to sličí jednoj polovici mjeseca?
25. Ima krunu, a kralj nije, vrijeme kazuje, a sat nije?

⁴² Više o ovome u knjizi *Zabava kroz pozorište*.

26. Dovoljno je da u njega stanu stotine i hiljade, a nije dovoljno da u njeg stane jedan vrabac. Šta je to?

27. Meso mu je spolja, a dlake iznutra, šta je to?

28. Što mu više uzimaš – veće je, a što mu više daješ – manje je. Šta je to?

29. Potiče iz vode, a ako ga staviš u vodu – nestane ga. Šta je to?

30. Koja životinja nema glasa?

31. Ko se mnogo veseli kad postane razrok?

32. Brod ponijeti može, a ekser ne može, šta je to?

33. Meso mu je iznutra, kosti spolja?

34. Crna na pijaci, crvena na ruci?

35. Jede, a nikad se ne najede?

36. Gola, a sve oblači?

37. Ide i ne vraća se?

38. Leži i ne diže se?

39. Ide kolona patki, i to ovako:
Jedna patka između dvije patke, jedna patka i iza nje dvije patke, jedna patka i ispred nje dvije patke; pa koliko je patki u ovoj koloni?

40. Imam dva velika oka, sjaje po noći. Lovim druge ptice, ali su mi miševi omiljena hrana. Spavam po cijeli dan, a ne tražim hranu, osim po noći. Ko sam ja?

41. Ako dvije kazaljke na satu pokazuju jedan sat i dvadeset minuta, koliko će sati biti, ako njih dvije zamijene svoja mjesta?

42. Čovjek ima ženu i sa njom četiri kćeri, koje su se udale i imaju po četiri djeteta. Koliko članova ima u te tri generacije?

43. Ako dvije kazaljke pokazuju petnaest do dvanaest. Koliko će biti sati, ako zakrenemo sat udesno za pet minuta, ostavivši kazaljke pritom na njihovom mjestu?

44. Kako da iz sve snage šutneš loptu tako da ode, zatim se zaustavi, a onda ti se vrati, a da ne udari u zid ili drugo tijelo?

45. Na proplanku dvije čavke stoje, svakog vide, ali same sebe ne vide. Šta je to?

46. Mali putnik velike moći: popije dosta tekućine i pređe sto milja, skine kapu kada krene i obuče je kada se odmara. Šta je to?

47. Slabašno, i povjetarac ga pokreće, a snažno tako da ni oštra sablja traga ostaviti ne može, šta je to?

48. Ruža u tvojoj ruci posijana, otvori latice kada kiša pada, šta je to?

49. Ako je vozilo okrenuto prema jugu, a nalazi se na autoputu, kako da pređeš milju, ne mjenjajući pravac da bi se zatim našao na daljini, od milju prema sjeveru, od tačke od koje si krenuo?

50. Nije velika, a ispunjava sobu. Po danu ne treba nikome, a noću je trebaju svi. Šta je to?

51. Dva čamca, bez vesala, primaju deset putnika. Niti morem niti rijekom plove, ne hode zemljom, po danu odlaze i dolaze, a noću su prazni. Šta je to?

52. Na njega se sudi voda, drveće komeša, poginje se pred njim cvijeće a oblaci bježe. Ko je on?

53. Lice umiva, a ne češlja se. Šta je to?

54. Kuću gradi bez cigle ili drveta, zidova bijelih poput snijega, nit' vrata nit' prozora ima, kad zidove pojede platno postane. Šta je to?

55. Kada ga gledaš kao da ga nema, kada ga takneš – ima. Ono je kao led, koji se ne topi i kao voda, koja ne teče. Šta je to?

56. Vrata su im otvorena danju, zatvorena noću. Ako pogledaš u njih ugledat ćeš sebe. Šta je to?

57. Po vodi ide ne bučka, po travi ide ne šuška. Šta je to?

58. Hiljadu niti u vodu padne i ne vidiš ih opet?

59. Dva oca i dva sina odoše u lov, uhvatiše tri zeca i vrati se, svaki od njih, sa po jednim zecom. Kako je to moguće?

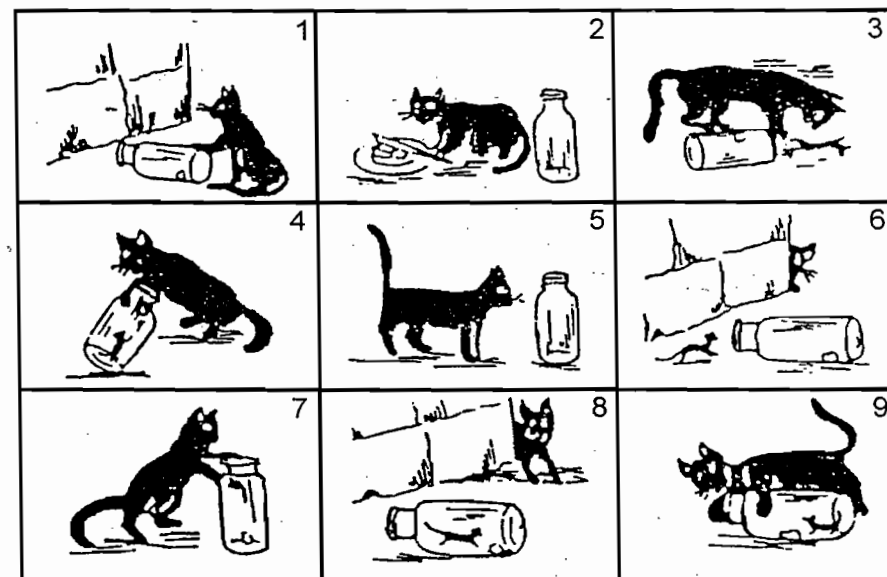
60. Broj koji, ako podjeliš sa 2, sa 3 ili sa 5, u svakom slučaju ostaje 1. A, ako ga podjeliš sa 7, neće ostati ništa. Koji je to broj?

61. Koji broj:

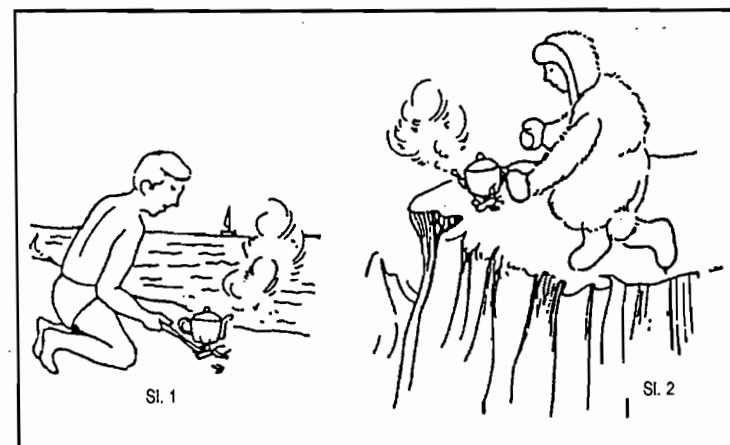
- ako ga podjeliš sa 10, dobit ćeš 9,
- ako ga podijeliš sa 9, dobit ćeš 8,
- ako ga podijeliš sa 8, dobit ćeš 7,
- ako ga podijeliš sa 7, dobit ćeš 6,
- ako ga podijeliš sa 6, dobit ćeš 5,
- ako ga podijeliš sa 5, dobit ćeš 4,
- ako ga podijeliš sa 4, dobit ćeš 3,
- ako ga podijeliš sa 3, dobit ćeš 2,
- ako ga podijeliš sa 2, dobit ćeš 1?

62. Seljak želi da pređe rijeku, a sa sobom ima vuka, ovcu i vreću žita. Nađe čamac, koji može ponijeti dvoje. Ako bi ostavio vuka s ovcom on će je pojesti, ako ostavi ovcu sa žitom pojest će ga. Možeš li mu pomoći da pređe rijeku sa svim stvarima.

63. Pred tobom je devet sličica, koje sačinjavaju jednu priču o mački i mišu, ali te sličice nisu poredane. Da li možeš da ih poredaš da bi shvatio priču?

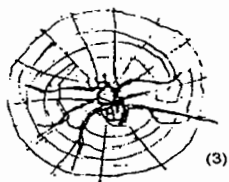
64. U kojoj posudi prije ključa voda na niskoj temperaturi; 1. ili 2?

65. Nađi greške na ovim slikama!

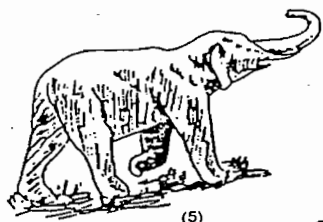
(1)

(3)

(2)

(5)

(4)

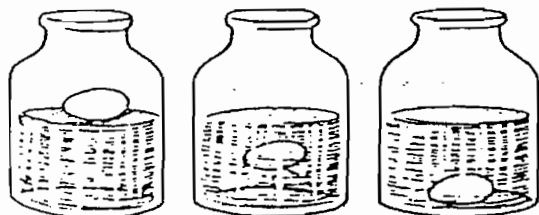

(7)

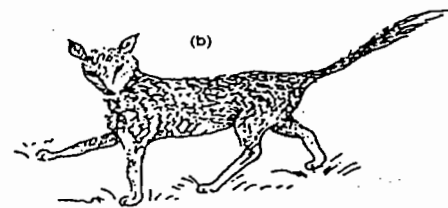
(6)

66. Samir je donio tri tegle i u svaku nalio vode. Zatim je stavio jaje u prvu teglu i jaje je potonulo na dno. Onda ga je izvadio i stavio u drugu teglu

i jaje je plutalo na sredini vode. Na kraju je isto jaje stavio u treću teglu i jaje je ostalo na površini. Da li znaš uzrok toga?

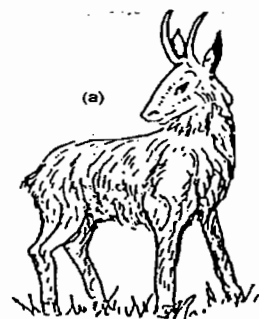
67. Od koje se životinje dobiva šamoa-krzno; a, b ili c?

(b)

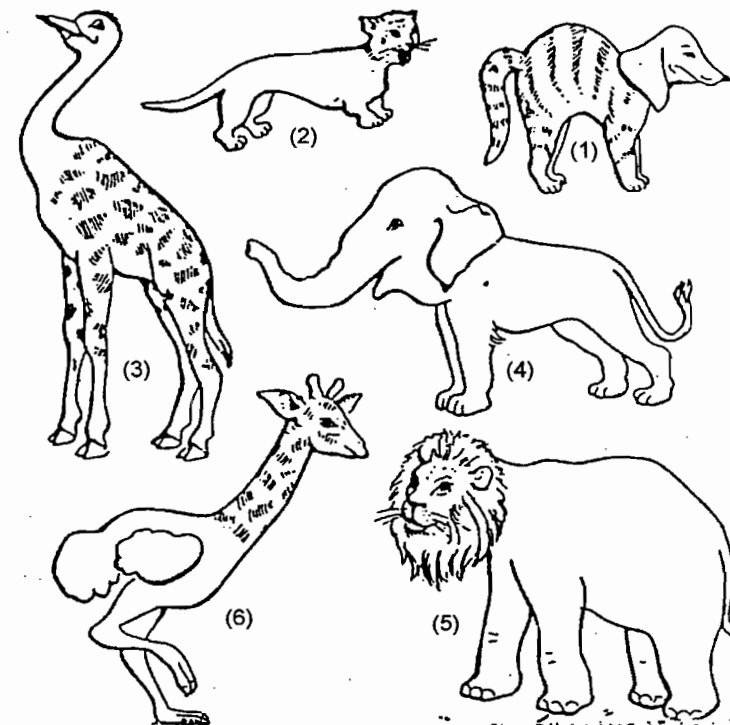

(c)

(a)

68. Pažljivo osmotri ove životinje, uvidjet ćeš da su glave nekih pogrešno stavljene na tijela drugih. Da li to možeš ispraviti?

(2)

(1)

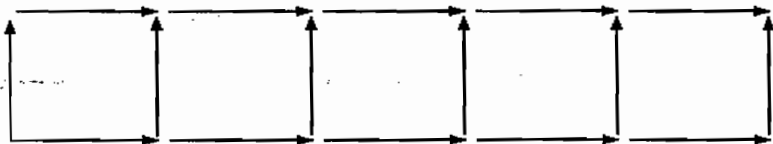
(3)

(4)

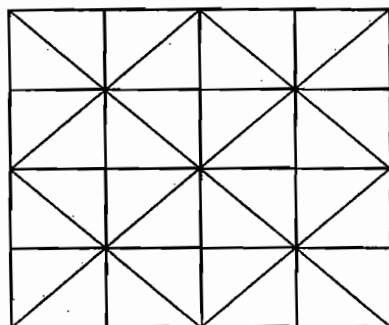
(6)

(5)

69. Ovaj oblik je sagrađen od 16 šibica i to tako da sačinjavaju pet geometrijski jednakih oblika, kao što vidiš. Od tebe se traži da uzmeš 4 šibice odatle, a da od ostalih 12 šibica napraviš 6 geometrijski jednakih oblika, iste površine, a da pritom ne prelomiš ni jednu šibicu.

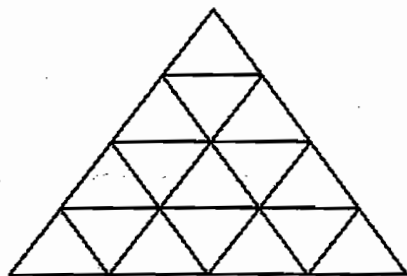

70. Koliko kvadrata ovoj slici?

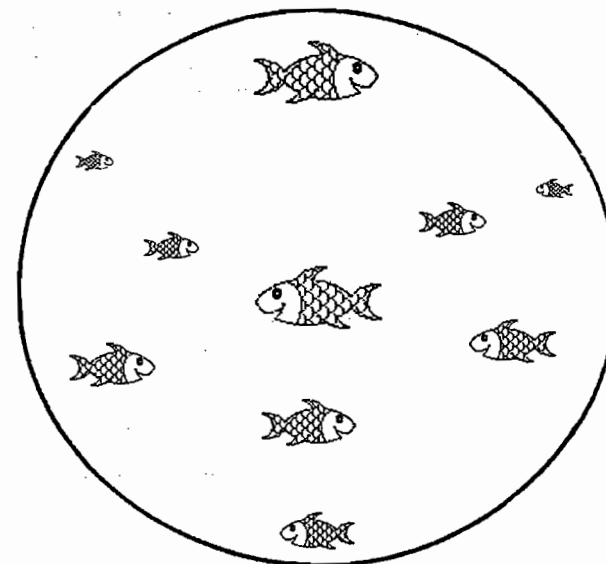

vidiš na

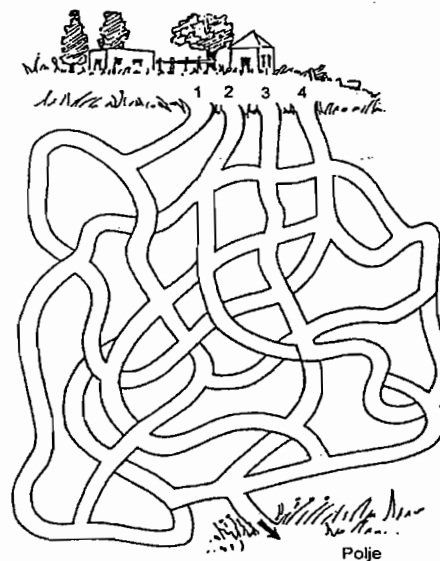
71. Koliko trouglova sadrži ovaj oblik?

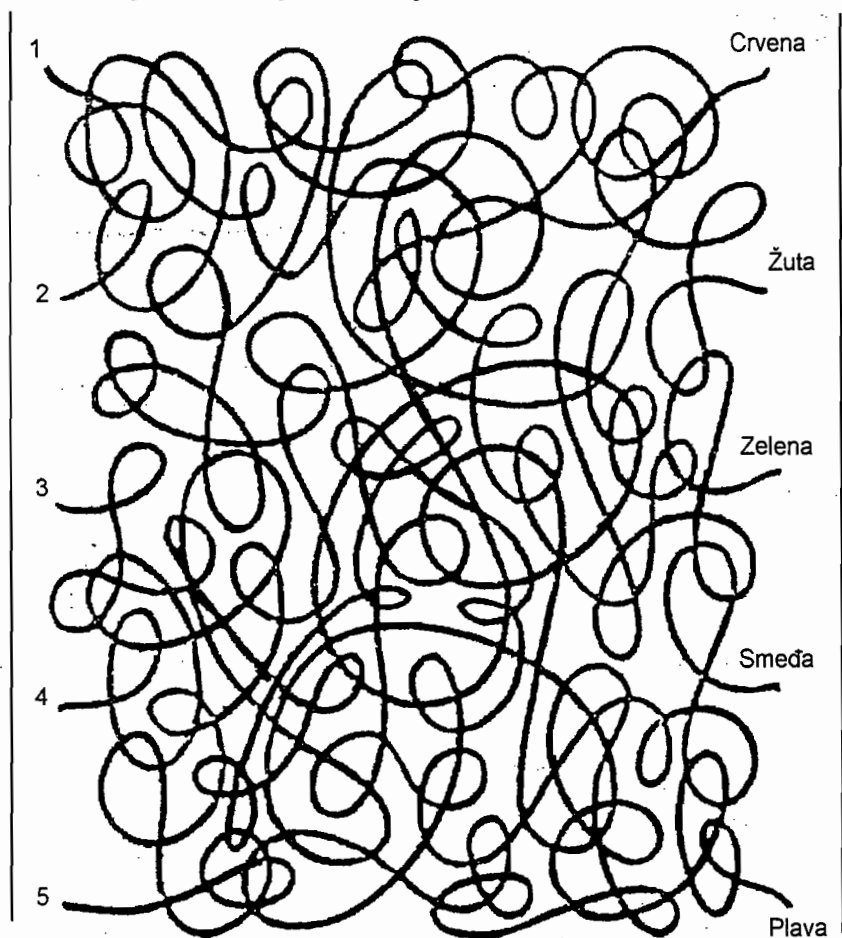
72. U krugu se nalazi deset ribica. Potrebno je nacrtati, unutar tog kruga, tri nova kruga, ali tako da se sve ribice razdvoje.

73. Pokušaj naći put do polja!

74. Maca se igrala sa šarenim klupčadima, koje je ostavila na stolu te su se sva izmiješala, što se vidi na slici, tako da svaka boja, na desnoj strani, ima svoj broj na lijevoj strani. Prati pogledom boju, zdesna-nalijevo i pokušaj ih povezati sa njihovim brojem.

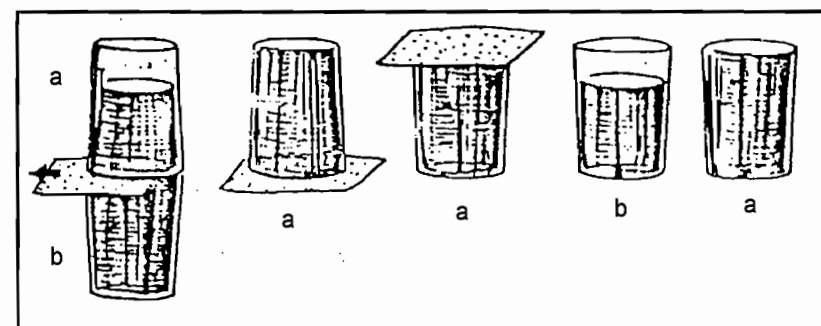
75. Na sljedećoj slici je nacrtano 16 predmeta. Dobro osmotri sliku, minutu-dvije, zatim zatvori knjigu i pokušaj da nabrojiš ove predmete. Ako si zapamtio više od 12 predmeta, pamćenje ti je odlično. Ako si zapamtio 10, pamćenje ti je dobro, a ako je manje od toga, onda je slabo.

76. Dvije čaše jedna na drugoj;

Da li možeš da postaviš dvije čaše s vodom tako, da jedna bude na drugoj i to ispunjena $\frac{3}{4}$ vodom kao što je prikazano na slici? Napuni čaše vodom, prvu čašu do vrha, a drugu $\frac{3}{4}$.

Stavi list papira na prvu čašu (a) i pritisni ga jednom rukom, a zatim ga okreni i vidjet ćeš, da se voda neće prosuti, kada skineš ruku s papira. Zatim pažljivo stavi čašu (a) iznad čaše (b), tako da im se rubovi tačno poklapaju i izvuci papir. Tako ćeš dobiti traženo rješenje.

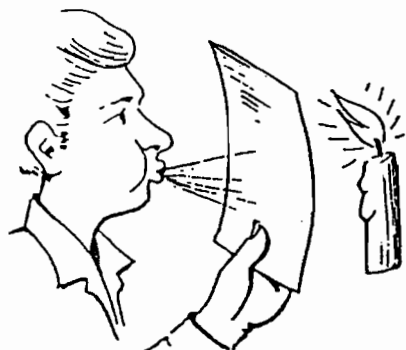

sastale na dugoj strani i svijeća se ugasila.

77. Gašenje svijeće iza flaše;

Stavi upaljenu svijeću odmah iza flaše. Puši u flašu, svijeća će se ugasi, baš kao da je zrak prošao kroz flašu. To je zbog toga što, kada pušemo u flašu, zrak se dijeli na dvije struje, koje obilaze flašu, da bi se

78. Privlačenje plamena;

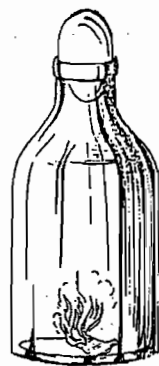
Uzmi malo jači papir i stavi ga pred upaljenu svijeću kao što vidiš na slici, a zatim snažno puši u njega. Vidjet ćeš da se plamen svijeće naginje ka tebi, mada je bilo očekivano da će se svijeća ugasi. Razlog je to, što puhanje u papir stvara prazninu direktno iza papira, koji onda, privlači plamen.

79. Jaje u boci;

Uzmi dobro skuhanu jaje,

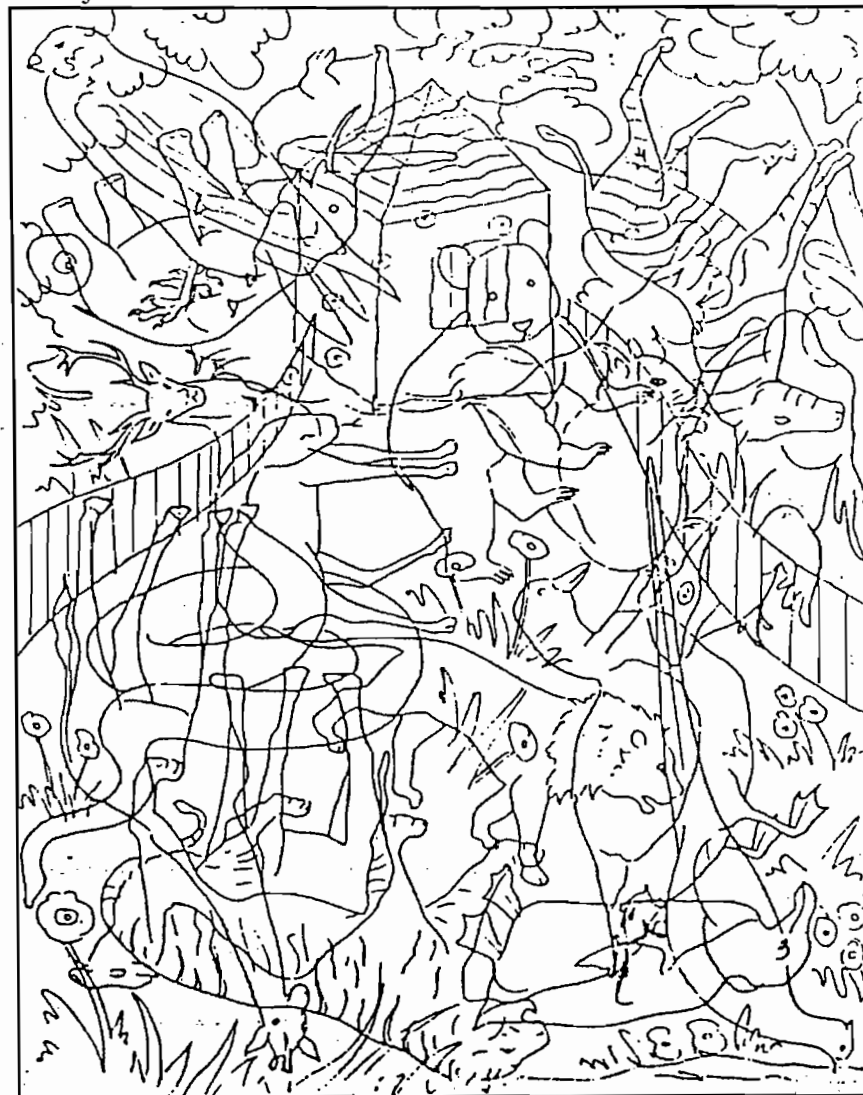
oljušti ga i traži od druga da ga ubaci u bocu, bez guranja ili pritskanja na grlić boce. Biće vrlo lahko ubaciti jaje, ako prije toga, u bocu ubacimo zapaljenu šibicu ili papir. Primjetit ćeš kako jaje lagano klizi u bocu.

Da bi izvadio jaje, bocu okreni naopako, tako da jaje sklizne i začepi grlić. Zatim bocu, do pola gurni u toplu vodu i iznenaditi ćeš se kada vidiš kako jaje izlazi vani.

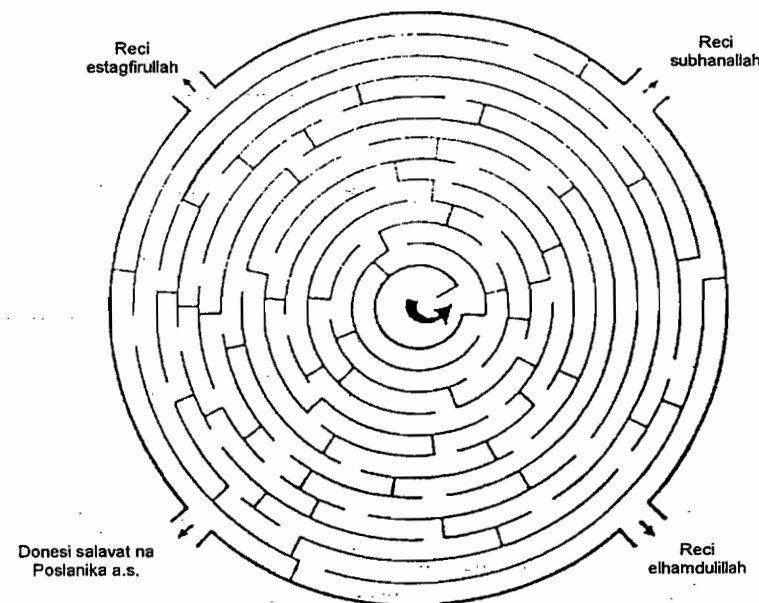

80. Zoološki vrt;

Nakon što je slikar proveo cijeli dan u zoološkom vrtu, nacrtao je ovu sliku, koja sadrži 17 crteža životinja, ptica i gmizavaca, koje su se sve pomješale. Pažljivo osmotri ovu sliku i pokušaj da saznaš imena tih životinja.

82. Kreni iz sredine labirinta, tako da ne pređeš ni preko jedne linije, a liniju svoga kretanja vidjet ćeš, kada pročitaš riječi na jednom od postojeća četiri izlaza.

Daj jednom od okupljenih drugova knjigu i zatraži od njega da otvori bilo koju stranicu, izabere jedan od prvih devet redova, a zatim da izabere jednu od prvih devet u tom redu i da ti pritom ne oda ništa od toga.

1. pomnoži broj stranice sa 10,
2. doda dobijenom rezultatu broj 25,
3. rezultatu doda broj reda,
4. zadnji dobijeni rezultat pomnoži sa 10,
5. zatim, tome doda broj izabrane riječi,

6. traži od njega da ti dobije konačni rezultat, te od njega oduzmi 250, nakon čega ćeš dobiti broj, čija će jedinica pokazivati broj riječi, desetica broj reda, a ostale cifre broj stranice, naprimjer ako je posljednji broj, koji si dobio nakon oduzimanja 250, broj 5464, iz njega ćeš zaključiti da je broj riječi 4, broj reda 6, a broj stranice 54.

84. Kako da saznaš godinu rođenja?

Traži od bilo kojeg druga da izvrši računske operacije, redoslijedom koji je pokazan, da ti to ne vidiš. Nakon što ti kaže svoj konačni rezultat, ti ćeš moći da mu kažeš, koliko ima godina i koje je godine rođen. Jedinice i desetice u rezultatu su njegove godine, a četiri ostale cifre su godina njegovog rođenja.

1. napiši godinu u kojoj si rođen,
2. pomnoži je sa 2,
3. rezultat saberi sa 5,
4. pomnoži sa 50,
5. rezultatu dodaj svoje godine,
6. traži od njega da ti da konačan rezultat, od njega oduzmi 250 i dobit ćeš broj, čije prve dvije cifre kazuju godine, a zadnje četiri godinu rođenja.

Naprimjer: ako je rezultat računskih operacija 199013, to znači da tvoj drug ima 13 godina, a da je godina njegovog rođenja 1990.

Rješenja:

1. Moj džeparac je 50 KM, tvoj također.
2. Mont Everest, također.
3. Pola bazena se napunilo devetog dana jer smo desetog dana uduplali količinu vode, nasutu devetog dana.
4. Bilo je 8 sati i 25 minuta jer je razlika između stvarnog vremena i pogrešne procjene 20 minuta.
5. Žumance jajeta je žuto, ne belo niti bijelo.
6. Dijete je pogrešno izbrojalo.
7. Zato što je kamiondžija išao pješke.
8. V,D,A,O: Avdo, dova, Adov, voda.

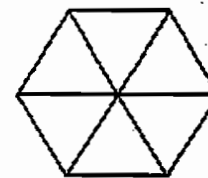
9. Tabela:

1	E	d	i	s	o	n		
2	A	j	n	š	t	a	j	n
3	N	j	u	t	n			
4	P	a	s	t	o	r		
5	M	a	r	k	o	n	i	

10. Zrak.
11. Stolica.
12. Sjenka.
13. Igla.
14. Haljina.
15. Olovka.
16. Češalj.
17. Sat.
18. Rukavica.
19. Život.
20. Vatra.
21. Slijepi miš.
22. Svjetlo.
23. 1,25.
24. Druga polovica mjeseca.
25. Pijetao.
26. Saće.
27. Nos.
28. Rupa.
29. Sol.
30. Žirafa.
31. Slijepac.
32. More.
33. Kornjača.
34. Kna.
35. Vatra.
36. Igla.
37. Dim.
38. Pijesak.
39. 3 patke.
40. Sova.

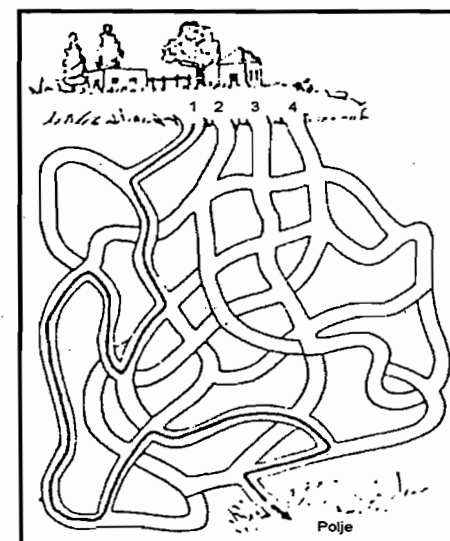
41. 04:05 h.
42. 26 članova.
43. 11:40 h.
44. Baci loptu prema gore!
45. Dva oka.
46. Naliv-pero.
47. Voda.
48. Kišobran.
49. Ako ideš autom, unatrag.
50. Sijalica.
51. Cipele.
52. Vjetar.
53. Mačka.
54. Svilena buba.
55. Staklo.
56. Oko.
57. Sjenka.
58. Kiša.
59. Dva oca i dva sina su: sin, njegov otac i njegov dedo.
60. Broj 91.
61. 2591
62. Uzme ovcu i ostavi vuka sa žitom, zatim se vrati sam i uzme vuka i pređe s njim rijeku, te se vrati sa ovcom i uzme žito i vrati se sam da uzme ovcu .
63. 5-2-7-1-6-8-9-4-3.
64. Prva posuda a) će provreti prije posude b) zbog niskog pritiska na većim nadmorskim visinama.
65. 1. Pčela ima 4 krila, a ne 6.
2. Razdjeljak nije na svom mjestu.
3. Pauk ima 8 nogu, a ne 6.
4. Zec se hvata za krzno iza vrata, a ne za uši.
5. Slonu nedostaje rep.
6. Pingvin ne leti.
7. Zebrine pruge idu po širini.
66. U prvu teglu je stavio običnu vodu, u drugoj je u vodu stavio malo soli, a u treću je dodao dosta soli.
67. Uzima se od divokoze.
68. 1 sa 2, 4 sa 5, 3 sa 6.

69.

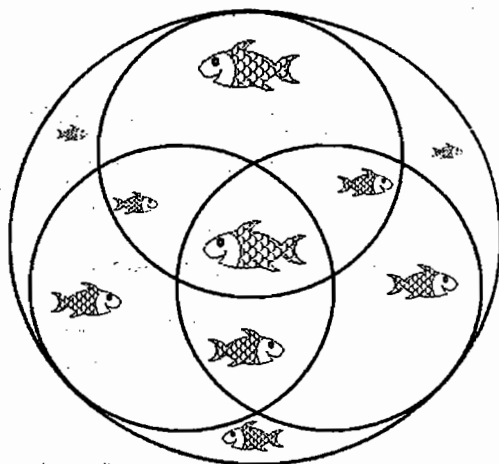

70. 27.

71. 27.

72.

73.

74. br. 1=žuta
br. 2=siva
br. 3=plava
br. 4=crvena
br. 5=zeleni

Savjeti

1. Ne pretjerivati s nametanjem zakona i pravila u dječiju igru. Roditelji trebaju da blagošću i odlučnošću, skupa, privole djecu na ova pravila da bi ona postala stečenim navikama.
2. Djeca ne shvataju riječi sa značenjima i porukama, koje one nose, na isti način kako to shvataju odrasli nego ih shvataju kroz poseban melodični i emotivni ritam. Tako djeca ne razumiju značenje riječi „da“ i „ne“ na onaj njihov ograničeni način. Zbog toga roditelji, kada žele da priđu svojoj djeci dok se ona igraju, njihove riječi i izrazi moraju da sadrže izražajnu melodičnost i emotivnost, tako da bi djeca bila u stanju da razumiju poslone

poruke i odazovu im se. Tako kažeš: *Nemoj, pile, tako ne valja, fina djeca ne rade tako, šta misliš da uradiš ovako.*

3. Pretjerana briga o djeci za vrijeme igre, remeti njihov razvoj. Oni roditelji, koji svoju djecu ne ispuštaju, ni jednog trenu iz vida, te oni koji preuzimaju ulogu djeteta u stvarima, koje ono samo može da uradi, a sve iz straha da im se šta loše ne bi desilo, zapravo time ne čine uslugu svome djetetu u sticanju nužnih iskustava, koja su ključna za prelazak iz jedne razvojne dobi u drugu, napredniju.
4. Insistirati na tome da djeca konstantno budu besprijekorno čista, za vrijeme svoje igre, nerealna je stvar. U toku nekih igara, djeca se moraju isprljati, upravo onako kako će ih na to tjerati priroda nekih poslova, koje će obavljati kada odrastu. Stalno potenciranje na potpunu čistoću je atak na dječija prava, čemu nema opravdanja.
5. Otac i majka se moraju staviti u položaj djeteta i kazati: *Da sam ja sad na mjestu svog djeteta, šta bih uradila ili šta bih rekla?* Što roditelji imaju više moći za empatiju prema svojoj djeci i što više razmišljaju na ovaj način, to će više biti u stanju da razumiju svoje dijete i imat će bolji odnos s njima.
6. Na roditeljima je da dopuste djeci da prave buku tokom svoje igre, a zabraniti samo ono što uzrokuje štetu. Pri tome se mogu služiti metodom odvlačenja pažnje na druge stvari, da bi se dijete malo smirilo. Razlog svemu tome je taj što djeca vole da slušaju povišene tonove, a odrasli mogu da im pruže taj užitak, igrajući se sa njima i koristeći različitu jačinu glasova.
7. Roditelji ne smiju da preuzmu dominaciju nad dječijim igračkama, pod izgovorom da im žele objasniti kako da se igraju sa njima. Logika i ciljevi igre kod djeteta, razlikuju se od onih kod odraslih.
8. Za djecu je korisno da im roditelji ponekad dopuste da se dobro „istrču i iskaču“ i ne treba da se boje da će im se dijete ozlijediti, nakon što su im pripremili pogodno mjesto za igranje. Skakanje i trčanje će biti razlog djetetove kasnije ljubavi prema sportu. To su

prvi koraci ka usmjeravanju njegove ličnosti i otkrivanju njegovih fizičkih sposobnost, što će biti važan faktor u organizovanju njegovih potencijala kroz cijeli život. Tu dolazi do izražaja uloga roditelja u insprisanju djece da, na što raznovrsniji način, koriste date im stvari.

9. Nije nužno da dijete posjeduje mnogo skupih igračaka. Njemu nije bitna cijena, a mnogo se obrađuje jednostavnim, šarenim predmetima, papirima, ostacima neke odjeće, a ono će samo, svojom maštom, udahuti u njih duh ljudi ili životinja i načiniti od njih priče, koje će mu dati potpunu sreću.
10. Djetetovom ponašanju se ne smije smijati niti izrugivati, makakve pokrete izvodilo. Na roditeljima je da svoju djecu podstiču, na primjeran način, govoru i izražavanju.
11. Priče ostavljaju jak trag na djecu i djeca su uvijek spremna da oponašaju njihove junake. Zbog toga, roditelji moraju da izbjegavaju teške priče, sa likovima kao što je: Babaroga, Mrakonja, lopovi i hajduci; jer će to kod njih, bez ikakvog razloga, izazvati agresivnost prema drugima.
12. Na roditeljima je, također, da traže uzroke zbog kojih svojoj djeci brane određene radnje. Da li je to samo zbog toga da oni ne bi bili uznemireni? I ako je, uistinu, razlog to, neka se zapitaju šta su djeca u tome zgriješila!
13. Igranje napolju, u vremenu od prvog mraka pa do jacie, je zabranjeno. Hadis, koji prenose Muslim, Ahmed, Ebu-Davud i Nesai od Džabira kaže: „Kada počne noć, sklonite vašu djecu jer šejtani tada izlaze, kada odmakne sat od toga, pustite ih.“ A u predaji od Hakima stoji: „Jer to je sat, u kojem navaljuju šejtani“, tj. kreću se putevima.
14. Lutke kao što su princeze, konji, medvjedići i dr. su korisne za malo dijete. Aiša r.a. je imala takve igračke i s njima se igrala u prisustvu Poslanika s.a.w.s., koji je nije od toga odvrćao. Mašta dijete vodi u njegov svijet, u kojem razgovara sa svojom lutkom, daje joj naredbe i priča joj priče kao da je živa. Roditelji mogu pomisliti da dijete laže i da će se tako navići na laž i odrasti u

tome, međutim, činjenica je da je poigravanje maštom jedna od normalnih, zdravih osobina kod djeteta i ona mu pomaže u razvoju umnih sposobnosti i proširenju njegovih saznanja te mu olakšava komunikaciju sa okolinom. Također, njegova prihvaćenost i dijalog s drugima, daju mu samopouzdanje.

Takmičenje

Ono što raduje mališane, pospješuje korisno nadmetanje među njima i povećava njihovu ljubav prema roditeljima i učiteljima, jeste organizovanje takmičenja, koja će povećati njihova saznanja i obogatiti njihovu kulturu. Osim toga, ova metoda, iskorištava dječije slobodno vrijeme, prazni višak energije i sprječava eventualnu agresivnost. Takmičenja među djecom djeli se na:

1. Sportska
2. Umjetnička
3. Kulturna

1. Sportska takmičenja uključuju različite igre i sportove, ka što su: fudbal, košarka, odbojka, aerobik, sportske vježbe poput sklekova, trbušnjaka te druge igre za razonodu.

2. Umjetnička takmičenja uključuju: crtanje, slikanje, oblikovanje, kaligrafiju, pjevanje, glumu i druga takmičenja, koja kod djeteta razvijaju određene sklonosti, a istovremeno mu pružaju zadovoljstvo. Djeci, koja vole crtanje, teba izabrati teme ili ih pustiti da sami odaberu temu. Na kraju se najbolji rad treba lijepo nagraditi, a ostalima dati simbolične nagrade, podsticanja radi. Radovi se mogu izložiti u školi ili u kući, da bi ih posjetioci vidjeli, a to će djetetu biti dodatni stimulans. Isto raditi i sa ostalim umjetnostima. I ne zaboraviti da će podsticanje djeteta ili učenika, uprkos njegovim skromnim rezultatima, pružiti njegovo samopouzdanje i nama olakšati usmjeravanje i razvijanje njegovih sklonosti.

3. Kulturna takmičenja sadrže:

- opće znanje,
- školski plan i program,
- prepričavanje lektire,

- samostalni radovi,
- pravljenje zidnih novina,
- pripremanje vijesti.

- Opće znanje može biti: islamsko, sportsko, geografsko i dr., a može, također, da sadrži najnovija zbivanja u svijetu kao i kvizove, zagonetke i matematičke zadatke.

- Školski plan i program je vrlo koristan, posebno ako su djeca vršnjaci. To će povećati njihov takmičarski duh i biti jak stimulans za odličan uspjeh na kraju školske godine.

- Kulturna takmičenja mogu da budu u vidu prepričavanja lektire, ili pismene vježbe o nekoj ličnosti ili temi, ili da svako dijete napravi zidne novine, koje će okačiti u razredu, hodniku škole ili kući, na određen vremenski period, kako bi ih svako vidio. U tim novinama treba da budu zastupljene: riječi, brojevi, dosjetke, vijesti, da li ste znali?, kviz, komentar na sliku, intervju sa gosotm, poznata ličnost i sl.

Također se može organizovati i takmičenje u odabiru najbolje pripremljenih sedmičnih vijesti, naročito onih koje se tiču muslimana.

Kulturno takmičenje; može biti organizovano usmeno ili pismeno, a čija će pitanja biti izvučena iz baze podataka. Teme takmičenja se mogu koncipirati na sljedeći način:

- ajet o vrijednosti sabura,
- hadis o vrijednosti učenja Kur'ana,
- poznavanje ptica i životinja i imena njihovih mladunčadi,
- prvi ko je ... ko je... kada je.... najveći.... najduži.... najkraći.... najbrži... najstariji.... koliko je.... šta je propis...

Prethodno, poglavlje o vještinama i igrama, će pomoći, a može se osloniti i na dječije enciklopedije, kvizove, testove intelegencije, pitalice i zagonetke, računske operacije i sl.

Deseto poglavlje

SA DJETETOM VANI

- Izlet, zašto?
- Vrste izleta
- Kulturni obilasci
- Recreativni izlet
- Izlet na rijeku
- Lov
- Planinarenje
- Vožnja biciklom
- Šetnje
- Kako organizovati izlet?
- Program prije, za vrijeme, i nakon izleta
- Osam rekreativnih igara u toku izleta
- Kako pripremiti hranu za izlet?
- Šta mora sadržavati torba za izlete?
- Bitni savjeti

Izlet

Mnogo se obradujem, kada u parku vidim roditelje sa veselom i razigranom djecom, kad su svi zadovoljni. S druge strane, ne mogu se načuditi kada čujem za oca, koji nikad nije sa svojom ženom i djecom izašao u šetnju, pod izgovorom prezauzetosti i životnih obaveza.

Djeca, kod mene u školi, toliko su nestrpljivo iščekivala izlet. Kada bi se odredio njegov datum, svako dijete bi, sedmicu ranije, pazilo da ne učini kakvu grešku, zbog koje bi bilo kažnjeno neodlaskom. Kad bi mu se samo zaprijetilo time, dijete bi sjedalo tužno i uplakano, dajući sva moguća obećanja da se to više nikada neće ponoviti, moleći da mu se samo to ne zabrani.

Izlet; zašto?

Mnogobrojne su koristi izleta, a spomenut ćemo sljedeće:

- navikavanje na društvo i saradnju,
- relaksacija, koja će obnoviti dječiju aktivnost u učenju,
- navikavanje na razmišljanje o ljepoti Allahovog dž.š. stvaranja,
- korigovanje dječijeg ponašanja, budući da zajednički provedeno vrijeme na izletu, otkriva ono što ne otkriva kuća ili razred,
- učenje strpljivosti kroz izlete u lov; oplemenjivanje kroz obilazak muzeja; učenje izdržljivosti kroz planinarenje i hodanje,
- pridobijanje dječije naklonosti i poslušnosti,
- može biti metoda nagrađivanja i kažnjavanja, što smo već pojasnili.

Vrste izleta

1. Izleti rekreativne prirode: odlazak u parkove, prirodu, zoološke vrtove, javna izletišta, luna-parkove, kulturne domove, značajna mjesta, ljetovališta i obale rijeka, uz vođenje računa o mjestu i vremenu, u kojem se dijete neće sretati s razvratnim moralom, i sl.;

2. Obilasci: muzeja (Zemaljskog, Prirodnog...), obilježja kulturno-historijske baštine, starih građevina, tvrđava (Kula Husejn-kapetana, Bijela tabija...), mostova, biblioteka, mjesta bitnih za odbranu gradova i države od agresora, kao što je Sarajevski tunel; obilasci nekih od lokalnih fabrika, proizvođača prehrambenih proizvoda, mineralne vode, slatkiša; obilazak starih džamija i vakufa kao što je Gazihusrev-begova, Ali-pašina džamija, itd.;
3. Odlazak na rijeku, čamcem ili splavom;
4. Lov;
5. Odlazak na planine;
6. Vožnja biciklom.

Kako isplanirati izlet

Da ne bi gubili vrijeme, razmišljajući šta treba uraditi prije izleta, osim pripreme hrane i igara, šta treba ponijeti, šta treba..., slijedi ove korake, koji će nam to sve pojednostaviti:

Prije izleta:

1. Odrediti mjesto;
2. Odrediti tačno vrijeme (sati i minute), da bi se djeca navikla na disciplinu;
3. Odrediti moto izleta, u čijem duhu će se provesti dan, a to može biti: saradnja, davanje prednosti drugom, ne podizanje glasa, bez ljutnje, itd.;
4. Organizovanje prijevoza, koji treba biti udoban;
5. Predviđanje troškova izleta, a koji obuhvataju: hranu, prijevoz, ulaznice, rezervni novac;
6. Određivanje dijelova programa, shodno mjestu i prirodi izleta. Program se uglavnom sastoji od: sporta (naprimjer fudbal ili odbojka), relaksacije, objedovanja, takmičenja, slobodnog dijela i nikako ne zaboraviti namaz.

Neke igre za razond u rekreaciju

Igra maramice

Dva tima, bez obzira na broj djece, treba da se poredaju jedan ispred drugog. Svaki igrač treba da izabere neki broj, a onaj ispred njega, da uzme isti. Ispred njih stoji sudac, koji drži maramicu, na jednakoj razdaljini između dva tima, a zatim prozove neki broj, npr. broj 5. Izlaze djeca, koja imaju broj 5, iz oba tima. Nije dozvoljeno da se pomjera s mjesta neko drugi, izuzev ta dva broja, inače, protivnička ekipa dobiva poen. Pobjednik je onaj koji prije stigne do maramice, ali pod uslovom, da ga protivnik ne dotakne prije njegovog povratka na polazno mjesto. Ako ga dotakne, on gubi poen, a ako se vrati s maramicom, njegov tim dobiva poen i tako do kraja.

Brojevi

Svi stanu oko kruga, u čijem se centru nalazi lopta. Svaki igrač uzme broj i onda kruže oko lopte, dok sudac ne izgovori neki broj, recimo broj 2. Tada, broj 2, brzo izlazi i udari loptom najbližeg sebi. Ako mu to uspije, on je pobijedio i nastavlja igrati, a onaj pogođeni ispada, a ako lopta nikog ne udari, onda on ispada i tako sve do zadnjeg igrača, koji će biti pobjednik.

Između dvije vatre

Dva igrača stoje jedan naspram drugog, na srednjoj udaljenosti, a između njih stoje ostali igrači. Zatim ta dvojica bacaju loptu jedan prema drugom, ali tako da ona pogodi nekoga u sredini. Ako uspije nekog pogoditi, onaj pogođeni ispada, osim ako je ne uhvati, tada on dobiva poen. Igra se može raznoliko koncipirati, uglavnom je poznata.

Razlike

Sudac daje različite naredbe: ustani, sjedi, puži, trči, hodaj, desno, lijevo, a na igračima je da rade suprotno od onoga što on naređuje. Pa, ako naredi da se ustane, djeca trebaju sjesti. Onaj ko pogriješi, ispada, i sve tako, s tim što sudac treba da ubrzava naredbe, a djeca treba da čuvaju koncentraciju. Slična je i igra *Dan-noć*.

Blago

Igra se sastoji od 5 ili više papira: Svim igračima se podijeli po 5 papira, na čijoj poledini su ispisani brojevi od 1 do 5, koje ne treba

nikom da pokazuje. Na svakom papiru napisati ono što igrač treba da uradi: idi na to i to mjesto, hodaj na jednoj nozi, reci sto puta *estagfirullah* ili *subhanallah* i sl. Kad izvrši jednu naredbu, otvori drugi papir i sve tako do posljednjeg papira, s tim da, kad se približi blagu, kaže mu: traži na mjestu na kojem stojiš, naći ćeš blago na mjesu s travom, cvijećem te i te boje. Igra se završava za onog, koji prvi nađe blago.

Saradnja

Jedan igrač stane u sredinu, a ostali se poredaju u krug, ne dajući nikome da prođe. Igrač trči iza ostalih, koga on uhvati, trči s njim iza ostalih i sve tako, dok ne ostane zadnji, kojeg niko ne može uhvatiti. On je pobjednik.

Ko će prije

Svi sjede u krugu, neko ustane i dotakne nekoga s leđa. Onaj, kojeg je dotakao, treba da trči za njim cijeli krug, tako da stigne i sjedne na mjesto onoga, koji ga je dotakao na početku, a pritom, da ga ne dotakne onaj koji trči za njim. Ako ne uspije ugrabiti mjesto, pokušava sa drugim.

7. Odrediti osobu odgovornu za pripremanje hrane, drugog za pripremu takmičenja iz opće kulture, trećeg za sportski program, četvrtog za igre rasonode. Ovako ćemo djecu naučiti i navići na odgovornost i učiniti izlet prijatnim i uspješnim jer će djeca, sama, pripremiti ono što im odgovara, a neće se prilagođavati našim željama. Ipak, ne smijemo ih ostaviti bez nadzora i stalnog usmjeravanja, da bi osjetili naše stalno prisustvo. Kontrolisati da li su sve pripremili kako treba.

Hrana

Ovo je neka hrana, koju možemo jesti, odmah po dolasku:

- bjeli sir
- kuhano jaje
- salama
- marmelada

- med
- pomfrit
- jogurt i mlijeko u tetrapaku
- namazi

Ovo su neka jela pogodna za ručak:

- hrana pripremljena kod kuće
- pite
- konzervirana riba
- sedviči
- domaći hljeb
- prirodni sokovi ili mineralna voda

8. Spremanje za izlet torbe, koja treba da sadrži:

- odjeću za sport i igru
- hranu
- vodu
- zavoj i vatu
- jod ili sl.
- hanzaplast
- loptu
- reketu
- plastične tanjire i kašike
- nož
- prostirke
- konopac
- maramice
- čaše
- svesku
- zviždaljku
- nagrade za takmičenje
- spisak stvari

9. Leći rano i naviti budilnik za sabah-namaz.

Za vrijeme izleta:

1. Poželjno je djecu navikavati na to da svako od njih plaća svoju karte i ulaznice, s tim da im se novac za to da ranije
2. Pri ulasku u prijevozno sredstvo, podsjetiti ih na dovu, namijenjenu za to: *Subhanellezi sehhare lena haza, we ma kuna lehu mukrinin, we inna ila rabbina lemunkalibun* (Slavljen neka je Onaj, koji nam je ovo potčinio, a mi to sami ne bi mogli, a mi ćemo se Gospodaru našem vratiti).
3. Traženje pogodnog mjesta za sjedenje i igru, a koje će, koliko je to moguće, biti mirno.
4. Podsjećanje na moto, koji smo već pripremili prije izleta.
5. Nepravljene buke, smiješak na usnama i totalno izbjegavanje srdžbe.
6. Učestvovanje sa djecom u igri i takmičenju je obavezno, bez obzira o čemu se radilo.
7. Mjesto boravka očistiti, prije nego odemo.
8. Spiskom stvari provjeriti, da li je sve doneseno spremljeno u torbe.
9. Na kraju ih podsjeti na dovu za završetak druženja: *Subhanekellahumme we bihamdike, ešhedu en la ilahe illa ente, estagfiruke we etubu ilejk* (Slavljen neka si i hvaljen, Bože naš, svjedočim da nema boga osim Tebe, Tebi se kajem i od Tebe oprosta tražim).
10. Krenuti sa djecom kući. Neka nam bude priyatna nagrada i sevap, koji zaradismo.

Nakon izleta:

1. Odmoriti se i mi i djeca i ne opterećivati ih obavezama.
2. Raspraviti sa njima pozitivne i negativne segmente našeg izleta i saslušati njihova mišljenja, da bi se od njih okoristila u budućim izletima, posavjetovati svakog od njih napose, ne pred ostalima. Savjet neka bude blag, da se dijete okoristi, poslušna i drži se toga.
3. Tražiti od djece da nam oprostite, ako smo se prema njima loše ponijeli i, također, da to učine međusobno.
4. Sačuvati papir sa negativnim primjedbama, da bi se njime mogli okoristiti na idućem izletu i da se propusti ne ponove. Također,

zapisati i pohvalne primjedbe, da bi se i ubuduće držali njih, inšallah.

Savjeti

- Izlet je djeci veoma bitan;
- Izleti, mimo praznika i vikenda, su bolji, jer lokacije bivaju mirnije;
- Mora se praktikovati barem jednom mjesečno i ne više od toga;
- Većernji izleti su odlični, naročito ljeti;
- Porodični izleti (tetke, amidže...) su vrlo korisni te ih treba organizovati da djecu međusobo približimo i negujemo rodbinske veze, a time stičemo i veliku nagradu.

Jedanaesto poglavlje

DJEČIJA INTELIGENCIJA

- Značenje inteligencije
- Da li je inteligencija nasljedna ili stečena?
- Kako povećati inteligenciju svoga djeteta?
- Stanfordovo i Binetovo mjerilo inteligencije
- Tri testa inteligencije
- Uzroci tupavosti i njeno liječenje
- Dječija inteligencija u islamu

Dječija inteligencija

Inteligencija je sposobnost za razlučivanje pojmova, sposobnost za inovaciju i unošenje novog, sposobnost za učenje, razmišljanje, shvatanje, razumijevanje, imaginaciju, memorisanje i emociju te sposobnost za rješavanje problema i obavljanja otežanih i komplikovanih poslova.⁴³

Inteligencija je prirodno nasljedna, ali okolina i vanjski uticaji, također, igraju bitnu ulogu u povećanju procenta inteligencije, kroz nova iskustva, stečena saznanja i poznanstva.

Inteligencija se razvija godinama, a postaje stabilna u dvadesetoj godini.

Inteligentno dijete:

- ima jaču moć zapažanja i brže shvata od drugih,
- brže uči i prima ideje i informacije,
- uspješnije je u prebrođavanju problema,
- sposobnije je za razlučivanje pojmova, brojeva i riječi,
- inovativnije je, sposobnije i lukavije u planiranju za postizanje određenog cilja,
- dalekosežnije u sagledavanju posljedica i rezultata vlastitih ideja,
- snalažljivije je u novim i nepredviđenim situacijama,
- uspješnije u intelektualnim aktivnostima,
- fleksibilnije,
- samostalnije,
- upornije,
- oslanja se na sebe,
- svestranije je.

Inteligencija se povećava sljedećim:

1. *Učenjem*; kontinuirano školovanje kod djeteta povećava praktične sposobnosti, za razliku od onoga koje se ne školuje ili ne dovrši svoje školovanje i koje se zadovolji samo srednjom stručnom spremom;

⁴³ *Inteligencija i njen razvoj kod djece*

2. *Medicinskim liječenjem*, odnosno nadzorom; postoji tijesna povezanost između fizičkog i mentalnog razvoja. Mentalni razvoj se zasniva na zdravlju i fleksibilnosti nervnog i žljezdanog sistema u čovjeku;

3. *Ishranom*; ispravna ishrana, koja sadrži sve neophodne, hranjive elemente za metabolizam, ma kako bila jeftina, ima itekakvog uticaja na inteligenciju djeteta. Mlijeko, naprimjer, sadrži visok procenat kalcija, koji poboljšava koncentraciju, čime se povećava mentalna sposobnost djeteta;

4. *Sportom*; stalno bavljenje nekim sportom utiče na inteligenciju djeteta i čovjeka uopće, povećava žljezdanu aktivnost. Krv se penje u mozak pa se mentalne sposobnosti djeteta, koje se bavi sportom, razvijaju bolje od onoga koje se ne bavi;

5. *Emocijama*; buka, svađe i filmovi sa nasiljem, uveliko utiču na mentalne sposobnosti. U ispitivanju, koje je obavio psiholog Hamilton, zahtijevalo se od grupe studenata, na postdiplomskom studiju, da riješe mentalni problem. U tom vremenu, bili su izloženi jakim emocionalnim stresovima kao što su: elektrošokovi, uznemiravajuće svijetlo, posipanje vodom po glavi; što je dovelo do nekontrolisanog ponašanja, pokušaja, koji ni u čemu nisu ličili na racionalno zaključivanje. Udaljavanje djeteta od buke, koliko je to moguće, poboljšava njegove mentalne sposobnosti i koeficijent inteligencije,

6. *Podsticajem na kreativno razmišljanje*; ako dijete, koje ima dobru ideju, podstičemo u tome, ono će doći sa još boljom idejom. Ako nacrtá nepotpun ili loš crtež, treba da ga ohrabrimo: *Lijepo je, samo još da nacrtáš liniju ovdje, ovako, da ovo ovdje malo povećaš, a ovo smanjiš; tako bi bilo još ljepše*. Na taj način podstičemo dijete na inovacije;

7. *Igrama za inteligenciju*; poput šaha, nekih videoigara, sklapanja i rasklapanja kockica, rješavanja računskih operacija, zagonetki, križaljki.

U nastavku ćemo navesti primjere testova inteligencije iz tri nivoa, radi pojašnjenja toga, pazeći pritom da, što je veća brzina rješavanje testova, naročito onih koji se sastoje od težih pitanja, a odgovori tačni ili većinom tačni, to je veća koncentracija i povećan je koeficijent inteligencije. Ovo važi za djecu preko pet godina, dok se za djecu prije te dobi, mentalne sposobnosti mogu prepoznati i razviti u stvarima kao:

- izabiranje onoga iz čega pije, iz skupine drugih posuda;
- razlikovanje dijelova tijela: ovo je oko, ovo nos, ovo noga, itd.;
- imenovanje predmeta: sveska, televizor, medo, itd.;
- brojanje u dva smjera: od 1 do 6 i obrnuto, od 6 do 1;
- razlikovanje glasova: glas vrapca, pijetla, mijaukanje, itd.;
- igranje neke videoigrice, koja zahtijeva koncentraciju;
- sklapanje i rasklapanje kockica.

8. *Ibadetom*; džamija igra veliku ulogu u tome jer ima veliki uticaj, naročito na djecu preko sedam godina. Iako je namaz propisan samo punoljetnima, njegova primjena, podsticanje i navikavanje djece na obavljanje namaza u džamiji, u ovoj ranoj dobi je – mudrost. Uloga džamije se nakon toga može proširiti, obuhvatiti i učenje i hifz Kur'ana, što razvija razmišljanje kod djeteta, povećava njegovu umnu aktivnost i sposobnost – kroz učenje napamet i razmišljanje o njegovom značenju. Uloga džamije je bitna jer stvara i zaživljava moralne vrijednosti kod djeteta.

9. *Igrom*; u periodu ranog djetinjstva je jedan od najbitnijih segmenata razvoja i edukacije, budući da je ona uvod u dječiju aktivnost u ovoj dobi. Uz to, igra razvija kreativne sposobnosti kod djece.

10. *Čitanjem*; knjige edukativnog karaktera pomažu u razvoju inteligencije, povećavaju dječiji intelekt i kreativne sposobnosti. Može se koristiti vijestima i naučnim dostignućima kao i temom sa interesantnim i uzbudljivim razgovorom za predstavljanje edukativnih knjiga za djecu. Čitanje i upoznavanje pružaju djetetu jasnu predstavu o životu, čovjeku, društvu, historiji, Allahu dž.š., Tvorcu svega, te objašnjava proces čovjekovog razvoja, od zemljoradnje do svemirskih istraživanja. Knjiga je jedna od najvažnijih ustanova, koje koriste djetetu. Ona hrani njegov um, razvija sposobnosti, educira ga.

11. *Hobijem i slobodnim aktivnostima*; ovo se smatra najboljom investicijom dječijeg slobodnog vremena. Bitan je faktor, koji utiče na razvitak njegove ličnosti i obogaćuje je brojnim moralnim, zdravstvenim, fizičkim i umjetničkim vrijednostima. Hobiji mogu biti individualni, kao što su crtanje ili krasnopolis, kao što je gluma. Slobodne aktivnosti poput izleta, kampovanja, zajedničkih igara, imaju veliki uticaj na sticanje novih iskustava i razvoj vještina i sposobnosti.

12. *Čitanjem zagonetki*;

13. *Čitanjem ili slušanje priča o mudracima*;
Različita mjerila intelegencije

Postoji više načina za testiranje intelegencije, svako mjerilo ima svojih ograničenosti. Određuje se shodno potrebi za njim. Ove parametre su postavili pedagozi i psiholozi, iz svojih različitih iskustva, eksperimenata i opažanja. Ona su rezultat dugih, iscrpnih iskustava u mjerenju nivoa intelegencije kod djece. Zbog toga ćemo, u kratkim crtama, spomenuti neka od mjerila intelegencije: verbalna metoda, Stanford-Benijeva metoda – kroz koje ćemo pojasniti kako se odvijaju testovi intelegencije. Neki testovi se razlikuju samo u nijansama i postavljanju pitanja, shodno godinama. Neko postavlja određena pitanja djeci u ranijoj dobi, a drugi ih odgađaju. Neki testovi su nastali u određenim društvima i okruženjima, te su nepogodni za druga.

Verbalno mjerilo

Ovaj test se temelji na bilježenju odgovora djeteta i zapažanja njegovog ponašanja.

Sastoji se od više elemenata i ogranaka:

1.) Elementi verbalnog testa:

Sastoji se od šest sporednih testova:

1. Informacije; testiranje školskog znanja i opće kulture;
2. Razumijevanje; vezano je za ispravno poimanje, a shodno stepenu društvene zrelosti kod djeteta npr: *Šta bi uradio, kada bi odrezao prste, ne daj Bože?*;
3. Računanje; ili testiranje računskih operacija iz školskog programa, mimo sposobnosti koncentracije i rješavanja znakova;
4. Sličnosti i podudaranje; testiranje sposobnosti donošenja odluka i zaključaka iz svakodnevnice;
5. Poznavanje riječi; skup testova iz maternjeg jezika i usko je povezan sa govornim faktorom;
6. Ponavljanje brojeva; na njemu obično padaju nestabilna, napeta djeca, a djeca koja kasno progovore su zaostala.

2.) Ljestvica karakteristika verbalnog mjerila, sastoji se od nekoliko sporednih testova, od kojih ćemo spomenuti:

- Dopršetak slike; test koji koriguje moć zapažanja;
- Slaganje slika; mjeri sposobnost djeteta za razumijevanje nekog događaja, a koji bi se dogodio u stvarnom vremenu. Ovaj pokus zahtijeva korištenje govora, kao sredstva logičkog razmišljanja;
- Ruska kocka; sastoji se od skalapanja nekih obojenih geometrijskih oblika (šarena kocka), test koji pokazuje spremnost za analizu i slaganje, što zahtijeva usklađenost oka i ruke.

Korigovano Binijevo mjerilo

To je prva ozbiljna metoda, kao što smo već spomenuli i primjenjiva je na sve uzraste.

Osnovna obilježja:

- Uzrast od 8 mjeseci: dijete pruža ruku da bi dohvatilo mali sjajni predmet;
- 12. mjeseci: dijete oponaša i ispituje zvuku;
- 2 godine: traži se od djeteta da skine omot s čokolade;
- 2,5 godine: pred dijete se stavi pet njegovih igračaka pa se traži da kaže nazive četiriju njih;
- 3 godine: djetetu se da konac i dugmad pa se od njega traži da ih naniže. Treba da poreda najmanje 4 dugmeta, u roku od 2 minute;
- 6 godina: dati mu 4 krnjave slike s licima ljudi bez nosa, jednog oka i sl., a ono treba da pokaže na dio koji fali. Uspjelo je ukoliko to učini sa 3 slike;
- 9 godina: od njega se traži da nađe sličnosti i različitosti između: drveta, uglja, automobila, jabuke, naranče;
- 12 godina: treba ispravno protumačiti sliku, koja mu se da sa strane;
- 14 godina: dati mu sliku, na kojoj su neke stvari dodane, a neke oduzete, zatim od njega tražiti da objasni, zašto slika izgleda glupo.

Sanford-Benijevo mjerilo inteligencije

Radi se o vrlo važnom mjerilu, na koje se oslanjaju mnogi, jer nije uopćeno mjerilo nego se svakom uzrastu određuje specifičan test. To je naučno mjerilo, koje su pripremili dvojica psihologa da bi odgovaralo uzrastu i mentalnim sposobnostima, koje se razvijaju s rastom djeteta.

- Dvije godine: test s raznim oblicima tabli, upoznavanje dijelova tijela, slaganje kockica, nazivanje slika, izvršavanje prostih naredbi, a postoji i rezervno pitanje za upoznavanje sa stvarima i njihovim imenima: cuko, autobus, krevet, igračka, makaze, i sl.
- Tri godine: nizanje dugmadi, nadijevanje imena slikama, sklapanje kockica, memorisanje slika, premiještanje kruga, crtanje prave linije, a rezervno pitanje je poređenje dužina.
- Četiri godine: imenovanje slika, imenovanje predmeta po sjećanju, suprotni predmeti, razlikovanje slika, razlikovanje oblika, shvatanje, a rezervno pitanje je: *Zapamti sljedeće rečenice: Mi idemo na pijacu da kupimo krompira. Samir ima papagaja i daje mu da jede.*
- Pet godina: upotpunjavanje lika čovjeka, previjanje papira, definicije pojmova kao što su: brod, vaga, drvo, dijete, potom premiještanje kvadrata, sličnosti i različitosti na slikama, nepotpune slike, a rezervno pitanje je o čvoru.
- Šest godina: riječi, različitosti između psa i goluba, drveta i stakla, knjige i sveske, zatim sklapanje trouglova, poimanje broja, suprotnosti, praćenje, a rezervno pitanje je reakcija na slike.
- Sedam godina: besmislene slike, sličnosti između dvije stvari: jabuke i šljive, broda i auta, sjekire i žage, zatim razumijevanje imena dana u sedmici, ponavljanje pet brojeva (naprimjer: a: 3, 1, 8, 5, 9; b: 4, 8, 3, 7, 2; c: 9, 6, 1, 8, 3). Rezervni zadatak je: unazad ponoviti tri broja u nizu (a: 2, 9, 5; b: 8, 1, 6; c: 4, 7, 3).
- Osam godina: riječi, sjećanje priča, besmisleni izrazi, razlike i sličnosti (avion i golub, rijeka i more, naranča i jabuka),

razumijevanje, suprotnosti, a rezervno pitanje je o problematičnim situacijama.

- Devet godina: komadi papira, besmisleni izrazi, pamćenje oblika, test rime, ponavljanje četiri broja unazad (3, 6, 1, 8; 4, 7, 8, 1; 9, 7, 1, 4). Rezervno pitanje su riječi koje se rimuju.
- Deset godina: fond riječi, brojanje kocki, imaginarni pojmovi (milost, poslušnost, osveta, sloboda), određeni problemi, davanje opravdanja, ponavljanje šest brojeva unazad (5, 7, 9, 3, 4, 1, 3, 6; 3, 5, 7, 9, 1, 2; 9, 5, 6, 7, 2, 7). Rezervno pitanje je o besmislenim izrazima.
- Jedanaest godina: pamćenje oblika, besmisleni izrazi, imaginarni pojmovi (vez, samilost, porediti, suditi, radozanlost, tuga), pamćenje rečenica kao: *Zimi hladnoća postaje jaka i ljudi oblače svoju toplu odjeću, kada idu na posao; Moja sestra Senada je vrlo vrijedna, dobro uči u školi i pomaže majci u kućnim poslovima; pronalaženja uzroka, sličnost između tri stvari (kokoška, krava i golub; ruža, krompir i drvo; vuna, pomuk i koža; nož, ključ i žica; knjiga, olovka i novine) Rezervno pitanje je davanje razloga.*
- Dvanaest godina: vokabular, besmisleni izrazi, miješanje prošlih događaja, ponavljanje pet brojeva unazad, imaginarni pojmovi, dovršavanje rečenica. Rezervno pitanje je prisjećanje oblika.
- Trinaest godina: ljepše pisanje sastava, imaginarni pojmovi, pamćenje rečenica, zaključci iz stvarnosti, isprekidane rečenice, besmislene slike. Rezervno pitanje je komadić papira.

Tako sve do petnaeste godine.

Primjećujemo da su pitanja postepena, posebno rezervna, koja su prvo rezervna, da bi onda postala osnovna. Zbog toga, jer ona, obično, prevazilaze dob djeteta, kojem su namjenjena.

Neverbalni (praktični) testovi inteligencije

Ovi testovi ne zahtijevaju verbalni odgovor, nego crtež ili neki čin da bi se, zatim, zabilježile greške i vrijeme, koje je bilo potrebno za obavljanje ovog testa.

Jedan od poznatih neverbalnih testova je test sa lavirintima, kojeg je osmislio naučnik Porteus. Taj test se sastoji od nekoliko različitih lavirinata, poredanih po komplikovanosti i to tako da budu odgovarajući inteligenciji djece od 3 do 14 godina. Ovaj test se pokazao korisnim kod glupe, djece s inteligencijom nižom od prosječne i naglupe djece. Osim toga, ovaj test mjeri i entuzijazam, zbog čega, na njemu i padaju zloćudna djeca više nego normalna, koja su sa njima izjednačena u verbalnoj inteligenciji.

Svakako je jedan od najboljih i najraširenijih praktičnih (neverbalnih) testova *Pintner-Patersonov test*. On se primjenjuje kod djece od 4 do 14 godina, a sastoji se od 15 zasebnih ispita, od kojih se 7, sastoji od tabli sa šupljinama raznih oblika, u koje se stavljaju grupe drvenih predmeta različitih oblika i veličina. Tri se ispita sastoje od razbacanih dijelova slika, koje treba sastaviti, a ostali ispiti od komadića drveta i njihovog oblikovanja i sklapanja u oblike, te proste edukativne operacije. Zatim se pred ispitanika postavljaju četiri kocke, a na njemu je da udarcem pete napravi određen oblik i redoslijed. Nakon toga, od njega se traži da, svaki put kad to uradi, pokuša da napravi isti oblik i redoslijed.

Praktični testovi inteligencije se koriste za ispitivanje nepismenih, stranaca, gluhih, nijemih, male djece, slaboumnih, odnosno osoba sa različitim mentalnim razvojem ili onih koji imaju govorne mahane.

Naučnik Burt je proveo istraživanja o zaključivanju koja su, zapravo, mentalni testovi čiji je cilj mjerenje dječije sposobnosti zaključivanja u različitim aktivnostima. Burt je dokazao, da djeca spadaju jednom od sljedećih specifikuma:

- Sa šest i pol godina su u stanju da odgovore na pitanja poput: *Ako je Ahmed pametniji od Hasana, a Osman gluplji od Hasana; koji je od njih trojice najgluplji?*;

- U sedmoj godini mogu da odgovore na pitanja tipa: *Ako životinja ima duge uši, onda je ona ili magarac ili mazga, a ako ima debeo rep, ona je ili magarac ili mazga; pa šta će onda biti životinja ako ima duge uši i debeo rep?*
- U osmoj godini, djeca mogu da odgovore na pitanja kao: *Ako ja ne volim putovanja po moru niti volim morske plaže, gdje da odem da provedem svoj odmor: U Tunis, selo ili Neum?*
- Djeca, prije jedanaeste godine, ne mogu odgovoriti na pitanja sljedeće konstrukcije: *Ako imam 10 maraka, ići ću taksijem ili vozom, ako padne kiša, onda ću ići vozom ili autobusom, a kako ću. onda ići ako imam 5 maraka i padne kiša?*

Rezime je u tome da dijete, od svoje sedme godine, može logički da razmišlja i biva primjetan skok u sposobnosti zaključivanja, početkom osme godine i pretežno se zaustavlja kod: povećanja sposobnosti za razlučivanje, veze između pojmova i stvari, povećanje njegovog iskustva i sticanja nekih ustaljenih načina promišljanja.

Važnost rezultata testova inteligencije

Istraživanja su otkrila bitnost tih testova i mjerenja, koji nam pomažu u raspodjeli pojedinaca, shodno njihovim mentalnim sposobnostima i to, s obzirom na njihovu genijalnost: izrazito inteligentni, srednje inteligentni, tupavi. Ta podjela je važna, zbog sljedećeg:

- otkrivanja nadarenih,
- uočavanja slaboumnih i njihovo razlikovanje od normalnih,
- klasifikacije učenika u grupe, shodno njihovim mentalnim sposobnostima i inteligenciji,
- psihološkog usmjeravanja,
- usmjeravanja u obrazovanju, edukaciji i odabiru zanimanja,
- aktivnog učestvovanja u otkrivanju zaostalosti u učenju i njihovih uzroka,
- otkrivanja individualnih razlika u sposobnostima i spremnostima.

Praktični primjeri

Testovi inteligencije⁴⁴

(1)

1. Oko tebe se stalno vrti, a ti ga ne vidiš. Šta je to?
2. Izbaci uljeza iz ovih riječi i objasni to: Tuzla, Travnik, Visoko, Novi Pazar!
3. Koje slovo nedostaje u ovoj riječi: d _ n ?
4. Koji broj nedostaje u ovom nizu brojeva: 5 – 10 – _ – 20?
5. Napravi rečenicu od sljedećih riječi: džamija – u – muslimani – klanjaju!
6. Poredaj sljedeća slova: r – u – n – b – k – d – č – a – i – o – e!
7. Poredaj sljedeće brojeve: 22 – 60 – 14 – 2 – 8 – 36 – 54 – 76 – 12!
8. Napravi suprotnosti od sljedećih slova: o – o – b – c – l – n – e – j – r – i!
9. Množina od riječi 'lav' je?
10. Svaka tačka obilježava jedno slovo riječi, koja nedostaje: je najveći.
11. Šta je greška u iskazu: *Žumance jajeta je belo ili žumance jajeta je bijelo?*
12. Dijete od konja i kobile je?
13. Zvuk kojim se oglašava konj?

⁴⁴ Postoji postepenost u redoslijedu, glede pitanja, tri testa.

14. Šta je čudno u rečenici: *Mače jede ječam*?

15. Stavi znak odgovarajuće operacije (+, -, x, ÷), u praznine između brojeva: $6 _ 5 _ 5 _ 15 = 50$!

16. Navedi 3 načina korištenja drveta!

17. Navedi 5 riječi, koje počinju slovom B!

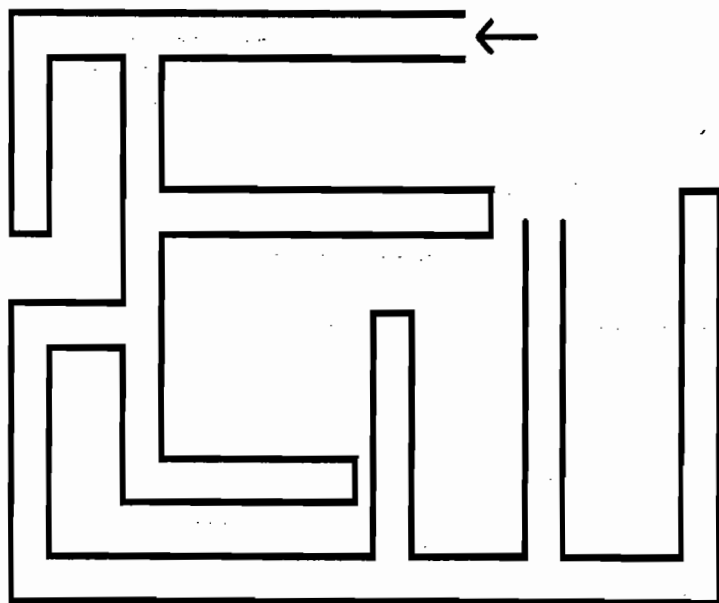
18. Navedi 3 nemoguće stvari!

19. Navedi 4 od deseterice, koja su obradovana Džennetom!

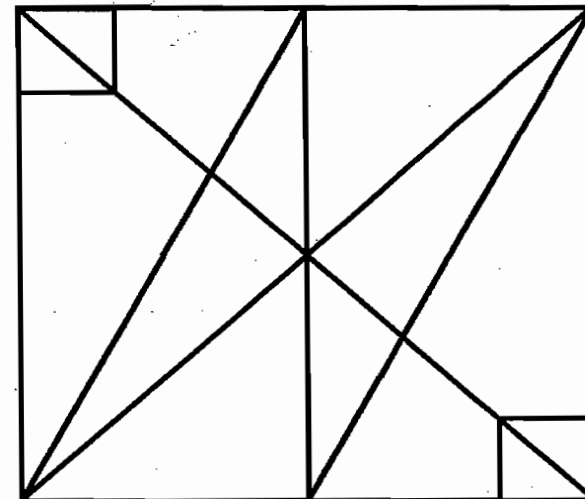
20. Nabroj 3 stvari, koje bi se dogodile da ne postoji pisanje!

21. Šta bi bilo da imaš jedno oko?

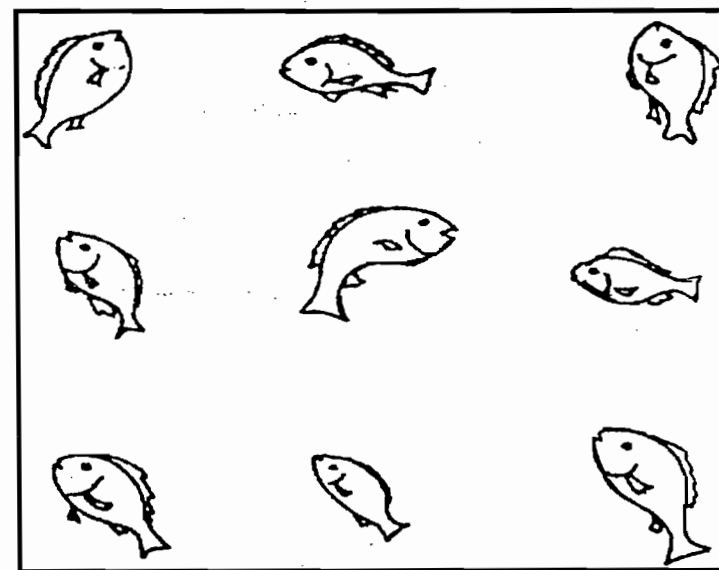
22. Slijedi strjelicu i izađi iz lavirinta!

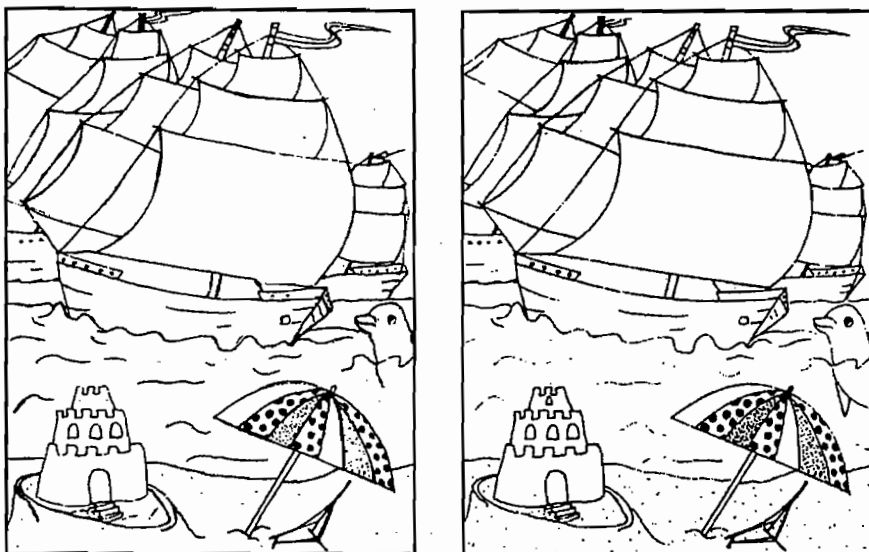
23. Koliko je trouglova na ovoj slici?

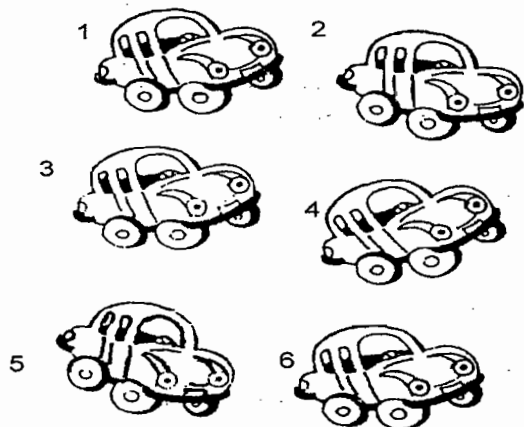
24. U ovom četverouglu se nalazi 9 riba. Da li možeš nacrtati samo dva četverougla, tako da svaka riba bude ogradena od druge?

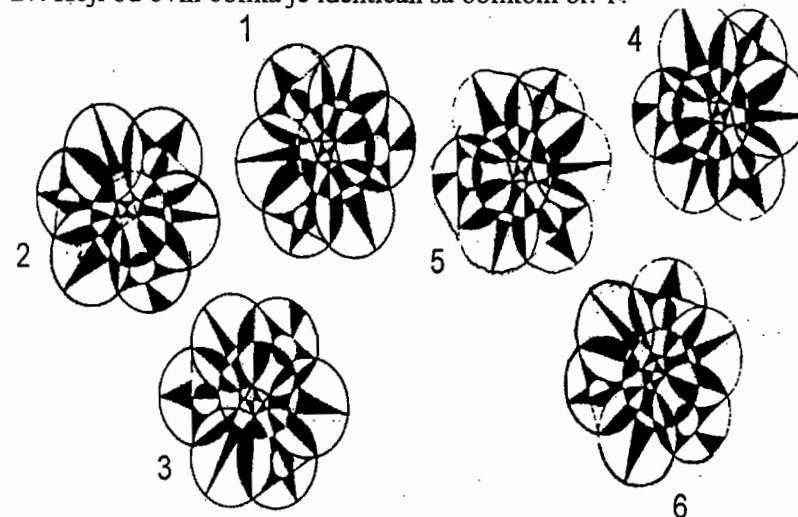
25. Između dva crteža postoje razlike. Pokušaj da ih pronadeš!

26. Između ovih 6 automobila, samo su dva identična. Možeš li ih otkriti?

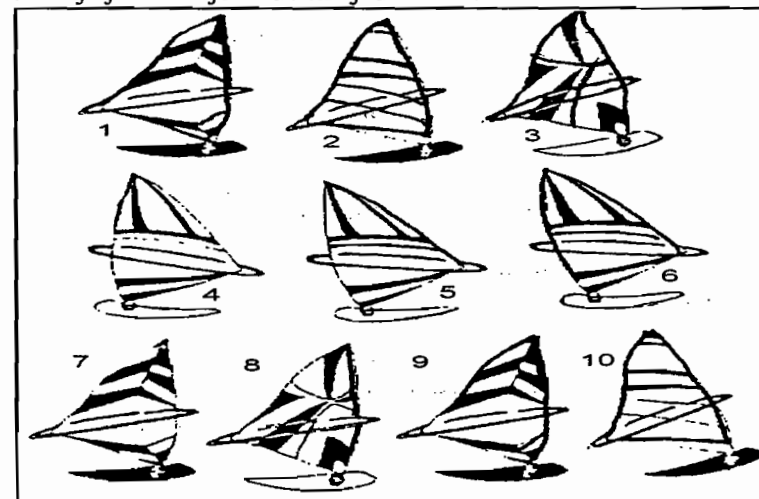
27. Koji od ovih oblika je identičan sa oblikom br. 1?

28. Ako se radi o desnoj ruci, stavi znak „x“ u desno polje, a ako je lijeva onda u lijevo!

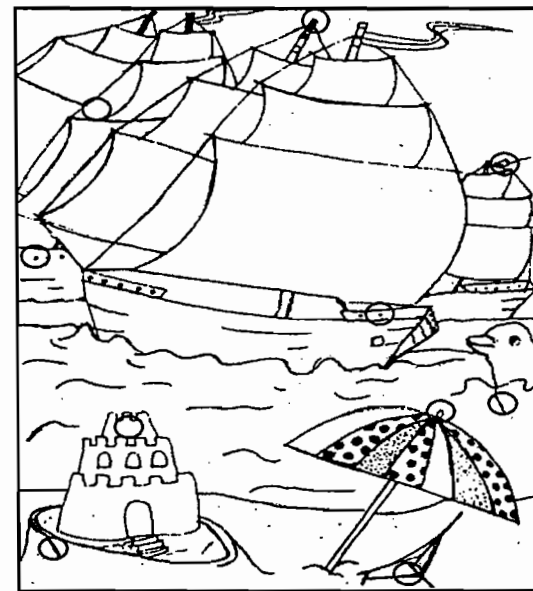
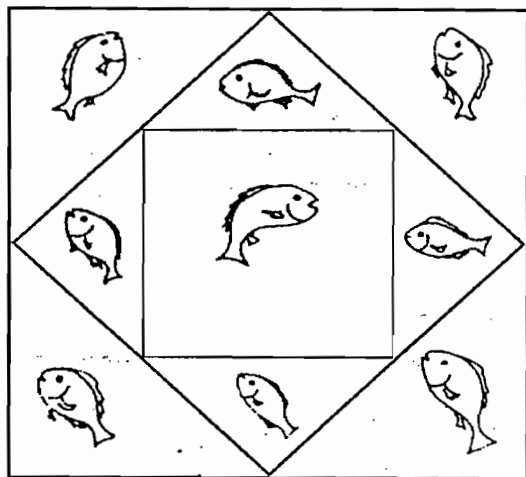

29. Koja jedrilica je identična jedrilici br. 1?

Rješenja:

1. Vazduh
2. Novi Pazar jer su ostali gradovi u Bosni i Hercegovini.
3. a
4. 15
5. Muslimani klanjaju u džamiji.
6. dobar učenik
7. $7 - 2 - 8 - 12 - 14 - 22 - 36 - 54 - 60 - 76$
8. crno - bijelo
9. lavovi
10. Allah dž.š.
11. Žumance jajeta je žuto, ne belo niti bijelo.
12. ždrijebe
13. njištanje
14. Čita se odzada, isto kao i sprijeda.
15. $6 \times 5 + 5 + 15 = 60$
19. Ebu-Bekr, Omer, Osman, Alija
23. 34 trougla
- 24.

25.

26. 4 i 5

27. 6

28.

X			X		X	
---	--	--	---	--	---	--

29. 9

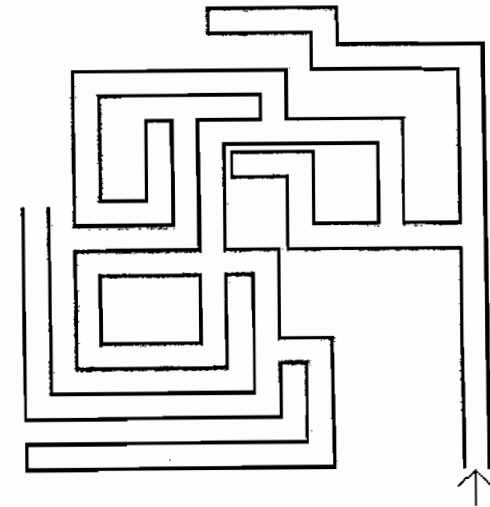
(2)

1. Na njega se sudi voda i drveće komeša, poginje se pred njim cvijeće, a oblaci bježe. Ko je on?
2. Koja je riječ među ovim riječima čudna i zašto: hrvanje, boks, karate, plivanje, tajkvando?

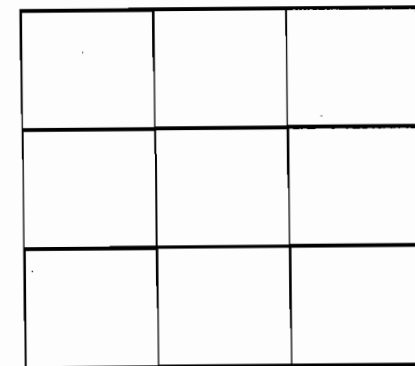
3. Koje slovo nedostaje u ovoj riječi: As _ ir?
4. Koji broj nedostaje između ovih brojeva: 2 – 5 – _ – 11 – 14?
5. Poredaj sljedeće riječi: majke, pod, je, Džennet, noge!
6. Poredaj sljedeća slova: k – f – d – č – n – j – e – i – a!
7. Poredaj sljedeće brojeve: 1202 – 1500 – 26 – 1130 – 2040 – 502 – 112 – 110 – 404!
8. Napravi dvije suprotnosti od sljedećih slova: t – r – k – g – o – a – k – o – u – d!
9. Napravi množinu od riječi „sklek“!
10. Svaka tačka predstavlja jedno slovo: Car je isto što i
11. Koja je greška u rečenici: *Imam trojicu braće: Hasana, Harisa i mene?*
12. Kako se zove ženka od psa?
13. Kako se naziva zvuk, kojim se oglašava pas?
14. Šta je čudno u rečenici: *Ana voli Milovana?*
15. Stavi znak odgovarajuće operacije (+, -, x, ÷) u praznine između brojeva: 5 _ 6 _ 5 _ 19 = 25
16. Navedi 5 načina korištenja drveta!
17. Navedi 10 riječi, koje počinju slovom B!
18. Navedi 5 nemogućih stvari!
19. Navedi trojicu muslimanskih učenjaka!
20. Spomeni 5 stvari, koje bi se dogodile da ne postoji pisanje!

21. Šta bi bilo, da imaš jedno oko na leđima?

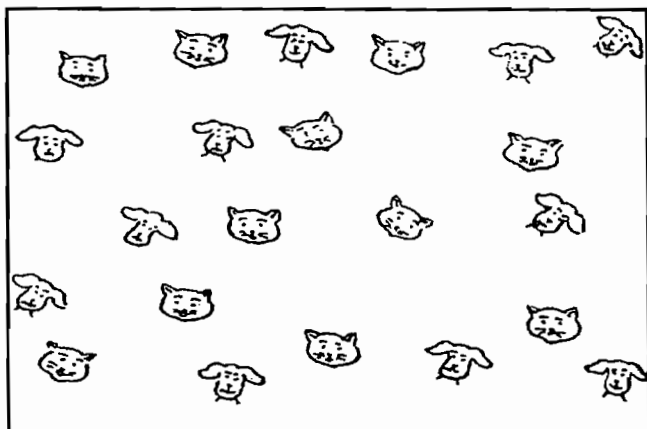
22. Slijedi strjelicu i izađi iz lavirinta!

24. Koliko je četverouglova na ovoj slici?

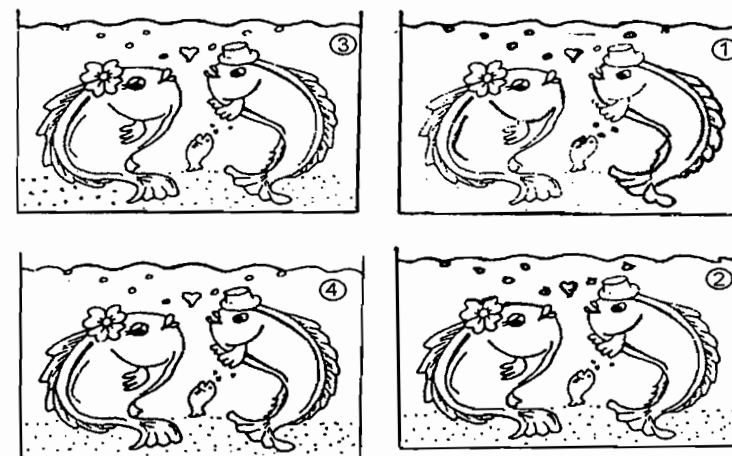
24. Da li možeš jednom linijom nacrtati ogradu, koja će ograditi pse od mačaka, tako da svi psi budu u jednom toru, a sve mačke u drugom?

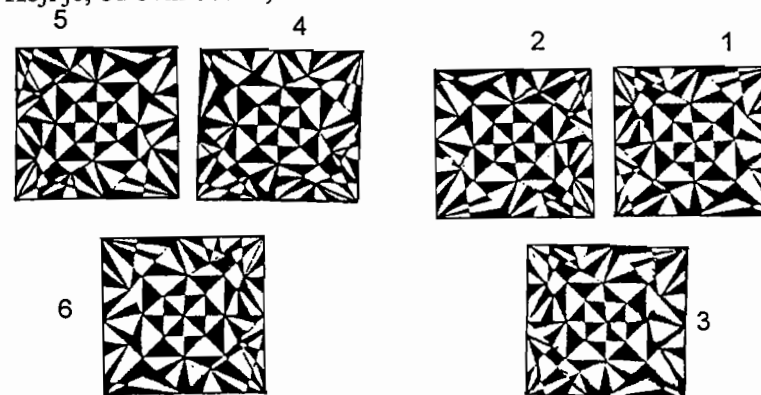
25. Između dva crteža postoji 15 razlika. Pokušaj da ih pronađeš!

26. Između ove 4 slike, samo su dvije identične. Možeš li ih otkriti?

27. Koji je, od ovih oblika, identičan sa oblikom br. 1?

28. Ako se radi o desnoj ruci, stavi znak „x“ u desno polje, a ako je lijeva, onda u lijevo polje:

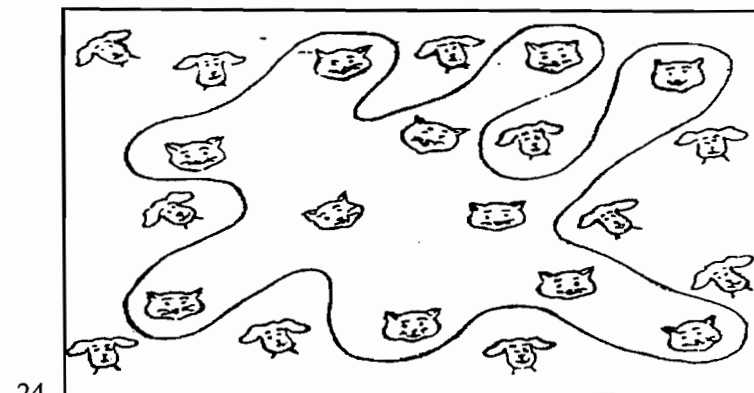

29. Možeš li prepoznati, koja sjena odgovara ovoj ptici?

Rješenja:

1. Vjetar
2. Plivanje jer nije borilačka vještina.
3. m
4. 8
5. Džennet je pod nogama majki.
6. fin dječak
7. 26 – 110 – 112 – 404 – 502 – 1130 – 1202 – 1500 – 2040
8. dugo – kratko
9. sklekovi
10. kralj
11. Imam dva brata: Hasana i Harisa. Ili: Mi smo trojica braće: Hasan, Haris i ja.
12. kuja
13. lajanje
14. Može se pročitati i s desne strane, isto.
15. $5 + 6 - 5 + 19 = 25$
23. 36 červerouglova

24.

25.

26. 3 i 4

27. 4

28.

	X	X			X
--	---	---	--	--	---

29. 5

(3)

1. Seljak želi da pređe rijeku, a sa sobom ima vuka, ovcu i vreću žita. Nađe čamac, koji može ponijeti dvoje. Razmisli da, ako bi ostavio vuka s ovcom, on će je pojesti, a ako ostavi ovcu sa žitom, pojest će ga. Možeš li mu pomoći da pređe rijeku sa svim stvarima.
2. Koja je riječ, među ovim riječima, čudna, i zašto: e - l j - k - r - a, t - a - a - d - k - o - v, k - r - a - s - l - i, r - m - n - l - a - i, t - r - a - z - l - a?
3. Koje slovo nedostaje u ovoj riječi: M _ rsad?
4. Koji broj nedostaje u ovom nizu: 10 - 24 - 38 - _ - 66?
5. Poredaj sljedeće riječi: nauči - najbolji - druge - Ku'ran - onaj - je - koji - njemu - i - podučava!
6. Poredaj sljedeća slova: r - a - l j - v - š - j - t - e - e - k!
7. Poredaj sljedeće brojeve: 14 - 234 - 505 - 611 - 196 - 1050 - 1670 - 3401 - 207 - 20 - 51!
8. Napravi dvije suprotnosti od sljedećih slova: z - u - b - d - a - l - k - o - i - l - e!
9. Množina riječi „vrata“ i „kamen“?
10. Svaka tačka predstavlja jedno slovo: je ruka koja daje.
11. Koja je greška u rečenici: *Ako može 5 mačaka da proguta 5 miševa u 5 minuta, onda može 40 mačaka 80 miševa, u istom vremenu.*
12. Ženka vuka zove se?
13. Zvuk kojim se oglašava vuk ?
14. Šta je čudno u rečenicama: *U Rimu umiru i Sir ima miris?*

15. Stavi znak odgovarajuće operacije (+, -, x, ÷) u praznine između brojeva: 4 _ 3 _ 5 _ 15 = 20?

16. Navedi 7 načina korištenja drveta!

17. Navedi 15 riječi koje počinju slovom B!

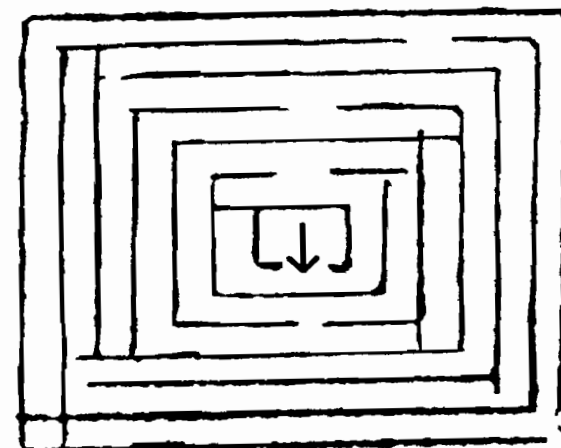
18. Navedi 8 nemogućih stvari!

19. Navedi trojicu ashaba!

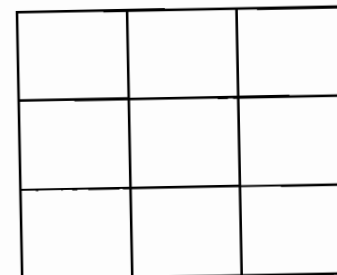
20. Navedi 10 posljedica, koje bi se dogodile da ne postoji pisanje!

21. Šta bi bilo da imaš jedno oko, umjesto uha?

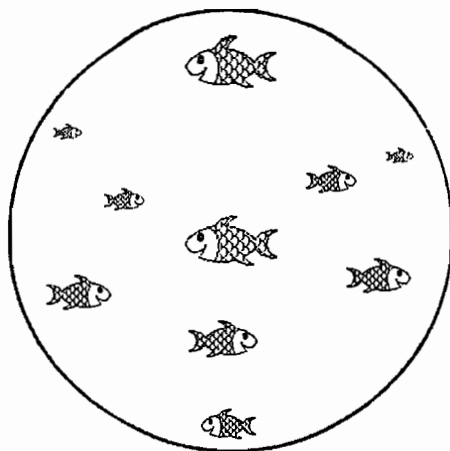
22. Slijedi strjelicu i izađi iz starog egipatskog labirinta!

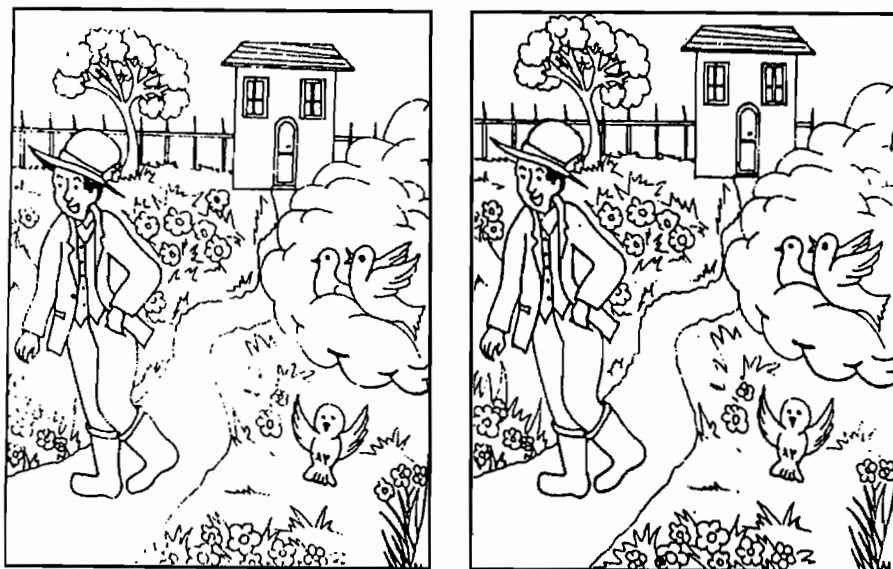
23. Koliko je četverouglova na ovoj slici?

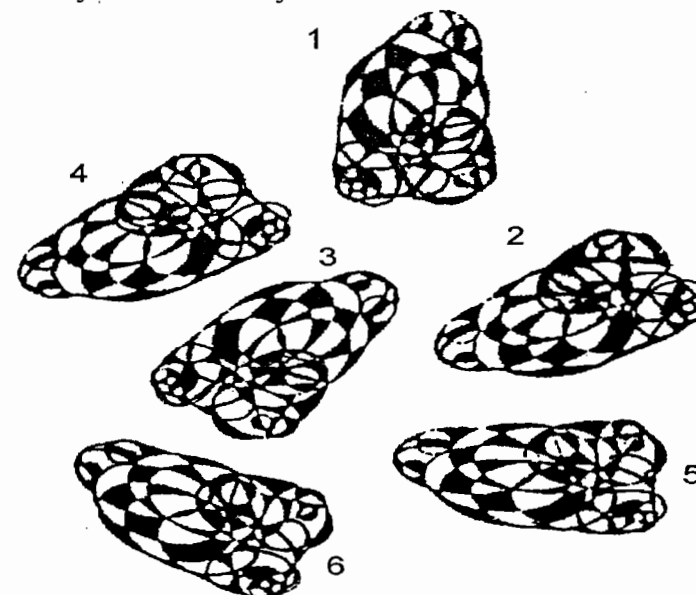
24. U krugu se nalazi 10 ribica. Da li možeš, unutar tog kruga, nacrtati tri druga kruga, tako da sve ribice budu odvojene?

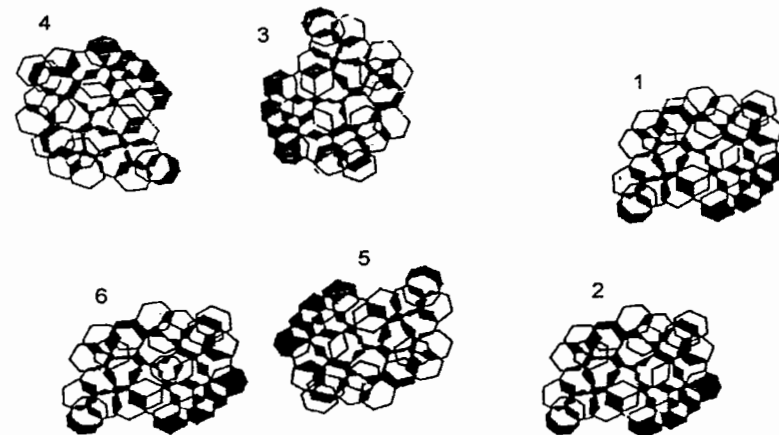
25. Između dva crteža postoji 15 razlika. Pokušaj da ih pronađeš!

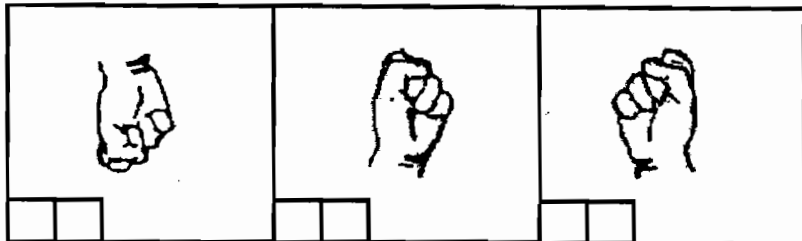
26. Koji od ovih oblika je identičan sa oblikom br. 1?

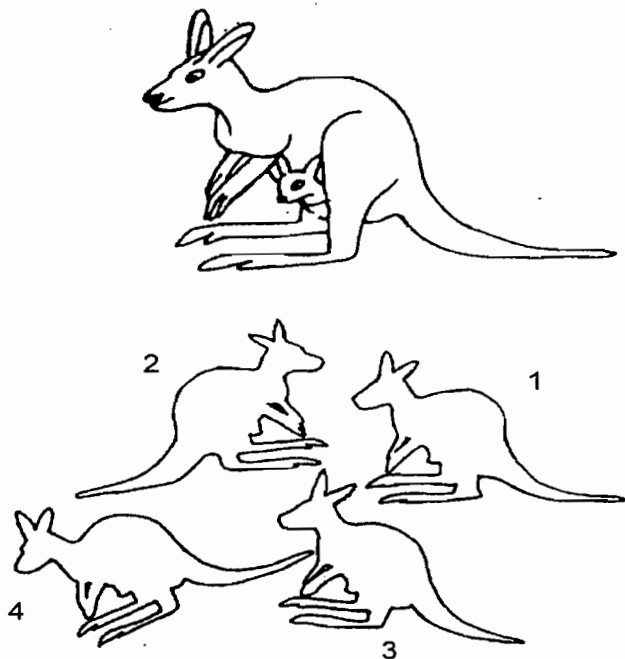
27. Pred tobom ima 6 oblika sastavljenih od šestougaonika. Svi se međusobno razlikuju, osim dva, možeš li ih pronaći?

28. Ako se radi o desnoj ruci, stavi znak „x“ u desno polje, a ako je lijeva, onda u lijevo:

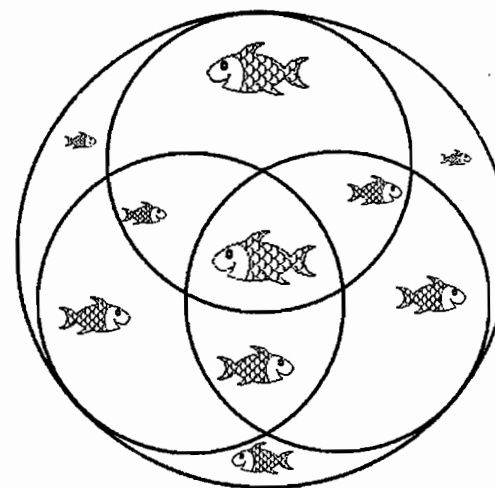

29. Silueta kengura je nacrtana 4 puta. Koja, od te 4 siluete, odgovara prvoj, cjelovitoj slici?

Rješenja:

1. Uzme ovcu i ostavi vuka sa žitom, zatim se vrati sam, uzme vuka i pređe s njim rijeku, pa se vrati sa ovcom i uzme žito i, na kraju, vrati se sam da uzme ovcu.
2. Mlinar, a ostali su: zlatar, slikar, advokat i ljekar.
3. i
4. 25
5. Najbolji je onaj koji nauči Kur'an i njemu druge podučava.
6. vješt ljekar
7. $14 - 20 - 51 - 196 - 207 - 234 - 505 - 611 - 1050 - 1670 - 3401$
8. daleko – blizu
9. vrata i kamenovi
10. bolja
11. 40 mačaka može da proguta 40 miševa, a ne 80.
12. vučica
13. zavijanje
14. Isto se čitaju s obje strane.
15. $4 - 3 \times 5 + 15 = 20$ (po redoslijedu brojeva)
23. 14 červerouglova
- 24.

25.

26. 2 i 5

27. 5

28.

	X	X			X
--	---	---	--	--	---

29. 4

Tupavost

Ovdje ne govorim o ludilu ili mentalnom poremećaju poput blesavosti i sl. nego o tupavosti, u smislu manjka inteligencije kod djeteta, čija je najbitnija i najizrazitija karakteristika – ograničene sposobnosti, naročito govorne sposobnosti, što dovodi do poteškoća u govoru, čitanju i pisanju, zaostalosti u sposobnosti u računanja. Također i umanjena sposobnost procjene situacija i snošenja odgovornosti, te nemogućnost aklimatizacije u društvu.

Uzroci:

1. Tupavost jednog od roditelja;
2. Majčino konzumiranje nekih lijekova tokom trudnoće, bez upute ljekara;
3. Oboljenje majke zaraznom bolesti, koja utiče na fetus;
4. Učestali pregledi tokom rane trudnoće i izlaganje infracrvenim zrakama;
5. Izlaganje ploda opasnosti, uzrokovane trovanjem, šokom ili nezgodom, u toku trudnoće;
6. Loša ishrana majke tokom trudnoće i izraziti manjak vitamina, posebno vitamino A i B;
7. Gušenje ili nedostatak oksigena kod teških porodaaja;
8. Povreda glave djeteta nakon rođenja i oštećenje dijela mozga;
9. Uklještenje ili suzbijanje kičmene moždine sa moždanim šupljinama, što utiče na nervni sistem i dovodi do maloumnosti;
10. Izlaganje djeteta teškim groznicama kao što je cerebralni i spinalni meningitis;
11. Povreda lobanje u saobraćajnim nesrećama i sl.;
12. Poremećaj endokrine žlijezde i manjak njenog lučenja, kao i manjak lučenja štitne žlijezde;
13. Slabost općeg zdravlja, usljed loše ishrane;
14. Potištenost, demoralisanost i bezvoljnost za davanje i uzimanje.

Tretman:

- 1) Medicinski pregled radi dijagnoze i odgovarajuće liječenje, ukoliko je potreban hirurški zahvat;
- 2) Pružanje atmosfere sigurnosti i smiraja u porodici;

- 3) Razvijanje mentalne sposobnosti računskim operacijam, umnim djelatnostima, igrama inteligencije, sklapanjem i rasklapanjem;
- 4) Vođenje računa o pravilnoj ishrani, koja treba da sadrži sve hranjive elemente, neophodne za djete.

Dječija inteligencija u islamu

- I. Poslanik s.a.w.s je ponudio islam svome amidžiću Aliji b. ebu-Talibu, pa mu on odgovori. „Tražit ću mišljenje svoga oca“, a tada mu je bilo oko sedam godina. I, uistinu, ne prođe nekoliko, a dođe Alija da obznani svoj islam pred Poslanikom s.a.w.s, pa ga On upita: „Upita li oca, Alija?“, pa mu odgovori dječak sa čvrstim samopouzdanjem: „Kad me Allah stvorio, je li pitao moga oca? Ne, tako mi Allaha, ne treba mi dozvola oca da obožavam Onoga, koji me stvorio.“
- II. Pitao je Muavija Abru b. Saida, koji je bio dječak: „Kome te je oporučio tvoj otac?“, a Said reče: „Oporučio mi je, a nije me oporučio.“
- III. Jedne prilike je Harun er-Rešid jeo kod nekog čovjeka, kad ugleda malog dječaka pa viknu: „O dječče, koja je kuća bolja: ova vaša ili kuća Vođe pravovjernih?“ Dječak odgovori: „Naša kuća je bolja, sve dok je Vođa pravovjernih u njoj, a kada on ode svojoj kući, onda je ona bolja.“
- IV. Pitao je El-Mu'tasim dječaka El-Fetha b. Khakana: „Je li, o Feth, vidje li išta ljepše od ovoga prstena?“, pa dječak reče: „Da, o vladaru pravovjernih, ruka na kojoj je prsten je ljepša od njega.“
- V. Ibn ez-Zubejr, dok je bio dječak, igrao se sa mališanima, kad odatle naiđe Omer b. Hattab r.a. pa sva djeca pobjgoše, a on osta. Omer ga upita zašto nije pobjegao sa svojim drugovima, a Ez-Zubejr reče: „O vladaru pravovjernih, niti sam počinio zločin pa da se bojim, niti je put uzak pa da ne možeš proći.“
- VI. El-Asmai kaže: „Pitao sam jednog malog arapskog dječaka: „Bi li volio da imaš 100 000 a da si glupan?“, a on mi odgovori: „Ne, tako mi Allaha!“, upitah ga: „Zašto?“, a on reče: „Bojim se da mi glupost ne bi odnijela imetak, a ona i dalje ostala kod mene.““

Dvanaesto poglavlje

TVOJE DIJETE IMA PROFTNJEN LUKUS

- Osvjetlaj je mišlost
- Da li tvoje dijete ima ukusa?
- 99 praktičnih primjera

Tvoje dijete ima smisla

Kada uđeš u autobus i ugledaš starog čovjeka, kojem je teško stajati, a odmah pored njega, bezosjećajno i bezbrižno, sijedi dijete, shvatit ćeš, zašto želim da govorim o ovome.

Pleminiti Poslanik a.s. je s minbera ugledao čovjeka raščupane kose, kako ulazi u džamiju i nije ga izgrdio niti osramotio. Sve što je uradio, bilo je da mu je išaretio na to, vodeći pritom računa o njegovim osjećajima, što je čovjek razumio te otišao da se sredi.

Kada su se neki ashabi smijali tanjušnim nogama plemenitog ashaba Abdullaha b. Mesuda r.a., koji je bio izrazito mršav, Poslanik s.a.w.s. im je odgovorio: „Vi se čudite Ibn Mesudovim nogama?! Tako mi Allaha dž.š., one su kod Allaha dž.š. teže od brda Uhud.“

Kako li je velika ta ličnost, koja brine o osjećanjima drugih.

Poslanik s.a.w.s. bi ubrzavao namaz, kad bi čuo plač djeteta, iz milosti prema njegovoj majici.

Branio je Bilala r.a., kada mu je Ebu-Zer r.a. rekao: „Crnjo!“, na što mu je Poslanik kazao: „Ti si čovjek, u kojem je ostalo džahilijeta“, na što se Ebu-Zer izvinio.

I često bi govorio: „Šta je s ljudima; rade to i to“, ne otkrivajući njihova imena iz bojazni da će povrijediti njihova osjećanja.

Ovi su primjeri samo kap u moru i upućuju na profinjen ukus i suptilnost. Našoj djeci, moraju se stalno isčitavati ovakvi primjeri, da bi se navikavala na moral i profinjenost sa drugima, pa makar bili i mlađi od njih. Dijeca mora da, od malehna, znaju da koriste blage riječi i mile izraze i da im je stalo do toga ili do njihovih učinaka. Neka im u glavi uvijek bude izreka „Blagost je milost“ i neka postupaju po njoj. Ako želiš da je tvoje dijete profinjeno i ima ukusa, predocić ćemo praktične primjere, koji će ti pomoći u tome.

Praktični primjeri

1. Neizrugivanje ničije odjeće, načina govora, pokreta, niti njegovo imitiranje;

2. Nekorigovanje grešaka pred drugima;

3. Poruga je zabranjena;

4. Ako neko, od njega nešto posudi, neka nikome ne govori za to;

5. Posjete treba da budu najavljene, ne iznenadne ili kasno;

6. Ne duljenje pri posjeti, naročito ako se radi o bolesniku;

7. Netraženje mahane u jelu, koje ponudi prijatelj ili domaćin. Treba kazati: *Ruke ti se pozlatile, vrlo je ukusno;*

8. Nikoga ne spominjati po grešci, koju je počinio;

10. Ne čitati novine na trafici, a da ih ne kupi;

11. Ako novine posudi, neka ih vrati onako kako ih je i uzeo;

12. Neka nikome ne govori: *Jesi li ti to moj vršnjak pa da se igraš/stojiš sa mnom!* ili *Jesi li ti to ravan meni?!*;

13. Neka nipošto ne prekida govornika;

14. Neka, ni u čiji džep, ne trpa ruke;

15. Neka ne čita iz tuđe knjige ili sveske bez njegova dopuštenja;

16. Nikada neka ne traži nešto na poklon;

17. Neka ni od koga ne traži nešto, što taj ne može ispuniti;

18. Neka nikome ne kaže: *Jesi li ti magarac pa ništa ne razumiješ?*, a ako neko to njemu kaže neka samo odgovori: *Ja nisam magarac, ja sam taj i taj;*

19. Neka nikoga ne dovodi u neugodnu situaciju;

20. Neka ne govori: *Ovo mjesto je uvijek baksuzno;*

21. Neka, tokom dijaloga, slijedi sljedeći bonton: *Ti si u pravu, ali šta misliš bi li bilo bolje, ako bi uradili to i to* i neka drugima ne govori da griješe i da im je priča beskorisna;
22. Ne pljuvati po putu;
23. Neka ne podiže glas na druge, naročito ne na starije;
24. Ne bacati papiriće ili druge predmete kroz prozor;
25. Igrati se dalje od ljudi kojima to smeta;
26. Kod telefonskog razgovora, davati do znanja sagovorniku da je pokraj telefona, govoreći: *da* ili *hm*;
27. Neka sebe stavi u položaj drugih, prije nego ih okarakteriše;
28. Gledanje u sagovornika tokom konverzacije je nužno;
29. Gledanje u onog s kojim se rukuje je vrlo bitno;
30. Davati sagovorniku do znanja da dosljedno prati njegov govor, šuteći pritom i dajući znake kao: *da*, *jeste*, i sl. da bi mu dao podršku;
31. Kod traženja detaljnijeg objašnjenja neka, naprimjer kaže: *Vrlo sam sretan što ovo učim od vas, ali da li biste mi mogli pojasniti prethodnu tačku detaljnije?*;
32. Neka uvijek persira starije ili ih oslovljava sa: *Gospodo*, *Gospodine* i sl., nipošto sa *ti*;
33. Izbacivanje slina i pljuvačke nasamo i prigušeno, nipošto kod jela i koristiti maramicu;
34. Ako u hrani nađe nešto neka ga diskretno izbaciti, a ako ne jede, neka ne spominje razlog;
35. Ne smije prekidati telefonsku vezu prije sagovornika, niti zatvarati vrata nekome u lice;

36. Neka ne kasni u javljanju na telefon niti u otvaranju vrata;
37. Ustati starijem od sebe u javnim sredstvima prijevoza;
38. Ne ostavljati ostatke hrane u posudu, dok drugi jedu sa njim;
39. Ako primjeti da dvojica žele nasamo da razgovaraju, neka ne insistira da ostane sa njima;
40. Neka ne pojačava kasetofon ili radio, pa makar se radilo o Kur'anu;
41. Ne razgovarati sa tuđeg telefona, a ako mora, neka ne traje više od tri minute;
42. Ne pije iz boce u društvu, neka koristi čašu;
43. Prilikom posjete, lagano kucati na vrata;
44. Zabranjeno je dozivati sa ulice traženog, umjesto penjanja na sprat;
45. Učestvovati u objedovanju sa svojim drugovima, kad jedu kod njega, makar i ne bio gladan i ne ustajati iza sofe, dok ne ustanu svi;
46. Ne ulaziti u džamiju sa zadahom crnog ili bijelog luka;
47. Ne tražiti određenu hranu ili piće od domaćina, da ga ne bi doveo u nezgodan položaj;
48. Jedenje, idući putem, zabranjeno je;
49. Ne tražiti ni od koga da ga pozove na nešto (ručak i dr.);
50. Neodbijanje ponuđene hrane kod nekoga, makar i ne bio gladan ili ne planirajući to;
51. Kada mu dođe gost, neka mu ponudi ono što mu je namijenio i neka ne pita: *Hoćeš li popiti nešto?* ili *Hoćeš li prvo jesti sa mnom?*;

52. Neskakanje u stanu, lupanje, kucanje i sl., da ne bi uznemiravao stanare ispod;
53. Neotvaranje ladica, torbe ili ormara kod posjete drugu;
54. Skidanje obuće, pri ulasku u svoju ili tuđu kuću, veoma je bitno;
55. Brzo izvinjenje poslije pogreške;
56. Smijanje, na žalosti, opovrgava etiku;
57. Neka ne kori mlađeg brata ili sestru u prisustvu oca ili starijeg brata;
58. Neka ne pruža noge ispred roditelja;
59. Neka ne sjedi prekrštenih nogu pred nekim;
60. Neka ne leži ili se ispruža pred roditeljima ili pred gostima;
61. Neka starijem ponese ili mu, makar, pomogne u nošenju;
62. Rezanje i razbacivanje noktiju u džamiji ili nečijoj kući je zabranjeno;
63. Neka ne baca oljupinu od kikirikija, oraha i sl., na nepredviđeno mjesto niti na zemlju ili prema nekome;
64. U džamiji stajati u safovima za djecu (iza starijih) jer je to sunnet, za čije se izvršenje zaslužuje nagrada;
65. Neka ne sjedi na stolicama, a stariji od njega, na zemlji;
66. Neka ne pušta vjetrove pred drugima;
67. Neka se ne podriguje pred drugima;
68. Neka stavi ruku na usta prilikom kihanja, kašljanja ili zijevanja;

69. Neka ne kori mlađeg brata ili sestru pred nekim ili ih degradira, naročito ne, pred njihovim drugovima;
70. Da svoju odjeću ostavi, nakon svlačenja, na mjesto predviđeno za to, a ne da je razbacuje naokolo;
71. Da traži dozvolu za otvaranje majčine ili sestrine torbe ili ormara;
72. Da ne piše po posuđenim knjigama;
73. Da ne prisustvuje razgovoru roditelja, u njihovoj sobi;
74. Neka ne stavlja Kur'an na pod niti stavlja na njega druge predmete ili se naslanja na njega;
75. Da ne zanovijeta svojim roditeljima pred drugima ili pred trgovcima;
76. Da složi svoju obuću, kod ulaska u džamiju, te da pazi da ne uprlja njome;
77. Da ne kopa hranu po tanjiru, pogotovo ako jede s nekim;
78. Pri kucanju na vrata, tražiti dozvolu za ulazak i na pitanje: *Ko je?*, ne odgovarati sa: *Ja!* nego da kaže svoje ime;
79. Da na nečiji poziv ne odgovara sa *ja, ha, šta je?* nego sa: *da* ili *molim*;
80. Neka ne čačka nos pred nekim ili za vrijeme jela;
81. Neka ne ulazi u džamiju, poslije igre, prljavih nogu;
82. Kod posjete nekoga, neka ne zuri u slike ženske čeljadi;
83. Nevrzmanje po kući domaćina;
84. Kad razgovara sa nekim, neka ga ne napušta, iznenada odlazeći drugome;

85. Da ne sjedi na tuđem autu;

86. Ne plaziti jezik i ne rugati se;

87. Ne otresati ruke u tanjir sa ostacima harane;

88. Ne skidati odjeću ni pred kim;

89. Ne gledati nekog kako jede;

90. Uvijek jesti i piti desnom rukom;

91. Ne ulaziti i ometati drugoga za vrijeme jela;

92. Ispraćanje gosta, makar van stana;

93. Ne kasniti na zakazane termine;

94. Ostaviti ime, kod odlaska drugu ili nazivanja telefonom, ako on nije tu;

95. Ne dobacivati preko telefona ni u šali;

96. Otići i izviniti se onom, koga je udario tokom igre;

97. Ne pozdravljati se sa starijima, sjedeći;

98. Ne tjereti u stranu nikoga, dok se vozi biciklom;

99. Nepodizanje glasa, dok neko spava, posebno ako se radi o roditeljima.

* Prakticiranjem ovoga, bit će jasno, da tvoje dijete posjeduje profinjen ukus i neće biti izloženo ničijem ukoru.

Trinaesto poglavlje

DIJETE MORA POZNAVATI SVOG NEPRIJATELJA

- Zbog čega tvoje dijete mora da poznaje svoga neprijatelja?
- Ible, islamski neprijatelj
- Allahovi neprijatelji među ljudima
- Naučimo našu djecu opreznosti

Dijete mora znati svoga neprijatelja

Mnogo sam se zadivio, kada sam pročitao da su oni, koji su ubili Ebu-Džehla, zapravo dva dječaka. Sebi rekoh: „Neshvatljivo je da su to mogli učiniti bez povoda, štaviše, siguran sam i mislim da ćete se sa mnom složiti u tome, da su im njihovi roditelji danonoćno ponavljali da ima jedan čovjek, koji je uznemiravao poslanika Muhameda s.a.w.s., dok je bio u Meki, prije nego je došao nama u Medinu. Taj čovjek se zove Ebu- Džehl Amr b. Hišam i ona je zlostavljao muslimane i činio je ta i ta zla. Sve dok nije nastupio prvi susret između muslimana i mušrika, a to je bilo u Bici na Bedru.

Muaz b. Amr b. al-Džemuh i Muawwaz b. Afra su insistirali da učestvuju u bici, sa odraslima. Samo su pitali o čovjeku za kojeg su se spremali, da mu se osвете za Poslanika s.a.w.s. i dobre muhažire. Nađoše plemenitog ashaba, Abdurahmana b. Awfa i on ih uputi na njega. Oni se provukoše do Ebu-Džehla i udariše ga svojim sabljama, a zatim poletješe Poslaniku s.a.w.s. da ga obrađuju. Dotrčaše do njega, obojica uzvikujući: „Ja sam ga ubio, ja sam ga ubio!“ Poslanik s.a.w.s., kad ugleda krv na njihovim sabljama, reče: „Obojica ste ga ubili.“ To je bilo ispravno odgajanje djeteta, kako bi upoznalo svoje neprijatelje i snažno se pripremilo otporu prema njima.

U savremenom dobu, svjedoci smo *Intifade* (ustanka) u Palestini, koju neki nazivaju *Intifada djece s kamenjem*, jer veliki broj mudžahida u njoj su djeca i omladina. Cionistički vojnici nisu mogli da vjeruju svojim očima, kada su ugledali dijete od šest godina, kako nasrće na njih i baca se po njima. Kada su ga upitali, ko ga je tome naučio, odgovorilo je: „Moj braco Muhamed“, nakon toga, naoružani do zuba, opkoliše dječakovu kuću sa svih strana i objaviše vanredno stanje. Kad ono – njegov brat Muhamed, mlađi od njega tri godine!

U jednoj od zemalja, u kojoj se raširila nepravda, grupa nevinih mališana je bila sa svojim učiteljima na izletu, kad ih je zaustavila policija. Činovnik je počeo sa ispitivanjem, te upro prstom u majicu jednog dječaka, kazavši: „Šta je ovo?!“ Dječak odgovori: „Ovo je majica!“, činovnik srdito viknu: „A šta to piše na njoj?“ Dječak reče: „Intifada!“ Činovnik se još više razljuti i počeo da vrišti: „Kakva

Intifada?!“, dijete kaza: „Gospodine policajac, jeste li vi Izraelac ili rodoljub?“, na šta činovnik odgovori da je, naravno, rodoljub, a dijete mu reče „Pa zašto se onda ljutite?“

Drugi ga upita kako se zove, a on jednostavno odgovori, onda upita za njegovu adresu, a on mu dade, adresu detaljno. Nakon toga ga upita za adrese nekih njegovih drugova i učitelja, a on svaki put smireno odgovaraše. Jedan od njegovih drugova se začudi i htjede da mu skrene pažnju na otkrivanje svih detalja na taj način, a on mu odgovori: „Ne boj se, dao sam im sve krive informacije!“

Tako se odgajaju djeca, na upoznavanju njihovih neprijatelja i načina ophođenja sa njima.

Iblis

Naša djeca trebaju da znaju da su Iblis i njegove vojske, naši prvi neprijatelji, jer je Iblis:

- uzrok izlaska našeg oca Ibrahima iz Dženneta,
- zakleo se Allahovom veličinom da će nas sve zavesti i odvesti u Džehennem,
- došaptava nam ružne misli u namazu, dovodi nas u sumnju u ispravnost njega i ispravnost abdesta,
- od Allaha dž.š. proklet i na njega je bačena vječna srdžba.

Djeca neka nauče ovo i druge stvari i dobro zapamte, te se naviknu da se utječu Allahu dž.š. od prokletog šejtana riječima: *euzubillahi mineš-šejtanir-radžim*

Allahovi neprijatelji među ljudima

Ne želimo ovdje precizirati niti je nužno, međutim, prijeako je bitna stvar i nezaobilazno pitanje, čije bi izostavljanje bila puka naivnost, da podučimo svoju djecu i ukažemo im na Allahove i naše neprijatelje te ih upozorimo na njih. Islam je vjera mira, ali poučeni stalnim zločinima, zlostavljanjima muslimana i sistematskom borbom protiv njih, kod nas i u cijelom svijetu, kroz historiju i danas, neshvatljivo je i samoubilački, ne ukazati djeci na to ko su njihovi (potencijalni) neprijatelji. Sve što time

želimo jeste da zaštitimo djecu od opasnosti, koja je prisutna i moguća, a nikako da ona ispoljavaju neprijateljstvo prema nekome.

Progonjenje Allahovih poslanika, kroz historiju, njihovo ubijanje, potvaranje i odbijanje njihovih poslanica jeste najbolji način ukazivanja na to. Kur'an je najbolji i najvjerodostojniji izvor, koji ćemo koristiti, posebno sure: *El-Bekare, El-Maide, Ali Imran, Et-Tewbe*.

Historija je u tome nezaobilazna, ali i svakodnevica u kojoj živimo. Zlostavljanje muslimana u Palestini, Iraku, Čečeniji, Kašmiru i etničko čišćenje, koje je bilo samo jedno u nizu, koje se sprovodilo u Bosni i Hercegovini, je gorka realnost i globalno iskustvo, koje se ne može i ne smije zaboraviti. Zato moramo djeci ukazati na to, da su mimo svih, neki narodi i države posebno ogrezli u mržnji i borbi protiv muslimana. Sve što ovim želimo jeste, da djecu naučimo: da muslimana ne smije ujesti zmija, dva puta iz iste rupe.

Četrnaesto poglavlje

SVOJSTVA MUSLIMANSKOG DIJETETA

- Kako da dijete nauči imanske šarte?
- Kako da nauči islamske šarte?
- Bitnost namaza
- Dove i zikrovi
- Kako da se troje dijete navikne praktičnim sredstvima, na primjeran moral, etiku i prava
- Bitnost fudbala
- Kulturni program za dijete
- Islamski identitet
- Biblioteka vašeg djeteta
- Higijena, preventiva i liječenje
- Iskoristavanje dječijeg vremena u borionom
- Korigovanje pogrešne prakse
- Ikhije
- Priče i hikaje
- Tablice računanja, morala, nadarenosti i sporta

Svojstva muslimanskog djeteta

Pokušali smo objediniti dječija svojstva, koja bi bila centar našeg odgojnog truda i parametar našeg uspjeha, tako što ćemo pokušati iste da usadimo i realizujemo ih kod djeteta od malehna. Ustanovio sam, da deset sljedećih tačaka, obuhvata približno sve ono, što priželjkuje svaki otac, svaka majka i učitelj, a to su: ispravno vjerovanje, shodno izvršavanje obreda, kulturno obrazovanje, jak moral, snažno tijelo, korisnost drugima, svjesnost o bitnosti vremena, impulsivnost i upornost, samoorganizovanost, sposobnost privređivanja.

Izložio sam, za svako svojstvo, metode za njegovu realizaciju, vodeći računa o sljedećem:

1. Potenciranju realnosti, što generalno jeste i primarni cilj ove knjige;
2. Njihovo predstavljanje u vidu elemenata, bez pojašnjenja i detalja što je opća karakteristika ove knjige;
3. Neke metode djeteta treba samo da nauči napamet, neke da nauči i sprovede u svome životu, neke treba samo da sprovede, bez učenja;
4. Neke od ovih metoda se detaljno pojašnjavaju djetetu, neke se predočavaju bez pojašnjenja, a drugima se navikava svakodnevno;
5. Tumačenje i pojašnjenje ovih metoda je izuzetno važno, za djecu preko 10 godina;
6. Pogodna dob djeteta, za primjenjivanje ovih metoda je naznačena na dnu stranice, u fusnoti, i ona je relativna, a zavisi od toga da li dijete zasluhuje više od toga ili ne, shodno okolini, mogućnosti koncentracije, mentalne zrelosti, društvenog nivoa, itd., a svako najbolje poznaje svoje dijete i šta je za njega efikasnije. Međutim, to ne znači da koristimo metode karakteristične za djevojčice kod odgoja sve djece ili da koristimo metode specifične za uzrast od 15 godina sa djecom u sedmoj. Nadomještanje i modifikacija su mogući samo u metodama, približnim godinama.

Ispravno vjerovanje

Ova osobina se u muslimanskom djetetu postiže sljedećim:

- a) Podučavanje djeteta imanskim šartima (vjerovanje u Boga, meleke, Knjige, poslanike, Sudnji dan, Božije određenje – sudbinu), na sljedeći način, bez dodavanja, oduzimanja i obrazlaganja:

Vjerovanje u Boga⁴⁵

- Jedan je, nema sudruga,
- Nije rodio i nije rođen,
- Ništa Mu nije slično,
- Sve je o Njemu ovisno,
- Vidi nas, a mi Njega ne vidimo, niko osim vjernika u Džennetu,
- On je naš Stvoritelj i naš Opskrbitelj, On daje život i daje smrt,
- Samo njega molimo i dovu Mu činimo,
- Njegova milost je ogromna, a kazna bolna,
- Ništa Mu nije skriveno, voli pokornog vjernika i uvest će ga u Džennet,
- Srđi se na nevjernika i grješnika i uvest će ga u Džehennem,
- On daje i korist i štetu,
- Obavezna je pokornost Njemu i čista iskrenost samo Njemu,
- Nema pokornosti stvorenju i griješenja Njemu,
- Razmišljamo o Njegovim stvorenjima a ne razmišljamo o Njemu,
- Nema posrednika između Njega i nekog stvorenja.

Vjerovanje u meleke⁴⁶

- To su Allahova čista, Njemu bliska stvorenja,
- Stvoreni su od svjetla, imaju krila i lijep izgled,
- Ne griješe i rade ono što im je Allah naredio,

⁴⁵ Dijete se podučava njima od svoje 4. godine, s tim što mu se posljednje četiri tačke ne govore prije 10.

⁴⁶ Preko 7 godina.

- Ne jedu, ne piju, ne spavaju i ne žene se,
- Allaha obožavaju i veličaju danju i noću i ne umaraju se,
- Oni nas vide, a mi njih ne vidimo,
- Njihov broj ne zna niko, osim Allaha dž.š.,
- Neki nose Arš, neki su na ruku'u sve do Sudnjega dana, a neki tako na sedždi, neki zapisuju dobro i zlo, neki čuvaju vjernike, neki gađaju šejtane zvijezdama padalicama, neki su meleki milosti, a neki kazne, neki prisutvuju halkama zikra i okružuju one što zikr čine, neki stoje na vratima džamije pred džuma-namaz i zapisuju ko uđe prvi, ko drugi; od njih je i njihov poglavar, Džibril i on je čuvar nebesa i dostavljač objava, koji je spustio i časni Kur'an, jedan od njih je melek smrti, zatim Israfil, koji će puhati u rog kad nastupi Sudnji dan i Ridvan, čuvar Dženneta, Malik čuvar Džehennema, Munkir i Nekir, koji umrle, u kaburu pitaju o njihovom gospodaru, vjeri, poslaniku...

Od nevidljivog svijeta, vjerujemo još u: džine, a oni su:⁴⁷

- bića stvorena od vatre,
- oni vide nas, a mi njih ne,
- uzimaju razne oblike poput životinjskih, naročito oblike mačaka i pasa,
- imaju jaka tijela, ali su slabih spletki: „Šejtanovo spletkarenje je uistinu slabo“,
- jedu, piju, žene se i razmožavaju, spavaju, poste isto kao i ljudi,
- žive u smećima, klozetima i prljavim mjestima,
- jedan od njih je Hanzeb, koji donosi ružne misli (vesvese) u namazu, postoji Welhan, koji to čini kod abdesta, ima i onaj koji se pomokri u uho onome, koji prespava sabah-namaz, ima i onaj koji kaže čovjeku, koji navečer uđe u kuću, prouči bismilu, poselami ukućane i prouči bismilu pred večeru: „Nema meni ovdje noćas konaka niti večere“, a ako čovjek tako ne postupi, on kaže: „Nađosmo i konak i večeru“. Od njih je i Karin koji prati insana i ne pušta ga do smrti. Od njih je i njihov poglavar, Iblis, koji se Allahu dž.š. usprotivio i uzoholio te nije učinio naredenu mu sedždu Ademu a.s., ocu čovječanstva, nakon čega je protjeran

iz Allahove milosti, pa se zakleo Allahovom veličinom da će zavesti sav ljudski rod. On će se na Sudnjem danu odricati od njih i govoriti: „Ja se Allaha, Gospodara svjetova, bojim“, a u Džehennemu će se dići i progovoriti: „Allah vam je pravo obećanje dao, ja sam svoja obećanja iznevjerio, a ja nisam nikakve vlasti nad vama imao, samo sam vas pozivao i vi ste mi se odazivali, zato ne korite mene, već sami sebe, niti ja mogu pomoći vama niti vi možete pomoći meni, ja nemam ništa s tim što ste me prije smatrali njemu ravnim, nevjernike sigurno čeka bolna patnja.“

Vjerovanje u Knjige⁴⁸

- Allah dž.š. je spustio nebeske knjige, objavivši ih svojim poslanicima, da bi dostavili Njegov zakon i Njegovu vjeru,
- Allah dž.š. je spustio Zebur Davudu a.s., Tevrat Musau a.s., Indžil Isau a.s. i Kur'an Muhammedu s.a.w.s.,
- Ljudi su iskrivili i promijenili nebeske knjige, koje su objavljene prije Kur'ana,
- Časni Kur'an je posljedna i najuzvišenija nebeska knjiga,
- Allah dž.š. je sačuvao časni Kur'an od iskrivljavanja i izmjena,
- Časni Kur'an je govor Allaha dž.š.

Vjerovanje u poslanike⁴⁹

- Allah je slao poslanike i vjerovjesnike, da ljude pozovu vjerovanju i obožavanju samo jednog Boga,
- Slao ih je u raznim vremenima i na brojnim mjestima,
- Allah dž.š. je za tu misiju izabirao najčistije, najčasnije i najmoralnije,
- Poslanici i vjerovjesnici jedu i piju, bili su zdravi i bolesni, živjeli su i umrli,

⁴⁷ Dijete ne smije ništa znati o džinima prije 13 godine.

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ Isto.

- Poslanik je onaj, koji prima objavu i dobiva novi vjerovjesnik, a vjerovjesnik je onaj koji prima objavu, a slijedi zatečeni vjerovjesnik nekog od ranijih poslanika,
- Poslanika je bilo 313, od njih je 25 spomenuto u Kur'anu,
- Broj poslanih vjerovjesnika je 120 000,
- Allah dž.š. je pomagao poslanike mudžizama, da bi im ljudi povjerovali, kao: Musaov štap koji se pretvarao u zmiju, Salihova deva koja je izašla iz brda, Ibrahim a.s. je bačen u vatru i izašao iz nje živ i zdrav, Isa a.s. je liječio bolesne i oživljavao mrtve Božijom dozvolom, Kur'an i govor kamenja u slavu Boga, cijepanje mjeseca i dr., mudžize su Muhammedu s.a.w.s.,
- Svi poslanici su bili predani i pokorni samo Allahu dž.š. i vjerovanje u njih je obavezno,
- Poslanici i vjerovjesnici su bezgriješni,
- Allah dž.š. je zabranio zemlji tijela poslanika i ona ne truhnu u njoj,
- Allah dž.š. je slao svakog poslanika i vjerovjesnika njegovom narodu, osim Muhammeda s.a.w.s., koji je poslan cijelom svijetu i za sva vremena,
- Svi poslanici su umrli, osim Isaa a.s., koji je uzdignut na nebo, nije umro, ponovo će sići na Zemlju, prije Sudnjeg dana i onda će umrijeti i biti ukopan,
- Prvi poslanik je Adem, otac poslanika je Ibrahim, a pečat poslanika je Muhammed s.a.w.s.,
- Izabrani poslanici su: Nuh, Ibrahim, Musa, Isa i Muhammed.

Vjerovanje u Sudnji dan⁵⁰

- Vjerovanje u zagrobni život: ispitivanje, kazna ili nagrada, stiskanje, uskost ili širina, svjetlo ili tama,
- Vjerovanje u proživljenje nakon smrti, zbog obračuna, a zatim nagrade ili kazne,
- Veliki predznaci Sudnjeg dana: izlazak sunca sa zapada, pojava životinje iz zemlje, pojava Mehdija, pojava Dedždžala, silazak Isaa, konačni obračun sa jevrejima,

⁵⁰ Isto.

- Mali predznaci Sudnjeg dana: prekobrojnost žena u odnosu na muškarce, kićenje džamija a neobavljanje namaza u njima, kada sluškinja rodi svoga gospodara,
- Neki od naziva Sudnjeg dana su: Kijamet, Sudnji čas, Čas neizbježni, Veliki događaj i drugi nazivi spomenuti u Kur'anu,
- Pred Sudnji dan, melek Israfil će puhnuti u sur i ljudi će izaći iz svojih grobova goli, bosi, žureći prema mjestu proživljenja,
- Postavit će se terezije za djela, pa čija dobra djela prevagnu, taj će ući u Džennet, a čija budu lahka ući će u Džehennem,
- Primiti će se knjiga s djelima i onaj pokorni će je primiti s desne strane i ući u Džennet, a neposlušnik će svoju knjigu primiti s lijeve strane i ući u Džehennem,
- Poslanik s.a.w.s. će napojiti vjernike, s vrela Kevser, poslije čega više nikada neće ožedniti i činit će šefa'at za njih,
- Ljudi će preći preko Sirat-ćuprije, postavljene iznad Džehennema, pa će biti onih koji će je preći brzinom munje, neki će je prijeći brzinom konjanika, neki će se kretati pužući, a neko upasti – shodno svojim djelima,
- Sunce će se spustiti iznad glava i ljudi će se daviti u svome znoju – shodno djelima,
- Allah dž.š. će obračunati djela ljudi, a onaj čiji obračun potraje i bude detaljan, taj će biti kažnjen. Obračun bogatih će biti teži od obračuna siromaha,
- Oni koji su se voljeli Allaha radi, stajat će na minberima od svjetla,
- Bit će u Allahovom hladu, na dan kada ne bude hlada mimo tog, svaki mladić, koji je odrastao u pobožnosti i svaki onaj, koji je tajno udijelio sadaku i onaj, koji se sjetio Allaha u samoći i potekla mu suza i onaj, kojeg pozove lijepa ugledna žena, a on odbije i kaže: „Ja se bojim Boga“ i pravedni vladar i dva čovjeka, koja su se zavoljela Allaha radi: sastali su se na Njegovoj pokornosti i na njoj se raziđu i onaj, čije srce je bilo vezano za džamije i koji je volio odlazak u njih,
- Toga dana će zemlja progovoriti o svemu što se na njoj činilo od dobra ili zla, imenujući njihove počinitelje,
- Jezici, ruke, noge i oči će svjedočiti protiv svojih vlasnika,
- Poslaniku s.a.w.s. će biti najbliži oni najljepšeg morala,
- Šehid će se zauzimati za 70 od svojih bližnjih,
- Hafiz Kur'ana će staviti krunu svojim roditeljima,

- Sure *Bekare* i *Ali-Imran* će doći u liku dva goluba, braneći one koji su ih znali napamet i učili ih puno i radili po njima,
- Ući će u Džennet 70 000 ljudi bez polaganja računa i kazne, a to su oni, koji nisu činili rukiju niti su tražili da im se čini, nisu vjerovali u gatke i na svoga Gospodara su se oslanjali,
- Postaći će ući u Džennet na vrata zvana Rejjan,
- Prvi koji će uzeti odjeću na Sudnjem danu je Ibrahim a.s.,
- Prvi koji će ući u Džennet je Muhammed a.s., a zatim svaki pokorni siromah, a zatim svaki pokorni bogataš,
- Grješnici će iz džehennemske vatre tražiti od Allaha dž.š. da im olakša pa će im On odgovoriti „Patite se u njoj i ne obraćajte mi se!“

Vjerovanje u kadr/određenje/sudbinu⁵¹

- Vjerovanje u Božije određenje, bilo dobro ili zlo, obaveza je svakog muslimana,
- Možda nešto mrzite, a ono je dobro po vas, a nešto možda volite a ono je zlo po vas,
- Ono što te je zadesilo, nije te nikako moglo mimoići, a ono što te mimoišlo, nije te moglo zadesiti,
- Da se svi ljudi skupe da jednom čovjeku nanesu dobro ili zlo, neće mu korist niti štetu nanijeti, osim onoliko koliko Allah dž.š. dozvoli,
- Musliman radi i na Boga se oslanja, a ne sijedi i nada se, govoreći: *Takva mi je sudbina i to mi je propisano*,
- Dova odbija nesreću,
- Ako te nešto pogodi reci: *Kadderallahu we ma šae feal* (To je Allah odredio, a on čini ono što hoće), a ne reci: *Da sam uradio tako bilo bi tako*,
- Ne govori nizašta da je bilo slučajno, već da je bilo Božijom odredbom,

b) Ispravan odnos prema Allahu dž.š. kroz

- Njegovo veličanje svaki put, kada bude spomenut sa: *Džellešanuhu, Uzvišeni, Subhanehu we teala*,
- Učestati zikr: *La ilahe illallah*,
- Otpočinjanje svakog rada sa Njegovim imenom, bismiletom,
- Zahvalnost i na dobrom i na lošem,
- Veličati Ga kod viđenja nekog od njegovih znakova ili kod jela ili gledanja u prirodu (Sunce, Mjesec, zvijezde i nebo),
- Mnogo se utjecati od prokletog šejtana(euza),
- Mnogo Allaha dž.š. spominjati: *la ilahe illallah, subhanallah, elhamdulillah*,
- Učestala dova i energično traženje od Allaha dž.š. i ne požurivanje uslišenja,
- Često učenje Kur'an i hifz,
- Učenje napamet Allahovih dž.š. lijepih imena,
- Ne odgađati pokajane i istigfar,
- Ne vrijeđanje drugih vjera, da oni ne bi vrijeđali Allaha dž.š.,
- Traženje Allahove milosti i strah od njegove kazne,
- Ne psovati vrijeme, vjeru niti sudbinu (crna godina, crna sudbina),
- Tražiti Allahovo dž.š. viđenje u Džennetu,
- Razmišljanje o Njegovim blagodatima i Njegovom stavaranju, naročito kod izlaska i zalaska sunca te na moru, iznad, na uzvišenim mjestima, kod jela i pri promatranju neba,
- Za svako djelo u budućnosti kazati: *inšallah* naprimjer: *Učit ću, kada se vratim, inšallah*,
- Ne reci: *Oslanjam se na Allaha i tebe*, već reci: *Oslanjam se na Allaha, a za tim na tebe*,
- Ne reci: *Allaha mi i boga*,
- Mrziti Allahove neprijatelje, ne nositi ili kupovati njihova obilježja: majicu sa američkom zastavom ili slikom igrača, glumaca, pjevača kao npr. Michaela Jacksona, Maradone i sl.,
- Činiti dovu samo Allahu dž.š., makar bio Poslanik ili dobri,
- Zaklinjati se samo Allahom i to samo kod istinske potrebe i ne zaklinjati se ničim drugim, kao: Kabom, dinom i imanom, Kur'anom, majkom, babom, setrom, bratom i sl.

⁵¹ Preko 10 godina

c) Pamćenje imanskih šartova kroz ilahije:

*Ja vjerujem jednog Boga,
koji vječno, stalno živi,
koji stvara i rastvara,
i kome se čovjek divi.*

*Ja vjerujem sve meleke,
za čovjeka nevidljive,
koji Bogu vječno služe,
vječno mole, vječno slave.*

*I vjerujem Božije knjige,
u njima su mudre riječi,
i istine jednog Boga,
što nas vodi jednoj sreći.*

*I vjerujem, poslanike,
koje posla Svemogućí,
cijelome čovječanstvu,
da se pravoj vjeri uči.*

*I vjerujem Dan suđenja,
kad će grješni čovjek stati,
pred Svevišnjeg Suca, Boga,
koji će mu sudbu dati.*

*I vjerujem isto tako,
da sve što se zbiva, kreće,
biva s voljom Svemogućeg
Boga, koga nestat neće.*

- d) Kazivanje hadisa, priповijetki i kazivanja, koje govore o imanskim šartima, vjerovanju i akidi. Poželjno bi bilo da izabrani junaci budu djeca kako bi se željeno značenje, što je moguće više, približilo djeci, te da bi zaplijenilo njihovu pažnju, nakon čega će pokušati da oponaša navedeno. Neki primjeri ovih pripovijedanja su:

Ko se na Allaha osloni, On mu je dovoljan

Ušao je pobožan, bogat čovjek u džamiju da klanja te ugleda dječaka, koji još nije napunio dvanaest godina, kako skrušeno klanja. Nakon što je dječak završio, čovjek mu priđe i upita ga čiji je, a on mu odgovori da je siroče. Čovjek mu ponudi da bude njegov sin, a dječak ga upita:

- Hoćeš li me nahraniti kada ogladnim?
- Da. - odgovori čovjek.
- Hoćeš li me napojiti kada ožednim?
- Da.
- Hoćeš li me odjenuti kada mi zatreba?
- Da.
- A hoćeš li me oživjeti kada umrem?

Čovjek se u čudu obrenu na to dječakovo pitanje i reče:

- To je nemoguće!
- Onda me ostavi Onom koji me hrani, poji, odijeva i koji će me usmrtiti, a zatim oživjeti.
- O sinko, ko se na Allaha osloni, On mu je dovoljan.

Treščice

Naišao je čovjek pored djece, koja su se igrala. Kraj njih je jedno dijete sjedilo izdvojeno, a kada čovjek upita za razlog, dječak prozbori:

- Zar smo zbog igre stvoreni?
- Ali ti si još mali. - reče čovjek
- Jesam, ali sam razmišljao gledajući u majku kako pali vatru, počinjući s trščicama pa se bojim da ja ne budem treščica kojom će se potpaliti Džehennem.

Stvoritelj, Silni i Jaki

Malik b. Dinar je čuo dječaka kako u dovi doziva: „O Ti Veliki, koji opskrbu daješ crnom mravu, na tamnoj stijeni, u mrkloj noći, ma kakvu mi hranu dao, zaista mi je potrebna.“ Malik mu priđe i pruži mu novaca, rekavši: „Ako ti šta zatreba, na tom i tom mjestu“, a dječak mu odvrati: „Onaj koji te je doveo sad, dovest će te i kasnije.“

Allah ima i postoji

Htjede učitelj da poduči svoje učenike, kako je Allah stalno prisutan i kako postoji, pa im naredi da zakolju pile, na mjestu gdje ih neće niko vidjeti. I učiniše tako, osim jednog koji kaza: „Na koje god sam mjesto otišao na njemu me vidi Allah dž.š.“

Strah od Allaha dž.š.

Jedne noći je Omer b. Hatab, prolazeći kroz sokake radi obilaska podanika, čuo prodavačicu mlijeka kako naređuje svoj kćerci da doda vode u mlijeko, da bi ga bilo više. Kada ova odbi, majka joj reče: „Ama, Omer nas ne vidi“, a kćerka uzvratila: „Ako nas Omer i ne vidi, Omerov Gospodar nas vidi“, kad to ču, Omer je isprosi za svoga sina.

Jedan je, jedan!

Bilal al- Habeši je imao jak iman, a prije prelaska na islam, bio je rob kod Umejja b. Khalela, koji je bio mnogobožac. Kada je Bilal primio islam i ovaj mušrik saznao za to, pokušao je na sve načine da ga odvoji od njegovog dina i imana, ali nije uspio. Odvodio bi Bilala u pustinju po najžešćem suncu i golog ga stavljao na vreli pijesak, a na njega tovario ogroman kamen.

Bilalov r.a. iman i držanje za svoju vjeru i Gospodara je samo raslo, a on je govorio: „Jedan je, Jedan!“, sve dok ga nije otkupio Ebu-Bekr es-Siddik.⁵²

- e) Uvježbavanje djeteta na iskrenost prema Allahu dž.š. i strah od Njega kroz:⁵³
- Post
 - Sabah – namaz
 - Priznavanje pogreške, čak i ako ga niko nije vidio, naprimjer u fudbalu, ako rukom dotakne loptu a sudija ga nije vidio.

- f) Čitanje knjiga koje govore o: morima, okeanima, pustinjama, insektima, zvijezdama, davnom čovjeku, radi spoznaje moći i umijeća Stvoritelja u Njegovom kosmosu.⁵⁴
- g) Gledanje video i televizijskih dokumentarnih programa, koji govore o prirodi i prirodnim fenomenima, kao⁵⁵: *Jednoća Stvoritelja, Tojotin svijet divljine, Opstanak, Svijet mora i okeana* i drugo, sličnog sadržaja.
- h) Posjeta ili ugošćavanje doktora, naročito hirurškog specijaliste, da bi djeca razgovarala s njim o:⁵⁶
- čovjeku: kako vidi, čuje, govori, osjeća, kreće se, vrši probavu, spava,
 - anatomiji čovjeka: srcu, abdomenu, krvi, disajnim putevima, burezima, mozagu, ćelijama,...
 - fetusu: njegovom hranjenju, pokretima, disanju, spavanju, razvoju, rađanju,...
- i) Razmišljanje o prirodi kroz:⁵⁷
- Noćne šetnje po poljima i uzvišenjima, naročito u noćima punog mjeseca;
 - Izlaske na obale rijeka;
 - Prisustvovanje izlascima i zalascima sunca;
 - Kod nalaženja neobičnih prizora poput duge, cvijeta poniklog u snijegu;
 - Hranu i plodove;
 - Zatvaranje očiju, nosa ili ušiju na neko vrijeme, da bi se na taj način uvidjela bitnost Allahovih dž.š. blagodati;
 - Pitanja: Ko je ukrasio nebo zvijezdama? Ko je dao boju i miris cvijeću? Ko je dao sladak okus? Ko je dao slanu i slatku vodu? Ko je učinio jabuku crvenom, grožđe tamnoplavim i bananu žutom? Ko je naučio pticu da leti i ribu da pliva? Ko je stavio

⁵⁴ Preko 12 godina.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Isto.

⁵⁷ Isto.

⁵² Da bi ovakva kazivanja dala svoj plod, ne smiju se govoriti djetetu prije 10 godine.

⁵³ Preko 6 godina.

otrov u zmijina usta? Ko je dao da magarac ide na četiri noge, golub na dvije, a zmija na trbuhu?

- j) Obilaženje mezarja radi podsjećanja na Sudnji dan.⁵⁸
- k) Zabranjeno čitanje horoskopa.⁵⁹
- l) Dijete podučiti da, u velikim nevoljama: „Možda nešto ne volite, a ono je dobro za vas, nešto volite, a ono je zlo po vas“ i uvijek ga podsticati time.⁶⁰
- m) Djetetu uvijek napominjati da: ono što ga mašilo nije ga nikako moglo stići, a ono što ga je stiglo nije ga moglo mašiti. U slučajevima kada nešto zaboravi, u nečemu ne uspije ili za nečim zakasni.⁶¹
- n) Dijete podučiti dobročinstvu, a to je da: obožavaš Allaha dž.š. kao da ga vidiš, jer iako ti Njega ne vidiš, On tebe uistinu vidi.
- o) Dijete naučiti da: ako bi se svi ljudi sastali da ti nečim naškode, neće ti naškoditi, osim onoliko koliko ti je Allah dž.š. propisao. A da se sastanu da ti neku korist donesu, neće ti koristiti, osim onoliko koliko ti je Allah dž.š. propisao. Djecu naučiti da nema pomoći od: hamajlija, zapisa, potkovica, horoskopa, to je sve – zabranjeno.
- p) Daleko od sljedećeg:⁶²
 - Psovanja vjetrova, kiše, sunca i sl.;
 - Psovanja vremena (dana, crne godine, crni petak, naprimjer), jer je to isto kao psovanje Boga;

⁵⁸ Ne prije 15. godine.

⁵⁹ Vezano za svu djecu koja vole da prelistavaju novine i časopise.

⁶⁰ Za djecu preko 10 godina.

⁶¹ 13, 14, 15. tačka za djecu preko 10 godina.

⁶² Djeca iznad 6 godina, a ako se desi da nešto od toga dijete učini ranije, onda mu skrenuti pažnju na to.

- Proklinjanja;
- Prozivanja muslimana nevjernikom/kjafirom;
- Psovanja džamije i drugih vjerskih simbola;
- „Oslanjam se na Boga i na tebe“, a ispravno je: „Oslanjam se na Boga, a zatim na tebe.“;
- „Što se baš meni ovo dešava?“, jer je to loše mišljenje o Allahu dž.š. i nestrpljivost;
- „Kako njemu Bog da, a meni ne da?“, jer je Allah dž.š. pravedan i zna kako će raspodjeliti opskrbu i nafaku;
- „Bog te mazo“, „bogovski“, „Ko bog“, „Bog ti neće pomoći“, „Nema boga da...“, i slične konstrukcije, kod ljudi rasprostranjene, koje ruše vjeru;
- Musa/Mojsije je poslanik i Isa/Isus je poslanik, Muhammed a.s. je poslanik i nije dozvoljeno praviti razliku između njih, sve su to naši poslanici, poslani od Boga sa istinom;
- Priželjkivanje smrti; musliman treba da kaže: „Allahu, poživi me, dok je život bolji za mene, a usmrti me kada smrt bude meni bolja.“;
- „Ma da si Pejgamberov...!“, u tome je vrijeđanje Allahova dž.š. poslanika.

Ispravan ibadet

Ovo svojstvo će se ostvariti kod djeteta na sljedeći način:

1. Uzimati abdest pred njim i voditi ga u mesdžid, da bi nas oponašalo, prije 7. godine. Kada napuni 7 godina, onda mu se namaz naređuje i to bez prisile, a kada navrší desetu onda ga i istući, prisiliti ga, sve dok ne proklanja.
2. Abdest i namaz, prije desete godine predočavati samo praktično, da bi mu se nakon tog perioda pojasnili njihovi farzovi i sunneti.
3. Odrediti jedno dijete, koje će simulirati grešku u namazu, a pobjednik će biti onaj koji otkrije grešku.
4. Veličanje obreda u očima djece, naročito namaza i to kroz:
 - Navikavnje na njih,

otrov u zmijina usta? Ko je dao da magarac ide na četiri noge, golub na dvije, a zmija na trbuhu?

- j) Obilaženje mezarja radi podsjećanja na Sudnji dan.⁵⁸
- k) Zabranjeno čitanje horoskopa.⁵⁹
- l) Dijete podučiti da, u velikim nevoljama: „Možda nešto ne volite, a ono je dobro za vas, nešto volite, a ono je zlo po vas“ i uvijek ga podsticati time.⁶⁰
- m) Djetetu uvijek napominjati da: ono što ga mašilo nije ga nikako moglo stići, a ono što ga je stiglo nije ga moglo mašiti. U slučajevima kada nešto zaboravi, u nečemu ne uspije ili za nečim zakasni.⁶¹
- n) Dijete podučiti dobročinstvu, a to je da: obožavaš Allaha dž.š. kao da ga vidiš, jer iako ti Njega ne vidiš, On tebe uistinu vidi.
- o) Dijete naučiti da: ako bi se svi ljudi sastali da ti nečim naškode, neće ti naškoditi, osim onoliko koliko ti je Allah dž.š. propisao. A da se sastanu da ti neku korist donesu, neće ti koristiti, osim onoliko koliko ti je Allah dž.š. propisao. Djecu naučiti da nema pomoći od: hamajlija, zapisa, potkovica, horoskopa, to je sve – zabranjeno.
- p) Daleko od sljedećeg.⁶²
 - Psovanja vjetera, kiše, sunca i sl.;
 - Psovanja vremena (dana, crne godine, crni petak, naprimjer), jer je to isto kao psovanje Boga;

⁵⁸ Ne prije 15. godine.

⁵⁹ Vezano za svu djecu koja vole da prelistavaju novine i časopise.

⁶⁰ Za djecu preko 10 godina.

⁶¹ 13, 14, 15. tačka za djecu preko 10 godina.

⁶² Djeca iznad 6 godina, a ako se desi da nešto od toga dijete učini ranije, onda mu skrenuti pažnju na to.

- Proklinjanja;
- Prozivanja muslimana nevjernikom/kjafirom;
- Psovanja džamije i drugih vjerskih simbola;
- „Oslanjam se na Boga i na tebe“, a ispravno je: „Oslanjam se na Boga, a zatim na tebe.“;
- „Što se baš meni ovo dešava?“, jer je to loše mišljenje o Allahu dž.š. i nestrljivost;
- „Kako njemu Bog da, a meni ne da?“, jer je Allah dž.š. pravedan i zna kako će raspodjeliti opskrbu i nafaku;
- „Bog te mazo“, „bogovski“, „Ko bog“, „Bog ti neće pomoći“, „Nema boga da...“, i slične konstrukcije, kod ljudi rasprostranjene, koje ruše vjeru;
- Musa/Mojsije je poslanik i Isa/Isus je poslanik, Muhammed a.s. je poslanik i nije dozvoljeno praviti razliku između njih, sve su to naši poslanici, poslani od Boga sa istinom;
- Priželjkivanje smrti; musliman treba da kaže: „Allahu, poživi me, dok je život bolji za mene, a usmrti me kada smrt bude meni bolja.“;
- „Ma da si Pejgamberov...!“; u tome je vrijeđanje Allahova dž.š. poslanika.

Ispravan ibadet

Ovo svojstvo će se ostvariti kod djeteta na sljedeći način:

1. Uzimati abdest pred njim i voditi ga u mesdžid, da bi nas oponašalo, prije 7. godine. Kada napuni 7 godina, onda mu se namaz naređuje i to bez prisile, a kada navrší desetu onda ga i istući, prisiliti ga, sve dok ne proklanja.
2. Abdest i namaz, prije desete godine predočavati samo praktično, da bi mu se nakon tog perioda pojasnili njihovi farzovi i sunneti.
3. Odrediti jedno dijete, koje će simulirati grešku u namazu, a pobjednik će biti onaj koji otkrije grešku.
4. Veličanje obreda u očima djece, naročito namaza i to kroz:
 - Navikavnje na njih,

- Pripremanje za namaz, prije njegovog vremena,
- Buđenje zbog njega,
- Zasutavljanje radnji i govora zbog njega, kao kod ezana,
- Sprovođenje njihovih pohvalnih propisa,
- Ne žuriti u njihovom ne obavljanju.

5. Dijete treba da nauči da je namaz:⁶³

- Veza između roba i Gospodara;
- Ko ga bude održavao, biti će mu nur, dokaz i spas na Sudnjem danu;
- Stub islama: ko ga sačuva sačuvat će ga, a ko ga sruši, srušio je vjeru;
- Islam je utemeljen na njemu, pored kelime-i-šehadeta, hadža, posta i zekata;
- Prvo, za što će rob na Sudnjem danu biti pitan, pa ako namaz bude dobar, uspjeh će i spasiti će se, a ako namaz ne bude valjan propast će;
- Prvo za što će rob biti pitan, pa ako bude dobar, bit će dobra i ostala djela, a ako bude loš, bit će loša i ostala djela;
- Koga njegovo carstvo odvrati od namaza, bit će proživljen sa faraonom. A koga njegov položaj odvrati od namaza, bit će proživljen sa Hamanom, koga od namaza zavede njegov imetak, bit će proživljen sa Karunom, ko ga zapostavi radi trgovine bit će proživljen sa Ubejdom b. Halefom, a svi oni su u Džehennem;
- Vjernicima je propisan u određeno vrijeme;
- Njegovo obavljanje u propisanom vremenu je najdraže djelo Allahu dž.š.;
- Najviše puta spomenut obred u Kur'anu;
- Odvraćanje od razvrata, zlih djela i nepravde;
- Ko želi da se obrati svome Gospodaru, neka klanja, a ko želi da mu se njegov Gospodar obrati, neka uči Kur'an;
- Obred je svih poslanika i drevnih naroda;
- Jedini obred koji je propisan na nebu, na Isra i Miradžu;
- Jedini obred koji je propisan u Meki, prije Hidžre;

- Naređen je djeci i prisiljavaju se na njega, što nije slučaj sa drugima obredima: „Naredite im namaz u sedmoj i ošinite ih zbog njega kada napune deset godina“;
- Propisan je i zdravom i bolesnom i musafiru i mu'kimu i bogatom i siromašnom, za razliku od: hadža, posta i zekata;
- Rob je najbliži svome Gospodaru na sedždi;
- Dova na kraju namaza se ne odbija;
- Nisu ga ostavili licemjeri za vrijeme Poslanika a.s., iako su na dnu Džehennema;
- Ko ostavi ikindija-namaz, propast će mu djelo;
- Ebu-Bekr se borio protiv ljudi koji su zabranili zekat, koji je druga dužnost, pa šta bi bilo da su to uradili sa namazom, koji je prva obaveza;
- Kada je Omer ranjen smrtnom ranom, dok mu je krv lila, rekao je: „Nema mjesta u islamu onome koji zagubi namaz“;
- Od svojstava zlikovaca je da, kada im se govorilo: „Padajte pred Allahom!“, nisu to činili;
- Uzrok kazne i propasti zlikovaca: „Šta vas je u Sekar dovelo?“ Reći će: „Nismo bili od onih koji su molitvu obavljali“;
- Oni koji nisu obavljali namaz na ovome svijetu, na Sudnjem danu će biti pozvani da učine sedždu, ali neće moći;
- Ko namaz ostavi, učinio je kufr/nevjerstvo i traži se od njega tewba. Ako proklanja, to će mu biti primljeno, a ako ne, kazna mu je smrt i neće mu se klanjati dženezama niti će biti ukopan u muslimansko groblje;
- Ko ga namjerno ostavi, odrekao se Allahove zaštite i pripadnosti Njemu;
- Ko ga napusti, izgubit će berićet u životu, a sa njegovog lica će biti izbrisan znak dobrih i za svoja djela neće biti nagrađen niti će se njegova dova dignuti u nebesa niti će imati udijela u dovama dobrih. Umrijet će ponižen, gladan i žedan. Kabur će mu biti uzak do te mjere, da će mu se rebra ukrstiti i potpaljena će mu biti vatra. Doći će mu zmija vatrenih očiju i željeznih kandži, glasa groma i udarit će ga tako jako, da će propasti u zemlju sedamdeset laktova. A na Sudnjem danu, čeka ga težak obračun, srdžba Gospodara i ulazak u džehennemsku vatru;
- Propast onome ko ga propusti, nakon njegovog vremena: „A teško onima, koji kad molitvu obavljaju, molitvu svoju kako treba ne izvršavaju!“ – pa kako je sa onim, koji ga nikako ne obavlja?!;

⁶³ Djeca preko 10 godina.

- Ko spoji namaze bez opravdanja, počinio je jedan od velikih grijeha:

*O ti, što namaz ne obavljaš, namaz se tuži zbog toga
I govori u svojim vaktima: Allah prokleo takvoga!*

- Obred tijela, čistoća i odgoj duše;
- Posljednja oporuka Muhammeda a.s. bila je: „Čuvajte namaz, i one pod vašom skrblju!“
- Podrška svim drugim obredima: „I pomozite se strpljivošću i molitvom.“;
- Obred poslanika; Ibrahim a.s. je molio: „Gospodaru, učini me da ti molitvu obavljam, ja i moj porod“, a Allah dž.š. je pohvalio Ismaila a.s. u Kur'anu: „Naređivao je da se molitva obavlja i milostinja udjeljuje.“ Musau se obratio riječima: „I molitvu obavlja da bi Me se sjećao!“ Meleki su dozivali Merjem, majku Isaovu a.s.: „O Merjem, budi poslušna svome Gospodaru i na tle padaj i sa onima, koji molitvu obavljaju i ti obavljaj!“ Isa je kazao: „I učinit će me blagoslovljenim gdje god bio i zadužiti me, dok god sam živ, da molitvu obavljam i milostinju udjeljujem.“ Nevjernici su rekli Šu'ajbu a.s.: „Zar ti tvoja molitva naređuje da napustimo ono što su naši preci obožavali?“, a Allah dž.š. je naredio našem poslaniku Muhammedu a.s.: „Svojoj čeljadi molitvu naređuj i budi strpljiv na njoj!“
- Ko klanja naš namaz, okreće se prema našoj kibli i jede ono što mi koljemo, taj je musliman, koji pripada Allahu dž.š. i Njegovom poslaniku;
- Ko klanja iskreno, Allaha dž.š. radi, četrdeset dana u džematu, počevši od početnog tekbara, bit će oslobođen od vatre i licemjerstva (nifaka);
- Ko klanja slično melekima: „Tako mi onih u redove poredanih“;
- I liči ostalim bićima: „Zar ne vidiš da Allaha veliča sve na nebesima i na zemlji i ptice raširenih krila, svako ga na svoj način slavi i veliča?!“;
- Klanjač je jedan od sedmorice, koje će Allah dž.š. zaštititi Svojim hladom, kada ne bude drugog hlada osim Njegovog: „I čovjek čije je srce vezano uz džamiju“;
- Ostavljanje namaza je šejtanska spletko: „Šejtan želi da među vas unese neprijateljstvo i mržnju, alkoholom i kockom i da vas

zavede od spominjanja Allaha dž.š. i od molitve, a da li će te pristati?“;

- Pet namaza su kefareti za grijeh počinjene između njih, ako se izbjegnu veliki grijesi;
- Čovjeku, koji je zatražio od Poslanika s.a.w.s. njegovu bliskost u Džennetu, on je rekao: „Pomozi sebi učestalim sedždama!“;
- Ko propisno uzme abdest i propisno klanja, bit će mu oprošteni prethodni grijesi;
- Svakom sedždom, Allah dž.š. uzdiže svoga roba za deredžu i oprašta mu jedan grijeh;
- Kada rob stane da klanja, svi su mu grijesi na glavi i plećima pa kada padne na ruku ili sedždu, oni spadaju;
- Namaz je zahvalnost na blagodatima: „Mi smo ti uistinu mnogo dobro dali, zato se svome Gospodaru moli i kurban kolji“
- Postoje posebni namazi: za potrebu, za traženja odluke, kod pomračenja sunca i mjeseca i kod traženja kiše;
- Ko uzme abdest i krene u džamiju, bit će pod Allahovom dž.š. zaštitom. Ako poživi bit će opskrbljen i sačuvan, a ako umre, uvest će ga Allah dž.š. u Džennet;
- Onaj ko ostavlja namaz, navlači Allahovo prokletstvo na sebe, a prokletstvo je izgnanstvo iz Allahove milosti, bez koje niko neće ući u Džennet;
- Posljednje čega će nestati pred Kijametski dan je – namaz;
- Allah dž.š. ima meleka, koji uzvikuje kod svakoga namaza: „O Ademovi sinovi, krenite ka vašoj vatri (grijesima), koju ste potpalili, pa je ugasite!“;
- Poslanik a.s. je vidio u snu čovjeka koga su uhvatili meleki i kaznili ga, pa je došao njegov namaz i spasio ga od njih;
- Ko bude klanjao četiri rekata prije podne-namaza i četiri nakon podne, Allah će zabraniti njegovo tijelo vatri;
- Najteži namaz munaficima jesu sabah i jacija-namaz;
- Ko klanja sabah-namaz u Allahovoj je zaštiti;
- Neće ući u vatru niko ko klanja prije izlaska (sabah) i prije zalaska sunca (ikindiju);
- „Licemjeri misle da će Allaha prevariti, On će ih za varanje njihovo kazniti. Kada ustaju da molitvu obave, lijeno se dižu i samo zato da bi se pokazali pred svijetom, a Allaha gotovo da i ne pomenu.“;
- Allah briše grijeh abdestom u teškim uslovima i mnogim koraćanjem ka džamiji te čekanjem namaza, nakon namaza.

6. Djeci namaz približiti i ilahijom, kao:

*O mu'mine brate moj,
Govorim ti dobro čuj:
Dragom Rabbu ti robuj,
La ilahe illallah.*

*Čefin će te čekati,
U kabur te spustiti,
Zatim će te pitati,
La ilahe illallah.*

*U kaburu mračna noć,
Munkir, Nekir tebi doć,
Odakle će ti doć' pomoć,
La ilahe illallah.*

*Fard što ti je, dobro znaj,
Uči Kur'an i slušaj,
Uzmi abdest i klanjaj,
La ilahe illallah.*

*Od grijeha bježi u kraj,
U Dunja se ne uzdaj,
U Rabba se pouzdaj,
La ilahe illallah.*

*Klanjaj brate beš-vakat,
Rabb će tebi dragi dat',
U Džennetu lijep hajat,
La ilahe illallah.*

7. Navikavanje na post uskraćivanjem igre, doručka. Zatim postepeno navikavanje na doručak i ručak zajedno, zatim uskraćivati hranu, ostavljajući vodu, a na kraju izuzeti i vodu, sve uz podsticanje i bodrenje.⁶⁴

⁶⁴ Djeca preko 5 godina.

8. Naučiti ilahiju o postu u ramazanu:

*Svjetovima rahmet si,
Poklon Rabba Svevišnjeg,
Ummetu si nagrada,
Hej mubarek Ramazan!*

*Tebe treba postiti,
Allahu se približit',
Blagodat si velika,
Hej mubarek Ramazan!*

*Za šejtane muka si,
Postačima pomoć si,
Radosti su velike,
Hej mubarek Ramazan...*

9. Navikavanje na sadaku/milostinju i davanje zekata kroz podsticanje na činjenje slijedećeg:⁶⁵

- Izdvajanje dijela džeparca za džamiju;
- Izdvajanje dijela džeparca za siromašne, naročito komšije, bližnje i drugove;
- Izdvajanje dijela džeparca u sandučić obješen u kući, na kjojem je napisano: *Sadaka briše grijehe* ili *Zaštita od vatre* ili *Put u Džennet*;
- Dati mu nešto novca, ako na ulici sretnemo siromaha, tražiti od djeta da mu samo udijeli.

10. Podučavanje djeteta lijepom ophođenju (etici) sa Kur'anom kroz:⁶⁶

- Učenje najmanje jedne stranice dnevno;
- Učenje napamet najmanje džuzeva: Amme, Tebareke, Kad-Semia;
- Uzimanje abdesta prije učenja;
- Otpočinjanje učenja sa euzom;
- Melodičnost i uljepšavanje glasa kod učenja Kur'ana;

⁶⁵ Preko 6 godina.

⁶⁶ Preko 8 godina.

- Pokušavanje evociranja, emocija i plača tokom učenja Kur'ana;
- Duljenje namaza njegovim učenjem;
- Pohađanje mekteba ili halki za učenje tedžvida, hifza ili oboga;
- Okretanje prema kibli za vrijeme učenja;
- Nestavljanje Kur'ana na pod ni drugih predmeta na njega;
- Neunošenje Kur'an u zahod;
- Neučenje preglasno, naročito, ako je u blizini nekoga ko klanja, čita ili pored bolesnika;
- Nepožurivanje s učenjem;
- Zajedničko učenje sa braćom i sestrama u kući, makar povremeno.

11. Podučavanje djeteta adabima dove kroz:⁶⁷

- Okretanje prema kibli;
- Nepodizanje glasa kod učenja dove;
- Podizanje ruku tokom i potiranja lica, nakon dove;
- Otpočinjanje dove zahvalom Allahu i salavatom Muhammeda s.a.w.s.;
- Prvo traženje oprosta od Allaha dž.š.;
- Upućivati dovu za roditelje, bližnje i drugove;
- Ponavljanje i ustrajnost u dovi;
- Sigurnost u ispunjenje dove, makar i okasnilo;
- Doviti poslije namaza, između ezana i ikameta, kod mršenja postača, na sedždi i petkom;
- Plačljivost kod dove;
- Traženje dove od dobrih ljudi;
- Ne doviti protiv sebe.

12. Podsticanje djeteta na kačenje ili lijepljenje naljepnica i plakata sa dnevnim zikrovima i dovama po cijeloj kući i stalno napominjanje na:⁶⁸

- Na vratima kuće učiti dovu za ulazak u kuću;
- Sa izlazne strane, dovu za izlazak iz kuće;
- Pred vratima u zahod, dovu za ulazak u zahod, te dovu pri izlasku;
- Pored kreveta, dovu prije spavanja;

⁶⁷ Preko 12 godina.

⁶⁸ Preko 7 godina.

- Na vratima dječije sobe, dovu buđenja;
- Na sofri, dovu za jelo, prije, nakon i za vrijeme jela;
- Na ogledalu ili pored njega, dovu za gledanje u ogledalu;
- U autu, liftu ili biciklu, dovu za ulazak u prijevozno sredstvo.

13. Učenje napamet dova i zikrova za određene prilike, kao što su sljedeće dove:⁶⁹

- Za ulazak u zahod: *Bismillah, allahumme inni euzubike minel-hubusi wel-habais* (U ime Allaha, Allahu moj, Tebi se utječem od šejtana i šejtanica);
- Izlazak iz zahoda: *Gufranek* (Tražim Tvoj oprost);
- Ulazak u kuću: *Bismillahi weledžna we bismillahi haredžna, we alallahi rabbina tewekkelna* (U ime Allaha udosmo i u ime Allaha izašosmo, na Allaha, našeg Gospodara se oslonismo);
- Izlazak iz kuće: *Bismillah, tewekkeltu alallah, we alallahi rabbina tewekkelna* (U ime Allaha, oslanjam se na Allaha, nema snage niti moći do Allahove);
- Ulazak u džamiju: *Bismillah, wessalatu wesselamu ala resulillah, allahummeftah li ebwabe rahmetik* (U ime Allaha, i neka je mir i spas na našeg Poslanika, Allahu moj, otvori mi kapije Svoje milosti);
- Izlazak iz džamije: *Bismillah, wessalatu wesselamu ala resulillah, allahummegfirli zunubi weftah li ebwabe fadlik* (U ime Allaha, neka je mir i spas na našeg Poslanika, Allahu moj, oprost mi moje grijehe i otvori mi kapije Svoje dobrote);
- Prije spavanja: *Bismikellahume ahja we emutu* (U Tvoje ime živim i umirem);
- Nakon buđenja: *Elhamdulillahilezi ahjana ba'de ma ematena, we ilejhin-nušur* (Hvala Allahu koji nas oživi, nakon što nas usmrti i njemu ćemo se vratiti);
- Prije jela: *Allahumme barik lena fi ma rezaktena, werzukna hajren minhu, wekina azaben-nar* (Allahu, blagoslovi nam ono čime si nas opskrbio, povećaj nam našu opskrbu i sačuvaj nas patnje u vatri);
- Nakon jela: *Elhamdulillahilezi at'amena we sekana we džealena minel-muslimin* (Hvala Allahu koji nas nahrani i napoji i učini muslimanima);

⁶⁹ Djetu se počinje podučavati njima čestim ponavljanjem, počevši od treće godine.

- Nakon ezana: *Alahumme rabbe hazihid-da'wetit-tamme wes-salatil-kaimeh, ati muhammeden el-wesilete wel-fadilete, web'ashu mekamen mahmuden ellezi we'adteh;*
- Korištenje prijevoznog sredstva: *Subhanellezi sehhare lena haza, we ma kunna lehu mukrinin, we inna ila rabbina le munkalibun* (Slavljen neka je Onaj koji nam je ovo potčinio, a to sami ne bismo mogli postići, mi ćemo se svome Gospodaru vratiti);
- Jutarnji i večernji zikr: *Asbahna (emsejna), we asbehal (emsel) mulku lillah, welhamdulillah, la šerike leh, la ilahe illa huwe, we ilejhin-nušur(el-masir)* (Osvanusmo (omrkusmo), i osvanu (omrknu) vlast u Allaha, hvala Allahu, nema mu sudruga, nema boga osim Njega i njemu se vraćamo);

Asbahna (emsejna) ala fitretil-islam, we kelimetil-ihlas, we ala dini nebijjina Muhammed s.a.w.s., we ala milleti ebina Ibrahime hanifa, we ma kane minel-mušrikin (Osvanusmo (omrkusmo) u islamu, riječima predanosti i na vjeri našeg vjerovjesnika Muhammeda s.a.w.s te na miletu našeg oca Ibrahima, iskrenog, koji nije bio mnogobožac);

Allahumme inni asbahtu (emsejtu) minke fi ni'metin we 'afijeh we sitr, fe etimm alejje ni'meteke we afijeteke we sitreke fid-dunja wel-ahireh (Allahu moj, ja osvanuh (omrknuh) na Tvojoj blagodati, zdravlju i zaklonu pa mi upotpuni Tvoju blagodat, zdravlje i zaklon na dunjaluku i ahiretu);

Allahumme ma asbeha (emsa) bi min ni'metike ew bi ehadin min halkike, fe minke wahdeke, la šerike leke, fe lekel-hamdu we lekeš-šukr (Allahu moj, ono što osvanu (omrknu) od Tvoje blagodati kod mene ili kod ijednog Tvog stvorenja; to je jedino od Tebe, Tebi sudruga nema i neka je Tebi svaka hvala i pohvala);

Reditu billahi raben, we bil-islami dinen we bi muhammeddin nebijjen we resulen (Zadovoljan sam Allahom gospodarom, islamom vjerom i Muhammedom vjerovjesnikom i poslanikom);

Subhanallahi we bihamdihi adede halkihi we rida nefsihi we zinete aršihi we midade kelimatih (Slavljen neka je i hvaljen

Allah; brojem Njegovih stvorenja, Njegovim zadovoljstvom, ukrasima Njegovog Arša i brojnošću Njegovih riječi);

Bismillahillezi la jedurru measmihi šej'un fil-erdi we la fis-sema'i we huwes-semi'ul-alim (U ime Allaha s čijim imenom ne škodi ništa ni na nebesima ni na Zemlji i On sve čuje i sve zna);

Estagfirullahillezi la ilahe illa huwel-hajjul-kajjumu we etubu ilejh (Tražim oprost od Onoga, mimo kojeg drugog boga nema, Živog, uvijek Budnog i kajem se Njemu);

14. Stavljanje akcenta na ulogu džamije i njenu važnost u dječijoj psihi, kroz:⁷⁰

- Pojašnjavanje vrijednosti kretanja ka džamiji, naročito na sabah i jaciju;
- Voditi ih sa sobom na sve namaze i učiti ih da je najbolje da staju u safove iza muškaraca i kazati im: „Poslanik a.s. je na prvo mjesto stavljao safove muškaraca, zatim safove malih muškaraca kao što ste vi, a zatim safove žena.“;
- Provođenje vremena namijenjenog za ibadet (itikaf) sa djetetom, periodično, makar po jedan sat;
- Prisustvovanje halkama Kur'ana ili predavanju u džamiji;
- Halke za učenje Kur'ana napamet moraju biti u džamiji, ne u kući, a ako prilike to ne dozvoljavaju, onda spojiti ta dva mjesta, koliko je to moguće;
- Podsticati dijete i pomagati mu u izradi novina ili ploče sa uputama ili mu kupiti naljepnicu sa zikrovima ili papir na koji će ih ispisati, a zatim da je samo naljepi u džamiji (naravno, nakon traženja dozvole od imama ili odgovornog u džamiji);
- Sjedenje sa djetetom nakon sabah-namaza pa do izlaska sunca, čitajući Kur'an i zikr, jer to vrijedi koliko hadždž i umra – makar jednom sedmično.

15. Pridržavanje džamijskih adaba (bontona):⁷¹

- Ne podizanje glasa u džamiji;

⁷⁰ Preko 6 godina.

⁷¹ Isto.

- Održavanje higijene i uklanjanje nečistoća (maramica, papirić, zemlje, mrva);
- Klanjati dva rekata tehijjetul-mesdžida nakon ulaska u džamiju;
- Mirno se kretati ka džamiji i ne žuriti;
- Uzeti abdest prije odlaska u džamiju;
- Ne smije se ništa kupovati, prodavati niti obznanjivati izgubljene stvari u njoj;
- Ne uznemiravati klanjače, gurajući se između njih i gazeći po njima;
- Ne prolaziti ispred klanjača;
- Čišćenje tijela i odjeće i mirisanje prije odlaska u džamiju;
- Nekonzumiranje crvenog i bijelog luka i onoga što izaziva neprijatan zadah;
- Pranje nogu ako su nečiste;
- Ne krstiti prste u džamiji;
- Sklanjanje obuće i ostavljanje u paru i vođenje računa o tome da sa njih ne spadne nešto na pod džamije;
- Ulaziti desnom nogom, izgovarajući dovu: *Bismillah, wessalatu wesselamu ala resulillah, allahummeftah li ebwabe rahmetik*;
- Izlaziti lijevom, s riječima: *Bismillah, wessalatu wesselamu ala resulillah, allahummegfirli zunubi weftah li ebwabe fadlik*.

16. Pridržavanje sljedećih adaba Bajrama i podsticanje djeteta na njih:⁷²

- Oblačenje najljepše odjeće i, poželjno je, da bude nova;
- Kupanje nakon sabah-namaza;
- Stavljanje mirisa;
- Dozvoljena igra i razonoda;
- Navikavanje čestitanja muslimanima riječima: *Tekabbelallahu minna we minkum* (pored riječi *bajrambarećola* i *Bajram mubarek olsun*);
- Prakticiranje odlaska na bajram-namaz na otvorenu poljanu i sl., ne u džamiju, ako je tako nešto moguće, jer je to bila Poslanikova a.s. praksa;
- Pojesti nekoliko hurmi prije odlaska na ramazanski bajram-namaz;
- Odlazak jednim, a povratak drugim putem;

⁷² Preko 5 godina.

- Prakticiranje zijareta/posjeta na dane Bajrama, naročito bližnjima;
- Donošenje tekbara od sabaha do bajram-namaza;
- Donošenje tekbara za Kurban-bajram, od sabaha u danu Arefata do ikindije četvrtog dana Bajrama;
- Dati djetetu novac, makar i skroman da ga prije namaza udijeli nekom siromahu i da o tome nikome ne govori, da bi se tako naviklo na davanje sadekatul-fitra tajno;

17. Pridržavanje adaba petka i noći uoči njega:⁷³

- Okupati se, namirisati i obući najbolju odjeću;
- Poraniti u džamiju;
- Učenje sure *El-Kehf* i da vidi oca kako to praktikuje, da bi se i samo naviklo;
- Umnogostručeno donošenje salavata i selama na najbolje stvorenje, Poslanika s.a.w.s.;
- Učestala dova i energičnost u njoj, naročito prije i nakon samog džuma-namaza i nakon ikindije;
- Zatvaranje radnje ili knjižnice prije namaza i odlazak u džamiju;
- Zabranjeno je igrati se ili razgovarati za vrijeme hutbe; treba podsticati na sjedenje i slušanje imama, makar ga i ne razumjelo;

18. Pridržavanje adaba spavanja:⁷⁴

- Podsjetiti ga prije spavanja šta je namjera sna: da spava da bi mogao da obavlja namaz, da uči, da bude zdravog i jakog tijela;
- Rano lijezanje;
- Spavanje nakon podne-namaza i navikavanje na to koliko je moguće;
- Nespavanje nakon sabah-namaza i nakon ikindije;
- Nespavanje na stomaku;
- Ne spavati odmah nakon jela;
- Uzeti abdest prije spavanja;
- Okrenuti glavu prema kibli za vrijeme spavanja;
- Protresti postelju prije lijezanja;
- Spavati na desnoj strani;

⁷³ Isto.

⁷⁴ Isto.

- Pokrivati se zimi;
- Oblačenje pidžame;
- Korištenje misvaka/četkice za zube, odmah nakon ustajanja;
- Učenje dove pred spavanje: *Bismikellahume ahja we emutu* (U ime Tvoje živim i umirem) i sura *Ihlas, Felek i Nas*;
- Dova nakon buđenja: *Elhamdulillahilezi ahjana ba'de ma ematena, we ilejhin-nušur* (Hvala Allahu koji nas oživi nakon što nas usmrta i Njemu ćemo se vratiti);

19. Pridržavanje adaba jela i pića:⁷⁵

- Podsjećanje na namjeru jela: da bi imalo snage za namaz i učenje i da Allahu zahvaljuje na blagodatima hrane;
- Pomaganje majci i sestri u pripremanju jela;
- Pranje usta i ruku, prije i nakon jela;
- Navići se da nikako ne nalazi hrani mahane, ako mu se sviđa, neka jede, a ako ne, neka ostavi;
- Ako u hrani nešto nađe, poput muhe i slično, neka to diskretno izvadi i neka ne govori nikome;
- Polizati prste nakon jela, prije nego opere ruke, po hadisu u kojem poslanik a.s. veli: „Ko pojede nešto neka ne pere ruke, dok ne poliže prste“;
- Ne gledati u nečiju hranu ili zalogaj dok jede;
- Nenaslanjanje, neispružanje nogu ili sjedenje prekrštenih nogu za vrijeme jela nego: neka podvije desnu nogu uz stomak, a sjede na lijevu;
- Ne jesti iz zlatnih ili srebrnih posuda;
- Dijete se mora navići da jede desnom rukom i da jede ispred sebe;
- Za jelom treba pričati, a ne šutjeti;
- Piti iz tri puta i, poželjno je, da to bude sjedeći;
- Ne puhati u hranu i piće kako bi se rashladili nego to činiti miješanjem i prevrtanjem;
- Zahvaliti se onome ko je pripremio hranu;
- Ne žvakati led;
- Dobro izvakati hranu prije gutanja;
- Jest manje zalogaje;
- Ne pretrpavati usta hranom;

⁷⁵ Isto.

- Kihati dalje od hrane i pića;
- Mi smo narod koji ne jede, dok ne ogladni, a kada jede, ne najeda se;
- Ako nešto ispadne na pod, očistiti ga, ukloniti ono što se uprljalo i pojesti;
- Ako mušica upadne u piće jednim krilom, umočiti i drugo i onda je izbaciti, jer je u jednom njenom krilu bolest, a u drugom lijek;
- Jest zajedno, ne osamljivati se;
- Ne počinjati s jelom prije starijeg, naročito roditelja;
- Dva manja obroka su bolja nego jedan obilan;
- Jest sa tri prsta;
- Proučiti dovu prije jela: *allahumme barik lena fi ma rezaktena, werzukna hajren minhu, wekina azaben-nar, bismillah*;
- Ako se zaboravi, pa se sjeti u sred jela, reći: *bismillahi ewwelehu we ahirehu*;
- Nakon jela kazati: *elhamdulillahillezi at'amena we sekana we džealena minel-muslimin*.

20. Pridržavati se propisa obavljanja nužde i ulaska u klozet na sljedeći način:⁷⁶

- Ne unositi sa sobom ispisano Božije ime, Kur'an i sl.;
- Prekinuti svaki govor;
- Udaljiti se i sakriti, pritvaranjem i zaključavanjem vrata;
- Ne mokriti u životinjske nastambe, pod drvećem ili u stajaću vodu;
- Ne mokriti stojeći;
- Ne zakretati se prsima niti leđima prema kibli, koliko je to moguće;
- Podapрати se lijevom rukom i onda je dobro oprati;
- Ulaziti lijevom nogom i naglas izgovoriti dovu: *Bismillah, allahumme inni euzubike minel-hubsi wel-habais*;
- Izaći desnom i kazati: *Gufraneke*.

21. Pridržavanje adaba oblačenja:⁷⁷

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ Isto.

- Djevojčice počinjati navikavati na oblačenje hidžaba, mahrame ili šala, koji će prekrivati njihovo tijelo, osim lica i šaka, posebno nakon sedme godine, isto onako kako ih počinjemo navikavati na namaz, da bi se navikle i zavoljele to;
- Dječaci neka nikada ne oponašaju djevojčice u njihovom odijevanju, ne stavljaju narukvice i lančiće;
- Djevojčice neka u svom oblačenju ne liče na dječake i neka, zato, ne oblače odjeću, koja je namijenjena samo muškarcima;
- Neka ne oponašaju nevjerničku nošnju, kao naprimjer šorc sa američkom zastavom, slikom razgolićenih žena i sl.;
- Oblačiti najljepšu odjeću, ali sa njom se ne uzdizati iznad svojih vršnjaka;
- Dijete treba da se navikava na stalnu higijenu svoje odjeće;
- Muškarci ne smiju oblačiti svilu i zlato;
- Dječaci neka ne skidaju svoju odjeću jedni pred drugim, ni djevojčice, makar bili braća;
- Prvo oblačiti desnu ruku i nogu, a prvo skidati/izuvati lijevu;
- Proučiti dovu kod oblačenja (nove) odjeće: *elhamdulillah, ente kesewtenihi. Allahumme inni es'eluke hajrehu we hajre ma suhi'a lehu, we e'uzu bike min šerrihi we šerri ma suni'a lehu* (hvala Allahu, ti si me ovim odjenuo. Allahu moj, molim te za njegovo dobro i dobro za koje je napravljeno, a utječem Ti se od njegova zla i zla za koje je napravljeno);
- Proučiti dovu nakon svlačenja odjeće: *Bismillahillezi la ilahe illa huwe* (U ime Allaha, mimo kojeg drugog boga nema);
- Naučiti dijete dovu za čestitanje onome ko obuče novu odjeću riječima: *Lebiste džediden we 'ište hamiden we mutte šehiden* (Obukao novo, živio pohvalno, preselio kao šehid);

22. Može se postaviti tabela, pomoću koje će se pratiti kako dijete izvršava adabe koje je naučilo, na sljedeći način:

Adabi spavanja

Adab	Pon.	Uto.	Sri.	Čet.	Pet.	Sub.	Ned.	Primjedbe
Namjera pred spavanje	√	x	√	√	x	√	√	x
Spavanje na desnoj strani	x	x	√	x	x	x	√	√
Lijeganje s abdestom	x	x	x	x	x	x	x	Npr. česma bila u kvaru
Zikr prije spavanja	√	x	√	√	x	x	√	x
Nespavanje na stomaku	√	√	x	x	x	x	√	√
Dova nakon buđenja	√	√	√	x	√	x	√	√

Ovdje je jedan prazan primjerak tabele, koji možete ispuniti sa vašim djetetom:

Adab	Pon.	Uto.	Sri.	Čet.	Pet.	Sub.	Ned.	Primjedbe
Namjera pred spavanje								
Spavanje na desnoj strani								
Lijeganje s abdestom								
Zikr prije spavanja								
Nespavanje na stomaku								
Dova nakon buđenja								

23. Učiti bismilu: prije započinjanja jela, pića, spavanja, prije ulaska u nužnik, kod ulaska u kuću i izlaska iz nje, ulaska u džamije, škole, učionicu, prije učenja, kod uzimanja i ostavljanja nečega, kod otpočinjanja igre.

Za to se poslužiti pjesmicama iz ilmihala i sl., koje govore o tome, i tražiti od djece⁷⁸ da je nauče.

⁷⁸ Za 4 godine.

24. Allaha hvaliti i zahvaljivati Mu, sedždom zahvale (sedždetu šukr), namazom i riječima: *elhamdulillah*.

Uzvišen moral

Ova karakteristika se u djetetu realizuje sljedećim sredstvima:

- 1) Pripovijedanjem priča i kazivanja, koje podstiču na lijep moral primjerima sljedećih moralnih osobina:

Iskrenost

Jedan mladić je krenuo za naukom u neku zemlju, a prije odlaska majka ga je savjetovala iskrenošću, što joj je on i obećao. Kad bijahu na jednom dijelu puta, izletiše pred njih hajduci i zatražiše od njega da istrese sve što ima sa sobom i on im kaza za sve što je imao. Hajdučki vođa se iznenadi toj iskrenosti i upita ga za to, a ovaj mu odgovori da izvršava obećanje dato majci. Tada hajdučki vođa progovori: „Ti se bojiš da prekršiš obećanje dato majci, a mi kršimo obećanje dato Bogu“ pa se pokaja i on i oni sa njim.

Povjerljivost

Prodavačica mlijeka je naredila svojoj kćerci da mijeko miješa sa vodom da bi bilo više za prodaju, što je kćerka odbila uraditi i majci spomenu hadis Poslanika a.s. u kojem kaže: „Ko nas vara, nije od nas“ i spomenu joj još upozorenje emirul-mu'minina, Omera b. el-Hattaba r.a. za ovu stvar. Na to majka reče: „Omer nas ne vidi“, a kćerka vjernica odgovori: „Ako nas Omer ne vidi, vidi nas njegov Gospodar“. U tom je momentu Omer prolazio ulicama, nadgledajući stanje muslimana i ču to, te je isprosi za svoga sina Asima, kao nagradu za njenu odanost i povjerljivost.

Ne uhodi!

Amidža imama Ameda b. Hanbela je radio u službi halife muslimana, Haruna er-Rešida. Posao mu je bio da sakuplja informacije o ljudima i šalje ih halifi. Slao ih je preko imama Ahmeda, koji nije znao šta nosi sa sobom, da bi to u neko vrijeme otkrio. Jednog dana halifa

upita amidžu zašto mu je prestao slati ono što mu je naređeno, a ovaj začuđeno odgovori da je poslao po svome bratiću Ahmedu, koji je tada još bio dijete. Amidža ga tada posla halifi, da ga ovaj lično upita o prikupljenim informacijama i zašto ih ne prenosi. Ahmed reče: „Kada sam saznao šta sa sobom nosim od dojava o ljudima, uplašio sam se Boga i sve bacio u rijeku“. Halifa tada reče: „Allahovi smo i Njemu se vraćamo, ovo dijete se boji i čuva Boga, pa kako bi, onda, morali mi!“

Milost

Omer b. Abdulaziz, halifa muslimana, Allah dž.š. bio njime zadovoljan, jedne noći je ušao u džamiju. Džamija je bila neosvijetljena i on, ne htijući, udari u jednog starijeg čovjeka koji je ležao. Taj ga čovjek nije prepoznao i uzviknu: „Jesi li ti čorav?!“, a halifa odgovori: „Nisam!“. Čuvari krenuše da udare i kazne čovjeka, a halifa im zabrani i reče: „On me je pitao jesam li čorav i rekao sam da nisam.“

Otvorenost i hrabrost

Abdullah b. ez-Zubejr b. el-Awwam r.a., dok je još bio dječak, igrao se sa djecom, kad tuda prođe emirul-mu'minin, Omer b. el-Hattab r.a. i sva se djeca poplašiše i razbježaše, osim Abdullaha, koji ostade na svom mjestu. Kada ga Omer upita zašto nije pobjegao kao njegovi drugovi, on reče: „Niti sam počinio grijeh da te se bojim niti je put tijesan pa da ti se trebam skloniti!“, a Omeru bi draga njegova hrabrost i otvorenost.

Skromnost

Omer b. Abdulaziz je sijelio sa jednim prijateljem, kad oslabi svjetiljka i njegov prijatelj prozbori: „O emiru pravovjernih, da ja zovnem slugu da je popravi?“, a Omer kaza: „Nemoj, ne želim da ga opterećujem sa dva posla“. „A da je ja popravim?“- progovori opet prijatelj. „Nemoj, nije vrlina korištenje gosta“, reče Omer, a zatim sam ustade, popravi svjetiljku, nasu ulje, zatim se vrati i reče: „Ustadoh Omer i sjedoh Omer!“

Potpomaganje

Mudrac okupi svoju djecu pred smrt i htjede da im oporuči. Uze skupinu grančica, skupi ih u snop, zaveza, a zatim upita djecu, koji od

njih može da ga slomi. Svi pokušase, ali niti jednom to nije pošlo za rukom. Onda mudrac razveza snop i razdvoji grančice i onda reče: „Koji može da slomi grančice sad?“ Svaki sin slomi grane s lahkotom, a tada mudrac prozbori: „O djeco, ovo vam je kao jedinstvo i rasparčanost – jedinstvo je snaga, a rasparčanost slabost.“

Gušenje srdžbe

Jedan beduin dođe i pomokri se u kraju džamije. Ljudi skočiše da ga tuku, a Poslanik a.s. im zabrani i naredi im da ga puste da završi i onda da uzmu kantu vode i pospu po tome. On ga pozva i reče mu: „Ovo je džamija, u njoj se ne mogu raditi takve stvari, mokriti i prljati. Džamije su za spominjanje Allaha i učenje Kur'ana.“ Beduin onda reče: „O Allahu, smiluj se meni i Muhammedu i nemoj više nikom mimo nas.“ a Poslanik a.s. se nasmija i reče: „Ti si suzio široko.“

2) navikavanje na vrlinu samilosti kroz:⁷⁹

- Ustajanje starijem u sredstvima javnog prijevoza;
- Pomaganje starijem, bolesnom i slabom da pređe cestu;
- Hranjenje kućnih ptica i životinja;
- Udjeljivanje hrane ili sadake, od svog džeparca, siromašnim drugovima i komšijama;
- Pružanje pomoći djetetu i slabom, kojem ta pomoć od njega treba ili je traži;
- Pomilovati jetima po glavi i biti milosrdan prema njemu, pružati ljubav i paziti se povrede njegovih osjećanja;
- Ne udarati mlađeg;
- Ne smiju se ni u igri mučiti životinje, insekti ili ptice niti uzimati njihova jaja ili mladi;
- Ne smije se niko plašiti po mraku niti se smije prijetiti nekim oružjem ni u šali;
- Činiti dovu Allahu da učini njegovo srce blagim i da od njega odstrani surovost.

⁷⁹ Dijete se navikava na upražnjavanje ovih vrlina početkom 7. godine, a sredstva se određuju u odnosu na svako dijete posebice, shodno situaciji, povećanjem ili smanjenjem.

3) Navikavanje na strpljivost kroz:

- Strpljivost u gladi i žeđi: postom i za vrijeme igranja fudbala;
- Strpljivost u negriješenju, kao: gledanje filma ili predstave koje gledaju svi ljudi;
- Strpljivost u istrajnosti sa sabah-namazom, naročito zimi;
- Strpljivost u boli, kao kada se sudari sa drugim u igri ili kada padne pa se povrijedi;
- Strpljivost u neugodnom i nezgodi, kao neuspjeh na ispitu ili povreda staklom, iglom, trnom ili kamenom;
- Strpljivost u srdžbi, kao u igri fudbala i sl.;
- Strpljivost u neimaštini i ne gledati u bogate sa zavišću i prezirom;
- Strpljivost u ribolovu;
- Strpljivost u obavljanju poslova, koje traže roditelji, naročito kada se radi o kućnim potrebama.

4) Navikavanje na plemenitost kroz:

- Spremanje i ugošćavanje gostiju;
- Navikavanje na ljubav prema gostima i ugošćavanju;
- Učestalo pozivanje drugih na jelo, u kući i u školi;
- Skromnost i radost pri davanju;
- Davanje bez traženja;
- Ne prigovarati nakon davanja
- Platiti kartu svojim drugovima u autobusu;
- Dati sadekatul-fitr u ramazanu, sam i od svog džeparca;
- Navikavanje na darovanje svoje mlađe braće i rođaka za Bajram, od svog bajramluka.

5) Navikavanje na solidarnost kroz:

- Odvajanje od hrane koju sa sobom nosi u školu i davanje svojim drugovima, naročito ako njihovo stanje to zahtijeva;
- Davanje prednosti drugovima u gašenju žeđi, nakon igre ili nekog drugog uloženog napora, kao u izletima ili kod iftara, nakon posta;
- Solidarisanje dijelom odjeće, posebno one starije, makar mu bila i potrebna, onome kome je još potrebnija;

- Solidarisanje dijelom džeparca džamiji, siromašnim ili za kupovinu poklona roditelju ili oboma ili nekom bratu ili sestri;
- Solidarisanje sa drugovima za vrijeme fudbala ili nečeg sličnog, nedavanjem gola u momentu, kada je to bilo moguće;
- Poklanjanje knjiga, nakon završetka školske godine, džamiji ili onome kome je to potrebno;
- Poklanjanje nekih lektira, knjiga iz opće kulture, korisnih kaseta biblioteci ili drugu;
- Staje na gol da bi njegov drug igrao, vraća se u odbranu da bi neko drugi išao u napad i izlazi iz igre kod viška igrača, da bi neko drugi ušao;
- Ponuditi mu dva poklona: jednog koji je vijedan ili mu je drag i drugog koji nije takav da izabere;
- Ako dok jede, vidi mačku ili neku drugu gladnu životinju, treba je nahraniti.

6) Navikavanje na skromnost kroz:

- Priznavanje greške i izvinjenje zbog toga;
- Bogati se ne smije oholiti nad siromašnim, uspjeli nad neuspjelim niti jaki nad slabim;
- Nehvaljenje odjećom, džeparcem ili jelom;
- Ustajanje roditeljima, starijem i nastavniku i ukazivanje poštovanja njima;
- Neprestizanje vršnjaka zbog ljubavi prema isticanju;
- Odazivanje pozivima siromašnih, učestvovanje sa njima u jelu, posebno, ako se radi o rodbini;
- Igranje sa mlađom braćom i rođacima i neuzdizanje nad njima;
- Sumiranje knjige, pravljenje novina ili kačenje table sa uputama i savjetima, bez potpisivanja ili ostavljanja onoga što upućuje na to da je on to uradio;
- Kolektivno učestvovanje u hrani u toku izleta, tako da jedu siromašni sa imućnijim, bez razlike;
- Iznošenje korpe sa smećem i odlaganje na predviđena mjesta za to, barem jednom mjesečno;
- Čišćenje kupatila u kući i džamiji, barem jednom mjesečno;
- Obavljanje namaza sa nekim radnikom ili zanatlijom, posjeta njemu, bez osjećaja nelagode;
- Traženje dječijeg mišljenja u stvarima koje se tiču njega i kuće;
- Primanje savijeta;

- Ugošćavanje gostiju.

7) Navikavanje na pravednost kroz:

- Iskorištavanja problema ili simulacija istog, da bi se onda od djeteta tražilo da presudi između dvije strane i da uputu i savjet;
- Argumentacija presude između dvoje, naročito ako se radi o mlađoj braći i sestrama;
- Postaviti ga za suca u dječijim utakmicama, prateći ga pri tome i dajući mu upute;
- Podjela hrane drugima.

8) Navikavanje na potpomaganje kroz:

- Grupne igre;
- Izlete;
- Zajedničko objedovanje i pripremu jela;
- Namaz u džematu;
- Podjela kućnih poslova na sve članove porodice i zajedničko učestvovanje u njihovom obavljanju: kupovina namirnica, čišćenje povrća, pranja suđa i dr.;
- Razmjenu školskih knjiga, lektira, kaseta, i dr.

9) Navikavanje na hrabrost kroz:

- Praktikovanje borilačkih vještina: karate, hrvanje, tekvando i sl.;
- Spavanje u mračnim prostorijama;
- Klanjanje sabaha u džamiji;
- Prisustvovanje klanju životinja, kod kuće ili u klaonici i pomaganje oko toga;
- Naređivanje dobra i odvrćanje od zla, naprimjer da pušača zamoli da ne puši ili onoga, koji nešto opsuje, od toga odvрати;
- Igranje sudija i prijestupnika;
- Odlazak na more i učenje plivanja;
- Potiskivanje srdžbe,

10. Navikavanje na iskrenost kroz:

- Post;

- Nepravljeno razlike između vrsta laži, ne govori se djetetu da je neka laž mala, da ne škodi i sl.;
- Da ne nasmijava drugove lažima, rugajući se nekome;
- Priznati grešku i ne lagati nastavniku, naprimjer ako nije uradio zadaću, da kaže: „Imam mnogo obaveza i zadaće“, ili da kaže: „Pomagao sam svom mlađem bratu“ ili da kaže laž: „Ja imam posao nakon škole“.

11. Navikavanje na aktivnost kroz:

- Sabah-namaz i nespavanje nakon njega;
- Nesijelenje;
- Dnevno praktkovanje sporta, makar pola sata;
- Često kupanje ili tuširanje, naročito ljeti;
- Otvaranje prozora nakon izlaska sunca;
- Naučiti dijete da je u pokretu blagoslov;
- Izvršavanje kućnih potreba i poslova sa ljubavlju i podsticanje na to.

12. Navikavanje na povjerljivost kroz:

- Neotkrivanje tajni;
- Nevaranje kod kupovine i prodaje, u ispitima i dr.;
- Vraćanje pozajmljenog;
- Obavljanje ibadeta kao što su namaz i post, na najbolji način;
- Vraćanje duga;
- Usavršavanje poslova, makar to niko ne gledao;
- Vraćanje nađenih stvari njihovim vlasnicima, raspitavši se čije su;
- Povrat kusura kad ustanovi da ga je više;
- Negledanje u tuđe papire i lične stvari, osim sa dozvolom vlasnika.

13. Navikavanje na stid (ne stidljivost, op.pr.) kroz:

- Nepričanje o ružnoj stvari koju je vidjelo;
- Ne psovati i pogrdno govoriti;
- Ne skidati odjeću pred nekim, makar se radilo o bratu;
- Nešminkanje djevojke, nenanošenje mirisa (ne misli se na dezodorans i sl.) i neotkrivanje kose;

- Navikavanje na srdžbu i odbojnost prema ružnim stvarima;
- Neulizivanje dječaka djevojčicama i nestvaranje prisnih odnosa;
- Navikavati dječake da budu ljubomorni na svoje sestre (čuva njenu čast, ne dozvoljava da neko njoj ili o njoj govori loše i sl.);
- Obaranje pogleda dječaka i djevojčica;
- Ne ulaziti nepozvan kod onoga ko jede;
- Traženje dozvole kod ulaska, naročito kod roditelja.

14. Navikavanje na empatiju sa drugim kroz:

- Ne prekidati i napadati onog koji govori;
- Neuplitanje u stvari koje ga se ne tiču;
- Davati savjete nasamo;
- Izbjegavati dovođenje drugih u nelagodu;
- Ne nalaženje mahana drugima, ruganje ili ismijavanje, a činjenje toga istog;
- Pokrivanje mahana drugih;
- Osmijeh da ne napušta njegovo lice;
- Nesašaptavanje sa jednim, u prisustvu drugog,

15. Izvršavanje obaveza prema roditeljima kroz⁸⁰:

- Apsolutna pokornost u svemu što nije grijeh;
- Lijepo i blago obraćanje roditeljima i neprekidanje njihovih riječi;
- Ustajanje roditeljima, dočekivanje sa osmijehom i poljupcem;
- Kazivati im lijepe stvari koje nauči;
- Hitro izvršavanje svega što traže;
- Njihova konsultacija u svemu;
- Plemenit odnos i poštovanje njihove rodbine i prijatelja za njihova života i nakon smrti;
- Učestali pokloni;
- Učenje i težnja ka superiornosti u svemu, radi njihovog zadovoljstva;
- Traženje dozvole pri ulasku kod njih;
- Hitro odazivanje;
- Uvijek im se smiješiti u lice;
- Vođenje računa o higijeni i redu kuće;

⁸⁰ Sredstva izvršavanja obaveza dijete treba da sazna, zapamti i sprovede u praksu postepeno, počevši od 7. godine.

- Peglati njihovu odjeću;
- Pomaganje djeda i nane i njihovo poštivanje;
- Sa drugima spominjati roditelje sa poštovanjem;
- Nevrijeđanje ničije majke niti oca;
- Ne družiti se sa onim ko vrijeđa njegove roditelje;
- Ne koriti roditelje kada učine nešto čudno ili pogrešno;
- Ne udarati ili grditi mlađeg brata ili sestru pred njima;
- Ne ulaziti ili hodati prije njih, osim da im se proširi put i sl.;
- Na smijati se pred njima bez razloga;
- Ne uzimati hranu prije ili ispred njih;
- Ne spavati prije njih, osim po njihovoj dozvoli (možda im nešto zatreba);
- Neispružanje nogu ispred njih;
- Neprekrštavanje nogu pred njima;
- Ne uznemiravati ih dok spavaju;
- Činiti im dovu i tražiti oprost za njih, za njihova života i nakon smrti;
- Često spominjanje Allahovih riječi: „Gospodaru, smiluj im se kao što su oni mene nejaka njegovali.“

16. Izvršavanje obaveza prema komšiji kroz:

- Izbjegavanje onoga što mu smeta i sabur sa njegovim ispadima;
- Ne buljenje u komšijine kćerke;
- Pripaziti njegovu kuću dok je on odsutan i blag odnos prema njegovoj djeci;
- Pružiti pomoć, ako mu je potrebna;
- Braniti ga;
- Ne bacati smeće ili otpatke u njegovu avliju ili balkon, ako je u stanu ispod, ne sušiti veš iznad njega i kapati po njegovom i sl.;
- Ne uznemiravati ga igrom niti radijom;
- Prisustvovati i biti uz njega u slavlja i žalostima;
- Čestitati mu blagdane i veselja;
- Odnijeti mu hrane i počastiti ga, iako mu to nije potrebno;
- Ne uznemiravati ga posmatrajući njegovu kuću i ukućane sa prozora;
- Pružiti mu uslugu i dozvoliti da telefonira;
- Posuditi mu stvari koje su mu potrebne (tanjire, kašike, ulje, šećer i sl.);
- Nasuti mu vode, ako je kod njega nema.

17. Izvršavanje obaveza prema rodbini kroz:

- Česte posjete, makar oni to i ne činili;
- Pružanje pomoći;
- Činjenje dove za njih;
- Trpiti neugodnosti, ako se dese, sa njihove strane, a uklanjanje istih od njih;
- Učestvovanje u njihovim radostima i žalostima;
- Čestitanje u prilikama, koje to zahtijevaju;
- Osmijeh i ugodno lice kod susreta s njima;
- Stalno pitanje i briga o njima,
- Posjeta bolesnom;
- Pomaganje djeci u učenju;
- Savjetovanje kad pogriješe.

18. Izvršavanje obaveza prema učitelju/nastavniku kroz:

- Ustajanje pred njim;
- Utišati glas kod njega;
- Šutjeti pred njim i ne prekidati ga, makar bio u krivu;
- Osmijeh pri njegovom susretu;
- Ne oponašati njegove pokrete i sl. s ciljem poruge;
- Ne postavljati pitanja čiji je cilj pokazivanje neznanja nastavnika, pobjeda u raspravi i ušutkivanje;
- Sabur na njegovom lošem odnosu;
- Trud u davanju odgovora na njegova pitanja;
- Traženje dozvole kod ulaska njemu, izlaska, pitanja i govora;
- Ne spominjati drugom nastavniku, ono što se kosi sa njegovim mišljenjem, pred njim.

19. Izvršavanje obaveza prema braći/sestrama i drugovima:

- selamiti ih,
- posjećivati,
- obići ga ako se razboli,
- odaziv njegovom pozivu,
- kad kihne i kaže: „Elhamdulillah!“, nazdraviti mu riječima: „Jerhamukellah!“,
- posavjetovati ga,

- solidarisati se sa njim,
- pružiti pomoć, ako mu je potrebna,
- pomiriti njega i onoga s kim se zavadio,
- jesti, piti i spavati kod njega,
- pitati za njega ako je odsutan,
- izvršiti njegov zavjet,
- oprostiti mu kada se ružno ponese,
- mnogo dobiti za njega,
- dati mu poklon,
- čestitati mu blagdan i veselja,
- učestvovati u njegovim radostima i žalostima,
- ne biti ljut na njega više od tri dana,
- posjetiti njegovu porodicu i pomoći joj, kada njega nema,
- pratiti njegovu dženazu ako umre.

20. Odazivanje obavezama prema starijim:

- ustati mu,
- poljubiti mu ruku,
- pružiti mu pomoć, kad je potrebno,
- stalno konsultovanje sa njim,
- ne smijati mu se i ne ismijavati ga,
- ne jesti, ne piti i ne hodati prije njega,
- pokazati mu put.

21. Držati se obaveza prema mlađem:

- pomagati mu oko učenja,
- skromno se igrati sa njim,
- ne oholiti se nad njim,
- ne udarati ga,
- pokazati mu put i odvesti ga kući, ako samo ne zna.

22. Obaveze prema životinjama:

- nahraniti ih i napojiti,
- na zlostavljati ih,
- ne uzimati ih za igračku,
- olakšati im kad se kolju: naoštriti nož i sakriti ga od njih,
- ne krasti njihove mlade ili jaja.

23. Pridržavanje adaba govora:⁸¹

- uvježbavanje polaganog govora,
- navikavati se na razmišljanje prije govora,
- spustiti glas,
- pozorno pratiti onoga koji govori i ne prekidati ga,
- ne pričati mnogo,
- ne oponašati nikoga sa ciljem ruganja i ismijavanja,
- ne lagati ni u šali,
- dijeliti pogled svim slušaocima,
- totalno izbjegavanje raspravljanja,
- udaljavanje od psovki, proklinjanja, ružnog govora, prenošenja riječi i odavanja tajni,
- ponavljati riječi *da* i *hm* za vrijeme slušanja, naročito ako se razgovara preko telefona,
- ne spuštati slušalicu telefona prije govornika, nakon završetka razgovora,
- slušati govor i ako ga je ranije znao,
- izbjegavati koliko je moguće riječi *ne* i *ti griješiš*,
- kod protivljenja kazati: *Bolje je tako i tako, predlažem ovako ili molim da bude tako i tako*,
- pohvaliti govornika prije nego ga se iskritikuje: *Imaš pravo, ali bi bilo bolje da...*,
- ne pogledati u sat dok neko govori,
- ne govoriti sa drugim dok neko priča,
- govor počinjati sa zahvalom Bogu i donošenjem salavata i selama na Poslanika a.s.,
- govor završiti riječima: *Subhanekellahumme we bihamdike, ešhedu en la ilahe illa ente, estagfiruke we etubu ilejk* (Slavljen neka si i hvaljen, Allahu, svjedočim da nema boga osim Tebe, kajem Ti se i od Tebe oprost tražim).

24. Pridržavanje adaba selama:

- navići se na nazivanje selama poznatom i nepoznatom,
- ne nazivati selam učaču Kur'ana, u klozetu i nemuslimanu,
- navikavati se na potpun selam: *es-selamu alejkum we rahmetullahi we berekatuhu* i također takav odgovor,

⁸¹ Dijete se na ove adabe navikava počevši od njegove 7. godine.

- ako selam nazove nemusliman treba odgovoriti samo sa *we alejkum*,
- selamom zamijeniti sve: sabahajrolah, akšamhajrolah, čao, haj, i sl.,
- na telefon se javiti sa selamom, a ne sa: *Halo??*,
- navići se na rukovanje kod selama i ne povlačiti ruku prije onoga s kim se rukuje,
- osmijeh u lice onoga s kim se sretne,
- ne grliti se i ljubiti sa onim koga sretne, osim, ako je bio na putu ili je bio odstutan duže vrijeme,
- pogrešna je narodna izreka koja kaže: *Čest selam umanjuje poznanstva* jer čest selam povećava ljubav i bliskost koji vode Džennetu, po riječima Poslanika a.s.: „Hoćete li da vas uputim na nešto što, ako ga budete činili, međusobno ćete se voljeti: širite selam među sobom!“.

25. Pridržavanje adaba posjete/zijareta i traženja dozvole:

- navikavati se na biranje odgovarajućih termina za posjetu i poželjno je da se za to najavi,
- odmaknuti se od vrata,
- ne vikati sa ulice,
- tri puta kucati, a zatim otići,
- kucati odmjereno da se ne bi uznemirili ukućani, a isto i sa zvonom,
- odgovarati, na pitanje *Ko je?*, imenom, a ne govoriti *Ja!*,
- izuti se pri ulasku,
- odmjereno i ne žureći ulaziti u kuću, da bi domaćin imao vremena da se pripremi za dočekivanje,
- sjedenje na mjestu koje domaćin pokaže, ne šetati po kući, ne zavirivati okolo, ne gledati u papire, slike i sl.,
- ne ciljati odlazak onome ko jede,
- ne duljiti u zijaretu, naročito ne bolesniku,
- nakon jela, proučiti dovu domaćinu: *Eftare 'indekumus-sa'imun, we ekele ta'amekumul-ebrar, we sallet alejkumul-mela'ike* (Iftarili kod vas postači, jeli vašu hranu čestiti i meleci za vas molili),
- ako nema domaćina, vratiti se i ne ulaziti,
- ne govoriti o mahanama ili pokuštvu kasnije,
- učestati posjete bližnjima i bolesnima,

- neka moto djece u posjetama bude: *Ne budi težak gost, da ljudima budeš mrzak pa im postaneš dosadan i da za tobom vrata zaključavaju.*

26. Adabi ugošćavanja:

- primiti gosta radosno i s osmijehom,
- poslužiti najbolje što se ima u kući,
- gost ne smije ući i izaći, a da ne popije nešto, makar to bila čaša vode,
- u kući neka jede samo onaj ko je pokoran Allahu, shodno Poslanikovom a.s. hadisu: „Neka u tvoju kuću ulazi samo vjernik i neka tvoju hranu jede samo bogobožazan!“,
- ne otezati sa postavljanjem sofre gostima,
- ne podizati sofru, prije nego što svi gosti završe,
- jesti sa gostom i ne dizati se prije njega,
- učestvovanje u pripremanju i serviranju hrane gostima,
- ne pozivati onoga kome dolazak čini napor i onoga koji nije u stanju da dođe,
- ne hvalisati se posjetama i plemenitošću,
- otpratiti gosta,
- neka moto djeteta, kod ugošćavanja gostiju, bude: *O naši gosti, ako nam dođete, naći ćete nas: mi k'o gosti, a vi doma vlasnici.*

27. Pridržavanje adaba puta:

- ne zadirkivati, udarati ili ismijavati nikoga,
- ne zagledati u žensko, koje prolazi putem,
- nazivanje i odvrćanje selama,
- vlasniku automobila pomoći, ako treba pogurati ili natovariti teret,
- ne stajati po putu bez nužde,
- ne sjediti po tuđim automobilima ili vlasništvu bez dozvole,
- ne bacati otpatke i papiriće po putu već u korpe za smeće,
- išmrkivati se i pljuvati u maramicu, nipošto po putu,
- uputiti na adresu onoga ko traži,
- pomoći bolesnom, starijem i slabom da pređu put,
- izgubljeno dijete vratiti kući,
- naređivati dobro, naprimjer odvratiti malo dijete od stajanja ili igranja blizu ceste ili da pozove na namaz nakon ezana,

- odvrćati od zla, blago i učtivo, onoga ko psuje ili nekog maltretira,
- naučiti dovu za ulazak na pijacu i izgovarati je, jer ona vrijedi milion sevapa: *La ilahe illallahu wahdehu la šerike leh, lehul-mulku we lehul-hamdu, juhji we jumitu we huwe hajjun la jemutu, bijedihil-hajr, we huwe ala kulli šej'in kadir.* (Nema boga osim Allaha, nema Mu suparnika, Njegova je vlast i hvala, On život i smrt daje, On je Živi koji ne umire, u njegovoj je ruci sve dobro i On je svemu kadar).

28. Pridržavanje adaba sijela kroz:

- traženje dozvole prije sjedanja i prije napuštanja,
- sjesti između dvojice samo ako to dozvole,
- sjesti na slobodno mjesto i ne koračati preko drugih,
- šutjeti i ne prekidati govornika dok govori, makar bio i u krivu,
- tražiti dozvolu prije pitanja i prije izlaganja,
- ne gledati u sat dok drugi govori,
- ne sjedati usred halke,
- ko ustane pa se vrati na svoje mjesto, ima pravo na njega i neka zato niko ne sjedi tu,
- neka nikoga ne diže i sjeda na njegovo mjesto,
- ne sašaptavati se u prisustvu nekog,
- upućivati riječi svima, ne samo onome ko je postavio pitanje ili kome se ono postavlja,
- nakon svršetka sijela, a prije razilaska, kazati ovu dovu: *Subhanekellahumme we bihamdike, ešhedu en la ilahe illa ente, estagfiruke we etubu ilejk.*

29. Pridržavanje adaba igre i šale:

- nema igre, sve dok se ne završi s učenjem i namazom,
- odrediti vrijeme i samo se u njemu igrati,
- prije igre obući odjeću predviđenu za to, ne igrati se bos, u cipelama ili papučama,
- nikom se ne rugati kroz igru ili šalu,
- nikoga ne vrijeđati za vrijeme igre,
- stati sa igrom za vrijeme ezana i otići u džamiju,
- biti iskren u igri i šali,
- Allahu biti zahvalan na pobjedi,

- okupati se odmah nakon igre,
- ne igrati se na sredini puta i koristiti samo mjesta predviđena za igru,
- niko se ne smije uznemiravati igrom, naročito ne roditelji i komšije,
- mjesto na kojem se igra, ostaviti čisto kao što je i bilo,
- igra treba da bude korisna kao što su igre koncentracije i inteligencije: šah, kocke; vještine kao plivanje, gađanje vazdušnom puškom, vožnje bicikla, borilačke vještine kao karate i hrvanje; trčanje,
- neigranje životinjama, pticama i insektima.

30. Konstantno upozoravanje na loš moral onih, koji su se po njemu pročuli kao:⁸²

- škrtost Karuna,
- oholost Faraona i Iblisa,
- Musejlema Lažac, zagovornik poslanstva,
- surovost Ebu-Džehla i Ebu-Leheba,
- podlost i spletkarenje jevreja,
- kukavičluk i dvoličnost munafika,
- egoizam i zavist Kabila.

31. Konstatno upozoravati na životinje sa izrazito zlim ćudima:⁸³

- proždrljivost psa,
- podmuklost lisice,
- poganost svinje,
- mržnja kamile,
- pokvarenost zmije,
- vjerolomstvo leoparda,
- zulum/nepravda lava.

32. Pravljenje veze između istaknutih vrlina i onoga što im odgovara, u uzorima ashaba:⁸⁴

⁸² Dijete treba da nauči ovo nakon napunjene 8. godine.

⁸³ Isto

⁸⁴ Naučiti napamet, za djecu preko 8.

- samilost i Ebu-Bekr es-Siddik,
- skromnost i Selman el-Farisi,
- pravednost i Omer b. el-Hattab,
- plemenitost i Abdurrahman b. el-Awf,
- dobrohtijenje i El-Habbab b. el-Munzir,
- požrtvovanost i postojanost i Hubejb b. Adij,
- stid i Osman b. Affan,
- strpljivost, sabur i Bilal b. Rebbah,
- hrabrost i Halid b. el-Velid.

33. Napraviti takmičenje, među djecom (braća i sestre, drugovi i rođaci), za najbolje dobro djelo, u trajanju sedam dana, svako od njih će kazati dobro djelo, koje je učinilo da bi korist obuhvatila sve i za to odrediti nagrade.⁸⁵

34. Tačnost u zakazanim terminima i obećavanje nagrade/kazne djeci za to.⁸⁶

35. Ne oponašati nevjernike i grješnike u njihovim običajima i odjeći; ne šišati se „marinski“, ne oblačiti majicu sa američkom zastavom ili sa razgolićenom ženom, itd.⁸⁷

36. Čuvati opću svojinu; u školi ne uništavati klupe i stolice, u gradskom prijevozu se ne potpisivati „za vječnu uspomenu“ po sjedištima i ne cijepati ih, u parkovima ne kidati cvijeće ili hodati i sjediti po njima.⁸⁸

37. Naučiti dijete da se diže, iz poštovanja, onome ko dolazi, radilo se o starijem, gostu, roditelju, alimu, nastavniku ili musafiru/putniku.⁸⁹

38. Od djeteta se moraju udaljiti ružni izrazi, koji su se udomaćili među narodom, a nose ružna značenja, kao: *šuplja ti priča; ma šta ti znaš; de, sklepaj ta dva rejkata*, i sl.⁹⁰

⁸⁵ Djeca treba da su u ovom takmičenju starija od 10 godina.

⁸⁶ Preko 7 godina.

⁸⁷ Ovaj praktični metod realizuje otac sa sinom od malih nogu i to pojašnjava djetetu od 7. godine, nakon što je to isto sa njim praktikovao njegov otac.

⁸⁸ Dijete ovome podučiti po upisu u školu.

⁸⁹ Nakon 7. godine.

⁹⁰ Nakon 5. godine, ali ako se to čuje kod djeteta prije, upozorit ga.

39. Navići dijete na izraze: *molim vas; ako dozvolite; gospodine/gospodo, nakon vas; izvolite, poslužite se; izvinite; žao mi je; da vas Allah nagradi; Bog ti dao berićet, brate; subhanallah; mašallah; inšallah; bismillahir-rahmanir-rahim* uvijek.⁹¹

40. Igranje fudbala, barem jednom sedmično, u prisustvu oca, brata ili nastavnika, jer je to veoma korisno za usmjeravanje i odgoj djeteta, naročito onoga, koje dobro igra.⁹²

- blagost i gušenje srdžbe kada osjeti sebičnost druga ili nepravednu presudu,
- kooperativnost,
- pridržavanje adaba govora i adaba igre, prethodno spomenutih,
- izvršavanje obaveza prema: drugu, starijem (sudiji), zapovjedniku (kapitenu),
- nepodizanje glasa,
- požrtvovanost stajanjem na gol ili u odbrani, umjesto odlaženja u napad i davanja golova,
- solidarnost u dodavanju lopte, pred samim golom, drugu, makar sam ne postigao gol,
- solidarnost vodom, ako je ima malo, dajući prednost drugu koji je žedan i želi da se napije, nakon naporene utakmice.

41. Pojašnjenje greške narodnih izreka i ne ponavljati iste pred djetetom.⁹³

- „razbaci se sa onim što ti je u džepu, doći će ti drugo odakle ne znaš“, razbacivanje je haram, i škrtost je pokućena

Svestrano obrazovano

Ova karakteristika se kod djeteta realizuje sljedećim metodama:

- 1) Podučavanje djeteta sljedećim knjigama i temama:

⁹¹ Isto.

⁹² Nakon 8. godine.

⁹³ Ne postoji određeno doba za ovo, nego je uslovljeno onim vremenom, u kojem dijete čuje za njih od nekoga, tada ga ispraviti i pojasniti mu, bez obzira na godine.

1. Značenja vokabulara džuzeva: *Amme, Tebareke* i *Kad semi'a*, iz prijevoda Kur'ana ili sličnih dostupnih izvora;
2. Pravila tedžvida i način izgovora glasova;
3. Propisi namaza i čistoće, posta; sprva samo praktično, oponašajući odrasle, a zatim te propise podučavati djecu na obimniji i opširniji način i dostupne literature;
4. Poslanička sira/životopis, ako je moguće iz nekih ilustrovanih knjiga za djecu, iz te tematike;
5. Kazivanja o poslanicima iz iste literature;
6. Ashabi i drugi velikani;⁹⁴
7. Poslanikovi a.s. hadisi, a dovoljno je da dijete nauči slijedeće:

- *Kada neko jede, neka jede desnicom, kada pije, neka pije desnicom; jer šejtan jede ljevicom, i pije ljevicom.*
- *Najbolji ibadet je dova.*
- *Kada nastupi ramazan, otvore se kapije Dženneta, zatvore kapije Džehennema i okuju se šejtani.*
- *Najbolji iman je sabur/strpljivost i širokogrudnost.*
- *Kada neko kihne, neka rukama pokrije usta i neka utiša glas.*
- *Kada se rasrdiš – sjedi!*
- *Kada čovjek kaže svome bratu: „Da te Allah nagradi!“, time je učinio najljepšu zahvalu.*
- *Trojici se dova prima: roditelju, putniku i mazlumu (onome kome je učinjena nepravda).*
- *U noći uoči petka i petkom, učesti donošenje salavata na Poslanika a.s.!*
- *Kada se oblačiš i kada uzimaš abdest, počinji sa desnom stranom tijela.*
- *Kada musliman sretne svoga brata muslimana neka mu kaže: „Esselamu alejkum we rahmetullahi we berekatuhu.“*
- *Kada neko zaboravi prije jela reći bismillah, neka, kada se sjeti kaže: „Bismillahi ewwelehu we ahirehu“.*
- *Kada se oglasi poziv na namaz, otvaraju se nebeske kapije i uslišava se dova.*
- *Smiluj se onome na Zemlji, smilovat će ti se Onaj na nebesima.*

⁹⁴ Autor kod svake tačke do sada i kroz cijelu knjigu navodi odgovorajuću literaturu za djecu, koja je naravno dostupna na arapskom jeziku, a nema koristi od njenog pukog navođenja, budući da ništa od toga nije prisutno na našem govornom području, osim možda razbacano u nekim časopisima ili uopćenim djelima, nikako sistematizovano; ali je to svakako podsticaj prevodiocima i muslimanskim pedagozima za rad na ovom itekako ogromnom polju.

- *Kajte se svome Gospodaru i od Njega tražite oprost, ja se kajem svaki dan stotinu puta.*
- *Najgori je čovjek onaj koji krade od svoga namaza; ne upotpunjava svoj ruku' i svoju sedždu, niti bogobojaznost.*
- *Udjeljute hranu i uljepšajte govor!*
- *Najnesposniji je onaj ko je nesposoban učiniti dovu, a najškrtiji onaj ko ne daje selama.*
- *Čuvaj svoj jezik, neka ti tvoja kuća bude dosta i plači nad svojim grijesima.*
- *Povjerenik ovog ummeta je Ebu-Ubejde b. el-Džerrah.*
- *Neka vaš posljednji namaz noću, bude vitr.*
- *Ako želiš da ti se srce omekša, nahrani jadnika i pomiluj po glavi siroče.*
- *Ja sam poslanik, koji će prvi zagovarati u Džennetu i poslanik sa najviše sljedbenika.*
- *Najbolji Allahovi robovi na Sudnjem danu su oni, koji najviše zahvaljuju.*
- *Selam je jedno od Božijih imena, pa ga zato širite među vama.*
- *Pet namaza čiste od grijeha kao što voda čisti nečistoću.*
- *Allah, kada zavoli neku porodicu, među njih unese blagost.*
- *Allah je učinio istinu na Omerovom jeziku i srcu.*
- *Allah me je učinio plemenitim robom, a nije me učinio oholim i osorim.*
- *Allah je lijep i voli ljepotu.*
- *Allah, kada je stvorio bolest, stvorio joj je i lijek, pa liječite se!*
- *Allah, kada je stvorio stvorenja odredio je Sebi: da Moja milost nadilazi Moju srdžbu!*
- *Pokajnik od grijeha je kao onaj koji grijeha nema.*
- *Ukloni smetnju sa puta muslimana!*
- *Dajte radniku nadoknadu, prije nego mu se znoj sasuši!*
- *Sveži kamilu, pa se osloni na Allaha!*
- *Širite selam među sobom – voljet će te se!*
- *Širite selam, hranite gladne i budite braća kao što vam je Allah naredio!*
- *Najbolja djela su: namaz na vrijeme i dobročinstvo roditeljima.*
- *Najbolji dan kod Allaha je džuma/petak.*
- *Najbolji zikr je: la ilahe illallah; a najbolja dova je: elhamdulillah.*
- *Najbolja sadaka je napojiti žednog.*
- *Najvrijedniji ajet je Fatiha.*
- *Najboljni vjernik je onaj sa najljepšim moralom.*

- Najbolji govor su riječi: subhanallah wel-hamdu lillah we la ilahe illallahu wallahu ekber.
- Rob je najbliži Gospodaru, kad je na sedždi, pa učestajte tada svoje dove!
- Najbliži meni na Sudnjem danu je onaj sa najboljim moralom.
- Učestajte dovu za dobro zdravlje!
- Neka ti na jeziku često bude: la hawle we la kuwwete illa billah, jer to je džennetska riznica.
- Poklanjajte jedni drugima – voljet će te se!
- Najplemenitiji čovjek je najbogobojazniji.
- Uredi kosu i vodi računa o njoj.
- Vjernik sa najpoptunijim imanom je: onaj sa najljepšim moralom.
- Skloni smetnje sa puta jer ti je to sadaka!
- Znaj za Allaha u blagostanju, znat će za tebe u teškoći.
- Prešuti – spasi se!
- Smilovao se Allah čovjeku, koji kaže pa zaradi ili prešuti pa se spasi.
- Vjera je savjet.
- Najbolja mjesta su džamije, a najgora pijace.
- Stid je od vjere.
- Najbolji čovjek je onaj koji je najkorisniji ljudima.⁹⁵

2) Učenje napamet Muhammedove a.s. lične karte:⁹⁶

- IME: Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalib b. Hašim b. Abdu-Menaf;
- NADIMAK: Iskreni Povjerljivi;
- NADIMAK: Ebul-Kasim;
- IME MAJKE: Amina bint Wehb b. Abdu-Menaf;
- IME BABICE: Eš-Šifa' Ummu Abdurrahman b. Awf;
- IME DOJILJE: Halima es-Sa'dija;
- DATUM ROĐENJA: 20.4.571. po Isau / 12. Rebiul-Ewwel Godine slona;
- MJESTO ROĐENJA: Mekka;
- SUPRUGE: Hatidže bint Huwejlid, Sewda bint Zem'a, Aiša bint ebu-Bekr, Hafsa bint Omer b. el-Hattab, Ummu Seleme, Džuwejrije bintul-Haris, Zejneb bint Huzejme, Mejmuna bintul-

⁹⁵ Poslanikove a.s. metode u odgoju.

⁹⁶ Dijete neka je nauči u 6. godini.

Haris, Safija bint Hajijj, Zejneb bint Džahš, Ummu Habiba bint ebu-Sufjan;

- MUŠKA DJECA: El-Kasim, Abdullah, Ibrahim,
- ŽENSKA DJECA: Fatima, Zejneb, Rukajja, Ummu Kulsum;
- GODINA SMRTI: 611. po Isau / 11. po Hidžri.

3) Vladanje informacijama iz sljedećih oblasti:⁹⁷

- polja islamskih saznanja;
- Ginisova knjiga rekorda;
- naučna, historijska, geografska i opća saznanja;
- dječije enciklopedije; sve o životinjama, pticama, gmizavcima, insektima, morima, pustinjama;
- djetetu uvijek davati pregled vijesti iz svijeta, naročito islamskog i to kroz: novine, članke ili usmeno. Bilo bi poželjno da dijete samo učestvuje u sakupljanju ovih informacija, i treba ga na to podsticati i ohrabrivati;⁹⁸
- učenje napamet ilustrovanog bosansko-engleskog rječnika;⁹⁹
- edukacija djeteta za rad na računaru, ne samo igre, nego: vrste računara, način pokretanja, imena programa, razlike između IBM-a i Apple-a, koristi računara; a u tome se pomoći nekom knjigom za dječiji uzrast iz te oblasti.¹⁰⁰

4) Kulturni izleti, podijeljeni, shodno mjestima, na sljedeći način:¹⁰¹

- Muzeji: prirodni, društveni i drugi;
- Fabrike: postojeće fabrike u mjestu;
- Stare džamije: Begova, Careva, Šarena i dr.;
- Ostaci kulturne baštine: stare kule, građevine: Morića han, Latinska ćuprija i sl. kao i savremene građevine, univerziteti i druga mjesta.

5) Učlanjenje u jednu od gradskih biblioteka, navikavanje na čitanje i ljubav prema knjizi i nauci i samooplemenjivanje.¹⁰²

⁹⁷ Preko 12 godina.

⁹⁸ Isto.

⁹⁹ Isto.

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ Nakon 7. godine.

- 6) Pravljenje dječije lične knjižnice koja će sadržavati: odabrane lektire, priče i pripovijedanja koja se tiču islamske historije, audiokasete sa predavanjima, učenjem Kur'ana (prvenstveno Amme i Tebareke džuz), pričama i na kraju, videokasete koje obrađuju islamske i kulturne teme, crtane filmove kao što je *Mehmed el-Fatih*, *Omer el-Muhtar*, te videokasete o svijetu mora i ljudskom tijelu. Na roditelju je da uloži trud da izabere materiju za svoje dijete i, s tim ciljem, pretraži postojeće biblioteke i antikvarnice, onoliko koliko je to moguće i koliko je dostupno.
- 7) Pravljenje takmičenja među djecom sa nazivom *Prijatelj biblioteke*, za koju će se pripremiti nagrada i davati onom djetetu, koje je najviše iznajmljivalo i koristilo knjige, a nagrada će se davati mjesečno ili sedmično.¹⁰³
- 8) Organizovanje sedmične ili mjesečne kulturne „lige“ koja će se sastojati od:¹⁰⁴
 - opće kulture,
 - školskog programa,
 - učenja napamet Kur'ana i hadisa,
 - dječija saznanja o ibadetima, siri, ashabima, poslanicima.
- 9) Upoznavanje djeteta sa svim blagdanima i značajnim datumima u godini, svako u svoje vrijeme:¹⁰⁵ mevlud (rođenje Poslanika a.s.), islamska nova godina, mjesec ramazan, Dan nezavisnosti Bosne i Hercegovine, državni blagdani.
- 10) Podizanje nivoa stečenog znanja u školi na najveći mogući stepen kroz:¹⁰⁶
 - oslobađanje djeteta od obaveza za vrijeme učenja,
 - ne prisiljavati ga na knjigu i učenje nego se koristiti metodom stalnog podsticanja,

¹⁰² Preko 10. godine

¹⁰³ Ovo takmičenje je za djecu preko 10. godina, a mogu se pridružiti i mlađa djeca, ako vole da čitaju.

¹⁰⁴ Preko 7. godina

¹⁰⁵ Preko 7. godine

¹⁰⁶ Sa polaskom djeteta u školu.

- priuštiti mu potrebni pribor i knjige,
- podsticati ga na odličan uspjeh, obećati mu i nagradu za to,
- naučiti ga formulu uspjeha: **velika želja + čvrsta odluka + jaka koncentracija + veliki trud + iskorišteno vrijeme + istrajnost na Pravom putu = siguran uspjeh**,
- nagrađivanje i pohvala uspješnih i odličnih, u njegovom prisustvu.

- 11) Upoznati dijete sa primjercima muslimanskih naučnika i njegovo podsticanje na slijeđenje njihovog primjera:¹⁰⁷

- Bejruni: matematičar, astronom i farmaceut,
- Hasan b. el-Hejem: otkrio sistem krvotoka,
- Hawarizmi: napisao prvo djelo iz algebre,
- Ibn Haldun: prvi napisao djelo iz sociologije,
- Ibn Sina: veliki naučnik u polju medicine,
- Idrisi: veliki geograf,
- Ebu-Bekr er-Razi: vješti ljekar.

- 12) Davati djetetu usmjerene časopise za djecu, koji se bave dječijim tematikama, kao *Pupoljci imana*, *Kevser* i sl.¹⁰⁸

- 13) Upoznavanje djeteta sa imenima kantona, gradova i specifičnostima svakog od njih.¹⁰⁹

- 14) Dijete treba da nauči ime predsjednika države, imena ministara i bitnih ličnosti u državi.¹¹⁰

- 15) Podučiti dijete često ponavljanim terminima kao što su:¹¹¹ AIDS, privatizacija, masonizam, globalizacija, kapitalizam, socijalizam, komunizam, liberalizam, birokratizam, aristokratija, Svjetska banka, pravo veta, kravlje ludilo, islam je rješenje, palestinsko pitanje, Andalusi, terorizam, ekstremizam.

¹⁰⁷ Iznad 11. godine.

¹⁰⁸ Iznad 8 godina.

¹⁰⁹ Iznad 10 godina.

¹¹⁰ Isto.

¹¹¹ Iznad 15 godina.

Snažnog tijela

Ova osobina kod djeteta realizuje se na sljedeći način:¹¹²

1) Navikavanje na higijenu kroz:

- pranje ruku prije i nakon jela te nakon ustajanja iz postelje,
- kupanje, najmanje dvaput sedmično,
- ne mokriti stojeći, osim u krajnjoj nuždi i izbjegavati prskanje mokraće,
- mijenjati odjeću, naročito veš i čarape,
- provjetravati posteljinu i iznijeti je na sunce,
- ne miješati svjež, sa hranom koja je stajala,
- provjeriti čistoću tanjira, kašika i čaša prije korištenja (naročito ako su stajale i sl.),
- pranje i češljanje kose,
- mirisanje,
- stalno čišćenje i peglanje odjeće,
- ne hodati po kući obuven,
- korištenje maramice pri kihanju i izbacivanju slina, ne pljuvati po zemlji,
- prati voće i povrće prije konzumiranja,
- stalno održavanje higijene knjiga, stola i knjižnice,
- rezanje noktiju makazama, nikako zubima,
- korištenje salveta i maramica posebno,
- bacanje otpadaka u korpu za smeće, nikako kroz prozor i sl.,
- udruživanje sa djecom iz mahale u čišćenju i održavanju higijene ulice i okoline, ako se ne uspije napraviti dogovor sa komunalnim radnicima,
- ne hodati bos,
- podapiranje i išmrkivanje lijevom, ne desnom rukom i temeljito pranje ruku sapunom, nakon podapiranja,

¹¹² Dijete se ovome uči i navikava od svoje 7. godine.

- stalno čišćenje zuba i usta, prije spavanja, nakon ustajanja, prije i nakon jela, pri abdestu i prije namaza (ako je moguće misvakom, tim bolje, inače koristiti četkicu),
- pokrivati hranu,
- izbjegavati jesti hranu od uličnih prodavača hrane, koliko je to moguće,
- ne piti sa javnih česmi (prislanjanjem usta),
- ne puhati u hranu i piće, a piti iz tri puta,
- (naučiti dijete neku od ilahija iz ilmihala ili sl. o čistoći i higijeni muslimana i islamske vjere, djecu preko 10 godina).

2) Voditi računa o zdravoj ishrani; već smo govorili o osnovama zdrave ishrane i možete se vratiti tom poglavlju;

3) Voditi računa o općem zdravlju kroz:¹¹³

- Pravljenje periodičnog pregleda svakih 6 mjeseci, a koji će obuhvatati:
 - analizu: mokraće, stolice, krvi, brisa,
 - ispiranje uha i zuba,
 - mjerenje težine i pritiska,
 - kontrolu očnog aparata;
- Liječenje odmah nakon uočavanja bolesti i omiljavanje djetetu ljekara i bolnice;
- Stalno kraćenje kose ili šišanje načelavo, naročito ljeti i ne brijati dio glave mimo drugog, jer je to u islamu zabranjeno;
- Dnevno izlaganje suncu, naročito oko deset sati jer sunčane zrake, u tom vremenu sadrže sve što je potrebno metabolizmu od koristi, vitamina i supstanci, a štiti tijelo od bolesti;
- Udaljavanje djeteta od pušenja na sve moguće načine i bilo bi najbolje da se dijete, od malehna nauči odvratnosti prema cigaretama i pušenju;
- Rano lijevanje, ne sijelenje, ustajanje na sabah i nespavanje nakon toga, spavati poslije podne-namaza i nikako ne spavati nakon ikindije;

¹¹³ Početkom 3. godine.

- Ne ispucavati zglobove na prstima;
- Sa napunjenih 12 godina za dječake, odnosno 9 za djevojčice, upoznati ih sa znacima zrelosti i kako tada moraju da postupe (pogledati poglavlje „Tvoje zrelo dijete“);
- Načiniti malu kućnu apoteku koja će sadržavati lijekove i prvu pomoć, prirodne lijekove kao što je: bijeli med, karanfil za zubobolju, kafa sa limunom za proliv. Knjiga *Poslanikova medicina* je prepuna time i vrlo korisna u tome.

4) Vođenje brige o sportu kroz:¹¹⁴

- Dijete od malehna učiti da je sport: zdravlje, moral i higijena,
- Od malehna ga učiti da je: u zdravom tijelu – zdrav duh,
- Učiti ga da je cilj sporta odgoj duha, a ne razbijanje prozora,
- Prakticiranje borilačkih, samoodbrambenih vještina, koje daju djetetu samopouzdanje: karate, kung-fu, hrvanje, dizanje tegova, džudo.¹¹⁵
- Dijete naučiti da su većina ashaba bili mladići, jakih tijela, borili su se za Allahovu vjeru, zavoljeli su Allaha, a Allah je zavolio njih,
- Učenje plivanja,¹¹⁶
- Uvježbavanje ciljanja vazdušnom puškom,¹¹⁷
- Igranje nogometa jedanput sedmično, vrlo je korisno za jačanje tijela, naročito ako otac ili nastavnik podstiču na maksimalan trud u odbrani i napadu, za vrijeme igre,
- Za vrijeme igre sa djecom, lijepo je ono što je Poslanik a.s. činio, vodeći računa o sljedećem:
 - ~ konstantno kretanje cijelim tokom igre,
 - ~ određivanje igre i pojašnjenje naglas,
 - ~ slijediti najbrži put u organizovanju ekipe,

¹¹⁴ Od 5 godina

¹¹⁵ Što dijete više praktikuje ove vještine od malih nogu, sve će interesovanje i briga trenera o njemu biti veća. Od roditelja se zahtijeva da djetetu ostave slobodu izbora vještina, nikako da se prisiljava na neku od njih.

¹¹⁶ Dijete može upražnjavati borilačku vještinu usporedo sa plivanjem jer ove vještine imaju specifične koristi, a plivanje je korisno u nekim drugim segmentima i između toga nema nikakve kontradiktornosti. Kod nužde se može zadovoljiti samo jednim od ovo dvoje i tada je bolje da to bude plivanje, mada je bolje, ako se može, napraviti spoj između oboje.

¹¹⁷ Dijete koje počne da gađa iz vazdušne puške, ne bi trebalo da ima manje od 10 godina.

- ~ pravovremeno korigovanje grešaka i neprešućivanje,
- ~ navikavanje na pokornost pravilima i njihovo brzo izvršavanje,
- ~ nikome ne zabranjivati igru, bez obzira o kome se radilo,
- ~ pravednost i nepopuštanje i pristranost nikome za vrijeme igre,
- ~ izlet pješice, makar i na kraća odstojanja i postepeno,¹¹⁸
- ~ praviti takmičenja iz maratona i igre fizičke snage i izdržljivosti,
- ~ napraviti dnevnu tabelu za djetete, poput ove:¹¹⁹

Dan	Trčanje	Hodanje	Sklekovi	Trbušnjaci
Pon				
Uto				
Sri				
Čet				
Pet				
Sub				
Ned				

- ~ obrazovanje duha džihada i podsticanje entuzijazma u djeci, kroz kazivanje priča i džihadskih situacija muslimana, naročito onih mladih među njima, kao što su:¹²⁰

Muaz i Muawwez

Abdurrahman b. Awfa, Allah dž.š. njime bio zadovoljan, je rekao: „Dok sam stajao postrojen na dan Bedra, pogledah nadesno i nalijevo, kad ugledah dvojicu dječaka ensarija, malehna. Poželje da sam jači od njih, kad me jedan od njih povuče i reče: „O amidža, znaš li ti Ebu-Džehla? “ Rekoh: „Da, šta će ti on?“, a on mi reče: „Čuo sam da on psuje Poslanika a.s. i, tako mi Allaha, ako ga vidim, neću ga popustiti dok nekog od nas smrt ne presiječe.“ Dopadoše mi se njegove riječi, kad me povuče onaj drugi i reče isto što i prvi. Samo što sam pogledao prema neprijatelju, kad tamo Ebu-Džehl, kreće se među svojom vojskom pa im rekoh: „Eno vam onoga, što ste za njega pitali.“ Oni se zaletješe sa svojim sabljama i udaraše ga njima, dok ga ne

¹¹⁸ Preko 12 godina.

¹¹⁹ Preko 8 godina, s tim da se tabela shodno godinama i uzrastima može modifikovati, dodavati ili oduzimati.

¹²⁰ Preko 8 godina.

usmrtiše, zatim odoše Božijem poslaniku a.s. i obavijestiše ga o tome, a on ih upita: „Koji ga je od vas ubio?“, a svaki od njih uzviknu: „Ja!“. Poslanik ih je upitao jesu li obrisali svoje sablje, rekoše da nisu, on zatim pogleda u njih i reče: „Obojica ste ga ubili.“

Ova dva dječaka su Muaz b. Amr b. el-Džemuh, i Muawwez b. Afra', da je Allah njima zadovoljan.

Rafi' i Semure

Rafi' b. Hadidž i Semure b. Džundub, koji još nisu navršili petnaestu godinu, dođoše Poslaniku a.s. da im dopusti da krenu u džihad s njim i on im to ne dozvoli, zbog njihovih godina. Oni ustrajaše na molbi, a onda neki od ashaba posvjedočiše da je Rafi' vrlo vješt u gađanju strijelama. Semure na to odgovori da je on jači od njega i da ga može nathrvati. Pohrvaše se pred Poslanikom a.s. i nathrva Semure Rafi'a, onda im Poslanik a.s. dozvoli da izađu sa njim u džihad.

Korisno okolini

Od metoda koje realizuju ovu osobinu kod djeteta je sljedeće:

- 1) Kazivanje priča, koje kod djeteta gaje ovaj osjećaj korisnosti za drugog, kao u priči o Hasanu i Husejnu koja slijedi:¹²¹

Hasan i Husejn su vidjeli starog dedu, koji neuredno i nepravilno uzima abdest pa počeo razmišljati o načinu, u kojim će mu ukazati na njegovu grešku, a vodeći računa o njegovim osjećajima. Hasan mu onda priđe i reče: „O amidža, ja i moj brat smo se razišli oko načina uzimanja abdesta i svaki od nas kaže da je on u pravu, pa da li ti možeš da nam presudiš?“ Starac pristade, ali onda uvidje da njih obojica, uzimaju abdest na najbolji mogući način, vodeći računa o abdeskim farzovima i sunnetima, te shvati njihovu namjeru, a uvidje svoju pogrešku, a njima dvojici zahvali na lijepom odgoju i odnosu prema njemu.

- 2) Podsticanje na pružanje pomoći drugom kroz:¹²²

¹²¹ Preko 7 godina.

¹²² Isto.

- Kupovinu majčinih potrepština bez nećkanja i u teškim situacijama, a bilo bi najbolje da se dijete navikne na to da samo traži od majke što joj treba bez pritiska ili prisile;
- Pomaganje u održavanje kućne higijene, naročito dječije sobe, knjiga i odjeće;
- Pomaganje majci ili sestri u pripremanju hrane i pospremanju nakon jela;
- Pomaganje u džamiji oko čišćenja, obavljanju nekih poslova, donošenju usisivača ili sredstava za čišćenje iz kuće;
- Pokazivanje školske zadaće i pružanje pomoći mlađem bratu, sestri ili rođacima;
- Udjeljivanje siromašnim drugovima, rođacima i komšijama od svog džeparca, pazeći pritom na njihove emocije;
- Udjeljivanje ili poklanjanje školskih knjiga;
- Udjeljivanje ili poklanjanje viška odjeće;
- Pripremanje jela ili pića, posjete, izleta, proslave ili iftara za postače;
- U igranju nogometa, dobrovoljno se javiti za suđenje ili čuvanje gola, umjesto da igra, kao i da brani umjesto da napada i sl.;
- Pozivanje drugova slabijeg materijalnog stanja, naročito iz škole, na jelo ili kupiti im jelo od ličnog džeparca;
- Miriti između zavađenih;
- Pružanje pomoći starijem, iznemoglom i bolesnom u prijelazu preko ulice;
- Odošenje hrane ili slatka komšijama, nakon dozvole roditelja;
- Posjeta bolesnim i poklanjanje cvijeća, poklona i sl.;
- Ne uništavati kućni namještaj nego ga čuvati;
- Sklanjanje smetnji sa puta (prljavština, kamena, grane, stakla, hrane, kore banane);
- Dijete voditi sa sobom u posjete, naročito ako se radi o značajnijim prilikama (čestitanje, saučešće, bolest, održavanje rodbinskih veza, odziv na gozbu ili ručak, svadba, akika za novorođenče) i naučiti ga način čestitanja i izražavanja saučešća;

- Organizovanje kooperativnog društva ili neke vrste zajedničkog fonda, kroz koje će djeca učiti kako da se međusobno pomažu;
- Pravljenje listova ili naljepnica sa zikrovima ili ploče sa savjetima i uputama u kući, razredu ili džamiji, na kojoj će biti napisana: dova za ulazak u kuću i izlazak iz nje, dova ulaska u klozet i izlaska iz njega, dove za džamiju; po kući, džamiji, ulici i školi;
- Dova u osami, za roditelje i za svakog kog poznaje te za muslimane u cijelom svijetu;
- Uz pomoć roditelja sastavljanje pisama vođama i naučnicima svijeta, čime ih podstiče i traži od njih mir i pomoć nejakim i ugroženim muslimanima i svim ljudima;
- Pružanje pomoći i usluge drugom, bez njegovog zahtjeva, bez očekivanja nagrade ili riječi hvale, sve što je bitno jeste da Allah dž.š. bude njime zadovoljan;
- Čišćenje i ukrašavanje ulice ili pomaganje starijim u tome ili udruživanje sa djecom iz ulice, naročito u prilikama kao što je mjesec ramazan i sl.

3) Upozoravanje na neuznemiravanje drugog kroz:¹²³

- Neponižavanje nikoga niti vrijeđanje njegovih osjećaja, posebno ne siromašnih, slabih i retardiranih;
- Neprekidanje nekoga dok govori;
- Nehvalisanje nad nekim;
- Nepojačavanje zvuka radija ili kasete mimo svoje sobe, makar se radilo i o Kur'anu;
- Ako je u sobi sa nekim ko uči, spava, želi da spava ili jednostavno voli tišinu, neka ne uči naglas ili uči Kur'an ili zove nekoga povišenim glasom;
- Neka svojom igrom vani, ne ometa komšije i neka ne galami;
- Neka čuva i ne prlja svoju odjeću u igri, da ne zamara svoju majku;
- Ne pljuvati ili bacati papiriće ili otpatke na ulici ili u učionici;

¹²³ Preko 5. godine i što je dijete starije to je ova tačka bitnija.

- Ne maltretirati ili udarati životinje;
- Ne udarati mlađeg;
- Nikoga ne gađati svojim igračkama (strjelicama, vodenim pištoljem);
- Nikoga ne plašiti vrišteći mu u uho i govoreći: *tuuuut, kukuriiikuuu*;
- Ne pokazivati prema nekome nožem ili nečim, što može povrijediti;
- Nikoga ne plašiti u mraku ili iznenada.

- 4) Naučiti dijete da ne škodi sebi ili drugima, da se Allah ne bi na njega rasrdio.
- 5) Naučiti dijete, da je uznemiravanje muslimana i svih ljudi haram i da srdi Allaha dž.š.
- 6) Dijete naučiti, da se drugome ne može učiniti dobro haramom, kao naprimjer da nekome pomogne da vara i prepisuje na kontrolnom ispitu, i sl.
- 7) Konstanto upozoravanje na škrtost i egoizam i podsticanje djeteta na plemenitost, širokogrudnost i solidarnost.
- 8) Vraćanje emaneta ili posuđene stvari u najbržem vremenu i to da bude čisto i uredno kao što je i bilo.

Brižno o svome vremenu

Metode za postizanje ove osobine kod djeteta su:

- 1) Podsticanje djeteta na iskorištavanje svake minute svoga vremena u nečemu korisnom i plodonosnom, jer je vrijeme – život.
- 2) Učlanjivanje u neku od javnih biblioteka, a preporučuje se osnivanje neke manje dječije knjižnice, da bi se tako podstaklo na čitanje i druženje s knjigama, s tim što je bitno voditi računa o vrsti knjiga, koje odgovaraju uzrastu djeteta da mu, u suprotnom,

ne bi dosadile. U istom cilju, u knjižnicu se mogu staviti neke igre za razonodu i kulturu.¹²⁴

- 3) Podsticanje djeteta na sumiranje lektire ili knjige koju je pročitao ili da napravi neki rad odgovarajući njegovom uzrastu, njegovom daru i razmišljanju. Djetetu treba objasniti šta treba da uradi, a prije toga mu pokazati kako da čita i kakvo je to plodonosno čitanje. To završiti pravljenjem takmičenja u razredu ili u kući, za biranje najboljeg čitača ili dodjeljivanja neke druge titule. Dijete koje je najviše pročitao, najviše posudilo knjiga ili napisalo radova, dobiva nagradu, koja je najbolje da bude knjiga, radi dodatne motivacije, ili da dobije besplatnu članarinu.
- 4) Iznalaženje alternative za televiziju i upozoravanje na nju, podsticanje djece, koja je ne gledaju, o čemu smo već ranije govorili.
- 5) Razvijanje dječijih nadarenosti i bodrenje na njihovo ispoljavanje i praktikovanje, kao što je:
 - Bodrenje djeteta koje ima dara za umjetnost, na pravljenje umjetničkih crteža, ukrasa, modeliranje, oblikovanje i dizajniranje;
 - Bodrenje, naročito djevojčica, na radove: krojenja, šivenja, crtanja na staklu, izradu nagrada, ručne radinosti, aranžiranje cvijeća, daktilografiju, rad sa računarom i programiranje, načine spravljanja kiselina, džemova, slatkiša, priprema i punjenje povrća, kuhanje, podučavanje na samostalnost u radu (vodoinstalaterstvo i el. energija), podučavanje iskorištavanja starih predmeta, podučavanje ukazivanja prve pomoći (umjetno disanje, davanje injekcija, zavijanje rana, zaustavljanje krvarenja);¹²⁵
 - Usmjeravanje djece sa glumačkim darom, na učestvovanje u predstavama i skečevima sa njegovim drugovima, rođacima i komšijama, pred odraslim, u pozorišnim komadima i pričama iz

¹²⁴ Preko 8. godine, osim kod djece kod koje se želja za čitanjem pojavi ranije.

¹²⁵ Preko 8 godina.

školskih udžbenika ili nekih drugih poput onih, koje smo naveli u poglavlju „Pozorište u kući“;

- Podsticanje djece sa lijepim glasom, na pjevanje islamskih pjesama;
- Pratiti nadarenu djecu kroz datu tabelu:¹²⁶

Ime nadarenog	Dar	Uloga odgajatelja u razvijanju dara	Faktori razvoja dara
MUHAMED	Voli poeziju	Upoznati ga sa drugom, koji piše pjesme	Pokazati mu osnove poezije i predložiti teme, o kojima će pisati
NERMIN	Voli priče	Kazivati mu i kupovati priče	Podsticati ga i nagrađivati za svaku napisanu priču
SAMIR	Voli predvođenje	Pustiti ga da nam organizuje izlet	Govoriti mu o skromnosti i nužnim osobinama predvodnika/vođe i obavezivati ga nekim poslovima, koji mu odgovaraju
ADNAN	Voli fudbal	Upisati ga u nogometni klub	Voditi ga sa sobom na igre fudbala

Ovdje je i tabela identična prethodnoj, koju možete iskoristiti sa vašom djecom:

Ime	Dar	Uloga odgajatelja	Faktori razvijanja dara

¹²⁶ Iz knjige *Poslanikove s.a.w.s metode u odgoju*.

- Ne duljiti u posjetama, da bi se dijete naviklo na vođenje brige o vremenu;
- Ne stajati na ulici bez prijeko potrebe;
- Periodična posjeta alimu ili odgajatelju, svake sedmice ili svakog mjeseca, odredit će je otac, majka ili nastavnik;¹²⁷
- Korištenje praznog vremena, kao recimo, vrijeme jela u: razmišljanju o nekim vrstama jela, zahvaljivanju Allahu na nimetu, situaciji koja ga je dirnula tog dana, drugoj koja mu se nije dopala, važnoj vijesti, itd.
- Pravljenje tabele za organizaciju dnevnih poslova, koja će sadržavati sljedeće:¹²⁸

* dnevni odjeljci: učenja Kur'ana, učenja Kur'ana napamet, sporta, pola sata dnevno, učenja za školu, oko dva sata dnevno;

* vođenje računa o vremenima: namaza, spavanja, škole, igre i razonode;

* obavljanja dužnosti i obaveza: obaveza služenja roditelja, pokazivanje mlađem bratu ili sestri školske zadaće, posjeta rodbini, itd.

* odgovarajuća tabela za učenje.

- podsticanje djeteta na upražnjavanje slobodnog vremena u nečemu od sljedećeg:¹²⁹

1. Nakon učenja, treba za školu spremati novu lekciju;
2. Učlaniti se u neki klub borilačkih sportova, pored plivanja;
3. Organizovati skupštinu između djece i starijih: majka i otac, amidža, daidža i rođaci, u školi nastavnici; kroz to će se dijete navikavati na to, da uvijek kaže riječ istine, hrabro i otvoreno, obraćajući se starijem uz odgoj i poštivanje;
4. Izlet za razonodu: u parkove i na obale rijeka i mora; kulturni: u muzeje i fabrike;
5. Organizovanje izleta i usmjeravanje djece, kako da se oslanjaju sami na sebe;

¹²⁷ Preko 12 godina.

¹²⁸ Isto.

¹²⁹ Prvih 6 su za 7 i više godina, dok su ostali samo za uzrast stariji od 10.

6. Pravljenje novina, gdje će dijete staviti naslov, dizajnirati te izabrati pogodno mjesto za kačenje, pritom mu treba davati sugestije i upute, nikako ga ne obeshrabrivati ili umanjivati njegov entuzijazam. Možemo napraviti takmičenje između djece komšija i rođaka, koja su pravila takve novine i onda izabrati najbolje, i sl.;
7. Rješavanje zagonetki, problema i korisne igre i vještine;
8. Majka treba da uči dječake i djevojčice da joj pomažu u pranju veša, prostiranju na štrik, peglanju i slaganju u ormar;
9. Pomiješati neke žitarice i zrnevlje (pšenica, kukuruz, ječam) i tražiti od djeteta da razdvoji i grupiše iste;¹³⁰
10. Izrezati oblike (ili koristiti slagalice), a zatim tražiti od djeteta da ih sakupi i složi;
11. Rad s plastelinom, rezanje i lijepljenje, kockice i sl.;
12. Čitanje ili pričanje priča djetetu, na bilo koji način, a bilo bi najbolje da se djetetu to približava glumom;
13. Sađenje biljki u saksijama, u kući ili na balkonu: luk, pšenica, cvijeće;
14. Kupovina kućnih potrepština ili jednog dijela, a bilo bi dobro, ako bi se djetetu mogao kupiti bicikl za to, da bi se time podstaklo;
15. Uzimanje korisnih igračaka kao što je: šah, kvizovi, Poslanikove a.s. bitke, svijet životinja, odvajanja mjesta za igranje fudbala i sl.;
16. Pravljenje ukrasa za kuću, naročito za Bajrame i blagdane;
17. Pravljenje malih predmeta od drveta: stolica, fotelja i dr.;
18. Pravljenje predmeta od papira: brod, čamac, piramida, auto;
19. Pravljenje predmeta od plastelina kao što su tanjir sa jajima ili piramide, auta;
20. Majka treba da vodi djevojčice u džamiju, a posebno otac sina,
21. Gajenje ljubimaca (kao mački, papagaja, golubova, i sl.), da bi dijete time ispunilo svoje slobodno vrijeme i naviklo se na samilost.

Opire se zlim porivima

Ovo svojstvo se realizuje sljedećim:

- 1) Sabah-namaz sa ocem u džamiji;
- 2) Post sa dodatnim fizičkim naporima, kao npr. igranjem lopte;¹³¹

¹³⁰ Od 3 do 6 godina.

¹³¹ Sve ovdje je za djecu preko 12 godina.

- 3) Objedovanje i spavanje na podu, makar jednom sedmično;
- 4) Noćni namaz u džamiji za ramazan i makar jedan dan u sedmici tokom cijele godine;
- 5) Izlazak u šetnju sa djecom periodično, u prosjeku ne manjem od dva sata bez zastajanja;
- 6) Pravljenje dogovora oko dnevnog ili sedmičnog mota između braće ili drugova, sa konsultacijom oca ili majke ili nastavnika, gdje će se svi potpomagati na izvršavanju istog, pojedinačno ili kolektivno, a kao primjer može biti: učenje, Kur'ana, čitanje, sport, dobročinstvo prema roditeljima, šutnja ako nema korisnog govora, zikr;
- 7) Djetetu zabraniti, u dogovoru sa njim samim, program koji voli ili omiljenu igru ili neku igru ili sport, drago jelo – jedanput sedmično;
- 8) Pravljenje imansko-odgojnog programa u danu i noći, obračunavajući dijete svaki dan, da bi se kasnije naviklo da se samo obračunava, s tim što će taj program biti:
 - namaz u džematu (3 namaza, recimo),
 - učenje Kur'ana (2 stranice),
 - zikr (100 puta),
 - jutarnji i večernji zikr,
 - klanjanje namaskih sunneta,
 - sport i vježbe (15 minuta),

Otac ili majka mogu modifikovati ovaj program shodno dječijim sposobnostima i preferencama.

Sljedeća tabela za praćenje, pomoći će u tome:

Dan	Sa ba h	Po d- ne	Ik n.	Ak ša m	Jac ija	Su net i	Jutar nji zikr	Veče rni zikr	Slob odni zikr	Uče- nje	Sp ort	Post
Po												
Ut												
Sri												
Ce												
Pet												
Su												
Ne												

Sposobno za opskrbu

Ovo svojstvo se kod djeteta ostvaruje sljedećim:¹³²

- 1) Stalno podsjećanje na djelatnosti:
 - poslanika jer nema poslanika, a da nije čuvao stado, kako nam je to kazao dragi Poslanik a.s. On sam je bio trgovac, Nuh je bio stolar, Davud kovač, Musa pastir, itd.
 - ashaba; Abdurrahman b. Awf, Ebu-Bekr i Osman su bili trgovci, Habbab b. Ert je radio kao kovač, Selman El-Farisi tkalac hasura, itd.;
- 2) Pružiti djetetu podršku u izradi projekata sa njegovim drugovima, usmjeravati ga u tome, a predloženi „projekti“ su: organizovanje izloga za prodaju njihovih umjetničkih djela i ukrasa, prodaji knjiga ili novina, ulična prodaja slatke vune, košpica, i sl.;
- 3) Razvijanje inovativnih sposobnosti kod djeteta, s tim da uspjeh u školi nema veze s tim, iako je, naravno, dobar uspjeh svakako jedan od pokazatelja. Često se pokazuje da su inovativna djeca, u isto vrijeme, slabija u školi, čak i zaostala, a što je ukorijenjeno u njihovom strahu od škole i nastavnika, njihovom neobdrenju i lošem obrazovnom sistemu;
- 4) Podučavati dijete kaligrafiji, naročito ono sa darom, da bi moglo biti kaligraf, tako što će mu stariji kaligraf dati osnove tog zanata ili će se učlani u klub kaligrafije;
- 5) Djevojčice podučiti izradi rukotvorina, pripremanju raznih vrsta jela i sl.;
- 6) Uvježbavati dječake na ručne poslove i vještine, kao na pravljenje maketa, slikanje na staklu i sl.;

¹³² Tačke: 5,6,9,11. su za djecu mlađu od 10 godina, a ostale za starije.

- 7) Dijete podučavati osnovama: trgovine, mesarstva, električke, stolarskog zanata i sl.;
- 8) Usmjeravanje djeteta nakon osnovne škole, ako ne pokazuje želju za knjigom i akademskim napredovanjem, na upisivanje korisnih i potrebnih zanata;
- 9) Namjerna pohvala radnika pred neradnikom;
- 10) Podsticanje djeteta na rad i na preciznost, ozbiljnost i usavršavanje poslova na najbolji mogući način i predlaže se, određivanje nagrade za dijete, koje nešto uradi i usavrši ga;
- 11) Ljetni raspust je dobra prilika za dijete, da radi i da upražnjava neki zanat ili posao.

Organizovano

Ovo svojstvo se postiže sljedećim metodama:

- 1) Da se dijete navikava na pospremanje svoga stola, ormara, sobe i kreveta, knjige, odjeće i svojih stvari, na određen način i na određeno mjesto, tako da ih je lahko naći, a da to lijepo i uredno izgleda;¹³³
- 2) Pravljenje tebele za učenje; svako dijete shodno svojim mogućnostima i situaciji i bitnosti njegovog školskog perioda;¹³⁴
- 3) Podsticanje djeteta na planiranje obaveza i poslova, dnevno ili sedmično, s tim da plan sadrži:
 - vrijeme za učenje Kur'ana i učenje napamet,
 - vrijeme za učenje za školu,

¹³³ Počinje se na taj način da u dobi, kada dijete ima 6 godina, majka mu posprema sobu u njegovom prisustvu, da bi se ono podsticalo i navikavalo da to samo čini.

¹³⁴ 2. i 3. tačka su za djecu preko 10 godina i to uz pomoć roditelja ili učitelja/nastavnika, sve dok se ne navikne da samo pravi i organizuje svoje vrijeme kroz ovu tabelu.

- vrijeme za sportske aktivnosti,
- vrijeme za igru, zabavu, video, kompjuterske igre, i sl.,
- vrijeme za posjetu rodbini i prijateljima,
- vrijeme za slobodno čitanje i biblioteku,
- vrijeme za jelo,
- vrijeme za kupovinu kućnih potreba,
- vrijeme za spavanje;

- 4) Najbolje je izdvojiti vikend i slobodne dane za zabavu i izlete, s tim da ostali dani budu samo za učenje, s izuzetkom nekih kraćih odmora, koji će odagnati dosadu, obnoviti aktivnost i povećati koncentraciju;
- 5) Napraviti podjelu korisnih igri, sistematski ih podijeliti shodno klimi i vremenu te drugih okolnosti od kojih zavisi igra, ali da se vodi računa o tome da se upražnjavaju sve igre, zbog njihovih raznovrsnih koristi, i to na sljedeći način:¹³⁵

- borilačke vještine/igre za samoodbranu: karate, kung-fu, džudo, hrvanje, boks, dizanje tegova/teretana i razvoj tijela;
- sportske igre i atletika: fudbal, hodanje, trčanje, skakanje, sklekovi, trbušnjaci, preskakanje konopca, planinarenje, plivanje;
- igre za inteligenciju: pitalice, šah, slagalice;
- igre za koncentraciju: gađanje vazdušnom puškom, neke računske igre, stoni tenis.

- 6) Dijete se navikava da je svaka prilika specifična i ima nešto svoje; tako se ne čita za vrijeme jela, zbijanje šala nije za vrijeme učenja, ne može se igrati u namazu;
- 7) Treba da se navikava da lijepo i uredno piše, na stavljanje linija na list, ostavljanje razmaka između riječi, pisanje krupnim slovima, korištenje više boja, brisanje gumicom i korektorom umjesto križanje olovkom;¹³⁶

¹³⁵ 1. i 2. za uzrast od 6 godina, 3. i 4. preko 10.

¹³⁶ Preko 6 godina.

- 8) Navikavanje na stalno peglanje odjeće, njenog vješanja nakon skidanja i neostavljanja na bilo koje mjesto, a tako isto da radi i na času fiskulture;
- 9) Novčanik i pernica pomažu djetetu da organizuje svoje stvari.¹³⁷

Petrasto poglavlje

ADOLESCENCIJA

- Nužne definicije
- Savjeti i upute za vođenje računa o dobi adolescencije

¹³⁷ Isto.

Prvo: kazati i pojasniti djetetu sljedeće pojmove, bez stida, i to neka majka uradi sa ženskim djetetom:

- penis, ili polni organ i čmar kod muškarca,
- vagina i čmar kod žene,
- blud: (nezakoniti) snošaj muškarca i žene koji nisu u braku,
- mjesečnica ili menstruacija: krv koju žena dobiva svakog mjeseca u određenom vremenu,
- džunupluk ili polucija: izlazak sjemena kod žene ili muškarca tokom razmišljanja o onome što pobuđuje strast, u snu ili na javi,
- sjeme: bijela gusta tekućina kod muškarca i žuta i rijetka kod žene, kada izađe kod jednog od njih, obavezno je kupanje/gusul,
- sluz (prije spolnog nadražaja): bijela tekućina koja izlazi iz spolnog organa kod razmišljanja o onome što pobuđuje strast (na javi) ili kod igre ili čestog pokreta,
- iscjedak kod mokrenja: bijela tekućina koja izlazi nakon mokrenja i češća je kod žene,
- obaranje pogleda: to je negledanje u ženu koja muškarcu nije dozvoljena i negledanje žene u muškarca; pogled je prvi korak prema nemoralu (pogled, pa osmijeh, pa razgovor, pa sastanak); Allah dž.š. je naredio vjernicima, da obore svoje poglede rekavši: „Reci vjernicima da obore pogled svoj“, a i vjernicama: „Reci vjernicama neka obore pogled svoj“ (En-Nur). Poslanik a.s. kaže: „Pogled je jedna od Iblisovih zatrovanih strijela, ko je ostavi iz straha od Allaha, Allah će mu to zamijeniti imanom čiju će strast osjetiti u svom srcu“, prenosi El-Hakim. Jednom kada je El-Fadl b. el-Abbas gledao u neku ženu, a već je bio

sazreo, Poslanik a.s. je zakrenuo njegovo lice u stranu, a kad ga El-Fadl upita za to, on mu reče: „Ugledah mladića i djevojku, pa ne bijah siguran da ih neće pogoditi smutnja.“

- traženje dozvole: zrela djeca moraju da se nauče na traženje dozvole, da bi tako presjekli šejtanove puteve nadraživanja i strasti u javi kod njih,
- kupanje/tuširanje: to je pranje cijelog tijela vodom, bitno je da se zna: da je to farz/obaveza kod prestanka menstruacije kod žene i kod izlaska sjemena u snu ili na javi, kod žene i muškarca.

Drugo: neki savjeti i upute, koje su prilične za doba adolescencije:

- naučiti zrelog, adabe (bonton) gledanja i obaranja pogleda, traženja dozvole, polucije, menstruacije i kupanja,
- uputiti zrelog, da ne ulazi kod žena, koje su mu strane (nisu dozvoljene), da ne bulji u njih i da se ne rukuje sa njima,
- razdvojiti mušku i žensku djecu u posteljama, kada napune deset godina,
- uređenje relacija između muška i ženska, nakon zrelosti,
- ukazivanje na muška i ženska stidna mjesta i obavezu njihova pokrivanja,
- indirektna kontrola onoga što gleda ili kupuje od filmova i slika,
- priprema prije same zrelosti s odgovarajućim informacijama, bez stidljivosti,
- obezbijediti čistu okolinu i dobro društvo,
- pridržavanje ibadeta i učestao post,
- ispunjavanje slobodnog i praznog vremena i prostora odgovarajućim zanimanjima za mladića i djevojku,
- bliskost sa mladićem i djevojkom, koja će omogućiti otvoren, prijateljski razgovor, koji će predstavljati preventivu,
- izbjegavanje, koliko je to moguće, kina i pozorišta, videa i televizije, časopisa sa razgolićenim sadržajem i mjesta za razbibrigu,
- izbjegavanje miješanja spolova,

¹³⁸ Pod pojmom zrelosti se, u islamskom zakonu, smatra fizičko punoljetstvo, odnosno momenat polucije kod muškog ili prvog mjesečnog pranja kod ženskog djeteta; dijete na taj način postaje punoljetno, jer od tog momenta meleki bilježe njegova djela i njegova djela poprimaju svoj legitimitet. (op. pr.).

- izbjegavanje lošeg društva,
- nespavanje potrbuške,
- hladni tuševi ljeti,
- izbjegavanje hrane sa pojačanim začinima.¹³⁹

Šesnaesto poglavlje

TESTOVI

- Preko 70 situacija između tebe i tvoj djeteta, čije će ispravno razumijevanje imati veliki učinak u tom i njegovom životu

¹³⁹ Pogledaj *Islam i seks* od Abdullaha Ulvana, prevedena na naš jezik.

Kako ćeš se ponijeti u sljedećim situacijama:

1) Tvoje dijete se nikad ne smiješi:¹⁴¹

- a) podržat ćeš ga, jer će tako povećati svoje dostojanstvo
- b) često mu pominjati hadis: „Osmijeh u lice tvome bratu je sadaka“
- c) pred njim pričati šale, viceve i zgode
- d) naučiti ga da osmijeh ne ruši dostojanstvo
- e) škakljati ga dok se ne nasmiješi i nasmije, a ako to ne učini, smijati mu se zajedno sa njegovim drugovima

2) Sin ti je plačljiv i plače zbog najsitnijeg razloga:

- a) udaljiš se od njega jer te se ono boji
- b) napraviš sa njim dogovor da neće plakati i stalno ga podsjećaš na to
- c) podstičeš ga da bude muškarac i da ne plače za najmanju stvar i usmjeravaš ga konstantno
- d) pokušaš sa njim prevazići uzroke toga: pojačana grubost, pojačano razmaženost, problemi između roditelja, osjećaj manjkavosti ili to što je siroče ili činjenica da je odraslo među djevojčicama
- e) udariš ga kada plače da to ne ponavlja
- f) ostaviš ga, kad odraste neće plakati

3) Tvoje dijete je omiljeno, ima jaku ličnost i voli da bude vođa:

- a) udariš ga i svađaš se sa njim
- b) narugaš mu se pred njegovim drugovima
- c) često razgovaraš sa njim o skromnosti i odgovornosti vođe ili predsjednika pred Allahom dž.š.
- d) ne sekiraš se jer je to dijete
- e) povjeriš mu mnoge poslove u kojima će uložiti maksimalan trud, te tako pronaći sebe

¹⁴⁰ Rješenja su odmah iza testa.

¹⁴¹ Može se izabrati više od jednog odgovora.

4) Tvoje dijete je tvrdoglavo:

- a) uzvraćaš na tvrdoglavost tvrdoglavošću
- b) udariš ga kad se inati
- c) pred njim pohvališ drugo dijete, koje nije tvrdoglavo
- d) tvrdoglavost je normalna pojava kod djeteta
- e) pojasniš mu da je povratak istini vrlina i skromnost, zbog koje se ulazi u Džennet

5) Tvoje dijete je previše pričljivo:

- a) ne slušaš ga kad ti se obraća, kao što to ono čini sa tobom
- b) pojasniš mu vrlinu šutnje i umanjenog govora: „Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan, neka kaže dobro ili neka šuti“, i podstičeš ga na to
- c) ismijavaš mu se pred drugovima
- d) to je dijete, pa neka govori šta i kako hoće

6) Dijete ti je nemirno i živo:

- a) bolje nego da je zatvoreno
- b) izgrditi ga i pričati mu i ispsovati da se riješi njegova nestašluka i zla
- c) činiš mu dovu za uputu i smirenost
- d) udariš ga, kad je nemirno
- e) nagradiš mirmo i primjerno dijete pred njim
- f) posavjetuješ ga, blago, da bude mirno kao njegov brat, sestra i drugovi
- g) iscrpiti njegovu energiju u onom što mu koristi i odvraća ga od nestašluka
- h) nije bitno, jer dijete koje je nemirno i nestašno, postat će normalno kad poraste, za razliku od mirnog i zatvorenog djeteta, koje će biti mentalno bolesno i iskompleksirano ili nesocijalno kad poraste

7) Tvoje dijete stalno laže:

- a) udariš ga, kad otkriješ da je slagalo
- b) pohvaliti pred njim njegovog brata ili druga, koji je uvijek iskren
- c) kada laže, kazati njegovom bratu, sestri ili drugovima, da mu kažu: „Lažljivče!“, da mu to bude kazna
- d) kazivati mu priče o iskrenosti
- e) saznati od njega zašto je bilo primorano slagati i pokušati to prevazići zajedno sa njim

f) zabranjeno je napominjati mu njegovu prošlu laž, da je ne bi ponovilo
g) da ti ne lažeš pred njim i njemu, ne bi ni ono lagalo, dijete traži uzor u tebi

h) učestaš mu spominjanje ajeta i hadisa i priča, koje govore o sevapu i nagradi iskrenih, kao hadis: „Iskrenost vodi dobročinstvu, a dobročinstvo vodi u Džennet. Laž vodi u grijeh, a grijeh vodi u Džehennem.“

8) Dijete ti ne klanja:

- a) prepireš se sa njim, jer je onaj koji napusti namaz kjaфир
- b) uvijek klanjaš sa njim i tjeraš ga na namaz
- c) zabraniš mu ono što voli, dok ne počne klanjati
- d) udaraš ga, sve dok ne proklanja
- e) nema potrebe za sekiracijom, kada odraste klanjat će

9) Sin ti je fanatični navijač Sarajeva:

- a) zabraniš mu da igra i gleda fudbal, naročito utakmice Sarajeva
- b) ne dozvoliš mu da, ikako, priča o fudbalu
- c) obučeš pred njim plavi dres, da ga provociraš
- d) uvijek mu govoriš kakvi su rezultati od toga i podstičeš ga na igru, negledanje utakmica te da će biti pitan pred Allahom za izgubljeno vrijeme

10) Sin ti je plašljiv:

- a) udaraš ga dok se ne okuraži
- b) navратиš njegovu braću i drugove da mu govore: „Kukavico!“, sve dok se ne navikne na hrabrost
- c) pohvališ, pred njim, njegova brata ili druga koji je smion
- d) udeš sa njim u mračnu sobu, uzmeš ga za ruku i idete kroz mrak, jašeš sa njim konja, voziš se čamcem ili radite nešto drugo, čega se boji
- e) pripovijedaš mu kazivanja o hrabrosti Poslanika a.s. i njegovih plemenitih ashaba

11) Tvoje dijete je egoista i pohlepno:

- a) to je malo dijete, kad naraste navići će se na davanje i plemenitost

b) naučiš ga da udjeljuje siromašnima od svoga džeparca, u dodavanju lopte u igri, davanju od vremena za učenje za školu i učenje Kur'ana napamet

c) mnogo ga udaraš jer je egoista i pohlepno

d) istjeraš ga iz utakmice, kad pokaže svoju sebičnost

12) Na jezeru ili moru si primijetio da ti se dijete boji vode:

- a) igraš se sa njim na plaži, u pijesku, tako da vas talasi zapljuskuju
- b) iznenadno ga baciš u vodu
- c) poliješ ga kantom vode
- d) riješavaš uzroke toga
- e) kada se vratite, učlanit ćete ga u klub plivanja

13) Sin ti se stalno, pred tobom, svađa sestrom:

- a) istučeš ih oboje zbog iskazivanja nepoštivanja prema tebi
- b) ostaviš ih da svako uzme svoje pravo od drugog, odrasli ne treba da se upliću među mlade
- c) razdvojiš ih, uvidiš šta je razlog i istučeš krivca, a ono drugo nagradiš
- d) neka se djeca sporazume među sobom

14) Tvoje dijete insistira da bude različito od svoje braće, mimo svih, izabira drugo mjesto za izlet:

- a) udaljiš ga
- b) istučeš ga
- c) prihvatiš njegovo mišljenje
- d) pojasniš mu bitnost prihvatanja mišljenja većine
- e) odeš sa njim samim na mjesto koje on želi

15) Dijete je povučeno:

- a) samoća je bolja od lošeg društva
- b) staviš ga među nemirnu i nestašnu djecu, da nauči od njih
- c) povučенost je negativna emocija, koja ima svoje korijene, pa ih treba potražiti i prevazići
- d) vodiš ga sa sobom u posjetu kod prijatelja i rodbine, tražiš od njega da se selami sa svima, razgovara i igra se sa njihovom djecom

16) Dijete se loše odnosi prema svojoj majci:

- a) budeš strog sa njim, izružiš ga i istučeš
- b) podsjećaš ga na pravo, koje majka ima prema njemu, obavezu dobročinstva prema njoj: poslušnost i plemenit odnos
- c) majka je ta koja ga provocira
- d) ispitaš problem i analizirati uzrok
- e) ne obraćaš pažnju

17) Tvoje dijete se ekstremno oponaša:

- a) omalovažavaš ga i stalno mu napomineš njegove godine
- b) ohrabruješ ga i ispravljaš njegove pogreške
- c) stidiš se od njega i zanemaruješ ga pred ljudima
- d) ne obraćaš pažnju

18) Tvoje dijete voli čitanje:

- a) sumiraš mu neka poglavlja i čitaš ih sa njim
- b) učenje je bitnije od čitanja
- c) dozvoliš mu da čita samo knjige i časopise za djecu

19) Tvoje dijete i televizija:

- a) upišeš ga klub i videoigrama kao alternativom za to
- b) odrediš mu sate dnevnog gledanja
- c) na dijete ne ostavlja uticaj ono što gleda, jer ono to ne razumije
- d) treba da gleda samo dječije programe.

20) Drugovi tvog djeteta:

- a) upoznaš se sa njima i provodiš vrijeme sa njima, kao otac i prijatelj
- b) tvoje dijete nema drugova i tim bolje
- c) tvoje dijete nema drugova i to zabrinjava
- d) ne pridaješ tome pažnju, izruguješ mu se pred njima
- e) pokazuješ mu kako da pridobije prijatelje i kako da ih bira
- f) ne obraćaš pažnju

21) Zdravlje tvog djeteta:

- a) periodični pregled radi provjere, svako 3 mjeseca
- b) požuriš ljekaru, kod prve žalbe na nešto

- c) stalno se pravi bolesno, da bi privuklo pažnju na sebe, ne obraćaš pažnju
- d) plašiš ga ljekarom i bolnicom da se više ne bi žalio

Rješenja:

- 1) b,d
 - 2) b,c,d
 - 3) c,e
 - 4) c,d,e
 - 5) b
 - 6) a,c,e,f,g
 - 7) b,d,e,f,g,h
 - 8) b,c
 - 9) d
 - 10) c,d,e
 - 11) b,d
 - 12) a,d,e
 - 13) c
 - 14) d
 - 15) d,e
 - 16) b,d
 - 17) b
 - 18) a
 - 19) a,b
 - 20) a,c,g
 - 21) a,b
-

Ovo su neke situacije i prilike, sa kojima se možeš susresti kod svoje djece, a kroz koje ih možeš testirati i uvidjeti njihovu reakciju i tako korigovati njihovo ponašanje.

1) Jedanput si grubo odgovorio majci, pa si shvatio da si pogriješio. Šta da uradiš?¹⁴²

- a) učiniš istigfar, pokaješ se Allahu dž.š., čvrsto odlučiš da se to više neće ponoviti i izviniš se majci
- b) majka ima dobro srce i nema potrebe izvinjavati joj se, jer je već zaboravila
- c) majka je ta koja je pogriješila, jer uvijek me namjerno uznemirava

2) Direktor škole je zaprijetio da će kazniti svakoga, koga nađe da klanja u džematu, na velikom odmoru; šta da učiniš?

- a) klanjati sa drugovima u džematu na odmoru, pa nek bude šta bude
- b) klanjati podne sa ikindijom kad se vratiš kući
- c) klanjati nasamo u nekoj učionici i to što prije, prije nego li se završi odmor

3) Neki čovjek je opsovao Allaha dž.š. pred tobom:

- a) reći mu: „Čafire jedan!“
- b) ostaviti ga, ne interesuje te, dok god je daleko od tebe
- c) sačekati dok dok ga prođe srdžba, a zatim tražiti od njega da se poboji Boga zbog tih riječi i da razmisli o tome što je učinio

4) Tvoj drug igra stoni tenis, sa pravilom da gubitnik plaća, a ti znaš da je to klađenje, pa šta da uradiš:

- a) ostaviš ga da igra kako hoće jer je on odgovoran za svoja djela i zna da je to haram
- b) više nećeš pričati sa njim, jer je neposlušan Allahu

¹⁴² Može se izabrati više od jednog odgovora.

- c) kazati svim drugovima šta je uradio i dogovoriti se sa njima da mu se usprotive i posvađaju sa njim
- d) nasamo ga posavjetovati i podsjetiti da to srđi Allaha dž.š.

5) Vidio si roditelje kako razgovaraju o nekoj stvari i čuo si, nenamjerno, neke riječi, šta da uradiš:

- a) prići im i raspitati o ostalim detaljima te stvari
- b) stati blizu njih i pokušati shvatiti o čemu se radi, bez postavljanja pitanja
- c) udaljiti se odatle, ta te se tema ne tiče, a uhođenje je haram

6) Imaš druga koji je odličan učenik i tvoj suparnik u dobrom učenju u razredu; jedanput si dobio rezultate kontrolnog gdje se nisi pokazao kako treba, a taj tvoj drug još čeka svoj rezultat, kakvo će biti tvoje osjećanje:

- a) želiš mu da dobije odličnu ocjenu
- b) želiš mu da dobije istu ocjenu kao i ti, da biste bili isti
- c) ne razmišljaš o tome, jer te se to ne tiče

7) Vidio si neku djecu kako su zavezali psa i tako ga vuku, a on civil od boli, kako da postupiš:

- a) ostaviš ih sa njihovim psom i produžiš dalje, njihov je i neka rade s njim šta hoće
- b) pas je pogan i zaslužuje i više od toga
- c) podsjeti ih na samilost prema životinjama
- d) zaprijeti im i spasiš psa od njih

8) Za vrijeme igre, jedan od protivničkih igrača te udario više puta, namjerno, sudija ga nije vidio, a ti si osjetio da ćeš izgubiti živce i vratiti mu zlim, šta da uradiš:

- a) povući ćeš se iz igre, da ga ne bi udario
- b) neprimijetno ga udariti, ali tako da ga ne povrijediš, a da se opameti
- c) obavijestiti vođu ekipe i sudiju da ćeš izgubiti živce
- d) izaći iz utakmice, protestujući protiv toga

9) Došao vam je gost, a u frižideru ima samo jedna tvoja flaša mineralne vode, kako ćeš postupiti, dok majka ne dođe:

- a) sačekati majku dok ne dođe i napravi mu kahvu
- b) servirati mu mineralnu vodu
- c) ostaviti ga i otići da mu kupiš drugu flašu mineralne

10) Vidio si svoga druga kako se tuče sa nekim, kada te ugledao pozvao te u pomoć, a ti si iz priloženog shvatio da je on u krivu, ali je slabijeg tijela, šta da uradiš:

- a) udariti ćeš jače dijete jer je tvoj drug slabiji i prijateljstvo to nalaže
- b) udariti ćeš svog druga jer je on krivac, a prijateljstvo nema veze sa nepravdom
- c) zaustaviti ćeš tuču i posavjetovati svog druga da se ne tuče
- d) ostaviti ih i proći, jer ako se upleteš, samo ćeš pocijepati i uprljati odjeću

11) Svojim trudom znaš većinu pitanja na kontrolnom i siguran si da će ti Allah dž.š. olakšati odličnu ocjenu, zatim ti dolazi jedan drug, tražeći da mu pomogneš da riješi neke zadatke, šta ćeš mu odgovoriti:

- a) pomoći mu koliko možeš, jer ti je Allah dž.š. podario znanje od kojeg ljudi moraju da se okoriste
- b) ostaviti ga i odbiti zajedničko učenje jer ćeš u suprotnom izgubiti vrijeme, on treba da ispašta za svoj nemar
- c) pomoći mu u rješavanju, ali ne sa poptunim odgovorima da se ne bi izjednačio s tobom, svako neka dobije ocjenu, shodno svome trudu
- d) lijepo i učtivo mu se izviniš, jer nemaš vremena

12) Sa drugovima si ušao u džamiju da klanjate, a mutevelija vas je istjerao, da ne biste prljali džamiju, kako da postupiš:

- a) uplašiti ćeš se i pobjeći i više nikad nećeš doći u tu džamiju
- b) izaći ćete iz džamije, a zatim sačekati muteveliju, nagovoriti mu svašta i gađati ga kamenjem
- c) odbiti izlazak i nagovoriti drugove na svađu, unutar džamije
- d) istući njegovog sina
- e) izaći sa drugovima vani, a zatim se mirno vratiti nazad u džamiju i učtivo kazati muteveliju da samo želite klanjati namaz, a onoga, ko tjera ljude iz džamije, Allah dž.š. će žestoko kazniti
- f) otići imamu džamije i učtivo mu iznijeti problem

13) Otac ti je zabranio da ideš u džamiju da klanjaš, šta uradiš:

- a) totalno ćeš napustiti namaz, a on neka sposi grijeh
- b) klanjat ćeš u kući kako treba, a od oca ćeš lijepo tražiti da ti dozvoli da odeš u džamiju
- c) zaplakati i insistirati na odlasku jer nema pokornosti stvorenju u neposlušnosti Stvoritelju
- d) raspraviti sa njim na lijep način, nakon što se smiri, kazati mu da je namaz u džamiji mnogo sevapniji i zamoliti ga, da ti ne uskrati tu nagradu
- e) ne sekiraš se, tako te samo kutarisao odlaska u džamiju

14) Za vrijeme igre, majka od tebe traži da odeš u pekara da kupiš hljeb, ti:

- a) učtivo joj kažeš da ćeš otići nakon završetka igre
- b) odbiješ njene naredbe jer si na raspustu i imaš pravo da se igraš i zabavljaš
- c) zatražiš od mlađeg brata, da donese hljeb
- d) istog časa ostaviš igru i poslušaj majku jer je Allah dž.š. naredio poslušnost roditeljima

15) Vidio si druga kako se ruga drugom, zbog njegovog siromaštva i oskudnog džeparca:

- a) obavijestiš ostale drugove o tome
- b) pridružiš se prvom u ruganju jer je taj siromašan i ne zaslužuje poštovanje
- c) uzmeš siromašnog na stranu i ohrabriš ga lijepim riječima, kažeš mu da islam ne pravi razliku između ljudi i da su siromasi, većina stanovnika Dženneta, prvi koji će u njega ući i kojima će Allah dž.š. olakšati hisab/obračun
- d) posavjetuješ ovog što se rugao i daš mu lekciju šakama
- e) ostaviš ih obojicu, jer nemaš ništa s tim stvarima

16) Vidio si da jedno od roditelja ne obavlja namaz redovno, možda čak i nikako, šta ćeš uraditi:

- a) ti ne možeš sa njim da govoriš o tome jer je to roditelj, kome se farz pokoravati

- b) strogo mu se obratiš jer griješi prema Allahu
- c) kazati mu, da je onaj ko ostavi namaz kafir
- d) ne govoriš sa njim jer će te istući
- e) blago i učtivo ga zamoliš da vodi računa o namazu, da bi ušao u Džennet i da bi postigao Allahovo dž.š zadovoljstvo
- f) ne govoriš sa njim o tome jer je on odrastao i zna šta je za njega bolje

17) Na ulici si vidio dijete, koje psuje i govori razvratne riječi, šta da uradiš:

- a) izgovoriš mu se i ispsuješ, da to više ne ponovi
- b) jako ga udariš
- c) blago mu kažeš da je to što čini haram i nedostojno, da musliman ružnog morala, neće ući u Džennet
- d) ostaviš ga i ne baviš se njim jer te se ne tiče
- e) posvađaš se sa njim i ne govoriš više

18) Ne čitaš Kur'an baš najbolje i po pravilima i neki tvoji drugovi ti se zbog toga smiju, kada učite pred efendijom; šta da uradiš:

- a) više nikad ne odeš u džamiju, da ti se niko ne bi smijao
- b) istučeš tu djecu da ti se više ne smiju
- c) nastaviš sa učenjem, sve dok ne naučiš i ne ovladaš time i ne stekneš samopouzdanje, tako ti se niko neće smijati
- d) izostati od učenja Kur'ana i zadovoljiti se samo slušanjem, dok ne naučiš
- e) onaj koji uči Kur'an uz teškoće, ima duplu nagradu, a njih ćeš lijepo zamoliti da ti pomognu da naučiš

19) Tvoj tim je primio dva gola i počeo da posustaje, gubi nadu i olijenio je; šta da uradiš:

- a) uložiš sav trud i pokušaš sam dati nekoliko pogodaka, a ne obraćaš pažnju na lijene drugove
- b) ostaviti igru i napustiti teren, jer utakmica nema izgleda
- c) ohrabrivati ekipu da da sve od sebe i reorganizovati igrače
- d) pokušati razbiti protivnički tim i izudarati najbolje igrače među njima, da bi se tako uspostavio balans

20) Čuo si neku osobu kako ružno govori o nekome ko nije tu, šta ćeš uraditi:

- a) šta te briga što govori o njemu, bitno je da ne govori o tebi
- b) uputiti mu savjet i kazati da je gibet/ogovaranje haram
- c) ustati odatle i ne sjediti sa njim, dok ne promijeni priču

21) Vidio si druga, koji sa tobom klanja u džamiji, kako se svađa sa ljudima, psuje i presreće djevojčice, kako ćeš postupiti:

- a) udariti ga zbog njegovog lošeg odgoja
- b) obavijestiti njegovog oca ili nastavnika, neka ga on udari
- c) posavjetovati ga i kazati mu da je musliman moralan i lijepog ponašanja, unutar i van džamije

22) Otkrio si da jedan tvoj drug stalno laže tebi i ostalim drugovima; šta ćeš uraditi:

- a) ostaviti ga da laže i ne dovoditi ga u nelagodu pred drugovima
- b) obrukati ga pred svima, da to više nikad ne bi ponovio
- c) posavjetovati sve drugove da ga stalno zovu lažovom, da bi se okanio
- d) pozvati ga nasamo i podsjetiti ga da: laž vodi u grijeh a grijeh vodi u Džehennem, a iskrenost vodi u čestitost, a čestitost vodi u Džennet
- e) pred svima ispričati priču o iskrenosti, ne upućujući je njemu niti gledajući u njega za vrijeme priče, da ga ne bi otkrili

23) Jedan tvoj drug ne zna učiti Kur'an niti zna da klanja, šta ćeš uraditi:

- a) ostaviti ga, šta te briga za njega, važno je da ti to znaš
- b) udariš ga i posvađaš se, jer ne zna učiti iz Kur'ana
- c) polahko ga podučiti Kur'anu i kako da klanja ili ga uputiti na čovjeka, koji će ga tome podučiti

24) Šta ćeš uraditi, ako ti majka naredi nešto što ne voliš:

- a) odbiti ćeš i odmah izaći iz kuće, da te ne bi istukla
- b) plakati i vrištati, da bi se sažalila na tebe
- c) poslušati je, da bi ušao u Džennet

25) Šta ćeš uraditi ako vidiš nekog druga kako uznemirava nekog drugog i, čak, da mu psuje oca i majku:

- a) udaljiti se od njih jer obojica učestvuju u grijehu
- b) obojicu posavjetovati da to nije islamski moral
- c) otići do oca prvog i kazati mu, da ga je drug njegovog sina opsovao i da je njegov sin uzrok toga

26) Vidio si druga kako jede lijevom rukom:

- a) uzeti štap i udariti ga po ljevici, da više ne jede njom
- b) Allahu dovu uputiti da mu se oduzme lijeva ruka da više ne jede njom
- c) blago ga posavjetovati da slijedi sunnet Poslanika a.s. i njegova učenja u riječima, postupcima i bontonu jela
- d) ostaviti ga, on te ne zanima, jer ne slijedi Poslanika a.s.

27) Jedan tvoj drug je drzak i osor u odnosu sa drugim, šta ćeš uraditi:

- a) jako ga udariti da bi došao pameti jer sa takvom djecom koristi samo batina
- b) i ti sa njim biti drzak, da bi vidio kakvo je to što čini
- c) približiti mu se i uspostaviti sa njim prisnu vezu jer, možda, postoji neki problem u njegovom životu, a zatim ga posavjetovati da bude nježniji i pažljiviji prema drugima

28) Tvoj otac se posvađao sa tvojim amidžom i nikako ga ne posjećuje, šta da uradiš:

- a) i ti prestaneš pričati sa njim kao i tvoj otac
- b) posjetiš ga mimo očevog znanja
- c) pokušaš da vezu vratiš na staro, spominjući amidžine vrline pred ocem i obrnuto
- d) istučeš njegovog sina i posvađaš se sa njim

29) Drug ti je tražio nešto novca jer mu treba. Kako ćeš odgovoriti:

- a) svakako ćeš odbiti jer tebi novac treba, a tvoja porodica je preča od njega
- b) izviniti ćeš se jer imaš samo malo, koliko je tebi samom dovoljno

- c) svesrdno ćeš mu pružiti pomoć u svemu što možeš, a ako ne možeš, onda ćeš mu se učtivo izviniti
- d) od oca ili majke tražiti novac da mu pomogneš

30) Vidio si mladića muslimana kako jede usred ramazana, šta da učiniš:

- a) napasti ga fizički pred ljudima
- b) on je stariji od tebe i zna šta je za njega dobro
- c) obavjestiti njegovu porodicu i sve njegove poznanike i komšije
- d) posavjetovati ga da je uzimanje hrane u ramazanu, ogroman grijeh i da srdi Boga

31) Ako ti je neki posao ili obaveza teška, ne znaš kako da je obaviš, šta ćeš uraditi:

- a) ostaviti ga jer je težak
- b) sjesti i plakati jer ne znaš kako da ga obaviš
- c) klanjati dva rekata i zamoliti Allaha da ti to olakša

32) Profesor ti je zaprijetio da će te oboriti u njegovom predmetu, ako ne udovoljiš nekom njegovom ličnom prohtjevu, kojem ne moraš da udovoljiš:

- a) poslušat ćeš ga iz bojazni od padanja u njegovom predmetu
- b) dobro ćeš učiti i moliti Allaha da ti podari dobar uspjeh i pomoć
- c) ostavit ćeš ga i nećeš učiti jer ćeš pasti i ako budeš učio

33) Na televiziji je bitna utakmica, a nastupilo je vrijeme namaza, šta uraditi:

- a) nabrzinu klanjaš u kući i onda gledaš utakmicu
- b) klanjaš u kući, kad se utakmica završi
- c) gledaš utakmicu, a namaz nije nužan
- d) Allah je veći od utakmice, ostaviš utakmicu i odeš u džamiju obaviti namaz

34) Tvoj drug ne klanja, kako se ponijeti:

- a) udaljiti se od njega i napustiti ga jer: ko ostavi namaz on je nevjernik
- b) kad god ga vidiš izgrdiš ga, psuješ mu i udaraš ga, dok ne proklanja

c) blago ga posavjetovati i pojasniti, da se za namaz ima veliki sevap, da je to najbitniji ibadet u islamu i dati mu knjigu ili kasetu o tome

35) Jedan drug dolazi u džamiju prljave odjeće i tijela:

- a) strogo ga ukoriti i ismijati pred ostalim drugovima da bi se očistio i očistio svoju odjeću
- b) zabraniti mu da ulazi u džamiju
- c) požaliti se muteveliji
- d) ostavi ga na miru jer je siromašan i ima samo to što je na njemu
- e) uzeti ga na stranu kad se svi razidu i objasniti mu bitnost higijene, pa čak i ako ima samo tu odjeću, onda neka vodi računa o njenoj higijeni i o higijeni tijela

36) Jedan drug nije došao u mekteb, na pouku:

- a) kazati i ostalim da mu je, sigurno, fudbal bio draži od dolaska u mekteb
- b) naći za njega opravdanje i isti dan otići kod njega i vidjeti je li sve uredu
- c) otići do njega i nagovoriti mu se pred svima, da to više nikad ne bi ponovio
- d) ne brineš za to, ako dođe okoristit će se, a ako ne dođe, tebi ništa neće naškoditi

37) Ako vidiš brata da spava potrbuške:

- a) jako ga ošineš po leđima, da se to više nikad ne ponovi
- b) upozoriš majku
- c) kazati mu: „Ovako spavaju Džehennemlije i to Allah mrzi“
- d) zaprijetiti da, ako to ponovi, ćeš ga izudarati i da ćeš kazati majci

38) Ako vidiš veliki kamen na putu:

- a) ukloniti ga u stranu jer je sklanjanje smetnje sa puta sadaka
- b) ne možeš ga sam podići pa ćeš zamoliti nekog od prolaznika da ti pomogne
- c) ostaviti ga, nisi ti komunalni radnik

d) donijeti još jedan i staviti ga pored njega, da bi se bolje vidjelo, da ljudi ne zapinju za njega

39) Saznao si da jedan tvoj prijatelj nikad ne odlazi svome amidži, koji stanuje daleko, šta ćeš uraditi:

- a) otići mu i izderati se na njega jer prekida rodbinske veze i time krši Allahove zabrane
- b) i ti sa njim prestati pričati i ne ići mu, da vidi kako je to
- c) potužiti ga efendiji u džamiji
- d) otići mu, posavjetovati ga i pojasniti mu da je održavanje rodbinskih veza obaveza i kakvu bitnu ulogu to igra kod muslimana

40) Ako vidiš nekoga kako baca smeće po ulici, šta ćeš uraditi:

- a) odmah mu prići, udariti ga i narediti mu da to podigne
- b) to tebe ne zanima jer je tvoja kuća čista
- c) učtivo i blago ga zamoliš da to stavi u korpu za smeće ili kontejner, da se ne šire bolesti, jer je to od imana
- d) otići njegovoj kući i baciti mu smeće unutra, da vidi kako je to štetno

41) Ako vidiš nekog druga kako čupa cvijeće, šta ćeš uraditi:

- a) otići do njega i uzeti mu ga iz ruku, da to više ne ponavlja
- b) otrgnut ćeš i ti jedan jer je miris prvog bio divan
- c) lijepo ga posavjetovati da ne kida cvijeće jer se tako vodi računa o ljepoti okoline i društva, radi smanjenja karbon-dioksida u zraku, a povećanja količine oksigena da bismo, onda, udisali čist zrak
- d) cvijet nije moje vlasništvo i nemam pravo da se miješam, ako ga neko otkine

42) Ako vidiš druga kako uništava stolicu u učionici:

- a) pomoći mu jer nastavnik zaslužuje i više od toga
- b) odvratiti ga jer je činjenje nereda zabranjeno, a oni koji prave na Zemlji nered, ući će u Džehennem, a ako se ne okani, prijaviti ga školi
- c) tužiti ga njegovom ocu

43) Ako vidiš dijete kako gađa kamenjem uličnu svjetiljku:

- a) bacati sa njim da naučiš gađati
- b) baciti kamen na njega da se opameti
- c) kazati njegovim roditeljima
- d) reći mu da je to nered koji srdi Allaha, a oni što prave nered će ući u Vatru, uznemiravanje ljudi razbijanjem sijalica i kvarenja osvjetljnja je haram, a najviše zločina se dešava u mračnim mjestima i on tako učestvuje u zlu

44) Ako u školskom kupatilu vidiš pokvarenu česmu:

- a) ostaviti je i ne miješati se jer je uprava škole odgovorna za to
- b) pokušati da je popraviš ili, ako ne možeš, onda obavijestiti nekoga od zaposlenih u školi
- c) tražiti od oca da se umiješa
- d) slomiti česmu do kraja, kao osvetu školi, koja se ne brine o učenicima

45) Sa drugovima si na igralištu i želite da se podijelite da igrate fudbala, ali se pokazalo da je jedan viška da bi broj bio paran za dva tima; šta ćeš uraditi da bi utakmica počela:

- a) ti ćeš izaći da bi drugovima omogućio igru
- b) tražit ćeš da izađe najmlađi
- c) tražit ćeš da izađe onaj koji je posljednji došao
- d) ne govoriš ništa jer ti nisi vođa ekipe

46) Na odmoru si sa drugom koji je gladan, a samo ti imaš sendvič, samo tebi dovoljan, šta učiniti:

- a) dat ćeš mu sve i solidarisati se tako s njim, stavivši ga ispred sebe
- b) podijelit ćeš sendvič s njim
- c) ne dati mu ništa kao kaznu za to što nije donio za sebe koliko mu je dovoljno

47) Neki čovjek vodi konja koji crkava od tereta, kojim ga je pretovario i uz to ga još i udara, šta uraditi:

- a) nećeš uraditi ništa jer je konj za tereta i za biča, njegov sahibija najbolje zna kako sa konjem
- b) baciti se na tog čovjeka kamenom

c) zamoliti čovjeka da se smiluje životinji, to mu je sevap i neka ne tereti konja koliko ne može podnijeti i neka ga ne udara

48) Dok si jeo, ugledao si gladnu mačku kako te gleda, isplaženog jezika:

- a) dat ćeš joj hljeba i mesa i poloviti sa njom obrok, iz milosti prema njoj i da bi ušao u Džennet
- b) ako nađeš kost dat ćeš joj, u suprotnom joj nećeš dati ništa
- c) otjerati je da te ne ometa, a možda uz to ima i kakvu bolest
- d) staviti ćeš joj zatrovan zalogaj da bi crkla i onda te više neće uznemiravati

49) Tvoj drug se povrijedio za vrijeme fudbalske utakmice; šta ćeš uraditi?

- a) zatražit ćeš od sudije da prekine utakmicu da mu se ukaže pomoć
- b) on ti je protivnik i zato, hvala Allahu, da te kutarisao njega
- c) otići ćeš da provjeriš šta mu je, bez sudijine dozvole

50) Komšija ti je bolestan:

- a) nećeš se brinuti niti osvrutati, ti si zdrav
- b) posjetit ćeš ga i vidjeti kako je, učiniti dovu za njegovo ozdravljenje i pružiti mu pomoć, jer je plemenitost prema komšiji od imana
- c) strah te da je bolest prijelazna pa ćeš sačekati da ozdravi i onda ga posjetiti

Rješenja:

- 1) a
- 2) c
- 3) c
- 4) d
- 5) c
- 6) a
- 7) c,d
- 8) c
- 9) b
- 10) c,d

- 11) a
- 12) e,f
- 13) b,d
- 14) d
- 15) c,d
- 16) e
- 17) c
- 18) c,e
- 19) c
- 20) b,c
- 21) c
- 22) d,e
- 23) c
- 24) c
- 25) b
- 26) c
- 27) c
- 28) b,c
- 29) c,d
- 30) d
- 31) c
- 32) b
- 33) d
- 34) c
- 35) d,e
- 36) b
- 37) c
- 38) a,b
- 39) d
- 40) c
- 41) d
- 42) b
- 43) d
- 44) b,c
- 45) a,c
- 46) b
- 47) c
- 48) a
- 49) a,c
- 50) b

Sedamnaesto poglavlje

PROVJERE

- Pročitaj pitanja iz prve tabele i odgovori na njih; možda o sebi otkriješ ono što nisi imao u svom proračunu
- Zatim pročitaj drugu grupu pitanja i odgovori na njih; možda otkriješ da je tvoj djetetu potrebno posvetiti veći pažnju

1) Kako ćeš provjeriti sebe?

	Osnove testiranja	Da	Ponekad	Ne	Primjedbe
1	Da li voliš djecu?				
2	Da li djeca vole tebe?				
3	Da li misliš da je tvoj odgoj bio ispravan?				
4	Da li vodiš računa o individualnim različitostima kod djece?				
5	Da li preferiraš savremene pedagoške metode?				
6	Da li posjeduješ sposobnost za razvijanje i iskorištavanje potencijala i nadarenosti?				
7	Da li si sposoban da privučesh i uzbuđesh djecu za vrijeme priče?				
8	Da li si sposoban da prihvatiš i shvatiš druge?				
9	Da li poznaješ svojstvenost dobi, u kojoj je sada tvoje dijete?				
10	Koristiš li metodu nagrađivanja i kažnjavanja?				
11	Poznaješ li duševne probleme djeteta i način njihovog rješavanja?				
12	Da li tvoj odgoj ima cilj?				
13	Da li si blag mimo slabosti i strog mimo sile?				
14	Da li si sposoban da se nosiš sa različitim situacijama i da mijenjaš konture svoga lica, shodno onome što nalaže dati momenat?				
15	Da li si uzor u svom: učenju, izgledu, ibadetu i moralu?				

Način ocjenjivanja:

Da = 3 Ponekad = 2 Ne = 1

- preko 35 bodova: Ti si odličan odgovajatelj i svaka ti čast!
- 20 - 35: Povedi više računa o sebi!
- manje od 20: Preispitaj se!

2) Kako ćeš provjeriti svoje dijete?

	Osnove testiranja	Da	Ponekad	Ne	Primjedbe
1	Fizički zdrvo?				
2	Psihički zdrvo?				
3	Postupa po onome što nauči?				
4	U kući nema problema: siromaštva, gubitka roditelja, razvoda, svađa.				
5	Posjeduje kreativnu i reformacijsku moć?				
6	Nije ravnodušno i pasivno?				
7	Oštroumno i pronicljivo?				
8	Što radi pred tobom, radi i kad je samo?				
9	Iskreno i povjerljivo?				
10	Pozitivno?				
11	Starije od svojih godina?				
12	Voli dobročinstvo?				
13	Voli ibadet?				
14	Posjeduje zanat?				
15	Ima hobi?				

Način ocjenjivanja:

da = 3 ponekad = 2 ne = 1

- preko 35 bodova: Allah blagoslovio tvoje dijete!
- 20-35: Tvom djetetu je potrebno više pažnje!
- manje od 20: Boj se Boga i ne zapostavljaj emanet koji ti je dao!

Osmnaesto poglavje

LIPUTE I SAVJETI

- Poslanikove upute roditeljima
- Poslanikove upute djeci
- Opomene imama Gazalija
- 100 odgojnih savjeta
- Krupna dijagnoza
- Sada te ono voli

1. Bilježe Buharija i Muslim od Ibn Omera r.a. da je rekao: „Čuo sam Poslanika a.s. kako kaže: „Svako od vas je pastir i svako od vas je odgovoran za svoje stado; muškarac je pastir i on je odgovoran za svoje stado, žena je pastir u kući svoga muža i odgovorna je za svoje stado, sluga je pastir sa imetkom svoga gospodara i odgovoran je za svoje stado, svaki od vas je pastir i on je odgovoran za svoje stado.“
2. Bilježi Buharija od Ebu-Hurejre da je rekao Poslanik a.s.: „Svako novorođenče se rađa u prirodnoj vjeri, a roditelji od njega načine jevreja, kršćanina ili vatropoklonika, baš kao što životinja rađa potpuno mladunče, da li na njemu vidite ikakve krnjavosti?“ A zatim, nastavlja Ebu-Hurejre: „Allahovoj vjeri, na kojoj je ljude načinio, nema izmjene Allahovim riječima, i to je ispravna vjera.“
3. Prenosi Tirmizi od Ebu-Musaa r.a. da je rekao Poslanik a.s.: „Kada nekome umre dijete, Allah Uzvišeni kaže melekima: „Uzeste dijete moga roba?“, a oni kažu: „Da!“, a On im kaže: „Uzeste plod njegova srca?“, a oni kažu: „Da!“. Onda Allah kaže: „I šta je rekao moj rob?“, a oni kažu: „Zahvalio ti je i rekao: „Svi smo Allahovi i Njemu se vraćamo.“ Onda Allah kaže: „Sagradite mome robu kuću u Džennetu i nazovite je *Kuća zahvale*.“
4. Ahmed prenosi, sa dobrim lancem prenosilaca, od El-Mikdada b. Ma'da r.a. da je rekao Allahov poslanik a.s.: „Ono čime se nahraniš, to ti je sadaka, ono čim nahraniš svoje dijete, to ti je sadaka, ono čime nahraniš svoju ženu, to ti je sadaka, ono čime nahraniš svoga slugu, to ti je sadaka.“
5. Buharija i Muslim prenose da je Abdullah b. Mesud pitao Allahovog poslanika a.s. koji je grijeh najveći, pa mu on reče: „Da Allahu pridružiš druga, a On te stvorio.“, „A koji onda?“- upita Abdullah, a on mu reče: „Da ubiješ svoje dijete iz straha da

ne jede sa tobom.“ „Koji onda?“, upita, a Poslanik a.s. mu reče: „Da blud učiniš sa ženom svoga komšije.“

6. Buharija u svome *Sahihu*, u poglavlju „Ko traži dijete za džihad“, bilježi od Ebu-Hurejre r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Sulejman sin Davuda, neka je na obojicu salavat i selam je rekao: „Običi ću noćas sto ili devedeset devet žena, svaka će mi roditi mudžahida, koji će se boriti na Allahovom putu“. Njegov drug mu reče: „Reci inšallah!“. Od njih svih, zanese samo jedna žena i donese na svijet pola djeteta, a tako mi Onoga u čijoj je ruci Muhammedova duša, da je rekao inšallah, svi bi se oni kao konjanici borili na Allahovom putu.“
7. Taberani prenosi od Hafse r.a. da joj je Poslanik a.s. rekao: „Neka niko ne prestaje tražiti dijete jer čovjek koji umre, a nije imao djeteta, ime mu se ugasi.“
8. Imam Ahmed prenosi od Aiše r.a. da joj je Poslanik a.s. rekao: „O Aiša, budi blaga, jer uistinu Allah, kada nekoj kući želi dobro, uputi ih na blagost“, a u drugom rivajetu stoji: „Kada Allah želi nekoj porodici dobro, unese među njih blagost.“
9. Prenosi El-Bezzar od Ibn Omera r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Svako stablo ima plod, a plod srca je dijete. Allah nije milostiv prema onome ko nije milostiv prema svome djetetu, a tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, neće u Džennet ući ko nije milostiv.“ Mi na to rekosmo: „O Allahov poslanice, svako od nas je milostiv“, a on odgovori: „Nije milost kad se neko smiluje svome drugu, milost je kada se smiluje svim ljudima.“
10. Buharija i Muslima u zbirkama bilježe od Ibn Mesuda b. Ukbe b. Amra el-Bedrija r.a. da je rekao: „Došao je jedan čovjek kod Poslanika a.s. i rekao: „Ja kasnim na sabah-namaz zbog imama, koji puno dulji namaz!“, i tako mi Allaha, nisam nikad vidio Poslanika da je sa više ljutnje govorio među ljudima, od tog dana, rekavši: „O ljudi, ima među vama onih koji rastjeruju i onaj koji predvodi namaz, neka skрати, jer za njim klanja starac i dijete i onaj sa potrebom.“
11. Muslim prenosi od Ebu-Hurejre r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Kada umre čovjek, stanu mu djela, osim u tri slučaja: trajne

¹⁴³ Iz knjige *Poslanički metod dječijeg odgoja*

sadake, znanja kojim se ljudi koriste ili dobra djeteta koje za njega dovu čini.“

12. Imam Ahmed i En-Nesai prenose od Muavije b. Kurre, od njegovog oca, da je neki čovjek došao Poslaniku a.s., vodeći svoje dijete, pa ga Poslanik a.s. upita: „Voliš li ti svoje dijete?“, a on reče: „Tako mi Allaha, volim te kao što volim njega.“ Neko vrijeme ga ne bi i Poslanik a.s. upita za njegovo dijete i bi mu kazano da je umrlo, a on reče njegovom ocu: „Bi li volio da na koju god kapiju Dženneta dođeš, nađeš ga kako te čeka na njima?“ Čovjek reče: „O Poslaniče, je li to posebnost ili je to za sve nas?“, a on reče: „Ne, nego za sve vas.“
13. Prenosi Hafiz Ebu-Ja'la el-Musili u svom *Musnedu*, od Enesa r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Neće Allah nikome dati blagodat od žena ili imetka ili djece, pa on kaže „mašallah la kuwwete illa billah“, a da vidi u njoj nesreću, osim smrti.“
14. Oba *Saḥiḥa* bilježe da je Ebu-Musa rekao: „Rodilo mi se dijete pa sam ga odnio Poslaniku a.s., on mu nadjenu ime Ibrahim i pomaza mu hurmom nepce“, a Buharija još dodaje: „I učini dovu za njegov blagoslov i vrati mi ga.“
15. Bilježe autori *Sunena* od Semure r.a. da je rekao Poslanik a.s.: „Svako novorođenče je vezano akikom; kolje mu se sedmi dan, tada mu se nadijeva ime i brije glava.“
16. Prenosi Hakim od Ibn Abbasa r.a. da je Poslanika a.s. rekao: „Učinite da prve riječi, koje vaša djeca čuju budu: „la ilahe illallah“, i učinite im telkin (govorite im kod smrti) „la ilahe illallah““.
17. Prenosi Taberani i Ibn Nedždžar od Alija, Allah mu lice osvijetlio, da je Poslanik a.s. rekao: „Odgojite vašu djecu na tri osobine: ljubavi prema vašem Poslaniku, ljubavi prema njegovom ehlul-bejtu (porodici) i učenju Kur'ana jer, uistinu, će čuvari Kur'ana biti u hladu Arša, na dan, kada ne bude drugog hlada do tog, sa Njegovim poslanicima i odabranima.“

18. Prenosi Hakim i Ebu-Davud od Amra b. el-Asa r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Naredite svojoj djeci namaz u sedmoj, a udarite ih zbog njega u desetoj godini i razdvojite ih u posteljama.“
19. Prenosi Ibn Hibban od Enesa r.a. da je rekao Poslanik a.s.: „Za dijete se kolje akika sedmi dan, daje mu se ime i uklanja se sa njega nečist (obrezivanje), pa kad napuni šest godina vaspitava se, kad napuni devet, odvaja se od njegove postelje, kad napuni trinaest dobije batine zbog namaza i posta, kada dostigne vrijeme za ženidbu otac ga oženi, a zatim ga prihvati za ruku i kaže mu: „Odgojio sam te, podučio i oženio, utječem se Allahu od tvoje sumnje na ovom i kazne na onom svijetu.““
20. Prenose Buharija i Muslim od Rabije bint Muawwez da je rekla: „Poslanik je poslao glasnike ujutro, na Dana ašure, u sela ensarija: „Ko je jutros zapostio neka dovrši post, a ko nije neka ostatak dana doposti!“ i mi smo ga, nakon toga, postili i našu djecu navikavali na to; odlazili bi u džamiju i pravili im igračke od vune, pa kad bi neko zaplakalo zbog hrane, da li bi mu to, sve tako do iftara.“
21. Bilježe Muslim, Malik i Ebu-Davud od Ibn Abbasa r.a. da je Poslanik a.s. sreo grupu konjanika u Revhi, te im reče: „Ko ste vi?“, a oni kazaše: „Muslimani, a ko si ti?“ „Poslanik!“, odgovori on, a onda žena od njih, podiže svoje dijete i upita: „Može li ono učiniti hadždž?“, a on odgovori: „Da, a ti imaš nagradu.“
22. Prenosi Ebu-Davud od Amra b. Šuajba r.a., od njegovog oca, od njegovog djeda, da je neka žena došla Allahovom poslaniku s.a.w.s., noseći sa sobom svoje dijete, a u ruci djeteta dvije debele zlatne narukvice, pa je on upita: „Daješ li zekat za ovo?“ Ona reče: „Ne!“ pa ih skinu i pruži Poslaniku a.s. kazavši: „To je za Allaha i Njegova poslanika.“
23. Prenose Buharija, Muslim, Malik, Nesai i Ebu-Davud od Abdullaha b. Omera r.a. da je rekao: „Poslanik je učinio obaveznim sadekatul-fitr u količini jednog *sa'a* (mjera) hurmi, ili jednog *sa'a* pšenice i to svakom slobodnom ili robu, djetetu ili odraslom.“

24. Prenosi Nesai od Džafera b. Sulejmana, od Sabita, da je Poslanik a.s. posjećivao ensarije, selamio njihovu djecu, milovao ih po glavi i činio dovu za njih.“
25. Prenosi Tirmizi od Džabira b. Semure r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Da čovjek odgoji svoje dijete, bolje mu je nego da da sa'a u sadaku.“
26. Prenosi Ibn Madže od Ibn Abbasa da je rekao Poslanik a.s.: „Budite plemeniti sa vašom djecom i lijepo ih odgojite!“
27. Prenosi imam Ahmed i Taberani od Ubadeta b. Samita da je Poslanik a.s. rekao: „Ne pripada mom ummetu ko ne poštuje odraslog među nama i ne smiluje se našem mlađem i ko ne zna pravo učenog.“
28. Prenosi imam Ahmed od Ebu-Hurejre r.a. da je Poslanik s.a.w.s. rekao: „Ko kaže djetetu: „Dođi da ti dam“, pa mu ne dadne: to mu se računa u laž.“
29. Prenose Buharija i Muslim od Ebu-Hurejre da je rekao: „Poljubio je Poslanik a.s. Hasana; sina Alijinog pa reče Akra' b. Haris: „Imam desetero djece, nisam nikad nijednog od njih poljubio“, pa Poslanik a.s. reče: „Ko nema milosti i ne zaslužuje je.“
30. Prenose Dejlemi i Ibn Asakir od Ebu-Sufjana da je rekao: „Ušao sam kod Muavije, koji je bio naslonjen na leđa a na prsima mu dijete, koje sa njim razgovara“, pa rekoh: „Skloni to sa sebe, o vladaru pravovjernih.“ Muavija reče: „Čuo sam Poslanika a.s. kako kaže: „Ko imadne dijete, neka se podjetinji (spusti na njegov nivo) sa njim.“
31. Prenosi Buharija od Sehla b. Sa'da r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Ja i skrbnik jetima u Džennetu smo ovako“, pokazujući svojim srednjim prstom i kažiprstom razdvajajući ih.
32. Prenosi Tirmizi od Omera b. Šejba, Allah mu se smilovao, od njegovog oca, od njegovog djeda, da je Poslanik a.s. jednom prilikom stao pred ljude i rekao: „Kome na skrbništvo bude

povjereno siročić i sa njim imetak, neka ga obrće u trgovini i neka ga ne ostavlja da ga jede zekat.“

33. Prenosi Ebu-Davud i Ebu-Ja'la od Awfa b. Malika od Poslanika a.s. da je rekao: „Ja i žena rumenih obraza (ljepotica), žena koja je ostala nakon svog muža, pa se strpila na odgoju svoga djeteta, kao ova dva prsta smo u Džennetu.“ Ebu-Davud dodaje: „Rumenih obraza: ugledna i lijepa žena, koja se zatvorila sa svojom djecom da ih odgoji (ne iskoristivši ljepotu i ugled da se uda, op. pr.), sve dok ne odrastu ili ne umru.“
34. Prenose Ebu-Davud i Tirmizi od Ebu-Seida el-Hudrija r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Ko imadne tri kćeri ili tri sestre ili dvije kćeri ili dvije sestre, pa sa njima bude dobar i bude prema njima dobročinitelj i uda ih; zaslužio je Džennet.“
35. Prenosi Ebu-Davud od Ibn Abbasa r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Ko imadne žensko, pa je u zemlju ne zakopa, ne povrijedi i ne dadne prednost mušku nad njom, Allah će ga uvesti u Džennet.“
36. Bilježe Buharija, Muslim i Nesai od Enesa r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, niko od vas neće biti vjernik sve dok mu ja ne budem draži od njegovog oca, njegovog djeteta i svih ljudi.“
37. Prenosi Hakim od Ebu-Hurejre r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Čuvajte se podalje od tuđih žena, vaše žene će ostati čiste, činite dobročinstvo vašim roditeljima, vaša će ga djeca činiti vama...“
38. Prenosi Ibn Asakir od Vasila b. Eska'a r.a., kao što dolazi u *El-Džami'ul-Kebiru*, da je Poslanik otišao kod Osmana b. Mez'una, s kojim je bio njegov dječak umotane glave, pa ga Poslanik a.s. upita: „Jeli ovo tvoj sin, Osmane?“, a on odgovori da jeste. „Voliš li ga, Osmane?“, reče: „Da, Boga mi, Poslaniče, volim ga.“ „Hoćeš li da ti povećam tu ljubav prema njemu?“, reče Poslanik, a on reče: „Svakako, o Božiji poslaniče“, a Poslanik a.s. reče: „Ko prihvati dijete od svoje loze, kad ne bude zadovoljno, Allah će ga prihvatiti na Sudnjemu danu, kad on ne bude zadovoljan.“

39. Prenosi imam Ibn Madže i Buharija u *El-Edebul-Mufredu* od Muaza r.a. da je rekao: „Oporučio mi je Poslanik a.s. deset oporuka:

- ne pridružuj Allahu ništa ravnim, makar ubijen i spaljen bio,
- nikako ne budi neposlušan svojim roditeljima, makar ti naredili da napustiš svoju ženu i svoj imetak,
- ne ostavljaj namjerno, obavezni, propisani namaz jer, uistinu, ko namjerno ostavi obavezni, propisani namaz, Allah će ga se odreći,
- ne pij opojna pića jer su ona majka svakog razvrata,
- nipošto ne griješi jer se grijehom navlači Allahova srdžba,
- nipošto ne bježi sa bojnog polja, makar i svi izginuli,
- ako ljudi počnu umirati, a ti si među njima – istraj,
- troši na svoju djecu od onoga što su tvoje ruke zaradile,
- budi strog prema njima, radi njihovog odgoja,
- odgoji ih na strahu od Allaha.“

Poslanikove upute djeci

1. Prenosi Teberani Ibn Nedždžar od Alija, Allah mu osvijetlio lice, da je Poslanik a.s. rekao: „Odgojite vašu djecu na tri osobine: ljubavi prema vašem Poslaniku, ljubavi prema njegovoj porodici (ehlu-bejtu) i učenju Kur'ana jer će, uistinu, čuvari Kur'ana biti u hladu Arša, na dan kada ne bude drugog hlada do tog; sa Njegovim poslanicima i odabranima.“
2. Prenose Ahmed, Buharija i Muslim od Enesa r.a. da je neki čovjek upitao Poslanika a.s. kada je Sudnji dan, pa mu on odgovori: „A šta si pripremio za njega?“, a on reče: „Ništa, osim što ja volim Allaha i Njegovog poslanika.“ Poslanik a.s. mu onda reče: „S onim si, koga voliš.“ A u predaji kod Buharije dolazi da su ashabi povikali: „I mi također?“, i on im reče: „Da.“ Enes onda kaže: „Nismo se ničemu toliko obradovali kao riječima Poslanika a.s.: „S onim si koga voliš.“ Ja volim Poslanika i Ebu-Bekra i Omera i želim da budem sa njima zbog svoje ljubavi prema njima.“
3. Prenosi Buharija od Ibn Abbasa r.a. da je Poslanik a.s. ušao u nužnik, a on (Ibn Abbas) mu je pripremio posudu sa vodom. Kad to Poslanik ugleda, upita ko je to stavio tu, pa mu kazaše, a on reče: „Allahu moj, poduči ga u vjeri!“
4. Prenosi Tirmizija od Rebia b. Šejbana da je pitao Hasana, sina Alijinog: „Šta si zapamtio od Poslanika a.s.?“, a on mu reče: „Zapamtio sam od njega: Ostavi ono što ti je sumnjivo i uzmi ono što nije jer; iskrenost je smiraj, a laž je sumnja.“
5. Prenosi Buharija od Semure b. Džunduba r.a. da je rekao: „Bio sam dječak za vrijeme Poslanika a.s., pamtio sam od njega i sve što me spriječava danas da prenosim od njega je to, što oko mene ima ashaba koji su stariji od mene.“
6. Bilježe Buharija, Muslim, Tirmizi, Nesai i Ebu-Davud, s tim što je ova predaja kod Buharije, od Enesa r.a. da je rekao: „Ušao sam sa Poslanikom a.s. kod jednog dječaka, krojača, pa mu on ponudi komad mesa sa tikvom i onda se vrati svome poslu. Poslanik a.s.

je od tada uvijek volio tikvu.“ Enes veli: „I ja sam je zavolio i uvijek sam je stavljao pred njega. I dan-danas volim tikvu.“

7. Bilježi Tirmizi od Ibn Abbasa r.a. da je rekao: „Jednog dana sam jahao iza Poslanika a.s. pa mi reče: „O dječaće, poučit ću te riječima:
- čuvaj Allaha, Allah će tebe čuvati,
 - čuvaj Allaha, naći ćeš ga kraj sebe,
 - ako tražiš, traži od Allaha,
 - ako se utječeš, utječi se Allahu,
 - i znaj: da se sav svijet udruži da ti korist neku pribavi, neće ti koristiti, osim onoliko koliko ti je Allah propisao, a da se svi udruže da ti kakvu štetu nanesu, neće uspjeti, osim onoliko koliko ti je Allah propisao. Pera su dignuta i listovi su osušeni.“
- A u predaji kod Tirmizija, stoji dodatak:
- čuvaj Allaha, naći ćeš ga pred sobom,
 - znaj Allaha u blagostanju, On će znati za tebe u tegobi,
 - znaj da ono što te mašilo, nije te nikako moglo snaći i da ono što te je pogodilo, nikako te nije moglo zaobići,
 - znaj da je pobjeda sa strpljenjem,
 - da je izlaz sa nesrećom,
 - i da je sa teškoćom olakšanje.
8. Bilježe Muslim i Ebu-Davud od Enesa r.a. da je momčić iz plemena Eslem rekao: „O Božiji poslaniče, ja htjedoh da se borim, ali nemam ništa od opreme za borbu.“ Poslanik a.s. mu reče: „Otiđi kod tog i tog, koji se bio spremio, ali se onda razbolio“, i on ode kod njega i reče: „Poslanik a.s. te selami i kaže ti da mi daš svoju opremu.“ Čovjek tada pozva svoju ženu kazavši joj: „Donesi mu ono što sam ja bio spremio i ne ostavljaj ništa od toga jer, tako mi Allaha, šta god da bi ostavila, Allah nam u tome neće dati berićeta.“
9. Prenosi Tirmizi od Ebu-Umame r.a. da je rekao Allahov poslanik s.a.w.s.: „Nema djeteta koje odraste u ibadetu sve dok ga ne sustigne smrt, a da mu Allah neće dati nagradu devedeset devet siddika (iskrenih, bogopredanih).“

10. Prenose Taberani, Ebu-Davud, Tirmizi i Nesai od Hasana b. Alija b. Ebu-Taliba r.a. da je rekao: „Poslanik a.s. me naučio riječima koje ću govoriti na vitr-namazu: *Allahummehdini fi men hedejt, we afini fi men afejt, we tewelleni fi men tewellejt, we barik li fima eatajt, we kini wesrif 'anni šerre ma kadajt, fe inneke takdi bilhakki we la jukda alejk, we innehu la jezillu me walejt, tebarekte rabbena we tealejt.*“ (Allahu moj, uputi me sa onima koje si uputio, i daj mi zdravlje sa onim kojima si zdravlje dao, i prihvati me sa onima koje si prihvatio, daj mi berićet u onome što si mi dao, sačuvaj me i odagnaj od mene zlo onoga što si propisao jer Ti sudiš po pravdi, a Tebi se ne sudi, ne biva ponižen onaj koga Ti zaštitiš, uzvišen neka si, Gospodaru naš, i velik.)“
11. Prenosi Tirmizi od Enesa r.a. da je rekao Allahov poslanik a.s.: „O sinko, nipošto se ne okreći u namazu jer je to propast, a ako bi baš morao, onda samo u dobrovoljnim, nikako obaveznim namazima (farzovima).“
12. Prenose Hakim i Ebu-Davud od Amra b. el-Asa r.a. da je rekao Božiji poslanik s.a.w.s.: „Naredite svojoj djeci namaz u sedmoj, a udarite ih zbog njega u desetoj godini, i razdvojte ih u posteljama.“
13. Prenosi Ibn Sunni od Ibn Omera r.a., da je rekao: „Došao je neki dječak Poslaniku a.s. sa riječima: „Želim obaviti hadždž pa Poslanik a.s. krenu sa njim i reče mu: „O dječaće, Allah ti povećao bogobojaznost i uputio te na dobro, zaštitio te od brige!“. A kada se dječak vrati sa hadždža, Poslanik a.s. mu kaza: „O dječaće, Allah ti ukabulio tvoj hadždž, oprostio grijehe i dao ti nafaku.“
14. Bilježi imam Ahmed, te Buharija i Muslim, a predaja je uzeta od Ahmeda, od Sabita el-Benanija, od Enesa r.a., da je rekao: „Služio sam Poslanika a.s. jednog dana, sve dok nisam vidio da sam završio svoje obaveze. Pomislih: Poslanik a.s. spava kajlulu (doba nakon podneva), pa izađoh do djece, koja su se igrala. Gledao sam tako u djecu kako se igraju, kad dođe Poslanik a.s., poselami tu djecu i pozva me da mu nešto uradim. Ja odoh tim poslom, a on je sjedio u hladu, dok ja ne dođoh i tako ne mogдох otići do svoje majke u vremenu u kojem sam joj uvijek

- odlazio. Kada stigoh do nje, ona mi reče: „Šta te je zadržalo?“, a ja rekoh da me je Poslanik a.s. poslao po nešto. Ona upita po šta, a ja rekoh da je to tajna Božijeg poslanika a.s., a ona mi odvrati da tu tajnu čuvam.“ Sabit kaže da je onda Enes rekao: „Da sam ikome od ljudi kazao tu stvar, rekao bih tebi, Sabite.“
15. Prenosi Tirmizi od Enesa r.a. da mu je Poslanik a.s. rekao: „O sinko, kad uđeš kod svojih u kuću, poselami ih: bit će to berićet/blagoslov, tebi i tvojim ukućanima.“
 16. Prenose Buharija, Muslim, Nesai i Ebu-Davud od Abdullaha b. Omera r.a. da je rekao: „Poslanik a.s. je propisao sadekatul-fitr u količini od jednog *sa'a* (mjera od 4 *mudda*) hurmi ili *sa'a* pšenice i to svakom robu ili slobodnom, djetetu ili odraslom.“
 17. Prenose Muslim i Ebu-Huzejme (3/144) od kćerke Harisa b. Nu'mana r.a. da je rekla: „Suru *Kaf* sam naučila, samo slušajući je iz usta Božijeg poslanika a.s., koji ju je učio svakog petka.“
 18. Prenosi Buharija od Enesa r.a. da je rekao: „Poslanika a.s. je služio neki dječak, jevrej, pa se razboli, a Poslanik a.s. mu ode, da ga obiđe, sjede kod njegove glave i reče mu: „Primi islam!“, a dječak baci pogled na svoga oca, koji je bio kraj njega. Otac mu reče: „Poslušaj Ebul-Kasima (nadimak Poslanikov a.s.)!“ i on primi islam. Poslanik a.s. kad izađe iz njegove kuće reče: „Hvala Allahu, koji ga spasi Vatre.“
 19. Prenose Ebu-Ja'la i Taberani od Amra d. Harisa da je Poslanik a.s. prolazio pored Abdullaha b. Džafera, koji je prodavao neke stvari, koje su prodavala djeca, pa reče: „Allahu moj, daj mu berićet u njegovoj prodaji!“, ili je rekao: „u njegovom poslu.“
 20. Prenose Buharija, Muslim, Ebu-Davud i Tirmizi od Enesa r.a. da je rekao: „Poslanik a.s. je bio najljepšeg morala od svih ljudi. Ja sam imao brata po imenu Ebu-Umejr, koji je bio dojenče, Poslanik a.s., kad bi došao kod nas, govorio bi mu: „O Ebu-Umejr, šta bi sa vrapčićem?“, pitajući ga o vrapcu s kojim se igrao, dok ne bi nastupio namaz, a on još u našoj kući, onda bi naredio da se prostirka, koja je bila pod nama, pomete i istrese, onda bi ustao, ustali bi i mi i klanjali za njim.“

21. Prenosi Tirmizi od Ebu-Seida b. el-Asa r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Ništa ljepše ne može roditelj djetetu ostaviti od lijepog odgoja.“
22. Prenosi Ibn Sunni od Ebu-Hurejre r.a. da je Poslanik a.s. ugledao nekog čovjeka sa dječakom pa reče tom dječaku: „Ko je ovo?“, a dječak odgovori: „Moj otac“, a Poslanik a.s. mu onda kaza: „Onda ne hodaj ispred njega, ne navodi ga da te grdi, ne sjedaj prije njega niti ga dozivaj imenom.“
23. Prenosi Taberani od Aiše r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Nije dobročinitelj prema svome ocu ko ga s prijekorom pogleda.“
24. Prenosi Taberani od Ibn Abbasa r.a. da je rekao Poslanik a.s.: „Kada roditelj pogleda u svoje dijete pa se obraduje njime, djetetu se broji kao da je oslobodilo roba.“ Ashabi upitaše: „A šta ako ga pogleda tristo šezdeset puta?“, a on reče: „Više!“
25. Prenose imam Ahmed i Taberani od Ubade b. Samita da je Poslanik a.s. rekao: „Ne pripada mom ummetu ko ne poštuje odraslog među nama i ne smiluje se našem mlađem i ko ne zna pravo učenog.“
26. Bilježi Muslim od Ebu-Hurejre r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Ko se prema svome bratu pokaže gvozden, meleki ga proklinju, dok se toga ne okani, makar mu to bio brat od majke i oca.“
27. Bilježe imam Ahmed i Ebu-Davud od Abdullaha b. Bisra, druga Poslanikovog a.s., da Poslanik a.s., kada bi došao na neka vrata s ciljem da pokuca, ne bi stajao na vratima, nego bi se sklonio desno ili lijevo, pa ako bi mu se dozvolilo, ušao bi, u suprotnom bi se vratio.“
28. Prenose Buharija, Muslim, Malik, Ebu-Davud i Tirmizi od Omera b. Seleme r.a. da je rekao: „Kao dječak sam sjedio u Poslanikovom a.s. krilu pa mi je ruka lijetala po cijeloj sofri, Resulullah a.s. mi reče: „O dječake, spomeni Allaha (reci bismillah), jedi desnom i jedi ispred sebe!“, i dan-danas tako jedem.“

29. Bilježi imam Ahmed od Ebu-Hurejre r.a. da je Poslanik a.s. rekao: „Ko kaže djetetu: „Dođi da ti dam“, pa mu ne dadne: to mu se računa laž.“
30. Bilježi Tirmizi od Enesa r.a. da mu je Resulullah a.s. rekao: „O sinko, ako mogneš da omrkneš i da osvaneš da u srcu ne nosiš zlobe prema ikome – učini tako!“, a zatim je rekao: „O sinko, to je od mog sunneta (prakse), a ko oživi moj sunnet, oživio je mene, a ko oživi mene, bit će sa mnom u Džennetu.“
31. Prenose Buharija, Muslim, Ebu-Davud i Ahmed od Enesa b. Malika r.a. da je rekao: „Služio sam Poslanika a.s. deset godina. Allaha mi, nikad mi nije rekao: „Uf!“ niti mi je rekao: „Zašto si uradio nešto?“ ili „Da si bogdom uradio ovako.“ U predaji kod Muslima stoji: „Poslanik a.s. je bio čovjek najljepše čudi, jednom me je poslao po nešto, pa rekoh: „Allaha mi, otići ću“, a želja mi je da odem kamo mi je i naredio Allahov poslanik a.s. I onda sam izašao prošavši kraj djece, koja su se igrala na trgu, kad ono Poslanik a.s. stoji iza mene. Ja pogledah u njega, a on mi se smije i kaže: „Enese, jesi li otišao gdje sam ti rekao?“ Rekoh: „Da, idem, o Božiji poslaniče“. Enes dalje kaže: „Tako mi Allaha, služio sam ga devet godina, ne znam da je ikad, za nešto što sam uradio, rekao zašto to nisam uradio tako i tako niti je za nešto što sam uradio rekao: „Da si bogdom uradio tako i tako.“ U predaji kod Ahmeda, Enes kaže: „Služio sam Poslanika a.s. deset godina i šta god da mi je naredio, a da sam ja to odgodio ili nisam uradio, ne bi me korio, a ako bi me neko i ukorio od njegovih ukućana, samo bi rekao: „Pustite ga, da je bilo suđeno, bilo bi.“
32. Prenose Tirmizi, Ebu-Davud i Buharija u *El-Edebul-mufredu* i Ibn Hibban u svom *Sahihu* od Ebu-Seida el-Hudrija da je Poslanik s.a.w.s. rekao: „Ko imadne tri kćeri ili tri sestre ili dvije kćeri ili dvije sestre, pa sa njima bude dobar i bude prema njima dobročinitelj i uda ih – zaslužio je Džennet.“
33. Bilježi Muslim od Ebu-Hurejre r.a. da bi Poslanik a.s., kada bi mu bili doneseni prvi plodovi, rekao: „Allahu moj, daj nam blagoslov u našem gradu, u našim plodovima i u našim pregrštima i

zahvatima, blagoslovom na blagoslov“, zatim bi to dao najmlađem djetetu, koje bi bilo tu.“

34. Prenosi Buharija od Sehla b. Sa'da da je rekao Božiji poslanik a.s.: „Ja i skrbnik jetima smo u Džennetu ovako“, i pokazao svojim srednjim prstom i kažiprstom razdvojivši ih.“
35. Prenose Buharija, Muslim i Nesai od Enesa r.a. da je rekao Allahov poslanik a.s.: „Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, niko od vas neće biti vjernik, sve dok mu ja ne budem draži od njegovog oca, njegovog djeteta i svih ljudi.“
36. Prenosi Ebu-Ja'la i Ibn Asakir od Zejda b. Sabita r.a. da je kazao: „Doveli su me, kod njegovog dolaska u Medinu pa rekoše: „O Allahov poslaniče, ovo je dječak iz Benu-Nedždžara, proučio je od onoga što ti se objavljuje sedamnaest sura“, pa ja to proučih i svidje mu se, te mi reče: „O Zejde, de nam nauči jevrejsku knjigu jer tako mi Allaha, jevreji nisu povjerovali u knjigu koja je meni data“. I nije prošlo ni pola mjeseca, a ja sam to usavršio i onda sam pisao Poslaniku a.s., kada im je slao i čitao kad bi oni njemu pisali“. Ista dvojica, uz Ibn ebu-Davuda, bilježe od Zejda, da ga je Poslanik a.s. pitao: „Da li vladaš sirjanskim, stižu mi pisma njime pisana?“ Rekoh: „Ne“, a on mi reče: „Nauči ga!“ i ja ga naučih za sedamnaest dana.“
37. Prenosi Buharija od Ibn Abbasa r.a. da je rekao: „Poslanik a.s. je učio na Hasana i Husejna: *U'izukuma bikelimatil-lahit-tammeh min kulli šejtanin we hammeh, we min kulli 'ajnin lammeh* (Utječem vas Allahovim potpunim riječima od svakog šejtana i zla, i od svakog oka urokljiva), a onda je rekao: „Vaš otac je te riječi učio na Ismaila i Ishaka.“
38. Prenosi Ahmed od Abdullaha b. Harisa da je rekao: „Allahov poslanik je znao postrojiti Abdullaha, Ubejdullaha i Kesira b. el-Abbasa, Allah njima bio zadovoljan, a zatim im kazati: „Ko prvi do mene, dobit će to i to“ i trkali su se do njega i padali na njegova leđa i prsa, a on ih je grlio i ljubio“.
39. Prenose Buharija, Tirmizi i Ebu-Davud od Abdullaha b. Abbasa da je rekao: „Fadl b. Abbas je jahao sa Poslanikom a.s. kad je

došla neka žena iz plemena Has'am, pitajući ga nešto, Fadl počeo buljiti u nju, a ona u njega; a Poslanik a.s. je sklanjao njegov pogled na drugu stranu.“

40. Prenose Ahmed i Taberani od Ebu-Umame da je neki mladić, iz Kurejša, došao Poslaniku s.a.w.s. i rekao: „O Allahov poslaniče, dozvoli mi blud“, pa se ljudi sjatiše oko njega i počеше ga gđiti i kazaše: „Dosta te je!“ Poslanik mu onda reče: „Pridi bliže!“ i on priđe njemu. Poslanik mu reče: „Voliš li to svojoj majci?“, a on reče: „Ne, tako mi Allaha, o Božiji poslaniče, Allah me učinio tvojim otkupom!“ Poslanik a.s. reče: „Ni ljudi to ne vole svojim majkama“. Onda reče: „Voliš li to svojoj sestri?“, „Ne, tako mi Allaha, o Božiji poslaniče, Allah me učinio tvojim otkupom!“, odgovori ovaj. Poslanik a.s. reče: „Ni ljudi to ne vole svojim sestrama. Voliš li to svojoj tetki po ocu?“, a čovjek odgovori: Ne, tako mi Allaha, o Božiji poslaniče, Allah me učinio tvojim otkupom!“ „Ni ljudi to ne vole svojim tetkama. Voliš li to svojoj tetki po majci?“, a čovjek odgovori: Ne, tako mi Allaha, o Božiji poslaniče, Allah me učinio tvojim otkupom!“ „Ni ljudi to ne vole svojim tetkama.“ Zatim položi svoju ruku na njega i reče: „Allahu moj, oprosti mu njegov grijeh, očisti njegovo srce i sačuvaj njegov spolni organ (od bluda)!“ Čovjek koji prenosi kaže: „Mladić se, nakon toga, više ni prema čemu nije okretao.“

Oporuke imama Gazalija¹⁴⁴

- * Djete je emanet kod svoga roditelja, njegovo blistavo srce je skupocijeni biser, prosto i čisto od bilo kakve skulpture ili slike, a podložno je svakom skulptoru ili slikaru – teži svemu na što se usmjerava. Pa ako se nauči na dobro i upozna sa njim, na njemu će odrasti i biti sretno na ovom i na onome svijetu i u njegovoj će nagradi, udijela imati njegovi roditelji i svaki njegov učitelj i odgajatelj. A ako se nauči na zlo i zapostavi, onako kako se zapuštaju životinje, njegova sudbina je nesreća i propast, a grijeh toga će biti na grbači onoga u čime je emanetu bio.
- * Neka stvorenja su savršena, odmah po svom postanju i nemoguće ih je modifikovati ili dodati im nešto. Takve su Zemlja i planete, dok su druga stvorenja po svom postanju krnjava kao što je to čovjek, a ispravan odgoj je put do usavršavanja ove krnjavosti.
- * Ako bismo htjeli da srdžbu i strast iskorijenimo i u potpunosti potisnemo, dotle da od njih traga ne ostane, to u osnovi ne bismo mogli. A ako bi htjeli da ih privolimo i usmjerimo vježbom i duhovnim naporom, to će nam poći za rukom. Allah dž.š. kaže: „I oni koji prigušuju srdžbu“, a nije rekao: „Oni koji gube srdžbu.“
- * Naravi ljudi su različite; neke brzo primaju, a neke to čine sporo.
- * Dijete mora da bude pod nadzorom, od njegovih prvih dana. Za njegovo čuvanje i dojenje se mora u najam uzimati samo žena, koja se drži vjere i jede halal jer mlijeko njenih prsa, ako je nastalo iz harama, nema berićeta/blagoslova. I ako dijete odrasta na takvom mlijeku, glina, od koje je sazdan, pomiješat će se sa lošim i onda će njegova narav težiti ka onome što odgovara zlu.
- * Dijete, ukoliko se zapostavi od malehna, uglavnom će izrasti u nemoralnog čovjeka, lažljivca, zavidnika, kradljivca, smutljivca, podrugljivca, umišljenog, spletkaroša i razvratnika. Od svega toga, dijete će sačuvati samo lijep odgoj. Treba ga uključiti u

¹⁴⁴ *Islamsko usmjerenje generacija u Gazalijevoj filozofiji (sa izmjenama).*

mekteb gdje će učiti Kur'an, hadise, hikaje čestitih i njihove prilike, da bi se u njemu usadila ljubav prema dobrom. Treba ga sačuvati od poezije i pjesama u kojima se spominju ljubav i zaljubljeni, kao i od pjesnika koji tvrde da je to ugodnost i narav nježnih duša jer to u dječijim srcima sadi klicu zla.

- * Osnova odgoja djece jeste njihovo čuvanje od lošeg društva.
- * Dijetetu se treba omiljavati mekteb igrom lopte, zatim se prelazi sa igre ka uljepšavanju i ulaštenoj odjeći, zatim na privoljavanje prema vodstvu i traženju ugleda i moći, zatim sa ljubavi prema ugledu, prenosi se na ljubav prema onom svijetu. Kome duša ne dozvoli da ostavi ugled odjednom, neka se prenese na niži ugled i vlast. Tako je isto i sa ostalim svojstvima.
- * Dijete se ne smije napadati, opterećujući ga određenim umijećima i određenim smjerovima, ako nije poznata njegova etika i njegove bolesti. Kao što bi ljekar, kada bi liječio sve bolesnike jednim lijekom, ubio većinu njih, tako je isto i sa učiteljem: kada bi odgajao sve učenike jednim putem, upropastio bi ih i umrtvio njihova srca.
- * Djetetu se mora dozvoliti da se, nakon završetka mekteba, igra neke lijepe igre, čime će se odmoriti od zamora u mektebu, a tako da se u igri ne umara. Jer, stavljanje zabrane djetetu na igru i njegovo konstantno forsiranje u edukaciji, umrtvljuje njegovo srce, anulira njegovu inteligenciju i omražava mu život. To ga dovodi do toga da počinje tražiti lukavstva za izbjavljanje od edukacije.
- * Koliko god dijete da pokazuje lijep moral i dobrohtijenje, mora se, shodno tome, nagrađivati onim čemu se raduje i mora se pohvaliti pred ljudima. Ako dijete jedanput, u nekim prilikama, to prekrši, mora mu se preći preko toga i prikriti se, da se ne otkriva i da mu se ne daje do znanja da se neko usuđuje da učini isto to. Naročito ako se dijete potruži da sakrije taj svoj zijan. Razotkrivanje toga će rezultirati da će se osiliti i postati ravnodušno. U tom slučaju, ako se ponovi, mora da se ukori

nasamo, a to djelo se mora uveličati u njegovim očima, uz savjet da to nipošto ne ponovi i da ga neko vidi pa da se obruka među ljudima.

- * Ne činiti svoje ukore prema njemu čestim ili stalnim jer mu tada slušanje prijekora postaje lagano, nastavlja da čini omražene stvari, a riječi u njegovom srcu gube svaku težinu.
- * Neka otac sačuva strahopoštovanje svojih riječi i neka njegovi ukori budu rijetki.
- * Učestalost prijekora i grdnje, i ponavljanje istog može dovesti do obrnutih rezultata od željenih. Isto tako, pohvala i bodrenje, uveliko mogu biti uzrokom korigovanja. Plašenje djeteta ocem kao centralnom vlašću u porodici, pozitivno je, ali s tim da se ne pretjera i da otac postane puko sredstvo za plašenje, gubeći svoj respekt u očima djeteta.
- * Nužno je da, ako dijete istuče učitelj, da ne pretjeruje sa vriskom i pomaganjem i da ne traži pomoć od nekoga. Mora da se strpi, a spominje mu se da je to put muškaraca i hrabrih, a da je vriska adet žena i plašljivih.
- * Učitelj se ne smatra samo učiteljem nego i upućivačem, obaveza mu je da radi po onom što je naučio. Pa ako je primjer bogataša sa imetkom u kome uživa, koji daje drugom široke ruke i velikodušno najplemenitiji primjer što se tiče posjedovanja imetka, tako je i primjer upućivanja i usmjeravanja kod učitelja najplemenitiji primjer. Ko zna, praktikuje i podučava, on je taj koji se naziva velikanom u nebeskom carstvu. On je poput sunca koje osvjetljava drugima, a ono je samo u sebi svjetlo. On je poput mošusa, koji daje miris drugima, a sam je mirišljiv. Onaj pak, koji zna a ne praktikuje, taj je poput sveske koja koristi drugima, a sama na sebe nikakvo znanje ne reflektuje. Takav je poput igle, koja oblači druge, a ona je gola i kao fitilj svijeće, koji gori drugima dok sebe sagorijeva.
- * Ko se prihvati podučavanja, neka se drži svoga morala i dužnosti.

- * Prva obaveza učitelja je samilost prema svojim učenicima i da ih tretira kao svoju djecu.
 - Druga je obaveza: da za svoje podučavanje ne traži nadoknadu niti da mu cilj bude nagrada ili hvala ljudi nego je on taj, koji radi Allaha radi, tražeći njegovu bliskost. Sebi ne pridaje počasti u odnosu na one koje podučava, iako ga oni moraju pridavati, nego im priznaje počast kao onima koji su odgojili svoja srca krećući ka Allahu Uzvišenom, putem napajanja znanjem.
 - Treća: da učitelj ne propusti ništa od savjetovanja učenika.
 - Četvrta: učitelj treba da ukori učenika zbog lošeg ponašanja indirektno, ne direktno. Treba da bude milostiv, nikako grub jer direktnost ruši zid strahopoštovanja, uliva hrabrost za buntovništvo i tjera na inat.
 - Peto: učitelj mora da bude širokih pogleda, fleksibilan, da uvažava druge znanosti, koje nisu njegova profesija. Štaviše, onaj koji se zadubio u samo jednu znanost, treba da svom učeniku učini prohodnim put do sticanja drugih.
 - Sedma dužnost: da ispita sposobnosti učenika i njegove mentalne snage tako da svakom, robu vaga vagon njegova uma i razumijevanja, da bi se sačuvao njihova zla, a okoristio njihovim dobrom. U suprotnom će doći do negodovanja zbog različitosti parametara jer nekompatibilnost uzrokuje bijeg učenika od učenja ili se njegove umne sposobnosti razlete, što dovodi do demoralisanja, čija je posljedica bježanje sa časova ili vodi njegovom stalnom neuspjehu. Prekomjerno davanje znanja, onima koji ga ne zaslužuju, dovodi do velike štete, kao naprimjer da učenika učini oholim i umišljenim, naročito ako se radi o onima koji su nedostojni toga.
 - Sedma obaveza: da učitelj daje jasno, ograničenom učeniku, ono što odgovara njegovom stanju i dometu, ali tako da mu ne daje do znanja da, iza toga rečenog, postoje neki detalji koje on krije od njega. U suprotnom bi to oskrnavilo njegovu želju za jasnim, zbunilo bi njegovo srce, i učinilo bi mu se kao škrtarenje od njega.
 - Osmu obavezu: učiteljevo djelo mora da slijedi njegovo znanje, ne da ga osporava. A ako djelo dođe u koliziju sa znanjem, uputa će izostati. Svaki onaj koji kaže ljudima:

„Ne uzimajte to jer je smrtni otrov!“, ljudi će mu se smijati i optuživati ga i još će više težiti onome od čega su bili odvrćani. Govorit će: „Da to nije najljepša i najukusnija stvar, ne bi je on zadržao za sebe!“ Učitelj koji upućuje na istinu one, koji uputu traže, je poput rezbarenja, naspram blata i poput sjenke, naspram grane jer kako da se rezbari u blatu, u kojem se rezbariti ne može, kako da se uspravi sjenka, a grana je kriva?!

- * Dijete je, u svojoj biti, stvoreno kompatibilno sa dobrom i zlom zajedno, a njegovi roditelji su ti koji ga naginju prema jednoj, od te dvije strane.
- * Češće je, kad je hrana u pitanju, da je ispravna, međutim, želudac se pokvari lošom ishranom, zrakom i okolinom. Tako se isto i svako novorođenče rađa ispravno, čiste naravi, a njegovi roditelji su ti, koji ga okreću na judaizam, kršćanstvo ili vatropoklonstvo.
- * Primarna pitanja su ona o kojima treba voditi računa. Ako se uputi na dobro i odraste na dobrom, tada će i usmjeravanje u zrelosti biti funkcionalno i uspješno, čvrsto u njegovom srcu, kao što je čvrsto klesanje u kamenu. A ako odraste u suprotnom tome, tako da se sljubi sa igrom, razvratom, grijehom, žderanjem hrane, odjećom, ukrašavanjem i hvalisanjem, njegovo srce će se okrenuti od Istine.

1. Upoznaj svojstvenost dobi svoga djeteta!
2. Dječije pogreške koriguj usmjeravanjem, blagošću, ukazivanjem, priekorom, ignorisanjem, vazom, zatim udarcem!
3. Poduči dijete Poslanikovim a.s. bitkama, neka nauči napamet imena ashaba i muslimanskih vođa i osvajača, i postupke djeteta uvijek povezuju sa njima!
4. Neka niko ne ljubi i grli dijete osim roditelja, bez kakve prijeke potrebe!
5. Potrudi se da tvoje dijete bude: ispravnog vjerovanja, ispravnog ibadeta, kulturno, visokog morala, jakog tijela, koristan drugom, brižan o svom vremenu, borac protiv svojih poriva, organizovan, kadar za opskrbu!
6. Moguće je da si siromašan materijalno, pa nisi u stanju svome djetetu obezbijediti hranu ili odjeću, ali nemoguće je da budeš siromašan u odgoju i djetetu to uskratiš.
7. Djetetu daj zanimanje/zanat u ruke, od njegovih malih nogu!
8. Učitelj mora da bude u kooperaciji sa skrbnikom djeteta, u procesu njegovog odgoja.
9. S kim si takav si, čovjek je u vjeri svoga prijatelja: stoga svoje dijete uputi na izbor najboljih drugova!
10. Iskoristi bilo koju situaciju, naročito pogrešku svoga djeteta, za njegov odgoj i korigovanje!
11. Kada dijete pogriješi, koriguj ga lijepim, nikako zlurado!
12. Dijete je prazan čup koji se puni: dobrom ili zlom.

13. Kada se djeca posvađaju, ili interveniši da koriguješ i usmjeriš ili ne interveniši!
14. Omili djetetu školu i nastavnike, makar bili i u krivu!
15. Obavezan je krajnji obazir na zapostavljanje djeteta zbog novorođenčeta.
16. Ne pravi razliku u odnosu prema svojoj djeci, naročito ne, kada se radi o materijalnim stvarima!
17. Ne ušutkuju svoje dijete kada zapitkuje, čak i kada pretjeruje u tome!
18. Omili djetetu čitanje i knjige i hrabri ga da bude favorit!
19. Zaostalost u školi ne upućuje na to da je dijete glupo.
20. Genijalno dijete je problem, isto koliko i glupo dijete, zbog toga što osjeća dosadu kada nastavnik ponavlja objašnjenje više puta njegovim drugovima, a on ga je shvatio iz prvog puta, a i zbog izrugivanja svojim vršnjacima.
21. Televizija šteti više nego što koristi, stoga ne ostavljaj svoje dijete pred njom da gleda šta hoće, bilo dobro ili loše!
22. Priušti djetetu osjećaj slobode i ne budi dominantan, uplićući se u svaku njegovu veliku i malu stvar!
23. Ne potcjenjuj ništa kod svoga djeteta, njegove ideje i običaje!
24. Vodi računa o sportu svoga djeteta, naročito onom kolektivnom jer je to sabiranje iskustava i ostvarivanje prijateljstava, zasićivanje dječijih želja te učestvovanje sa zanosom!
25. Ako zasitiš sve dječije potrebe, a ne uposliš ga nikakvim dužnostima, kod njega ćeš izazvati rađanje egoizma i sebičnosti kao i snažnu vezanost za tebe. A ako zasitiš njegove potrebe i obavežeš ga nekim dužnostima, stvorit ćeš kod njega uravnoteženost i poznavanje njegovih dužnosti i prava. A ako ne

zasitiš njegove potrebe, a zadužiš ga strogim obavezama, kod njega ćeš stvoriti potčinjenost i poniženost.

26. Stvori vezu između djeteta i Allaha i Poslanika a.s. i nagrade na budućem svijetu! Pa ako učini nešto primjerno, reci mu: „Ovo je nešto čime je Allah zadovoljan“, a ako učini nešto loše reci mu: „Ovo srdi Allaha!“, a ne govori mu samo, da je to sramota ili pogrešno!
27. Stvori vezu između djece, islama i principa, a ne veži ih svojom ličnošću! Tako, ako upadneš u neku pogrešku, neće optuživati islam ili princip za to.
28. Pretjerana briga, razmaženošću djeteta, stvara kod njega sebičnost i slabu ličnost, dok pretjerana briga, dominantnošću, stvara kod djeteta strah i gubitak samopouzdanja, često padanje u dileme, napetost i stidljivost. Zapostavljanje, pak, rađa kod djeteta samopotcjenjivanje, zatvorenost i mržnju prema ljudima.
29. Dobro se čuvaj pretjerane brige i razmaženosti ili pretjerane strogosti!
30. Brini o ispravnoj ishrani djeteta!
31. Nauči svoje dijete da se uvijek oslanja samo na sebe, ali s konstantnim usmjeravanjem!
32. Pazi da spojiš dva dana odsutnosti da te dijete u njima nikako ne vidi!
33. Treba voditi računa o fizičkom razvoju djece: djevojčice dobivaju na težini, a dječaci na visini.
34. Knjige i časopisi koji nisu odgojne prirode, koji govore o naučnoj fantastici, magiji, duhovima i zvijerima, poput drveta života, Aladinu i čarobnoj lampi, i sl. zabranjene su.
35. Filmovi i crtani filmovi kao Superman, filmovi strave i užasa i naučna fantastika (science fiction) su totalno zabranjeni.

36. Ako se djetetu desi nešto što ga plaši, ne pokušavaj mu pomoći da to zaboravi jer zaborav prikriva dječije strahove u njemu i nije daleko od toga da ubrzo postane uzrokom brige i duševne napetosti. Bitno je sporazumjeti se sa djetetom i pojasniti mu stvari na način, koji odgovara njegovoj psihi i njegovim godinama.
37. Nemoj djetetu uskraćivati od jutarnjeg povjetarca i makar kratko neka sjedi na jutarnjem suncu!
38. U ophođenju sa djetetom nužna je djetinjatost i igra sa njim, to je put i praksa Poslanika a.s. sa mališanima: Hasanom, Husejnom, Usamom b. Zejdom, Aišom. Ne preuveličavaj to jer je to način da ti tvoje dijete postane blisko, a tebe lično navikne na skromnost i samilost.
39. Nužno je voditi računo o individualnim razlikama između djece.
40. Sa svojim se djetetom odnosi, bez obzira kakve su njegove sposobnosti, kao sa djetetom!
41. Djetetu se obraćaj shodno njegovom umnom dosegu!
42. Učestvuj sa svojim djetetom, u rješavanju njegovih problema!
43. Dijete posavjetuj bez odugovlačenja!
44. Nikada ne savjetuj niti usmjeravaj dijete pred nekim!
45. Nestašno dijete je društveno i prirodno inteligentnije od mirnog i povučenog, stoga se trudi da ga koriguješ i vaspitaš, ne da, iz prve, od njega dižeš ruke!
46. Razdvoji djecu u posteljama i neka dvoje ne spavaju pod jednim pokrivačem!
47. Zrelo dijete poduči nečistoćama i kako se uklanjaju, bez stida!
48. Obaveza je vršiti redovne preglede djeteta.

49. Podigni vrelu vodu, nož, žilete, električne aparate, naročito grijalicu i rashladni ventilator iznad dohvata dječijih ruku!
50. Djeca ne smiju praktikovati poslove koji zahtijevaju koncentraciju vidnog aparata na sitne detalje, kao što su poslovi sa iglom, sitnim slovima i sl. jer je dokazano da je 80% djece podložno dugovidnosti.
51. Ne ispunjavaj dječije potrebe u momentu kada se uzbudi, plačući i ritajući, da se ne bi naviklo na to!
52. Ne obećavaj djetetu nagrade a onda, da mu je ne dadneš!
53. Dnevni džeparac je bolji od mjesečnog, da bi te dijete viđalo dnevno, svakog jutra i osjećalo konstantnu potrebu za tobom. Također i zbog toga što mjesečni džeparac ima udjela u kvarenju djeteta, kada vidi da posjeduje odjednom dosta novca. Osim toga, vrlo je moguće da neće znati kako da pravilno postupi s tim novcem pa mu neće moći ni biti do kraja mjeseca.
54. Pazi se od imaginarnih, destruktivnih priča!
55. Podijeli svoje poglede svoj djeci dok razgovaraš sa njima!
56. Ne ukoravaj dijete pred ljudima!
57. Nikada se ne razilazi sa svojom suprugom/svojim suprugom ili prijateljem pred djecom!
58. Ne razgovaraj sa svojom djecom o fikškim raspravama ili islamskim pokretima i pravcima!
59. Ne prekidaj dijete dok govori!
60. Neka dijete ne izlazi napolje, osim u društvu dobre i vaspitane djece, kada si siguran da neće slušati bestidan i razvratan govor.
61. Podrži svoje dijete u potrazi za njegovim težnjama i nadarenostima, zatim ih razvijaj i podstiči ga na njih, a ako nema

neke određene, sam mu izaberi zanimaciju ili sport u kojem će pronaći sebe i neće se osjećati manjkavim!

62. Nauči dijete da u džepu sa sobom ima: mali mushaf, misvak, tespih, olovku i papir i maramice!
63. Dogovaraj se sa svojim djetetom i nauči ga kako da se dogovara, ne kako da bude diktator!
64. Upošljavanje djece i usmjeravanje njihovih moći i aktivnosti je itekako bitno; ostavi ih neka se podijele u ekipe, organizuju izlet i pridržavaj se njihovih uputa!
65. Memorija djeteta je nevjerovatno precizan aparat, ono pamti brzo i pamti mnogo, bez shvatanja značenja, stoga iskoristi tu moć u učenju Kur'ana, hadisa, dova, ilahija i islamskih pjesama!
66. Udalji dijete od stranih jezika prije njegove 6. godine jer je to dob, brzog lingvističkog razvoja pa ili će naučiti svoj maternji jezik i ojačati svoj vokabular ili će iskriviti svoj jezik, koji će mu ostati krnjav i mrzak!
67. Dijete se mora korigovati u riječima, koje izgovara naopako, kao npr. riječ „kočolada“ umjesto „čokolada“.
68. Dijete navikni da se igra samo onoga što mu koristi, kao: šah, kocke, plastelin, i sl., ne da se igra sa ciglama, lancima, čepovima flaša, kartama i drugim stvarima od kojih nema nikakve koristi!
69. Nekontrolisano mokrenje može da ima za uzrok slabost mokraćnog mjehura, koja je opet uzrok slabe ishrane. Uzrok, također, može biti strah ili ljubomora ili pretjerana razmaženost ili pretjerana strogost prema njemu, kao i neka mana ili preosjetljivost, gubitak samopouzdanja, i dr. Stoga se krajnje čuvaj od kažnjavanja ili izrugivanja djeteta zbog toga!
70. Ne plaši dijete mrakom, šumom, babarogama, policajcem!
71. Ne pokazuj strah pred djetetom, naročito ne strah od mraka ili divljih životinja ili, naprimjer, psa!

72. Duševne probleme saznaj kod specijaliste, kako bi ih mogao izbjeći kod svog djeteta!
73. Dobro pazi! Tvoje dijete te gleda i pokušava da te oponaša u svemu: hodu, načinu stajanja, govoru. Stoga, za sebe izaberi lijepu sliku koju će dijete gledati pred sobom, u suprotnom: samo sebe okrivljuj!
74. Odgajatelj koji nije uzor je poput onog, koji piše po vodi; dijete zaboravlja riječi, ali ne zaboravlja postupke. Zbog toga, uvijek vodi računa da budeš uzor u svakom pokretu, smiraju, riječi i djelu jer dijete je kao ogledalo u kojem vidiš sebe, stoga, vidi kako voliš da se vidiš!
75. Priznaj svoju pogrešku i izvini se za nju kad pogriješiš pred djetetom, makar pogreška bila i nešto beznačajno!
76. Kontrolisanje reakcije je vrlo bitno u kontaktima sa djecom, naročito u iznenadnim situacijama ili neočekivanim pitanjima.
77. Priča i pjesmica uz poklon i spuštanje na nivo djeteta je najbrži put do njegovog srca.
78. Dijete se ne smije uzdizati iznad ostalih, osim u slučaju nagrađivanja i podsticanja.
79. Podučavajte, a ne budite strogi jer je osnovno sa djetetom blagost.
80. Sa svojom djecom se drži zlatnog pravila koje je Omer b. el-Hattab koristio: strogost bez sile, i blagost bez slabosti!
81. Učestalo korištenje pripovijedanja, putem audio i videokaseta je vrlo bitno za malu djecu.
82. Pomiluj jetima i približi mu se bez povrijeđivanja njegovih emocija!
83. Pruži djetetu osjećaj da je ono kod tebe nešto posebno i da ima posebno mjesto u tvom srcu!
84. Dijete zovi najdražim mu imenom/nadimkom!

85. Dijete voli bodrenje, pa mu često govori: hvala, bravo, da te Allah nagradi, odlično, aferim!
86. Za vrijeme razgovora sa djetetom, nužno je privlačenje njegove pažnje i njegovo uzbuđivanje.
87. Dijete podstiči kada pita i kada odgovara!
88. Dijete navikni na obavljanje namaza u džamiji od malih nogu i vodi ga sa sobom na svaki namaz!
89. Navikavaj svoju kćerkicu na hidžab/maramu/šal i omili joj ga!
90. Dijete postepeno navikavaj na post od malehna: prvo mu uskrati doručak, zatim ručak, zatim večeru!
91. Kažnjavanje ne smije ostaviti fizičkog ili traga na psihi djeteta, stoga, nema kažnjavanja ismijavanjem i sramoćenjem niti ima kažnjavanja ubodom igle, šlaufom, debelom batinom, i sl.
92. Dijete nauči na hrabrost u istini i da se u tome nikoga ne boji!
93. Dijete nauči da se smiluje mlađem i da poštuje starijeg!
94. Djetetu govori: „Ako možeš/molim te dodaj mi mi to“, „Ako bi mogao da to ne radiš“, čak i kad si ljut!
95. Dijete poduči lijepom moralu, čiji je vrhunac iskrenost i povjerljivost!
96. Dijete podstiči da ispravno i dobro sluša, da bi bilo elokventan govornik kasnije!
97. U dijete usadi mržnju prema Božijim neprijateljima, naročito prema šejtanu i jevrejima!
98. Neophodno je ravnomjerno koristiti metodu nagrađivanja i kažnjavanja u odgoju djece.
99. Ravnomjernost u korištenju metoda nagrađivanja: dijete ne nagrađivati samo materijalno nego i značenjskim, unutarnjim. Neke od metoda nagrađivanja su:

- pohvaliti ga,
- ne kazniti drugo dijete zbog njega,
- početi s njim kod odabiranja na izletu ili u igri,
- voditi ga sa sobom i razgovarati sa njim,
- poklon: olovka, čokolada, priča, kasete,
- povećati mu džeparac,
- oprostiti mu kada pogriješi,
- izdvojiti ga pozdravom,
- lijepa riječ: hvala, odlično, aferim, Allah te nagradio.

100. Pljuska nije jedini metod kažnjavanja nego je samo jedan od ostalih, koji će nekada, možda biti koristan, a nekada dati i rezultat suprotan očekivanom, a neke od metoda kažnjavanja su:

- povlačenje uha,
- prijetnja,
- prijekoran glas (hmm!),
- ignorisanje i napuštanje (ne duže od 3 dana),
- uskraćivanje džeparca, zajedničke šetnje ili uskraćivanje bilo čega što voli,
- prijekoran pogled,
- zapostavljanje,
- pohvala drugog pred njim,
- pljuska, ali s tim da se vodi računa o sljedećem:
 - posljednji lijek,
 - pljuska i udarac za odgajanje i korigovanje su poput soli u hrani: ni manje ni više,
 - ne tući ga nakon obećanja da to nećeš uraditi, da ne bi izgubilo povjerenje u tebe,
 - uzeti u obzir situaciju djeteta koje je skrivilo i razlog toga,
 - ne udarati zbog stvari, koja je teška za ostvariti (zato što recimo nije osvojilo prvo mjesto),
 - djetetu uvijek pokazivati prut, da ga se boji,
 - dati mu šansu ako je tu grešku učinilo prvi put,
 - dijete treba da vidi kada drugo dijete prima batine,
 - ne udarati ga pred onim koga voli,

- istući ga sam, nikako to ne prepuštati nekom drugom, naročito ne njegovom bratu ili sestri ili drugovima,
- ne tući ga po jednom mjestu i po osjetljivim mjestima, kao što su lice, stomak i prsa,
- sustegnuti se od udaranja, ako ne koristi,
- ne tući djecu u bijesu,
- ne uzbuđivati se za vrijeme davanja batina,
- broj udaraca je od 1 do 3,
- ne podići ruku više nego što treba, da mu se bol ne udupla,
- između jednog i drugog udarca, neka ima vremena za predah,
- prut neka bude srednje dužine i jačine, neka ne bude vrlo oštar, ili suh, ili da na njemu slučajno ima neka žica ili ekser,
- zaboraviti ili zanemariti grešku nakon udaranja i ne podsjećati dijete na to,
- ne prisiljavati dijete na izvinjenje, nakon što je istučeno, a prije nego se smiri, jer to predstavlja poniženje za njega,
- ne naređivati djetetu da ne plače za vrijeme i nakon batina,
- neka osjeti da je primilo batine radi svoga dobra, osmijehnuti mu se u lice i nastojati da zaboravi batine.

Nikada ne odgovaraj djetetu kada nešto pita, jer je još malo nego mu se namršti u lice. Nikada mu se ne smiješi da bi sačuvao svoj ugled i strahopoštovanje i nipošto ga ne ljubi da ti se ne bi uvuklo pod kožu.

Kad god govori prekida ga jer je samo tvoje pravo da govoriš, a njegovo je samo da sluša i izvršava. Ako se probudi i otkriješ da se pomokrilo u posteljinu, sve što ćeš uraditi je da zovneš njegovog starijeg brata i sestru da mu se smiju i još će ispričati njegovim drugovima šta je uradilo.

Ako nekad uđeš u kuću, a on ti ne ustane i ne poljubi te u ruku, uskrati mu njegov džeparac, izgladni ga i zatvori u sobu i to sa ugašenim svjetlom.

Kada ga kažnjavaš, nemoj mu prijetiti nego ga istuci, naravno ne rukom, nego cipelom da bi ga što više ponizio i da to više nikad ne ponovi.

Ako, pak, želiš da uspije u školi obećaj mu bicikl, a kada uspije i zatraži ga, fino mu reci: „Jel ti učiš meni ili sebi?!“ I nikako ne zaboravi da mamu čušeš pred njim, kako bi vidjelo snagu tvoje ličnosti i da bi slušalo samo tebe. Nije ni potrebno potsjećati na babarogu, duhove, ubod iglom, peckanje vatrom i sl. jer su to odlični metodi da se dijete odbije od nečega. Ako pogriješi, možeš mu zabraniti obrok, dva ili tri, ti najbolje znaš.

Kada klanjaš pokušat će da te oponaša i da stane pokraj tebe, ali nipošto mu ne dozvoli to, da se ne bi izjednačilo sa tobom u bilo čemu, nego ga otjera od sebe i kaži mu: „Kad porasteš dođi i stani kraj mene!“ Usput treba kazati da, bilo koju igračku da mu doneseš, ono će je slomiti i pokvariti i onda tražiti drugu, ali su zato karte jeftine i to mu možeš donijeti. Isto tako i igra na ulici po vazdan je mnogo bolja nego da pravi buku po kući, a mnogo pokreta je zabranjeno kao i mnogo priče. I nemoj slučajno da slomi nešto i ne popravi ga jer: ko nešto slomi on mora da ga popravi, makar i ukrao od komšije da ga zamijeni, da to drugi put ne bi ponovio. Što se, pak, gledanja videa po noći tiče to je, svakako, jedna od osnovnih stvari, naročito posljednji erotski i pornofilmovi jer će mu to pomoći da postane muškarac što prije, da ne ostane dijete koje ne zna ništa o ovome svijetu.

Napomena: Ne slušajte ovakve savjete, iz samilosti prema vašoj djeci!

Kada upitaš malo dijete, koga najviše voli pa kaže da je to učitelj, ili daidža ili taj i taj drug, a ne kaže: otac... Kada ga upitaš koga najviše mrzi pa kaže: „Babu!“. Tada moraš dobro obratiti pažnju da je to prava nesreća, pa zar dijete da ne voli svoju majku, svog oca, svog odgajatelja i ne želi ga?!

Kako da ne, a on ga nemilosrdno tuče, sa razlogom ili bez njega, prekida ga kad god govori, ne prihvata njegovo mišljenje, ismijava ga pred njegovim drugovima, otežava mu svaki put kada želi da izađe vani, ne vodi ga u šetnje i na izlete, tuče ga, ako ne postigne visok prosjek u školi, izvrgava ga ruglu zbog greške koju je počinilo, hvali njegovu braću, rođake i drugove, a njemu se nikad ne osmjehuje u lice, nikada ga ne grli niti ljubi i uskraćuje mu sve što voli; namjerno ili nenenamjerno.

Sve to izaziva kod djeteta mržnju i odbojnost prema njemu i istovremeno ljubav prema daidži, amidži ili nastavniku. Pa ako, brate odgajatelju i sestro odgajateljice, učiniš suprotno ovome, tvoje dijete će te voljeti više nego ikoga drugog na svijetu, a od pokazatelja toga su:

1. kada ga neko upita ko je njegov najuzvišeniji primjer, kaže: „otac“ ili „majka“,
2. kada ga neko upita ko je njegov bliski prijatelj, kaže: „otac“ ili „majka“
3. kada ga neko upita koga najviše voli, kaže: „oca“ ili „majku“
4. kada jedva čeka da se vratiš s posla,
5. kada uvijek priželjkuje tvoje društvo i pristustvo i želi da ga nikad ne napuštaš,
6. kada uvijek sjedi do tebe,
7. kada priželjkuje šalu sa tobom i uzvraća ti osmijehe,
8. kada sluša šta mu govoriš i brzo učini ono što želiš,
9. kada mu je teško da o njemu čuješ nešto loše,
10. kada pokaže da mu je teško zbog tvoje bolesti ili kašnjenja,
11. kada te pita i konsusluje u svojim najintimnijim problemima;

Kada se sve to desi, budi siguran da *te ono sada voli!*

IZVORI

- Šejh Abdullah Nasih 'Ulwan, *Odgoj djece u islamu*
- Muhammed Nur Abdulhafiz Suwejd, *Poslanički metod odgoja djece*
- Dr. Sebuk, *Enciklopedija dječijeg odgoja*,
- Nedžib Halid el-Amir, *Poslanikove a.s. metode u odgoju*
- Dr. Jakub Jusuf, *Duševni problemi naše djece*
- Prof. Kliem Fehim, *Psihičko zdravlje djeteta od začeca do vrtića*
- Dr. Muhammed Imaduddin Ismail, dr. Husejn Kamil Behaudin, *Vodič roditeljima u dječijem razvitku*
- Ebu-Bekr el-Džezairi, *Put muslimana*
- Nevevijezi zikrovi, imam Nevevi
- Šejh Abdullah Nasih 'Ulwan, *Islam i seks*
- Dr. Ejmen ebur-Rus, *Program odgoja za učitelje u prvoj školskoj godini*
- Prof. Muhammed Kamil Abdussamed Televizija između izgradnje i destruktivnosti,
- Atif Adli el-Abd, *Dječiji programi za djecu*
- Semir Šejhane, *Testiraj svoj koeficijent inteligencije*
- Abdurrahman el-Ajseri, *Psihologija kreativnosti*
- Prof. Ismail Abdulfettah, *Inteligencija i njen razvoj kod naše djece*
- Izet Amare, *Svijet inteligentnih*
- Arif el-Mufda El- Berdžes, *Islamski put novih naraštaja u Gazalijevoj filozofiji*
- Abbas es-Sisi, *Profinjenost*
- Šakir Abdul-Azim, *Dječiji jezik*
- Muhammed Abdulhalim Hamid, *Prigodne situacije za odgoj lavića*
- Muhammed Sultan, *Naši lavovi ulema*
- Muhammed Ibrahim Selim, *Svijetle noći*
- Muhammed Ibrahim Selim, *Kada se zabavljaju drugovi*
- „Sefir“, *Staza muslimanskog mladića*
- *Igraj se i zabavljaj*, kuća „Liban“
- Dr. Muhammed Kemal Jusuf, *300 grešaka na tvom tanjiru*

SADRŽAJ

❖ Posveta.....	7
❖ Umjesto predgovora.....	9
❖ UVOD.....	12
❖ Prvo poglavlje: TRAJNA SADAKA.....	15
❖ Drugo poglavlje: KAKO SE OPHODITI PREMA DJETETU.....	19
➤ Karakteristike djeteta.....	20
➤ Dječije potrebe.....	30
➤ Dječija radoznalost.....	37
➤ Metode za znatiželju i zainteresiranost.....	39
❖ Treće poglavlje: DALJE OD LOŠE ISHRANE.....	47
➤ Dalje od loše ishrane.....	48
➤ Medicinski savjeti.....	52
➤ Duševne bolesti.....	57
▪ Nervoza.....	57
▪ Strah.....	58
▪ Sramežljivost.....	61
▪ Agresivnost.....	65
▪ Nekontrolisano mokrenje.....	69
▪ Govorne mahane.....	71
❖ Četvrto poglavlje: PRVA ŠKOLSKA GODINA.....	75
❖ Peto poglavlje: DALEKO OD TELEVIZORA.....	85
❖ Šesto poglavlje: PAMĆENJE; PRAVILA I OSNOVE.....	97
❖ Sedmo poglavlje: ODGOJNE METODE.....	105
➤ Nagrađivanje.....	106
➤ Kažnjavanje/ukor.....	117
➤ Reprodukcijska/kopiranje.....	121
➤ Pripovijetke/kazivanja.....	123
➤ Praktični primjeri.....	128
➤ Običaj usmjerava ibadet.....	144
❖ Osmo poglavlje: ODGOJ KROZ UMJETNOST.....	147
▪ Pjesmice.....	148
▪ Pozorište u kući.....	153
❖ Deveto poglavlje: SA DJETETOM U KUĆI.....	161
• Dan s djecom u duhu islama.....	162
• Igre i vještine.....	163
• Takmičenje.....	199

❖ Deseto poglavlje: SA DJETETOM VANI.....	201
▪ Sretni izlet.....	202
❖ Jedanaesto poglavlje: DJEČIJA INTELIGENCIJA.....	209
❖ Dvanaesto poglavlje: DIJETE I PROFINJEN UKUS.....	241
❖ Trinaesto poglavlje: DIJETE MORA POZNAVATI SVOG NEPRIJATELJA.....	249
❖ Četnaesto poglavlje: SVOJSTVA MUSLIMANSKOG DJETETA.....	253
➤ Ispravno vjerovanje.....	255
➤ Ispravan ibadet/obred.....	267
➤ Uzvišen moral.....	284
➤ Svestrano obrazovano.....	301
➤ Snažnog tijela.....	308
➤ Koristan okolini.....	312
➤ Brižno o svome vremenu.....	315
➤ Opire se zlim porivima.....	319
➤ Sposoban za opskrbu.....	321
➤ Organizovano.....	322
❖ Petnaesto poglavlje: ADOLESCENCIJA.....	325
❖ Šesnaesto poglavlje: TESTOVI.....	329
▪ Testirajte sebe.....	330
▪ Testirajte dijete.....	336
❖ Sedamnaesto poglavlje: PROVJERE	349
➤ Kako ćete provjeriti sebe?.....	350
➤ Kako provjeriti svoje dijete?.....	351
❖ Osamnaesto poglavlje: UPUTE I SAVJETI.....	353
➤ Poslaničke upute roditeljima.....	354
➤ Poslaničke upute djeci.....	361
➤ Oporuke imama Gazalije.....	369
➤ 100 odgojnih savjeta.....	374
➤ Krupna dijagnoza.....	384
➤ Sada te ono voli.....	385
❖ Izvori.....	386
Sadržaj	387

